

Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020

(Projekt zmodyfikowanej Strategii)

Stalowa Wola – Nisko – Pysznica – Zaleszany 2018 r.

Opracowanie:

Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER z Cieszyna

Urząd Miasta Stalowa Wola

Urząd Gminy i Miasta Nisko

Urząd Gminy Pysznica

Urząd Gminy Zaleszany

Zespół Redakcyjny:

Marcelina Gabryś, Sylwia Kopek, Artur Kubica, Izabela Małysz, Marzena Manowita, Bartosz Tyrna, Mateusz Werpachowski, Dawid Zieliński (SWIG DELTA PARTNER)

Sylwester Piechota, Arleta Siwek, Jolanta Kowalewska, Paweł Kuźnar, Dorota Szymańska, Diana Pasierb, Teresa Sułkowska, Stanisława Szymonik, Aleksander Jabłoński, Renata Skrzypek, Sebastian Nabrzeski (MOF Stalowej Woli)

Spis treści

Wstęp	5
Streszczenie Strategii.....	6
1. Podstawa prawna Inwestycji Terytorialnych	11
2. Obszar wsparcia.....	13
3. Syntetyczna diagnoza obszaru wsparcia	18
3.1 Potencjał demograficzny.....	18
3.2 Infrastruktura drogowa	27
3.3 Infrastruktura kolejowa	30
3.4 Infrastruktura lotnicza	31
3.5 Infrastruktura transportu publicznego	31
3.6 Infrastruktura mieszkaniowa	35
3.7 Infrastruktura komunalna	37
3.8 Gospodarka odpadami	40
3.9 Środowisko naturalne	43
3.10 Stan i zanieczyszczenie powietrza	49
3.11 Stan i zanieczyszczenie wód.....	51
3.12 Potencjał gospodarczy	56
3.13 Edukacja.....	65
3.14 Rynek pracy.....	79
3.15 Turystyka.....	83
3.16 Sport.....	89
3.17 Dziedzictwo kulturowe.....	96
3.18 Instytucje kultury.....	104
3.19 Ochrona zdrowia	113
3.20 Pomoc społeczna.....	117
3.21 Bezpieczeństwo	126
3.22 Organizacje pozarządowe	128
4. Analiza SWOT.....	131
5. Założenia rozwojowe MOF Stalowej Woli.....	141

5.1 Wizja i misja rozwoju MOF Stalowej Woli	141
5.2 Cele i kierunki działań MOF Stalowej Woli	142
Priorytet 1. GOSPODARKA	145
Priorytet 2 KOMUNIKACJA	149
Priorytet 3. ŚRODOWISKO NATURALNE	151
Priorytet 4. TURYSTYKA I KULTURA	157
Priorytet 5. SFERA SPOŁECZNA	162
5.3 Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 i poza nimi	171
6. Projekty przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020	175
7. Finansowanie Strategii.....	204
8. Spójność z dokumentami planistycznymi	208
9. System wdrażania – zarządzanie Strategią	211
10. Monitorowanie, ewaluacja i system aktualizacji Strategii	216
11. Konsultacje społeczne	218
12. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko	219
13. Raport z przygotowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli	220
Spis wykresów.....	221
Spis tabel	222
Spis grafik i rysunków	223
Załącznik 1. Matryca spójności Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli z wybranymi dokumentami strategicznymi.....	225
Załącznik 2. Raport z konsultacji społecznych.....	227
Załącznik 3. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko	238
Załącznik 4. Raport z przygotowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020	242

Wstęp

Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli (MOF Stalowej Woli) to jeden z kluczowych obszarów województwa podkarpackiego, wskazany w *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020* jako subregionalny ośrodek wzrostu, obejmujący gminy Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany. Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 definiuje główne założenia rozwojowe oraz szczegółowy plan operacyjny mający przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego tego obszaru, poprzez jego ściślejszą integrację oraz wzrost jakości życia lokalnej społeczności. Została opracowana w celu realizacji ponadlokalnych działań w oparciu o posiadany przez MOF Stalowej Woli potencjał gospodarczy, społeczny, edukacyjny, kulturalny, przyrodniczy i infrastrukturalny. Ułatwi gminom pozyskanie środków publicznych na realizację inicjatyw zmierzających do rozwiązania zdiagnozowanych, wspólnych problemów obszaru funkcjonalnego.

W ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (RPO WP 2014-2020)* dla obszarów funkcjonalnych 8 regionalnych biegunów wzrostu, tj. MOF Krosno, Dębica-Ropczyce, Przemyśl, Mielec, Tarnobrzeg, Jarosław-Przeworsk, Sanok-Lesko, Stalowa Wola przewidziano preferencje przestrzenne w postaci dedykowanych konkursów. Mają one na celu wykorzystanie wewnętrznych atutów obszarów funkcjonalnych i umocnienie pozycji biegunów wzrostu jako centrów rozwoju lokalnego. Warunkiem realizacji projektów w ramach konkursów dedykowanych dla MOF jest posiadanie wspólnej dla całego obszaru funkcjonalnego Strategii, z której będą wynikać najważniejsze przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na danym terytorium. W celu spełnienia tych wymogów w dniu 2 grudnia 2013 roku gminy tworzące MOF Stalowej Woli przystąpiły do opracowania Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020.

Konieczne jest podkreślenie w tym miejscu współpracy poszczególnych członków MOF Stalowej Woli przy opracowywaniu Strategii, ich zaangażowanie i wypracowanie wspólnych rozwiązań. Integracja obszaru w wymiarze gospodarczym, społecznym czy infrastrukturalnym musi być wyrazem współpracy wszystkich zaangażowanych podmiotów, czego przykładem jest przedmiotowy dokument.

Streszczenie Strategii

Strategia Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 prezentuje obecny stan rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Stalowej Woli oraz identyfikuje obszary problemowe wymagające wsparcia. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy wyznaczono silne i słabe strony obszaru funkcjonalnego oraz jego szanse rozwojowe i zagrożenia. MOF Stalowej Woli znajduje się na średnim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego. Z jednej strony jest to obszar o wysokim potencjale gospodarczym, społecznym, kulturalnym i przyrodniczym, a z drugiej strony obserwuje się na terenie MOF znaczny poziom bezrobocia, zbyt niską aktywność gospodarczą mieszkańców w porównaniu do wskaźników krajowych, znaczny odpływ ludności, braki w infrastrukturze, niewystarczający w stosunku do potrzeb dostęp do oferty kulturalnej i edukacyjnej oraz występowanie obszarów kryzysowych o znacznym nasileniu problemów społecznych i zagrożeń związanych z zanieczyszczeniem środowiska naturalnego. Sytuacja taka wskazuje, iż potencjał MOF Stalowej Woli nie jest w pełni wykorzystywany. Dla dalszego zrównoważonego rozwoju MOF oraz podniesienia jego konkurencyjności i atrakcyjności osiedleńczej wymagane są kolejne inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej (m.in. uzbrajanie terenów inwestycyjnych, rozbudowa sieci kanalizacyjnej, inwestycje w odnawialne źródła energii, modernizacja energetyczna budynków, rozbudowa/modernizacja oczyszczalni ścieków, renowacja zdegradowanych obiektów zabytkowych, rewitalizacja przestrzenna obszarów o niewłaściwym potencjale) i komunikacyjnej (m.in. rozbudowa połączeń drogowych i sieci ścieżek rowerowych, zapewnienie łatwego dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego), a także inwestycje przyczyniające się do rozwoju oferty kulturalnej oraz funkcji turystycznych obszaru w oparciu o posiadany bogaty potencjał dziedzictwa kultury i przyrody, aktywizacji gospodarczej i rozwoju współpracy pomiędzy nauką i gospodarką, aktywizacji społecznej i integracji mieszkańców MOF oraz zwiększenia dostępu do wysokiej jakości usług dla osób starszych. Istotne jest także rozwijanie u dzieci i młodzieży kompetencji kluczowych, stanowiących połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, które mają fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy. Zapewniają bowiem wartość dodaną na rynku pracy, spójność społeczną i aktywne obywatelstwo. Rozwój kompetencji kluczowych przyczyni się do

lepszego przygotowania kadr pod potrzeby lokalnej gospodarki. Mając na uwadze potencjał MOF Stalowej Woli oraz deficyty obserwowane na tym terenie skoncentrowano interwencję publiczną na 5 obszarach priorytetowych, wyznaczających wspólne kierunki zrównoważonego rozwoju MOF Stalowej Woli: gospodarka, komunikacja, środowisko naturalne, turystyka i kultura, sfera społeczna. Rozwój obszaru funkcjonalnego w wyżej wymienionych obszarach sprzyjać będzie podnoszeniu jego atrakcyjności gospodarczej, turystycznej oraz osiedleńczej dzięki wykorzystaniu lokalnego potencjału przestrzennego, gospodarczego, kulturalnego, przyrodniczego, edukacyjnego i społecznego, a także przyczyni się do niwelowania zagrożeń występujących na tym terenie. Przeprowadzone badania umożliwiły sformułowanie następujących wizji i misji rozwoju MOF Stalowej Woli:

- *Wizja - Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli czystym ekologicznie, atrakcyjnym centrum gospodarczym, turystycznym, społecznym, edukacyjnym i kulturalnym subregionu, przyjaznym dla mieszkańców i inwestorów.*
- *Misja - Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, zmierzający do podniesienia jego atrakcyjności gospodarczej i osiedleńczej poprzez tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, poprawę dostępności komunikacyjnej, ochronę środowiska naturalnego, wzrost atrakcyjności turystycznej dzięki wykorzystaniu zasobów kultury i przyrody, rewitalizację społeczną i przestrzenną terenów o niewłaściwym potencjale, aktywizację i integrację lokalnej społeczności, a także rozwój usług dla mieszkańców, w tym usług edukacyjnych w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych oraz usług dla osób starszych.*

Do realizacji przedstawionej powyżej wizji przyczyni się osiągnięcie celu głównego MOF Stalowej Woli, jakim jest:

„Wzmocnienie atrakcyjności Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli jako ważnego ośrodka gospodarczego i miejsca o wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez wykorzystanie jego potencjałów gospodarczych, przestrzennych, kulturowych, środowiskowych, społecznych i edukacyjnych”.

Jednocześnie wskazane w opracowaniu działania skupiają się na poziomie planu operacyjnego w obrębie 5 kluczowych celów rozwojowych:

- 1. Cel rozwojowy 1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.**
 - Działanie 1.1 Tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw.
 - Działania 1.2 Uzbieranie terenów inwestycyjnych.
 - Działanie 1.3 Rozwój współpracy pomiędzy nauką a gospodarką.
- 2. Cel rozwojowy 2. Poprawa dostępności przestrzennej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.**
 - Działanie 2.1 Modernizacja i rozwój połączeń komunikacyjnych.
- 3. Cel rozwojowy 3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.**
 - Działanie 3.1 Poprawa dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego.
 - Działanie 3.2 Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami.
 - Działanie 3.3 Modernizacja energetyczna budynków i rozwój OZE.
- 4. Cel rozwojowy 4. Poprawa konkurencyjności turystycznej i kulturalnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.**
 - Działanie 4.1 Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury i zaplecza kultury.
 - Działanie 4.2 Rozwój funkcji turystycznych w oparciu o zasoby przyrody.
- 5. Cel rozwojowy 5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.**
 - Działanie 5.1 Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale.
 - Działanie 5.2 Rozwój usług dla osób starszych.
 - Działanie 5.3 Kształcenie w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych.

Przedstawione cele rozwojowe wskazują na aspiracje MOF Stalowej Woli w zakresie integracji obszaru, jak również zrównoważonego rozwoju przy optymalnym wykorzystaniu posiadanych zasobów. Z kolei działania zidentyfikowane dla poszczególnych celów rozwojowych umożliwiają

nie tylko realizację projektów **zintegrowanych, kluczowych**, ale także realizację projektów komplementarnych na terenie MOF Stalowej Woli, które będą odpowiadać na zidentyfikowane wspólne problemy obszaru funkcjonalnego i które z uwagi na silne powiązania społeczno-gospodarcze pomiędzy gminami MOF Stalowej Woli będą wzmacniać wpływ projektów zintegrowanych na rozwój tego obszaru.

W ramach Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 przewidziano realizację wskazanych poniżej **projektów kluczowych**, planowanych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Są to:

- 1) Inkubator przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w MOF Stalowej Woli
- 2) Mobilny MOF Stalowej Woli,
- 3) Rozwój gospodarki ściekowej na terenie gminy Zaleszany w celu ochrony wód zlewni Sanu,
- 4) Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych dla Gminy Nisko,
- 5) Szlakiem dziedzictwa kulturowego, zabytków kultury i oferty kulturalnej MOF Stalowej Woli,
- 6) Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli,
- 7) **Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej,**
- 8) **Nadbudowa i rozbudowa budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno-edukacyjno-kulturowych,**
- 9) **Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej,**
- 10) **Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku,**
- 11) **Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.**
- 12) **Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku**
- 13) **Aktywizacja osób pozostających bez pracy.**
- 14) **Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli,**
- 15) **STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli,**
- 16) **Mój pierwszy biznes jest nadzieją,**
- 17) **Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy,**

Finansowanie realizacji Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 bazuje na funduszach unijnych w ramach RPO WP 2014-2020 i innych programów operacyjnych na

lata 2014-2020 oraz środkach krajowych, umożliwiającym pozyskanie dofinansowania zewnętrznego na realizację projektów objętych niniejszą Strategią, a także środkach gmin tworzących MOF Stalowej Woli, stanowiących wkład własny w projektach.

W kolejnych rozdziałach zaprezentowano spójność Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 z innymi dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, system wdrażania i sposób zarządzania Strategią, w tym z uwzględnieniem zaangażowania interesariuszy lokalnych w proces tworzenia i realizacji Strategii oraz ocenę oddziaływania na środowisko. Opisano również proces ewaluacji i monitorowania przebiegu realizacji działań Strategii w oparciu o założone wskaźniki, a także sposób aktualizacji zapisów Strategii.

1. Podstawa prawna Inwestycji Terytorialnych

Podejście zintegrowane opierające się o aspekt terytorialny, mimo nowatorskiego charakteru, jest umiejscowione w prawodawstwie UE:

- *Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającym wspólne przepisy, dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającym przepisy ogólne, dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającym rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;*
- *Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 .*

W rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady UE mowa jest o działaniach zintegrowanych opartych o aspekt terytorialny, służących rozwiązywaniu problemów, jakie występują w miastach oraz miejskich obszarach funkcjonalnych. Wsparcie tych obszarów w ramach środków polityki spójności ma być kierowane z poziomu krajowego na działania zintegrowane, wynikające ze strategii rozwoju obszarów miejskich.

Istotne odniesienie do uwarunkowań realizacji instrumentu terytorialnego, w kontekście struktury niniejszego dokumentu zawierają również dokumenty krajowe:

- *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2020* – wskazująca, iż obszary funkcjonalne ośrodków regionalnych tworzone są wokół ośrodków niepełniących funkcji ośrodków wojewódzkich, ale mających duży potencjał i duże znaczenie dla rozwoju kraju z punktu widzenia celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju.
- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie* – wskazująca, iż z punktu widzenia budowy konkurencyjności regionów i efektywnego wykorzystania całego ich obszaru istotne jest nie tylko wsparcie dla stałego podwyższania

konkurencyjności ośrodków wzrostu, ale także kreowanie warunków dla wykorzystania potencjału rozwojowego pozostałej, możliwie dużej części poszczególnych regionów.

Wykorzystanie instrumentu terytorialnego i rozszerzenie jego realizacji na wiodące ośrodki społeczno-gospodarcze Podkarpacia znajduje również uzasadnienie w badaniu ewaluacyjnym pn. „*Diagnoza potrzeb rozwojowych regionu w kontekście realizacji RPO Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013*”, gdzie wskazuje się, iż ze względu na policentryczną strukturę osadniczą województwa wykorzystanie instrumentu terytorialnego jest rekomendowane jako umożliwiający uzyskanie efektów synergicznych.

Równocześnie na podstawie ekspertyzy „*Charakterystyka systemu osadniczego województwa podkarpackiego z identyfikacją biegunów wzrostu oraz wyróżnieniem obszarów funkcjonalnych na poziomie regionalnym i lokalnym*”, opracowanej przez Polską Akademię Nauk Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania na potrzeby *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020* wyznaczono 8 regionalnych biegunów wzrostu. W oparciu o te zapisy uwzględniono w *RPO WP 2014-2020* wymiar terytorialny, przewidując m.in. preferencje przestrzenne w postaci dedykowanych konkursów dla obszarów funkcjonalnych 8 regionalnych biegunów wzrostu, tj. MOF Krosno, Dębica-Ropczyce, Przemyśl, Mielec, Tarnobrzeg, Jarosław-Przeworsk, Sanok-Lesko, Stalowa Wola. Preferencje te mają na celu zwiększenie atrakcyjności gospodarczej ośrodków miejskich, wykorzystanie ich wewnętrznych atutów i umocnienie pozycji biegunów wzrostu jako centrów rozwoju lokalnego. Warunkiem realizacji projektów w ramach konkursów dedykowanych dla MOF jest posiadanie wspólnej dla całego obszaru funkcjonalnego Strategii, określającej najważniejsze przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na danym terytorium.

2. Obszar wsparcia

Zgodnie z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020* Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli (MOF) tworzą gminy: Gmina Stalowa Wola, Gmina i Miasto Nisko, Gmina Pysznica oraz Gmina Zaleszany, położone w północno-zachodniej części województwa podkarpackiego, w subregionie tarnobrzeskim.

Grafika 1 Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli na tle województwa podkarpackiego oraz Polski

Źródło: opracowanie własne

Położenie geograficzne sytuuje obszar analizowanych gmin we wschodniej części Polski. MOF jest jednym z najbardziej wysuniętych na wschód terenów całej Unii Europejskiej. Takie położenie wpływa na zależność, w sensie geopolitycznym, od relacji Wspólnoty z państwami Europy Wschodniej. Stanowi szansę, przy stopniowym powiększaniu zakresu współpracy z tymi

krajami, dla rozwoju miast Polski Wschodniej (m.in. Stalowej Woli). Odległość MOF Stalowej Woli od ważniejszych miast w Polsce i w regionie wynosi: Warszawa – 245 km, Rzeszów – 70 km, Tarnobrzeg – 30 km, Sandomierz – 30 km, Lublin – 100 km, Kraków – 200 km, Katowice – 280 km, Wrocław – 460 km, Poznań – 480 km, Gdańsk – 600 km.

Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli obejmuje swym zasięgiem obszar o łącznej powierzchni wynoszącej 459 km². Poniższa tabela przedstawia odsetek powierzchni MOF przypadający w udziale poszczególnym gminom.

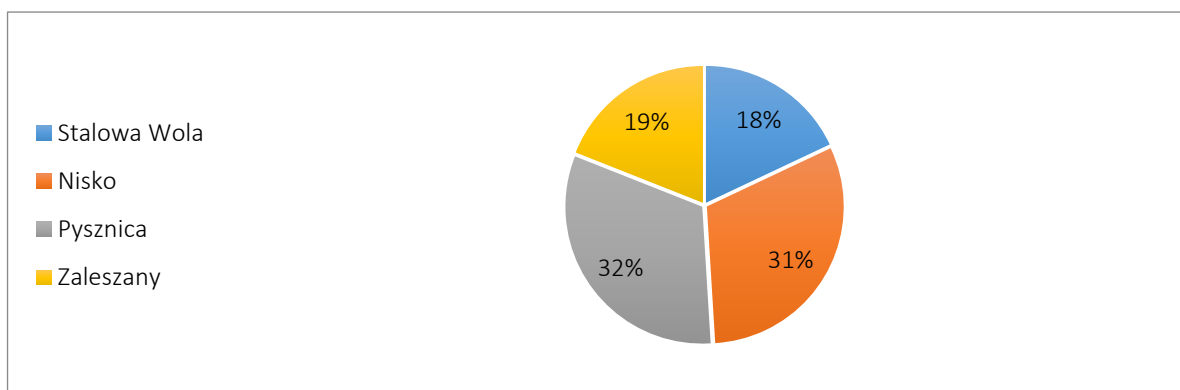
Tabela 1 Powierzchnia oraz udział procentowy gmin w całkowitej powierzchni MOF w 2013 roku

Jednostka terytorialna	Powierzchnia [ha]	Powierzchnia [km ²]	Odsetek powierzchni MOF
Stalowa Wola	8 252	83	17,99%
Nisko	14 237	142	31,03%
Pysznica	14 669	147	31,98%
Zaleszany	8 717	87	19,00%
łącznie MOF	45 875	459	100,00%
województwo podkarpackie	1 784 576	17 846	-

Źródło: dane GUS, 2013

Poniżej zaprezentowana została w wersji graficznej struktura procentowego udziału powierzchni poszczególnych gmin w ogólnej powierzchni Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli. Blisko 2/3 ogółu terenów wchodzących w skład MOF stanowią gminy Pysznica (32%) oraz Nisko (31%). Trzecią pod względem wielkości gminą MOF jest gmina Zaleszany (19%). Najmniejszym odsetkiem powierzchni MOF dysponuje najludniejsza z gmin obszaru Gmina Stalowa Wola (18%).

Wykres 1 Struktura udziału gmin w całkowitej powierzchni MOF [w %]

Źródło: dane GUS, 2013

Złożoność obszaru wsparcia wynika w dużej mierze z charakterystyki poszczególnych jednostek wchodzących w jego skład. Kluczowe wydaje się zatem krótkie zaprezentowanie poszczególnych jego elementów.

Stalowa Wola jest jednym z najmłodszych miast Polski. Zlokalizowana jest na terenie powiatu stalowowolskiego, którego siedzibą jest Miasto Stalowa Wola. Gmina Stalowa Wola od północy graniczy z gminami Zaleszany oraz Radomyśl nad Sanem, od wschodu z gminą Pysznica, od południa z gminami: Bojanów i Nisko, natomiast od zachodu z gminą Grębów. Stalowa Wola pod względem wielkości jest trzecim miastem województwa. Powstanie miasta było ściśle związane z zatwierdzeniem w 1937 r. planu Centralnego Okręgu Przemysłowego oraz budowy Zakładów Przemysłowych - nowoczesnej huty i zakładu wytwarzającego sprzęt dla wojska. W ciągu ponad 60 lat Stalowa Wola z małego przyfabrycznego osiedla urosła do rozmiarów dużego miasta, stanowiącego prężny ośrodek administracyjny, gospodarczy, kulturalny, oświatowy i sportowy z różnymi jego dyscyplinami. Stworzono korzystne warunki dla inwestorów, rozwinął się sektor prywatny, zmieniono struktury prywatyzując wiele przedsiębiorstw oraz utworzono spółki z udziałem kapitału zachodniego. Stalowa Wola stanowi ważny ośrodek przemysłu ciężkiego (wyroby hutnicze, maszyny budowlane, sprzęt obronny), a młode i dynamicznie rozwijające się firmy w mieście i okolicy świadczą o przedsiębiorczości mieszkańców i wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej terenu. Miasto to nie tylko kojarzona z nim Huta Stalowa Wola, nie tylko przemysł, kolej i planowane trasy szybkiego ruchu, lecz także duże obszary leśne, stwarzające doskonałe warunki do wypoczynku i rekreacji. Stalowa Wola położona jest na skraju dawnej Puszczy Sandomierskiej, w Kotlinie Sandomierskiej nad rzeką San. Główne walory miasta tkwią w jego atrakcyjności gospodarczej, nowoczesnych rozwiązaniach urbanistycznych, w zagospodarowaniu przestrzennym oraz w jakości środowiska naturalnego.

Gmina Nisko jest jedną z siedmiu gmin powiatu nizańskiego. Siedziba Urzędu Gminy i Miasta znajduje się w mieście Nisko, będącym zarazem siedzibą powiatu. W skład gminy wchodzi miasto Nisko oraz 6 sołectw: Kończyce, Nowa Wieś, Nowosielec, Raclawice, Wolina i Zarzecze. Zarzecze to stara wieś królewska, wzmiankowana w XIX w., leżąca na trasie do Ulanowa, a Raclawice są jedną z najstarszych wsi w okolicy. Nisko oficjalnie uzyskało status miasta

w 1933r. Gmina Nisko sąsiaduje z gminami: Stalowa Wola, Pysznica, Bojanów, Rudnik nad Sanem, Ulanów i Jeżowe. Usytuowana jest w Kotlinie Sandomierskiej, na skraju Puszczy Sandomierskiej. Główną rzeką przepływającą przez teren gminy jest San oraz jego dopływy. Leży on w obrębie stykających się trzech mezoregionów: Płaskowyżu Kolbuszowskiego, Płaskowyżu Tarnogrodzkiego i Równiny Biłgorajskiej. Na zachód i południe od gminy rozciąga się Puszcza Sandomierska, na północ Lasy Janowskie, zaś na wschód Puszcza Solska. Płaskowyż Kolbuszowski zajmuje środkową część Kotliny Sandomierskiej, wznosi się od 220 do 270 m n.p.m i ma charakter rolniczo-leśny. Równina Biłgorajska to kraina leśno-łąkowa, z borami sosnowymi, licznymi wydmy, torfowiskami i jeziorkami. Płaskowyż Tarnogrodzki charakteryzuje się obecnością gleb lessowych sprzyjających rozwojowi rolnictwa. Około 50% powierzchni gminy zajmują tereny leśne, pozostała część to głównie użytki rolne, na których przeważa produkcja roślinna (w szczególności uprawa zbóż i ziemniaków). W produkcji rolnej dominuje gospodarka indywidualna. Wśród podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy Nisko, zdecydowaną większość stanowią podmioty prywatne. Na ogół są to niewielkie firmy o profilu handlowo-usługowym, zatrudniające do 5 osób, średniej wielkości zakłady produkcyjne lub podmioty z kapitałem mieszanym, powstałe na bazie dawnych przedsiębiorstw państwowych.

Gmina Pysznica leży na terenie powiatu stalowowolskiego, w północnej części województwa podkarpackiego, przy jego granicy z województwem lubelskim. W skład gminy wchodzi 10 sołectw: Bąków, Brandwica, Chłopska Wola, Jastkowice, Kłyżów, Krzaki-Słomiana, Olszowiec, Pysznica, Studzieniec, Sudoły. Pysznica graniczy od południa z gminami Nisko i Ulanów (powiat nizański), od wschodu z gminą Jarocin (powiat nizański), od północy z gminą Zaklików (powiat stalowowolski), a od zachodu z gminami Stalowa Wola oraz Radomyśl nad Sanem. Północno-wschodnia granica gminy Pysznica jest również granicą powiatu stalowowolskiego i województwa podkarpackiego. Na tym odcinku gmina Pysznica graniczy z gminami Potok Wielki, Modliborzycy oraz Janów Lubelski położonymi na terenie powiatu janowskiego w województwie lubelskim. Pysznica jest gminą o najmniejszej liczbie ludności spośród wszystkich podmiotów MOF. Równocześnie gminę Pysznica wyróżnia spośród gmin MOF stały i względnie duży przyrost liczby mieszkańców. Gmina Pysznica położona jest w Kotlinie

Sandomierskiej, w dorzeczu Sanu i jego dopływu rzeki Bukowa oraz w pobliżu Parku Krajobrazowego Lasy Janowskie. Znaczną część gminy pokrywają tereny leśne, co pozytywnie wpływa na jej walory przyrodnicze, warunki ekologiczne oraz turystyczno-wypoczynkowe. Mimo tego, iż jeszcze kilkanaście lat temu Pysznica była gminą typowo rolniczą, obecnie z rolnictwa utrzymuje się niewielka liczba osób. Duża grupa mieszkańców pracuje zawodowo i jest równocześnie właścicielem gospodarstwa rolnego, ale produkcja żywności prowadzona jest głównie dla zaspokojenia własnych potrzeb.

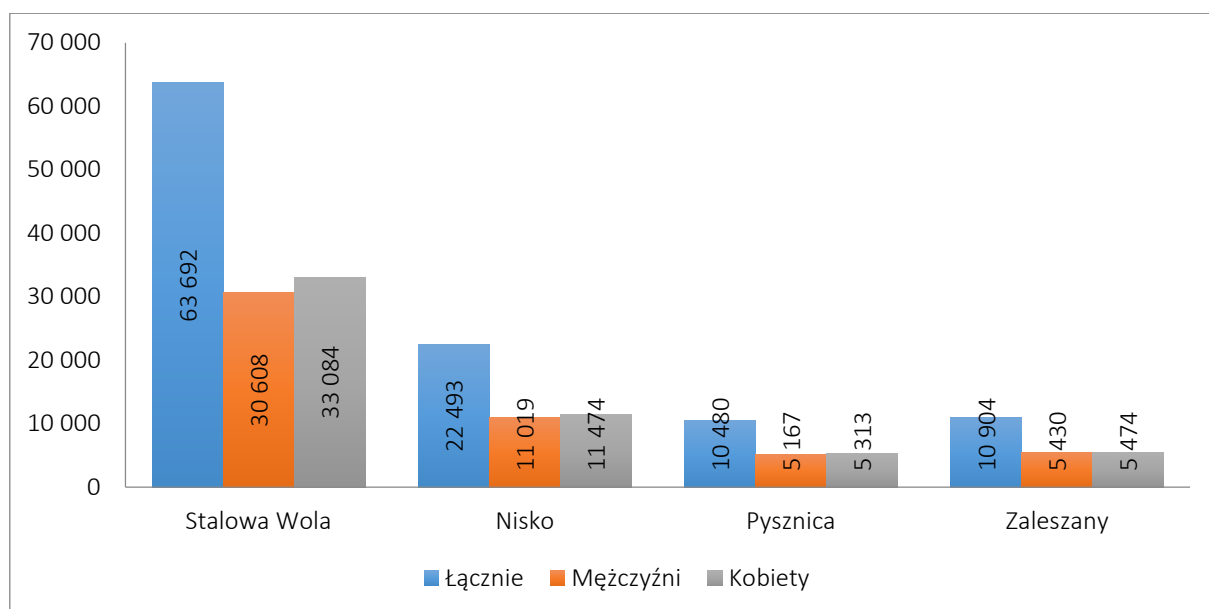
Gmina Zaleszany położona jest na terenie powiatu stalowowolskiego. W skład gminy wchodzi 13 sołectw: Agatówka, Dzierdziówka, Kępie Zaleszańskie, Kotowa Wola, Majdan Zbydniowski, Motycze Szlacheckie, Obojna, Pilchów, Skowierzyn, Turbia, Wólka Turebska, Zaleszany oraz Zbydniów. Gmina Zaleszany sąsiaduje z gminami Gorzyce, Grębów, Radomyśl nad Sanem i Stalowa Wola. Gmina Zaleszany położona jest wzdłuż lewego brzegu Sanu, który stanowi jej naturalną północno-wschodnią granicę administracyjną. Znaczny obszar gminy stanowił niegdyś taras zalewowy Sanu. Pozostałością dawnego biegu Sanu są linie starorzecza, nad którymi ulokowały się osady nadrzeczne: Zaleszany, Motycze Szlacheckie, Skowierzyn, Zbydniów, Majdan Zbydniowski, Wólka Turebska i Dzierdziówka. Starorzecza stanowią ciekawe obszary zarówno pod względem krajobrazowym, jak i przyrodniczym. Gromadzą szereg unikalnych już dzisiaj pomników przyrody oraz zachęcają do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Zaleszany to gmina rolnicza, która na tle powiatu stalowowolskiego odznacza się dużym udziałem użytków rolnych w całkowitej powierzchni gminy, relatywnie dobrymi glebami, a w stosunkach ludnościowych wsi powiatu stalowowolskiego większą gęstością zaludnienia i wyższym wskaźnikiem przedsiębiorczości. Kolejnym wyróżnikiem gminy jest najlepszy - wśród pozostałych gmin wiejskich powiatu - poziom wyposażenia w infrastrukturę techniczną (problem stanowi natomiast słabo rozwinięta sieć kanalizacyjna). W gminie nie ma dużych zakładów przemysłowych. W ostatnich latach nastąpił znaczny przyrost niewielkich podmiotów gospodarczych, głównie w różnych gałęziach handlu i usługach. Zaleszany są gminą czystą ekologicznie, nie występują na tym terenie zagrożenia środowiska naturalnego.

3. Syntetyczna diagnoza obszaru wsparcia

3.1 Potencjał demograficzny

Teren MOF Stalowej Woli zamieszkuje łącznie 107 569 osób, co stanowi 5,05% ogółu mieszkańców województwa podkarpackiego (2 129 294 – dane GUS 2013). Najludniejszym ośrodkiem MOF jest miasto Stalowa Wola, którego ludność – 63 692 osoby stanowi 59,21% ogółu mieszkańców MOF. Ludność pozostałych 3 gmin to blisko 44 tysiące mieszkańców, z czego połowa zamieszkuje w gminie Nisko (22 493).

Wykres 2 Liczba mieszkańców gmin MOF Stalowej Woli w 2013 roku

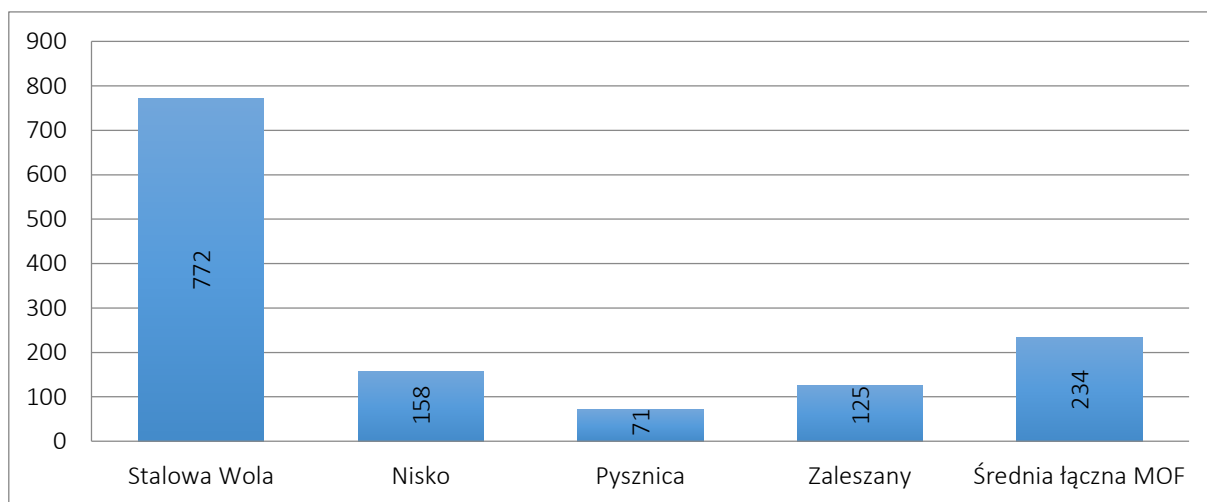
Źródło: dane GUS, stan na 31. XII 2013 r.

Największy odsetek liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn na terenie MOF występuje w mieście Stalowa Wola, gdzie średnio notuje się liczbę 108 kobiet na 100 mężczyzn. Wskaźnik ten jest nieznacznie niższy w przypadku gminy Nisko (104) oraz pozostałych 2 gmin – 103 w Pyszniczy i 101 w Zaleszanych. Średnia liczba kobiet w stosunku do liczby mężczyzn dla całego obszaru wynosi 106.

Wskaźnik gęstości zaludnienia dla całego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli wynosi 234 osoby na km² i jest większy od średniej gęstości zaludnienia Polski, który wynosi 123 osoby na km² oraz średniej gęstości zaludnienia województwa podkarpackiego – 119 osób

na km². Najgęściej zaludnionym terenem obszaru jest miasto Stalowa Wola – 772 osób na km². Pozostałe miejscowości są zdecydowanie słabiej zaludnione. Ich gęstość zaludnienia zawiera się w przedziale pomiędzy 158 osób na km² (gmina Nisko), 125 osób na km² w gminie Zaleszany oraz 71 osób na km² w przypadku gminy Pysznica.

Wykres 3 Wskaźnik gęstości zaludnienia gmin MOF w 2013 roku [os/km²]

Źródło: dane GUS, 2013

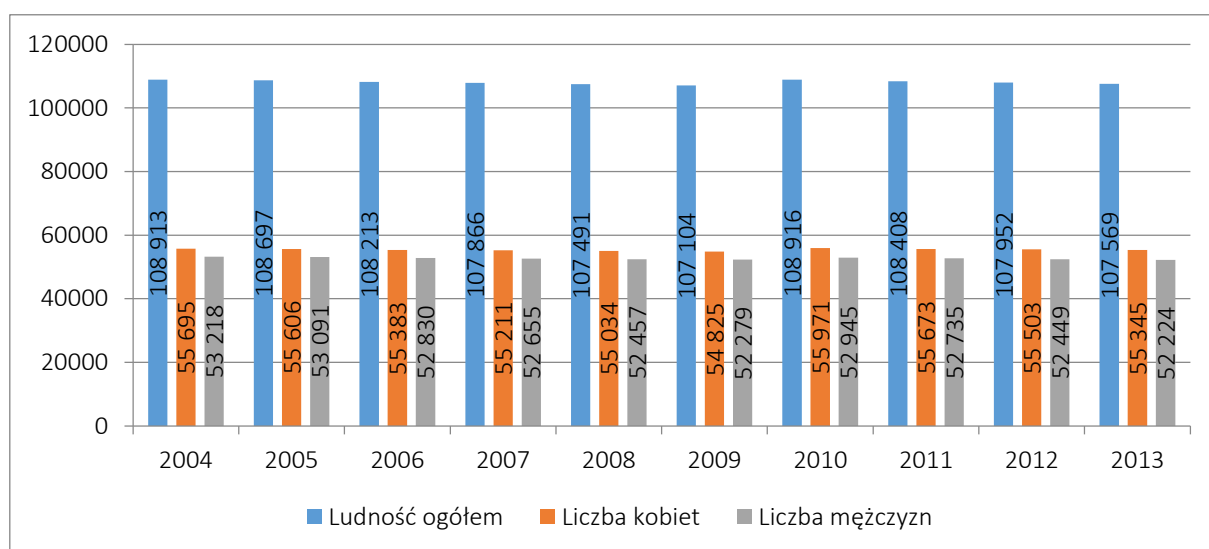
Pod względem potencjału demograficznego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli odnotowuje się powolny, lecz systematyczny spadek liczby ludności. Różnica między liczbą osób zamieszkujących obszar w 2004 roku, a liczbą ludności w 2013 roku wyniosła 1 344 osoby, co oznacza ubytek około 1,2% ogółu ludności MOF. Zjawisko to dotyczy w zdecydowanie większym stopniu populacji mężczyzn. W badanym okresie z terenu MOF ubyło łącznie 994 mężczyzn oraz 350 kobiet.

Spadek liczby mieszkańców obserwowany jest wyłącznie na terenach miejskich MOF. Z miasta Stalowa Wola w opisywanym okresie według statystyk GUS ubyło łącznie 2 790 osób (4,2% ogółu mieszkańców). Dla porównania w gminie Nisko ubytek liczby mieszkańców wyniósł zaledwie 57 osób (0,25% ogółu populacji). W przypadku pozostałych 2 gmin w ostatniej dekadzie odnotowano wzrost liczby ludności – gmina Pysznica wzrost o 1 207 mieszkańców (13%), gmina Zaleszany wzrost o 296 osób (2,8%).

Za zjawisko depopulacji obszaru funkcjonalnego, a w szczególności miasta Stalowa Wola może być odpowiedzialne między innymi ujemne saldo migracji, które szerzej będzie opisywane

poniżej, w tym także zjawisko migracji zarobkowych mogących mieć związek z rosnącą w ubiegłych latach stopą bezrobocia, wynikającą z kryzysu gospodarczego. Natomiast jednoczesny wzrost liczby ludności w gminach wiejskich, przy spadku populacji w gminach miejskich wynika głównie z obserwowanego od dłuższego czasu w Polsce trendu tzw. „ucieczki za miasto”, czyli zwiększonego natężenia osiedleń mieszkańców miast na terenach podmiejskich i wsiach. W statystykach ogólnopolskich szacuje się, iż w ostatniej dekadzie trend ten objął blisko 300 tys. Polaków.

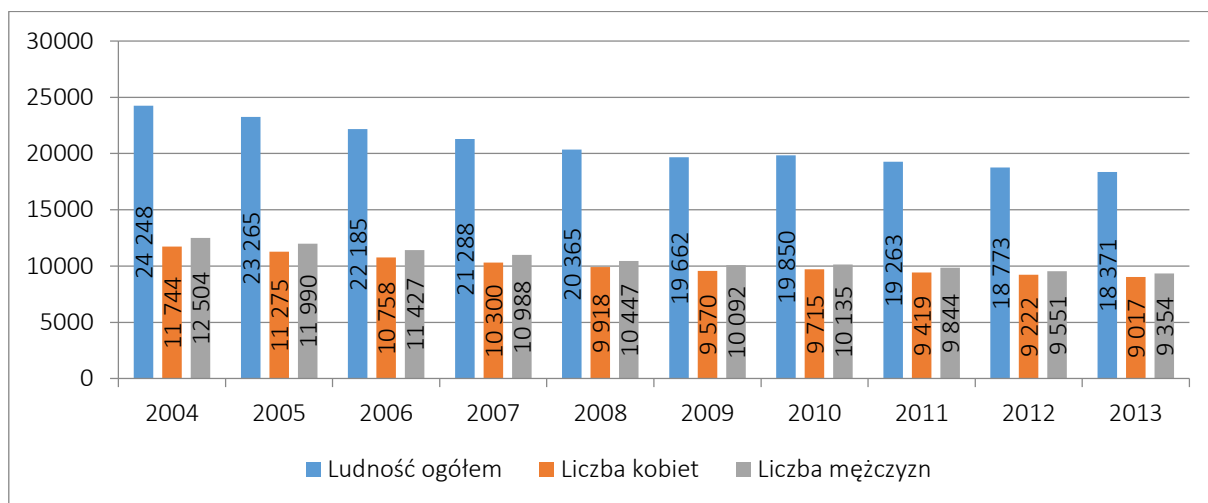
Wykres 4 Liczba mieszkańców MOF Stalowej Woli w latach 2004 – 2013 z uwzględnieniem podziału na płeć

Źródło: dane GUS, 2013

Jednym ze wskaźników mówiących o kondycji danej społeczności, jest podział ludności według kryteriów przynależności do ekonomicznych grup wiekowych, tj. wiek, w którym ludność znajduje się w wieku zdolności do pracy. Wiek ten normowany jest między innymi zapisami prawa regulującymi moment, w którym dana osoba może podejmować czynności zarobkowe lub ubiegać się o świadczenia emerytalne. W przypadku danych GUS, w oparciu o które powstała niniejsza analiza, grupę dzieci i młodzieży do 17 roku życia klasyfikuje się jako grupę osób w wieku przedprodukcyjnym. Wiek produkcyjny dla mężczyzn przypada na okres między 18 a 64 r. ż. natomiast dla kobiet między 18 a 59 r. ż. Wiek poprodukcyjny dla populacji mężczyzn określono powyżej 65 r. ż., a kobiet powyżej 60 r. ż. Dookreślenie tego podziału jest istotne ze względu na poprawną interpretację danych w podziale na płeć i przynależność do grupy ekonomicznej.

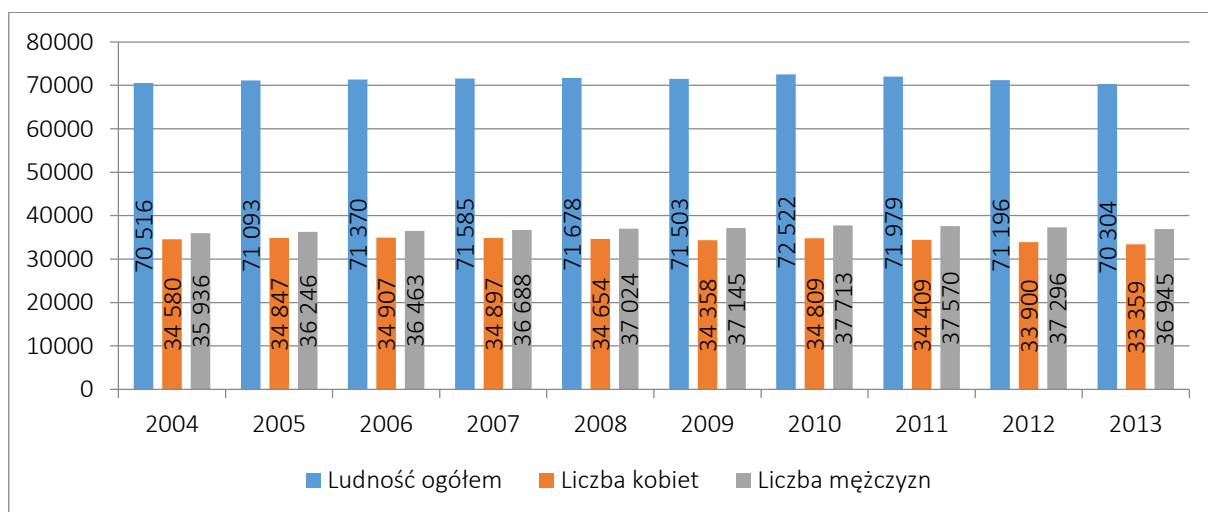
Wykres 5 Liczba mieszkańców MOF w wieku przedprodukcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Wśród najmłodszej grupy wiekowej – w wieku przedprodukcyjnym, w okresie od 2004 do 2013 roku, obserwuje się negatywną tendencję stałego spadku liczebności populacji. W latach 2004 – 2013 populacja w tej grupie wiekowej na terenie gmin tworzących MOF zmniejszyła się o 5 877 osób z poziomu 24 248 w roku 2004 do 18 371 w roku 2013. Oznacza to ubytek w ciągu dekady aż 1/4 populacji osób, które w przyszłości powinny wkroczyć w wiek produkcyjny. Dalsze utrzymywanie się tego stanu będzie skutkowało szybkim wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym oraz zaburzeniem cyklu zastępowalności pokoleń, co może wpłynąć na pogorszenie się sytuacji gospodarczej obszaru w przyszłości.

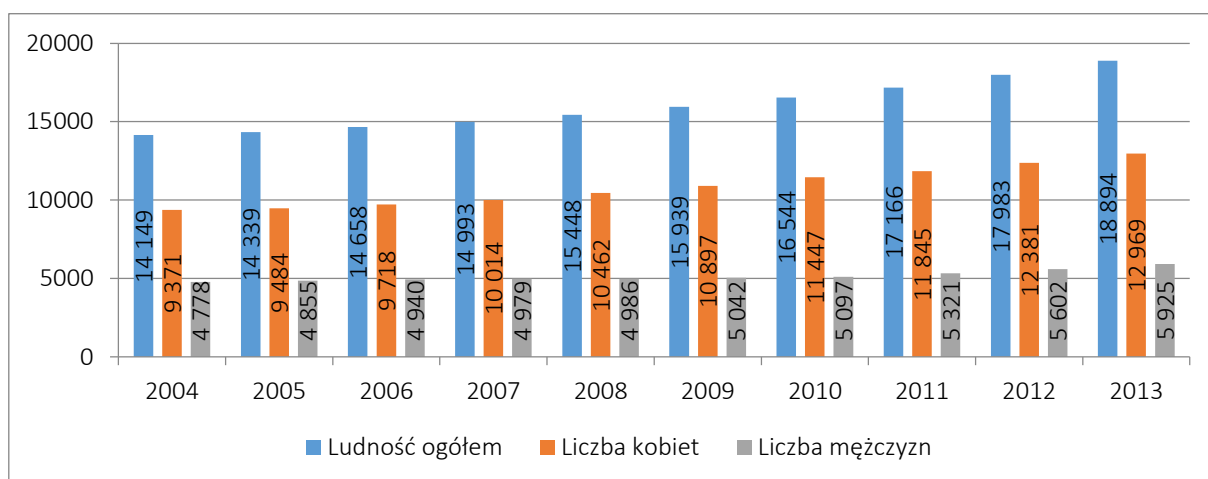
Wykres 6 Liczba mieszkańców MOF w wieku produkcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS, 2013

W latach 2004 - 2012 na terenie obszaru funkcjonalnego trwał powolny wzrost liczby ludności w wieku produkcyjnym. Liczba mieszkańców z tej grupy wiekowej spadła dopiero znacząco w 2013 r. – spadek o 892 osoby w porównaniu z rokiem 2012. W obserwowanej dekadzie grupa osób w wieku produkcyjnym zmniejszyła się o 212 osób, co oznacza spadek o około 0,3% w stosunku do stanu na początku dekady. Prognozuje się, iż w przyszłości odsetek osób w wieku produkcyjnym będzie nadal mały. Wynika to ze spadku liczebności osób w wieku przedprodukcyjnym. Prognozowany trend spadkowy w stosunkowo krótkim okresie może zostać spowolniony za sprawą reformy emerytalnej wprowadzonej w 2013 roku, dotyczącej podniesienia granicy wieku, w którym możliwe będzie przejście na emeryturę. Wpłyne to na przedłużenie się okresu, w którym ludność będzie znajdowała się w wieku produkcyjnym. Zaobserwowany negatywny trend może zostać również zniwelowany poprzez podniesienie atrakcyjności MOF Stalowej Woli, sprzyjającej napływowi ludności i tworzenie przyjaznych warunków dla funkcjonowania rodzin, w tym rodzin wielodzietnych na tym obszarze, co może się przyczynić do zwiększenia liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, a w dalszej perspektywie do zwiększenia liczby osób w wieku produkcyjnym.

Wykres 7 Liczba mieszkańców MOF w wieku poprodukcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013

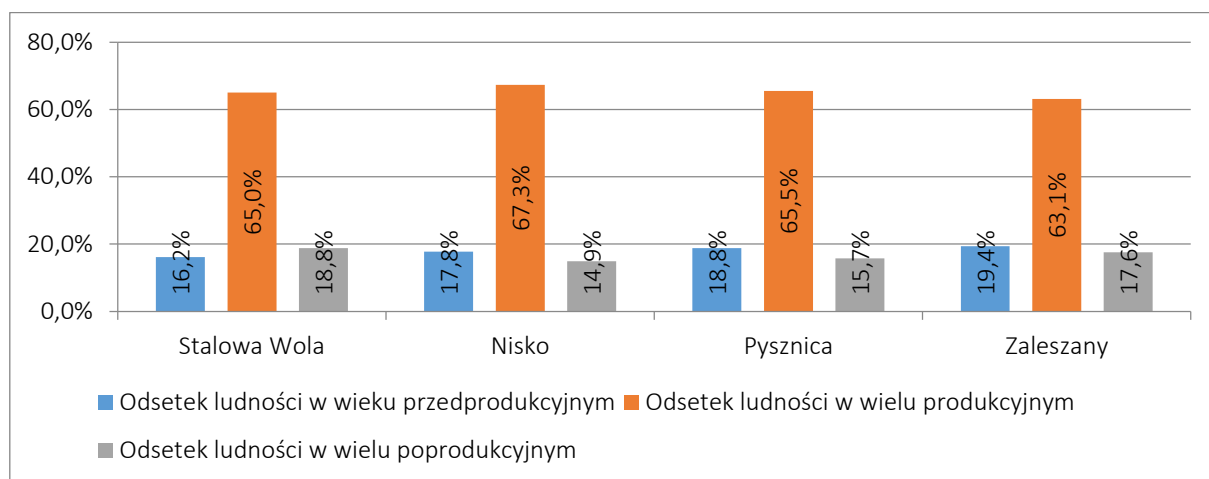

Źródło: dane GUS, 2013

Potwierdzeniem wcześniejszych obserwacji negatywnych tendencji występujących na terenie MOF jest znaczący wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w latach 2004-2013. W stosunku do roku 2004 odsetek osób w wieku poprodukcyjnym zwiększył się o 34%. W liczbach bezwzględnych oznacza to wzrost o 4 745 osób. Tak szybkie tempo starzenia się

społeczeństwa, budzi obawy zarówno w odniesieniu do przyszłości demograficznej, jak również sytuacji gospodarczej obszaru. Starzenie się społeczności MOF, o czym świadczy rosnąca liczba osób w wieku poprodukcyjnym stwarza także konieczność rozwoju różnego rodzaju usług (kulturalnych, edukacyjnych, zdrowotnych) i działań skierowanych do najstarszej grupy wiekowej celem zapobiegania wykluczeniu społecznemu tej grupy mieszkańców MOF.

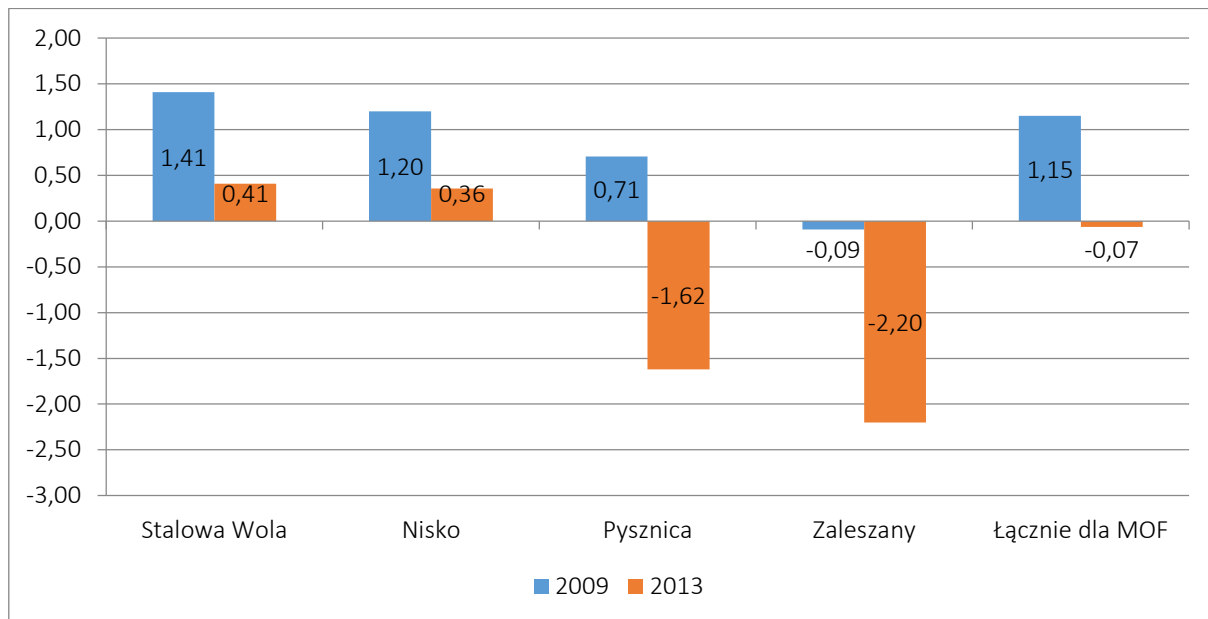
Wykres 8 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2013 roku

Źródło: dane GUS, 2013

Na zestawieniu zaprezentowano udział osób w poszczególnych grupach ekonomicznych w 2013 roku. Największy odsetek osób w wieku produkcyjnym posiadają gminy Nisko (67,3%), Pysznica (65,5%) i Stalowa Wola (65,0%). Najmniej osób w wieku produkcyjnym w stosunku do całości populacji znajduje się w gminie Zaleszany (63,1%). W niej z kolei największy jest odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (19,4% w Zaleszanych). Stosunkowo najmniej korzystną sytuację demograficzną odnotowuje się w mieście Stalowa Wola, gdzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym (18,8%), jest większa niż liczba osób w najmłodszej grupie wiekowej (16,2%). W pozostałych gminach MOF pod tym względem sytuacja jest korzystniejsza.

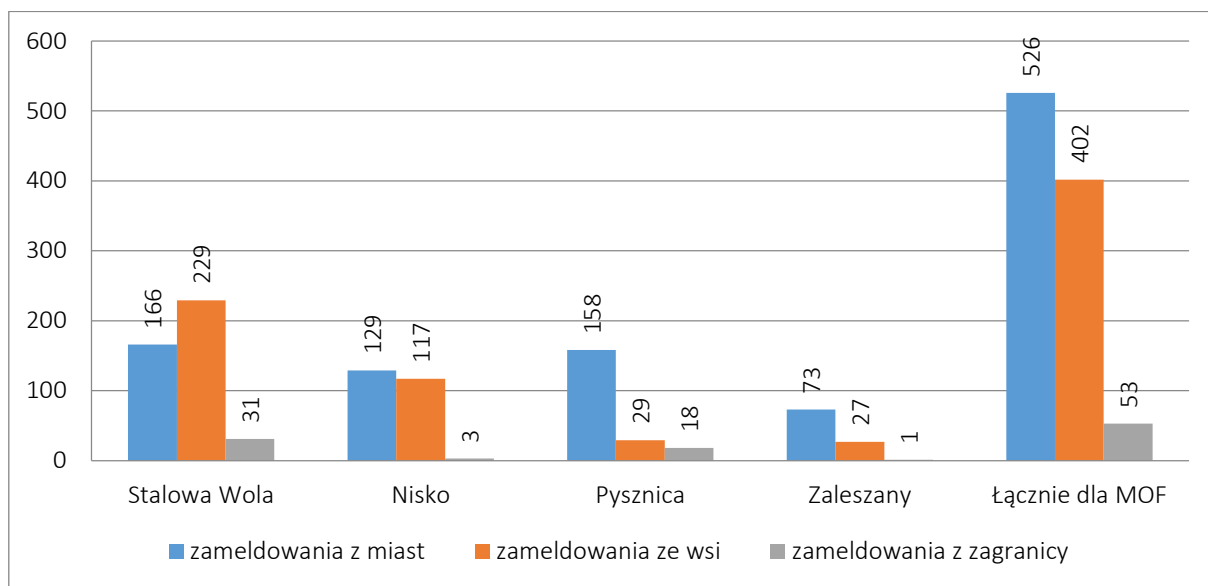
Wykres 9 Porównanie przyrostu naturalnego w gminach MOF w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2009 i 2013

Źródło: dane GUS, 2013

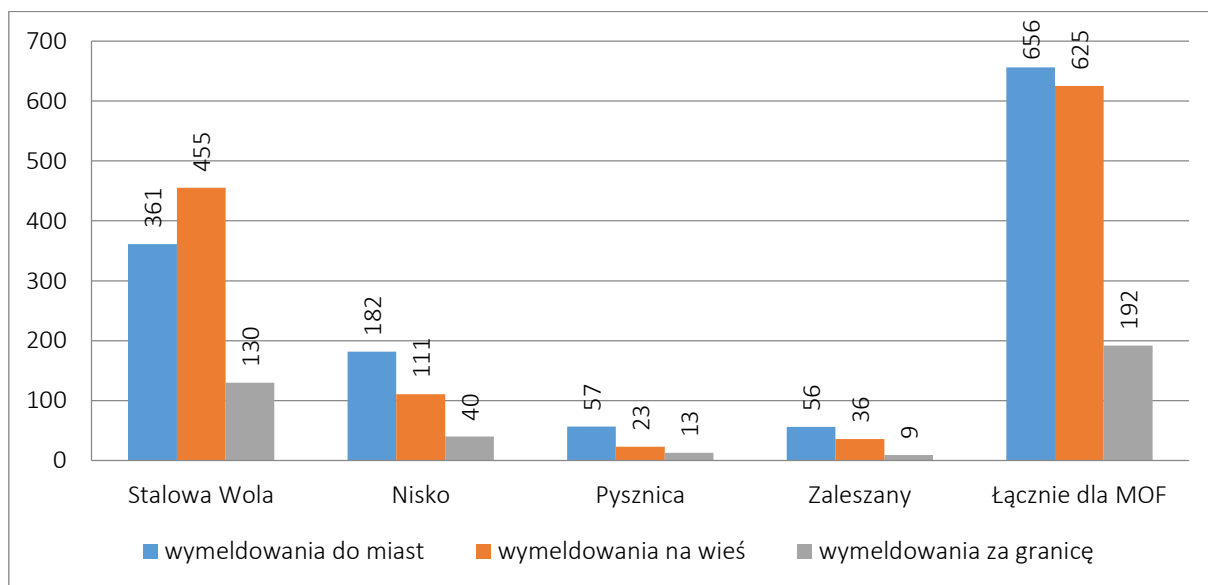
Porównując stan przyrostu naturalnego w poszczególnych gminach w latach 2009 i 2013 zauważalne jest jego obniżenie z poziomu 1,15 do -0,07 w ujęciu łącznym dla wszystkich gmin wchodzących w skład MOF. W stosunku do roku 2009 dodatni przyrost naturalny utrzymał się wyłącznie w Stalowej Woli (obecnie 0,41) oraz w gminie Nisko (0,36). Wszystkie gminy odnotowały znaczący spadek przyrostu naturalnego, w tym w gminie Pysznica o 2,33, a w gminie Zaleszany o 2,11 w przeliczeniu na każdy 1 000 mieszkańców. Mimo, iż przyrost naturalny terenu MOF w ostatnich latach obniżył się, jest on w dalszym ciągu nieznacznie wyższy od wyniku ogólnopolskiego. Według danych GUS w roku 2013 wyniósł on dla całego kraju -0,5. Słabo natomiast wypada wynik MOF na tle całego województwa podkarpackiego, w którym w 2013 roku odnotowano przyrost naturalny rzędu 0,8 na każdy tysiąc mieszkańców. Na kolejnych wykresach przedstawiono dane dotyczące liczby zameldowań i wymeldowań na terenie MOF. Zebrane dane wydają się potwierdzać tezę o „ucieczce” ludności z miast, w kierunku terenów podmiejskich i wiejskich.

Wykres 10 Migracje gminne na pobyt stały - zameldowania wg kierunku migracji w 2013 roku

Źródło: dane GUS, 2013

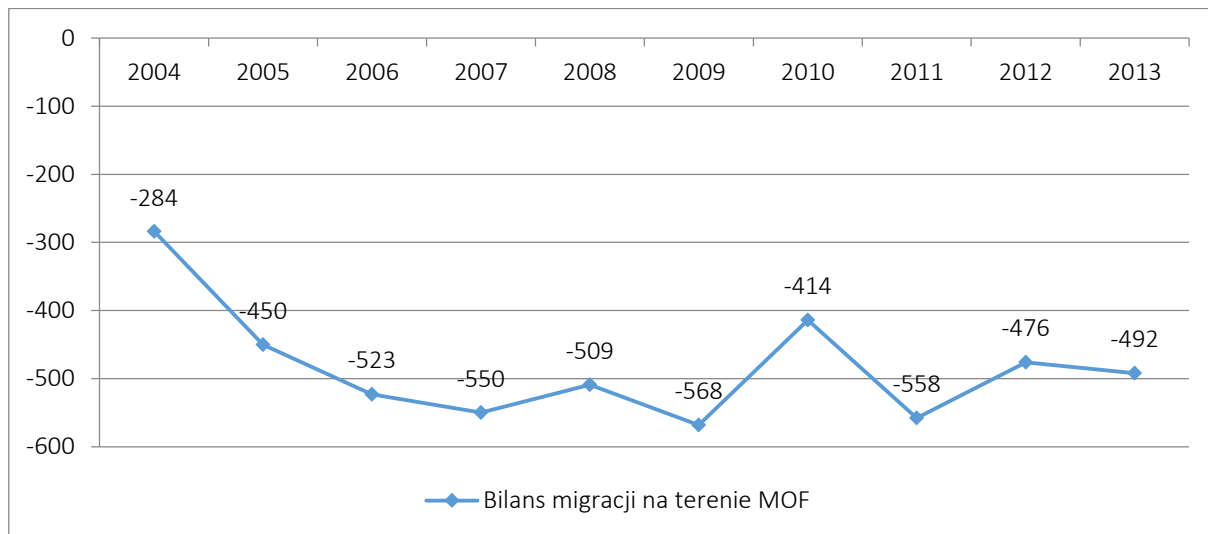
Wykres 11 Migracje gminne na pobyt stały - wymeldowania wg kierunku migracji w 2013 roku

Źródło: dane GUS, 2013

Według danych GUS od 2004 roku bilans migracji na terenach gmin MOF cechuje się tendencją ujemną, co oznacza stały odpływ ludności. W całym prezentowanym okresie (lata 2004-2013), łączna suma wymeldowań była wyższa od liczby zameldowań na pobyt stały o 4 824 osoby.

Wykres 12 Bilans migracji na obszarze MOF (sumarycznie) w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Na zaistniałą sytuację w znacznej mierze oddziałuje duży odpływ ludności z miasta Stalowa Wola. Analizując dane za rok 2013 w którym bilans migracji wyniósł -492 osób zauważa się, iż wśród ogólnego wyniku liczby wymeldowań (1 473), blisko tysiąc (946) stanowią wymeldowania z terenu Stalowej Woli. Jednocześnie w Stalowej Woli zameldowanych zostało 426 osób, co łącznie daje ubytek 520 mieszkańców. Negatywny bilans migracji w największym stopniu łagodzi gmina Pysznica, w której odnotowano dodatnie saldo migracji.

Tabela 2 Bilans migracji w gminach MOF w 2013 roku

Jednostka terytorialna	Zameldowania ogółem	Wymeldowania ogółem	Saldo migracji
Stalowa Wola	426	946	-520
Nisko	249	333	-84
Pysznica	205	93	112
Zaleszany	101	101	0
łącznie MOF	981	1473	-492

Źródło: dane GUS, 2013

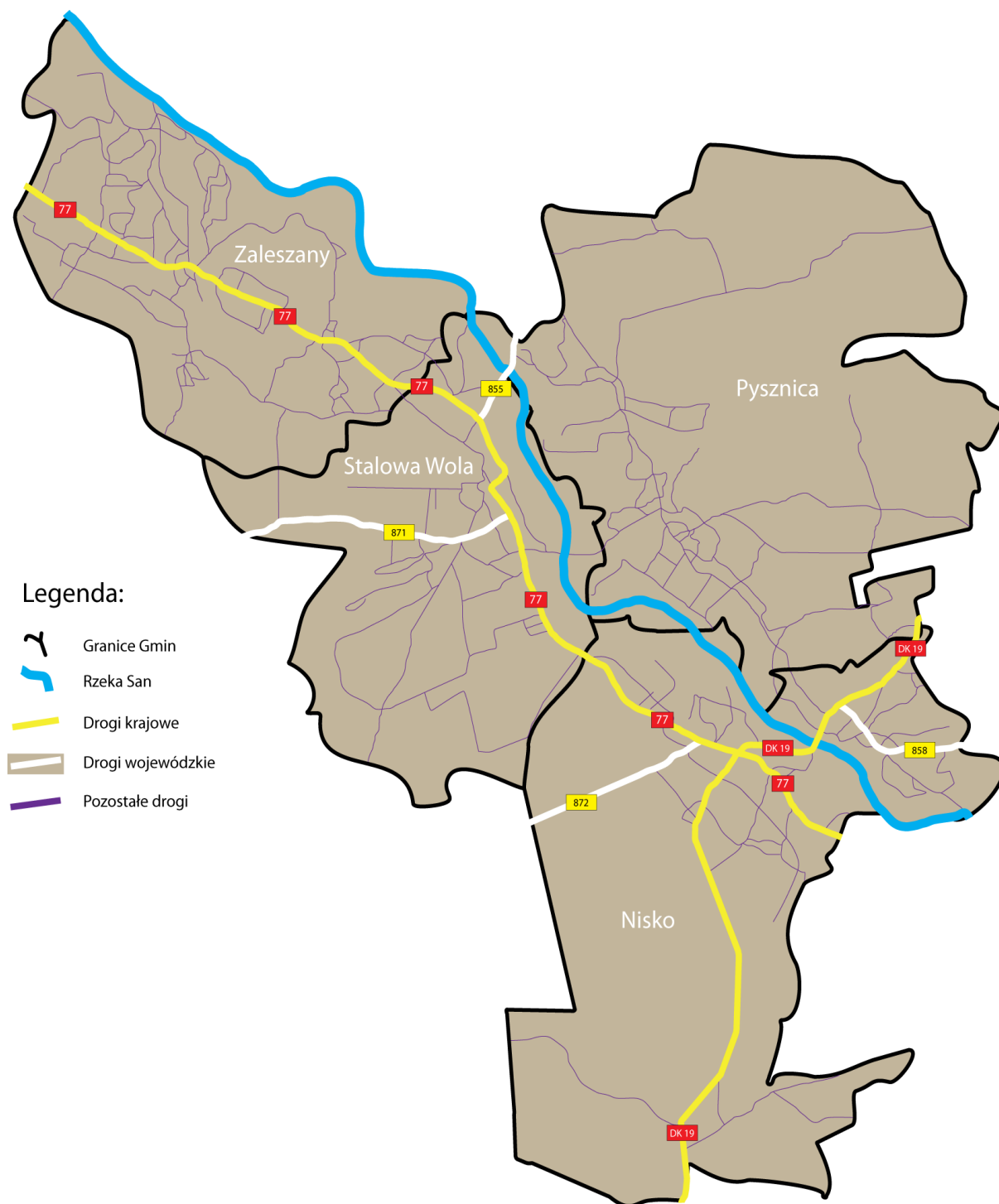
Podsumowując sytuację ludnościową Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, na pierwszy plan wysuwa się ogólny spadek liczby ludności obszaru, a w szczególności zmniejszanie się populacji Stalowej Woli, który między innymi może być wynikiem trendu przesuwania się ludności z miast na tereny podmiejskie i wiejskie, o czym świadczy choćby

wzrost, w ostatnich latach, liczby mieszkańców gmin Pysznica i Zaleszany. Zjawisko to pokazuje silne powiązania migracyjne pomiędzy poszczególnymi gminami wchodzącymi w skład MOF. Kolejnym ważnym aspektem zmian zachodzących w strukturze ludnościowej gmin MOF, jest malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym wraz ze stałym wzrostem liczby osób w wieku poprodukcyjnym, co w przyszłości może doprowadzić do negatywnych konsekwencji gospodarczych i społecznych dla prezentowanego obszaru. Mając na uwadze dynamicznie rosnącą liczbę osób starszych w populacji MOF należy także podjąć działania zapobiegające wykluczeniu społecznemu tej grupy mieszkańców i aktywizujące seniorów np. poprzez działalność klubów seniora, czy też uniwersytetów III wieku. W oparciu o analizowane dane, zauważalne jest także niekorzystne, ujemne saldo migracji oraz malejący przyrost naturalny. W celu poprawy sytuacji demograficznej MOF Stalowej Woli w przyszłości, konieczne jest wdrożenie działań nastawionych zarówno na pozyskanie nowych mieszkańców w drodze migracji spoza terenu MOF (np. poprzez podniesienie atrakcyjności obszaru pod względem gospodarczym, kulturalnym, turystycznym itp.), jak również realizacja działań w zakresie polityki prorodzinnej, które mogą przyczynić się do zwiększenia przyrostu naturalnego MOF. Ważne jest także, aby dążyć do dobrego skomunikowania poszczególnych gmin MOF, gdyż zapewnienie dobrego przepływu ludności między gminami, może w przyszłości zniwelować pojawiające się problemy demograficzno-gospodarcze, w szczególności wynikające z malejącej liczby osób w wieku produkcyjnym.

3.2 Infrastruktura drogowa

Analizując obecny stan sieci drogowej na terenie MOF zauważalne jest, iż dalszy rozwój obszaru, będzie wymagał przeprowadzenia wielotorowych inwestycji. Z jednej strony konieczna będzie rozbudowa połączeń drogowych tego terenu z nowopowstającymi węzłami komunikacyjnymi regionu, w tym autostradą A4. Z drugiej zwiększenie przepustowości dróg już istniejących. W granicach MOF Stalowej Woli położone są ważne szlaki komunikacyjne łączące region z innymi częściami kraju oraz Ukrainą (odległość ok. 120 km) i Białorusią (odległość ok. 230 km).

Grafika 2 Mapa połączeń drogowych na terenie MOF

Legenda:

- Granice Gmin
- Rzeka San
- Drogi krajowe
- Drogi wojewódzkie
- Pozostałe drogi

Źródło: opracowanie własne

Przez tereny MOF prowadzą następujące drogi krajowe:

- droga krajowa nr 77 (Lipnik – Przemyśl), przez którą przebiega znaczna część tranzytu z Polski centralnej ku granicom ze Słowacją i Ukrainą,
- droga krajowa nr 19 (Kuźnica Białostocka – Rzeszów), prowadząca od granicy z Białorusią w województwie podlaskim do Rzeszowa (Droga krajowa nr 19 jest jednym z głównych korytarzy komunikacyjnych łączących kraje nadbałtyckie, ze Słowacją. Ponadto przebiega przez teren 3 dużych aglomeracji: rzeszowskiej, lubelskiej i białostockiej).

Na obszarze funkcjonalnym zlokalizowane są także wskazane poniżej drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka 855 (Olbięcin – Stalowa Wola),
- droga wojewódzka 871 (Stalowa Wola - Tarnobrzeg),
- droga wojewódzka nr 872 (Nisko – Jasienica),
- droga wojewódzka nr 858 (Szczepreszyn – Zarzecze).

W poniższej tabeli zaprezentowano zestawienie istniejących sieci drogowych na terenie MOF. Łączna długość dróg gminnych obszaru wynosi 301,1 km, a dróg powiatowych 111,4 km. Całkowita długość dróg wojewódzkich przebiegających przez analizowany teren stanowi natomiast 22,2 km, a dróg krajowych 52,4 km.

Tabela 3 Infrastruktura drogowa – kilometrów dróg przebiegających przez teren gmin – stan na 2013 rok

Jednostka terytorialna	Drogi krajowe [km]	Drogi wojewódzkie [km]	Drogi powiatowe [km]	Drogi gminne [km]
Stalowa Wola	10,35	8,969	20,164	106,79
Nisko	29,67	11,10	11,54	98,088
Pysznica	-	2,10	45,688	67,41
Zaleszany	12,355	-	34,00	28,78
łącznie MOF	52,375	22,169	111,392	301,068

Źródło: dane gmin MOF, 2013

Zgodnie z *Ekspertyzą IGiPZ PAN z 2012 r.* gminy wchodzące w skład MOF legitymują się niedostatecznym wskaźnikiem dostępności komunikacyjnej, stąd konieczność modernizacji i rozbudowy połączeń drogowych. W najbliższej przyszłości w „Programie Budowy Dróg Krajowych na lata 2011 – 2015” zaplanowano budowę odcinka drogi ekspresowej S-19 Nisko

- Sokołów Małopolski. Droga ta jest wskazywana jako priorytet inwestycji drogowych w regionie. Planowana jest także budowa odcinka drogi ekspresowej S-74 łączącej Nisko z Opatowem i dalej w stronę Kielc. Realizacja zaplanowanych inwestycji, w znacznym stopniu wpłynie na poprawę sytuacji transportu kołowego na terenie MOF, jak również w całym regionie. Nie bez znaczenia dla życia mieszkańców i funkcjonowania głównego miasta MOF będzie budowa (dokończenie budowy) obwodnicy Stalowej Woli i Niska. Jest to jedna z kluczowych inwestycji, która pozwoli odciążyc drogi miejskie, wyprowadzając ruch tranzytowy poza teren miasta. Obwodnica stanie się główną arterią komunikacyjną regionu i co szczególnie istotne dla poprawy dostępności komunikacyjnej MOF zastąpi DK 77, która nie spełnia kryteriów drogi krajowej. Dalszy rozwój społeczno-gospodarczy MOF, w przypadku braku odpowiednich inwestycji drogowych skutkować może przeciążeniem istniejących sieci połączeń. Kolejnym wyzwaniem będzie rozbudowa sieci połączeń międzygminnych wewnątrz obszaru funkcjonalnego (drogi gminne i powiatowe), w celu poprawy komunikacji wewnętrznej, ułatwiającej przepływ ludzi, towarów i usług w obrębie MOF. Inwestycje te umożliwią lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów i potencjałów obszaru, w tym ludzkich i gospodarczych. Poprawią także jakość życia mieszkańców, dzięki możliwości łatwiejszego przemieszczania się z miejsca zamieszkania, w kierunku centrów gospodarczych, handlowych, rekreacyjnych i kulturalnych MOF Stalowej Woli.

3.3 Infrastruktura kolejowa

Połączenia kolejowe na terenie MOF umożliwiają podróż między innymi do Warszawy, Lublina, Radomia, Torunia, Bydgoszczy, Poznania, Piły, Rzeszowa, Tarnobrzegu, Przemyśla, Przeworska, Zamościa, a także w stronę Trójmiasta i Helu oraz Szczecina. Przez teren MOF przebiegają następujące linie kolejowe:

- Linia nr 74 Sobów – Stalowa Wola, dwutorowa zelektryfikowana (stacja Zbydniów, przystanek osobowy Turbia, stacja Stalowa Wola Rozwadów Towarowy, stacja Stalowa Wola Rozwadów),

- Linia nr 66 Zwierzyniec Towarowy – Stalowa Wola Południe, jednotorowa niezelektryfikowana (przystanek osobowy Kłyżów – obecnie nieczynny, stacja Stalowa Wola Południe),
- Linia nr 68 Lublin – Przeworsk, dwutorowa zelektryfikowana (p.o. Pilchów Stalowa Wola, stacja Stalowa Wola Rozwadów, p.o. Stalowa Wola Centrum, p.o. Stalowa Wola, stacja Stalowa Wola Południe, p.o. Malce, p.o. Moskale, p.o. Nisko Osiedle, stacja Nisko, p.o. Nisko Radowice, p.o. Nisko Podwolina),
- Linia nr 71 Stalowa Wola – Tarnobrzeg – Rzeszów, niezelektryfikowana.

3.4 Infrastruktura lotnicza

Rolę lotniska pasażerskiego i transportowego pełni Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka oddalony od granicy MOF o około 51 km. Liczba obsłużonych pasażerów rzeszowskiego lotniska w roku 2013 wyniosła – 589 920. Liczba obsługiwanych pasażerów ma tendencję wzrostową. Lotnisko położone jest w odległości 10 km od centrum Rzeszowa w bezpośrednim sąsiedztwie autostrady A4. Po modernizacji zrealizowanej w 2012 roku lotnisko w Jasionce posiada nowoczesny terminal i drugi w kraju co do długości, pas startowy. Obecnie port obsługuje połączenia do następujących miast: Bristol, Dublin, East Midlands, Monachium, Londyn, Manchester, Oslo oraz Warszawa.

Na terenie MOF, w gminie Zaleszany (miejscowość Turbia) zlokalizowane jest także lotnisko sportowe, które jest siedzibą Aeroklubu Stalowowolskiego. Wśród sekcji działających w ramach aeroklubu znajdują się: balonowa, mikrolotowa, modelarska, samolotowa, spadochronowa i szybowcowa.

3.5 Infrastruktura transportu publicznego

Jednym z przewoźników na terenie obszaru funkcjonalnego Stalowej Woli jest Miejski Zakład Komunalny Sp. z o.o. (MZK Sp. z o.o.), który w głównej mierze obsługuje każdą z gmin wchodzących w skład obszaru. Na terenie gmin MOF działa także PKS Stalowa Wola, który w większym stopniu koncentruje się na obsłudze dalekobieżnych tras krajowych i międzynarodowych. Usługi transportowe świadczą także mniejsi prywatni przewoźnicy,

obsługujący między innymi trasy krajowe i międzynarodowe. Ponieważ rolę dominującą w organizacji transportu publicznego na terenie obszaru funkcjonalnego pełni MZK Sp. z o.o. to na nim skupiona zostanie uwaga w przedmiotowym opracowaniu.

MZK Sp. z o.o. obsługuje na terenie MOF 14 linii komunikacyjnych, w tym jedną do galerii handlowej VIVO. Dodatkowo w dniu 1 listopada uruchamiane są 2 dodatkowe połączenia na cmentarz (linie specjalne). Do dyspozycji MZK Sp. z o.o. na terenie obszaru pozostaje łącznie 275 przystanków, z czego 166 to przystanki znajdujące się na terenie miasta Stalowa Wola. Pozostałe przystanki usytuowane zostały na terenie: gminy Nisko (42), gminy Pysznica (49) oraz gminy Zaleszany (18).

Tabela 4 Infrastruktura komunikacyjna wykorzystywana przez MZK Sp. z o.o. w transporcie publicznym

Jednostka terytorialna	Liczba linii komunikacji miejskiej na terenie danej gminy	Liczba przystanków
Stalowa Wola	16 (w tym 2 linie specjalne, które funkcjonują w dniu 1 XI)	166 (realnie wykorzystywanych 161)
Nisko	5	42
Pysznica	3	49
Zaleszany	4	18

Źródło: dane MZK Sp. z o.o., 2016

Opisana powyżej infrastruktura jest w większości w dobrym stanie technicznym, ale część wymaga modernizacji, szczególnie w gminie Nisko i Pysznica. Na terenie MOF konieczna jest realizacja inwestycji poprawiających dostęp do komunikacji miejskiej, podnoszących bezpieczeństwo i usprawniających poruszanie się pojazdów komunikacji miejskiej, zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców MOF (np. budowa centrów przesiadkowych, parkingów typu „parkuj i jedź”, pętli autobusowych, placów manewrowych, zatok przystankowych, postawienie nowych i wymiana zdewastowanych wiat przystankowych, a także budowa ciągów pieszo rowerowych i ścieżek rowerowych poprawiających dostęp do komunikacji miejskiej).

W 2016 r. na tabor obsługujący linie komunikacyjne na terenie MOF składały się 32 autobusy, których średni wiek wynosił 15,19 lat. Znaczna część pojazdów MZK Sp. z o.o. nie spełnia najnowszych norm środowiskowych dotyczących emisji spalin. Jedynie 8 autobusów spełnia normę czystości spalin EURO 5. Należy także zauważyć, iż stan techniczny autobusów, będących

w posiadaniu MZK Sp. z o.o., uniemożliwi w najbliższym czasie realizację usług komunikacji miejskiej na obecnym poziomie na terenie całego MOF Stalowej Woli. Sytuacja taka może wpłynąć na spadek mobilności mieszkańców z wszystkich gmin tworzących MOF Stalowej Woli i utrudnienie im dojazdu do pracy oraz korzystania z oferty kulturalnej, społecznej, zdrowotnej, handlowej, gospodarczej na tym terenie.

Konieczne jest więc zastąpienie wyeksploatowanych autobusów nowoczesnymi autobusami, przyjaznymi dla środowiska, co umożliwi utrzymanie oczekiwanej mobilności na terenie MOF Stalowej Woli i zmniejszenie emisji zanieczyszczeń.

Tabela 5 Tabor autobusowy MZK Sp. z o.o.

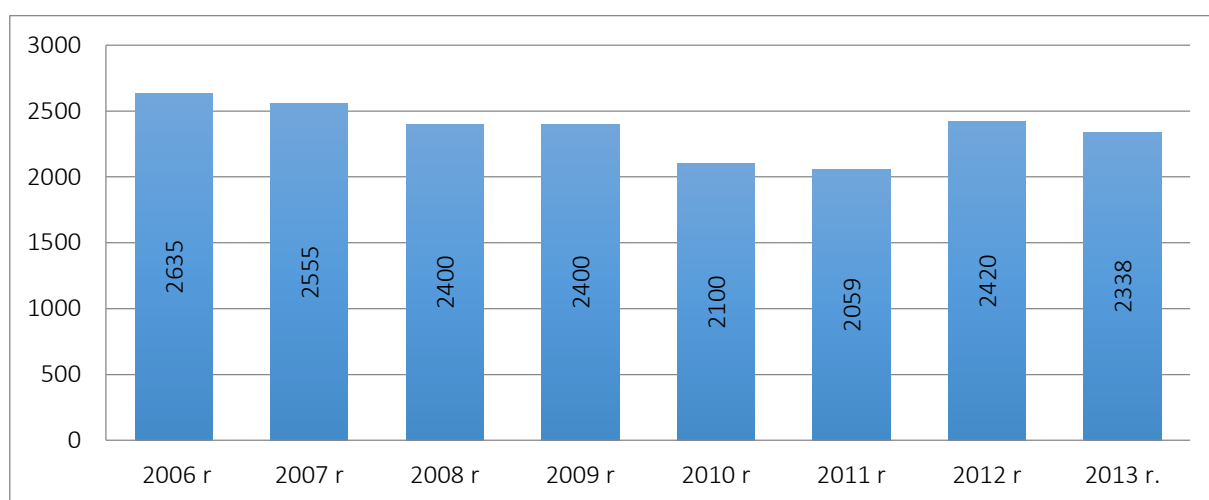
Rok produkcji autobusu	Liczba autobusów	Wiek autobusu w latach	Norma czystości spalin
1992	1	24	Nie spełnia żadnej normy
1993	1	23	EURO 1
1994	3	22	EURO 1
1995	4	21	EURO 1
1996	4	20	EURO 2
1997	2	19	EURO 2
1998	3	18	EURO 2
2000	1	16	EURO 2
2005	4	11	EURO 3
2007	1	9	EURO 4
2010	8	6	EEV/EURO 5
łącznie MOF	32	15,19 (średni wiek taboru)	-

Źródło: dane MZK Sp. z o.o., 2016

W roku 2013 autobusy obsługujące komunikację miejską, przejechały 1 208 352 wozokilometrów na terenie sześciu gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany, Radomyśl nad Sanem i Rudnik nad Sanem. Na obszar MOF Stalowej Woli przypadało 1 190 227 wozokilometrów, z czego 75,6% wykonanych zostało na terenie gminy Stalowa Wola, 13,3% na terenie gminy Nisko, 9,5% na terenie gminy Pysznica i 1,6% na terenie gminy Zaleszany.

Między rokiem 2006 a 2011 obserwowano powolny spadek liczby pasażerów korzystających z usług transportu publicznego na terenie opisywanego obszaru. Trend ten uległ odwróceniu dopiero w roku 2012, gdy liczba pasażerów przewożonych w ciągu roku, wzrosła o blisko 400 tys. osiągając ponownie poziom z lat 2008-2009, w których liczba rocznie przewożonych pasażerów wynosiła 2 400 tys. osób. Z kolei w 2013r. zaobserwowano nieznaczny spadek liczby pasażerów, gdyż w roku tym przewieziono 2 338 tys. os. W ostatnim okresie czasu należy zauważyć rosnące zainteresowanie korzystaniem ze środków komunikacji miejskiej. W latach 2010-2013 zaobserwowano wzrost liczby przewiezionych pasażerów o ponad 11%. Co istotne wzrost ten odnotowano pomimo dość znacznego spadku liczby ludności MOF Stalowej Woli. W latach 2010-2013 ubyło bowiem 1 166 mieszkańców tego obszaru (dane GUS).

Wykres 13 Liczba pasażerów korzystających z transportu publicznego w latach 2006-2013 [tys.]

Źródło: dane MZK Sp. z o.o., 2016

Jak pokazują dane statystyczne dot. sprzedaży biletów okresowych, w 2013r. ok. 53% biletów kupowanych było przez mieszkańców Stalowej Woli, a pozostałe 47% stanowili mieszkańcy gmin ościennych, w tym 29% z gminy Pysznica, 12% z gminy Nisko i 3% z gminy Zaleszany. Z kolei w przypadku sprzedaży biletów jednorazowych (stanowiących 80% ogólnej rocznej wartości sprzedaży biletów) 61% stanowiły bilety miejskie (obszar gminy Stalowa Wola), a 39% bilety podmiejskie (obszar gmin: Nisko, Pysznica, Zaleszany, Radomyśl n/Sanem, Rudnik n/Sanem). Dane te pokazują znaczny stopień wykorzystania komunikacji miejskiej przez mieszkańców poszczególnych gmin tworzących MOF Stalowej Woli.

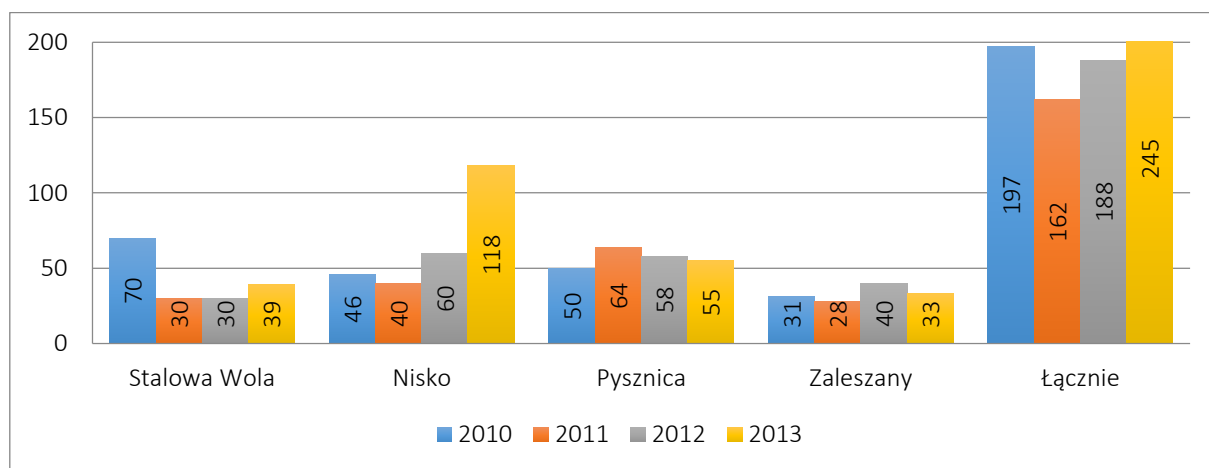
Do głównych wyzwań związanych z rozwojem transportu publicznego na terenie MOF, w szczególności zaliczać się będą działania mające na celu odmłodzenie taboru autobusowego, gdyż obecne pojazdy jedynie w znikomej części spełniają obowiązujące, restrykcyjne normy środowiskowe dotyczące emisji spalin. Odmłodzenie taboru wpłynie nie tylko na niższą emisję spalin, poprawę jakości powietrza na terenie gmin MOF, ale także może przyczynić się do wzrostu bezpieczeństwa i komfortu podróży pasażerów komunikacji zbiorowej. Kolejnym wyzwaniem dla transportu publicznego, powinna być konkurencyjność względem prywatnych samochodów osobowych. Jest to element szczególnie istotny dla każdej z aglomeracji miejskich, gdyż duża liczba prywatnych pojazdów, generuje znaczne koszty w postaci konieczności tworzenia miejsc parkingowych, ich obsługi, ale także powoduje powstawanie zanieczyszczeń i utrudnień w ruchu drogowym, spowodowanych nadmiarem pojazdów. W tym celu konieczne będzie z jednej strony zadbanie o ofertę transportową – ilość i jakość autobusów, a także punktualność, liczbę przystanków, częstotliwość kursów oraz dopasowanie do rzeczywistych potrzeb użytkowników, np. tworzenie popularnych tras, bez konieczności przesiadania się, łatwy dostęp do komunikacji miejskiej itp., a z drugiej strony tworzenie systemu zachęt dla potencjalnych pasażerów np. w postaci atrakcyjnych cen biletów lub biletów pakietowych lub poprzez tworzenie parkingów podmiejskich, których użytkownicy mogliby korzystać z tańszych biletów komunikacji zbiorowej, dzięki czemu znaczna część kierowców prawdopodobnie zrezygnuje z prywatnych środków transportu. Podobnych możliwości jest wiele, łącznie z tworzeniem sieci publicznych wypożyczalni rowerów popularnych w wielu miastach zachodniej Europy.

3.6 Infrastruktura mieszkaniowa

W latach 2010-2013 obserwuje się względnie stały przyrost liczby mieszkań oddawanych do użytku na terenie gmin MOF. Według danych GUS w okresie tym oddano do użytku łącznie 792 nowe lokale. Największą liczbę mieszkań oddawanych do użytku odnotowano w gminie Nisko (średnio około 66 mieszkań rocznie). Średnia liczba mieszkań oddawanych w pozostałych gminach w latach 2010 – 2013 wahała się między 33 w przypadku gminy Zaleszany oraz 56,75 w gminie Pysznica. W przypadku miasta Stalowa Wola średnia roczna liczba mieszkań

oddawanych do użytku w badanym okresie wyniosła 42,25, przy czym wpływ na taki wynik miał w szczególności rok 2010, w którym do użytku oddano łącznie 70 mieszkań, czyli ponad 2 razy więcej niż w przypadku pozostałych lat. Średnia roczna liczba mieszkań oddawanych na terenie całego obszaru wynosi 198, co świadczy o stałej tendencji rozwojowej regionu, mimo niekorzystnych warunków demograficznych (spadek populacji Stalowej Woli i Niska).

Wykres 14 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na terenie MOF w latach 2010 – 2013

Źródło: dane GUS, 2013

Pod względem średniej powierzchni mieszkań użytkowanych na terenie gmin obszaru, prym wiodą gminy Pysznica i Zaleszany, w których przeciętny metraż mieszkania wynosi kolejno 106,5 m² oraz 99,4 m². Wielkość przeciętnego mieszkania w gminie Nisko to 85,5 m², natomiast w Stalowej Woli wskaźnik ten wynosi 58,3 m². Średnia powierzchnia mieszkania w województwie podkarpackim w roku 2013 wyniosła 80,5 m², przy czym podobnie jak na terenie MOF przeciętna powierzchnia mieszkań większa była w gminach wiejskich (średnio 91,1 m²) niż w gminach miejskich (66,8 m²). Podobne zróżnicowanie dotyczy wskaźnika metrażu mieszkań przypadającego na 1 osobę. W tym wypadku również w gminach wiejskich, wskaźnik ten jest wyższy niż w gminach miejskich. W gminie Pysznica liczba m² przypadających na 1 użytkownika to 30,3 m², nieznacznie mniejszą powierzchnią dysponuje mieszkaniec gminy Zaleszany – 29,1 m². Przeciętny mieszkaniec gminy Nisko do dyspozycji ma 26,5 m², natomiast mieszkaniec Stalowej Woli 20,8 m², czyli o blisko 9,5 m² mniej niż użytkownik mieszkania w Pysznicy. Porównanie średniej powierzchni mieszkań gmin MOF oraz metrażu przypadającego na 1 użytkownika ze średnimi wartościami ogólnopolskimi wypada na korzyść

gmin MOF. Średnia powierzchnia mieszkania w Polsce wynosi 73,1 m², a liczba m² przypadających na 1 użytkownika to 26,3 m².

3.7 Infrastruktura komunalna

Jednym z wyznaczników poziomu rozwoju gminy, są wskaźniki dotyczące odsetka osób korzystających z infrastruktury komunalnej, w tym dostępu mieszkańców do wodociągów, kanalizacji czy stopnia gazyfikacji. Spośród wymienionych elementów infrastruktury komunalnej, najbardziej powszechnym dostępem mieszkańców gmin wchodzących w skład MOF charakteryzuje się instalacja wodociągowa. Dostęp do niej posiada ok. 88,42% ogółu mieszkańców MOF. Jest to wynik nieznacznie wyższy od wskaźnika ogólnopolskiego (88,02%) oraz o 11,72 punktów procentowych wyższy od średniej całego województwa podkarpackiego (76,7%). Sieć wodociągowa najlepiej rozwinięta została w mieście Stalowa Wola, gdzie korzysta z niej 96,27% mieszkańców.

Na terenie gmin MOF nieznacznie słabiej rozwinięta została infrastruktura gazowa. Średni dostęp ogółu mieszkańców do instalacji gazowej wynosi 84,16%, podczas gdy średnia ogólnopolska to zaledwie 52,37%. Największe deficyty, a zatem i największe potrzeby inwestycyjne wynikają z bardzo nierównomiernego dostępu mieszkańców MOF do infrastruktury kanalizacyjnej. Mimo, iż przeciętna dostępu mieszkańców obszaru do instalacji kanalizacyjnych (70,91%) jest większa od wartości ogólnopolskiej (65,07%) oraz średniej Podkarpacia (62,59%), wyniki 3 z 4 gmin MOF są zdecydowanie niższe. Kanalizacja najslabiej do tej pory rozwinięta została na terenach gmin wiejskich Zaleszany i Pysznica, gdzie odsetek korzystających z tego typu instalacji wynosi zaledwie nieco ponad 1/3 mieszkańców tych gmin.

Tabela 6 Infrastruktura techniczna gmin MOF w roku 2013 [korzystający z instalacji jako % ogółu ludności]

Jednostka terytorialna	Wodociągi [%]	Kanalizacja [%]	Gaz [%]
Stalowa Wola	96,27	87,77	95,29
Nisko	64,05	56,43	75,29
Pysznica	88,44	37,09	54,98
Zaleszany	92,80	34,76	65,52
średnia dla gmin MOF	88,42	70,91	84,16

województwo podkarpackie	76,70	62,59	72,58
średnia ogólnopolska	88,02	65,07	52,37

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013

Poniżej przedstawiono w wartościach bezwzględnych liczbę osób korzystających z danego typu infrastruktury technicznej. Zestawienie to wskazuje na wyraźne zróżnicowanie w dostępie do poszczególnych instalacji w wybranych gminach. Z porównania wynika, iż dostęp do sieci kanalizacyjnej posiada prawie 19 tysięcy mieszkańców MOF mniej niż do sieci wodociągowej. Znaczne rozbieżności pojawiają się także na poziomie pojedynczych gmin. Podobnie jak w przypadku odsetka osób korzystających z danego typu instalacji infrastruktury technicznej.

Tabela 7 Liczba ludności korzystającej z infrastruktury technicznej w roku 2013

Jednostka terytorialna	Wodociągi	Kanalizacja	Gaz
Stalowa Wola	61 317	55 905	60 690
Nisko	14 406	12 692	16 936
Pysznica	9 269	3 887	5 762
Zaleszany	10 119	3 790	7 144
łącznie MOF	95 111	76 274	90 532

Źródło: dane GUS, 2013

Na terenie gmin MOF obecnie funkcjonuje 5 oczyszczalni ścieków. W większości są to oczyszczalnie biologiczne z podwyższoną zdolnością usuwania związków azotu i fosforu. Według danych Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, na chwilę obecną wszystkie spełniają standardy oczyszczalni odprowadzających ścieki z aglomeracji. Część z nich wymaga jednak rozbudowy i modernizacji, aby mogły świadczyć usługi wysokiej jakości, odpowiadające w pełni na lokalne potrzeby. Łączna przepustowość oczyszczalni na terenie MOF wynosi 126 398 m³ na dobę. Korzysta z nich obecnie ponad 86 tysięcy osób, także spoza gmin analizowanego obszaru. W najbliższym czasie planowana jest rozbudowa oczyszczalni w Zaleszanych, dzięki czemu jej maksymalna przepustowość dobową wzrośnie do poziomu 1610 m³/dobę oraz modernizacja oczyszczalni w Nisku.

Tabela 8 Oczyszczalnie ścieków na terenie MOF w roku 2013

Jednostka terytorialna	Liczba oczyszczalni	Średnia przepustowość [m ³ /doba]	Ludność korzystająca z oczyszczalni
Stalowa Wola	2	117 500	62 665
Nisko	1	7 147	14 450
Pysznica	1	931	4 100
Zaleszany	1	820	5 200
łącznie MOF	5	126 398	86 415

Źródło: dane GUS, 2013

W 2013 roku wielkość odprowadzonych ścieków komunalnych i przemysłowych na terenie MOF wyniosła 145 342 dam³, przy czym zaledwie 4,4% z nich zostało oczyszczonych. Analizowany obszar pod względem oczyszczania ścieków komunalnych wypada dość słabo w porównaniu z województwem podkarpackim, gdzie ścieki oczyszczone stanowiły ponad 32% ścieków odprowadzonych ogółem oraz obszarem kraju, dla którego wartość ta osiągnęła ok. 23%.

Tabela 9 Ścieki komunalne i przemysłowe w roku 2013

Jednostka terytorialna	Ścieki odprowadzone ogółem [dam ³]	Ścieki oczyszczone razem [dam ³]
Stalowa Wola	144 641	5 714
Nisko	470	470
Pysznica	98	98
Zaleszany	133	133
łącznie MOF	145 342	6 415
województwo podkarpackie	214 237,6	68 896
Polska	9 048 548,3	2 039 081

Źródło: dane GUS, 2013

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione wskaźniki, należy podkreślić dużą dysproporcję w dostępie do infrastruktury technicznej w poszczególnych gminach MOF. Stan ten pociąga za sobą konieczność przeprowadzenia szeregu inwestycji, zwłaszcza w zakresie infrastruktury

kanalizacyjnej, do której dostęp w gminach wiejskich (Pysznica, Zaleszany) jest najbardziej ograniczony. Poprawa stanu instalacji technicznych ma także szczególne znaczenie dla tych gmin ze względu na rosnącą na ich terenie w ostatnich latach liczbę mieszkańców. Inwestycje w rozbudowę instalacji komunalnych oraz rozbudowę/modernizację oczyszczalni ścieków mogą w rezultacie przyczynić się także do rozwoju turystyki, choćby za sprawą poprawy jakości okolicznych wód, a także mają ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarki i powstawania nowych przedsiębiorstw.

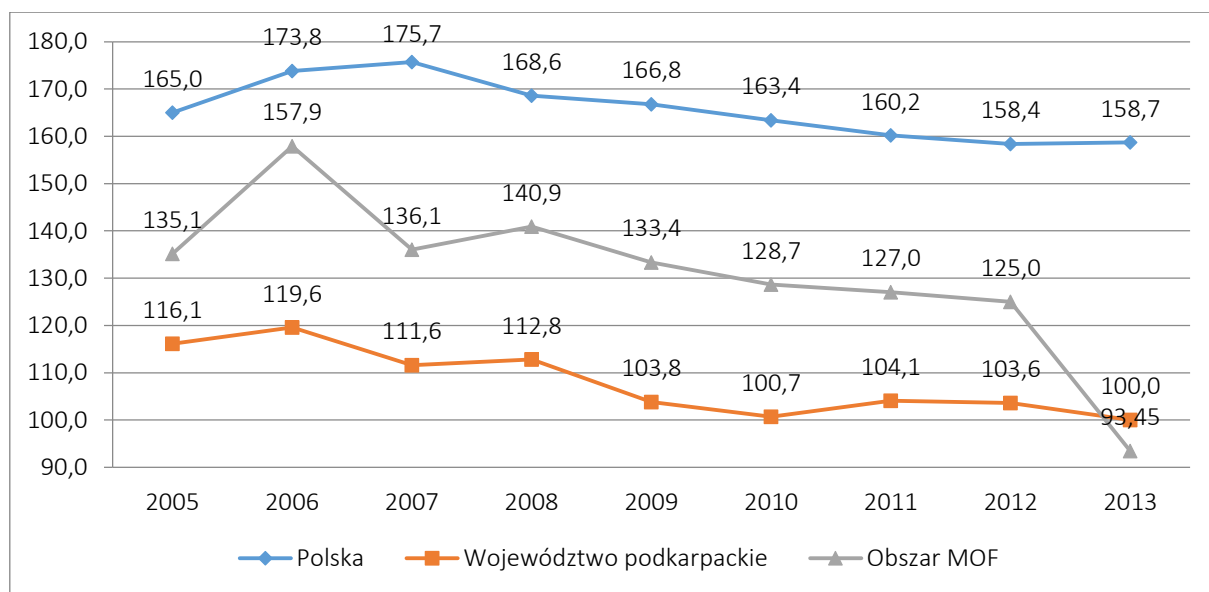
3.8 Gospodarka odpadami

W świetle ustawy z dnia 1 lipca 2013 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, gminy wchodzące w skład MOF zobligowane są do prowadzenia na swoim terenie kompleksowej polityki z zakresu gospodarki odpadami. Każda z gmin we własnym zakresie powinna tworzyć system gromadzenia i segregacji odpadów komunalnych (odpadów powstających w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpadów niezawierających odpadów niebezpiecznych, pochodzących od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych). Obowiązkiem gmin jest także transport, przetwarzanie oraz unieszkodliwianie niebezpiecznych odpadów. W tym celu konieczne jest tworzenie składowisk, sortowni i spalarni odpadów, a także systemu obrotu pozyskanymi surowcami wtórnymi. Według danych GUS na terenie powiatu stalowowolskiego oraz nizańskiego funkcjonuje łącznie 5 składowisk odpadów. Spośród nich, 3 ulokowane są na terenie powiatu stalowowolskiego (w tym 1 w gminie Pysznica oraz 1 w Stalowej Woli). Kolejne 2 znajdują się na terenie powiatu nizańskiego. Według danych zawartych w „Planie gospodarki odpadami dla województwa podkarpackiego” na terenie składowiska w Pysznicy obecnie funkcjonuje sortownia odpadów zbieranych selektywnie. W planach jest także uruchomienie sortowni odpadów w Stalowej Woli.

Na poniższym wykresie przedstawiono zestawienie liczby odpadów z gospodarstw domowych przypadających na 1 mieszkańca w kilogramach w latach 2005-2013. Z zebranych danych wynika, iż średnia liczba odpadów przypadających na mieszkańca MOF jest znacząco niższa

od średniej ogólnopolskiej (w 2013 r. o ponad 41%) i nieznacznie niższa (w 2013 r. o około 6,6%) od średniej dla obszaru województwa podkarpackiego. Zauważalny jest też w ostatnich latach trend spadkowy liczby wytwarzanych odpadów zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i na poziomie lokalnym oraz regionalnym. Przeciętny mieszkaniec MOF w roku 2013 wytworzył o ponad 41 kg odpadów mniej niż w roku 2005 i o ponad 64 kg mniej niż w rekordowym 2006 roku.

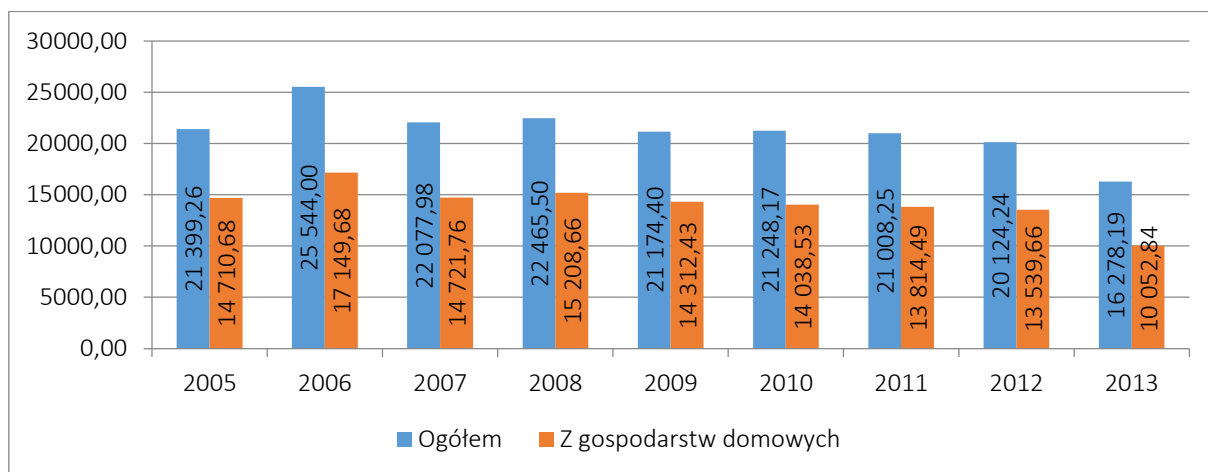
Wykres 15 Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca w latach 2005-2013 [kg]

Źródło: dane GUS, 2013

Na terenie MOF w 2013 roku łączny tonaż odpadów zmieszanych zebranych ogółem wyniósł 16 278,19 ton, z czego odpady pochodzące z gospodarstw domowych stanowiły 10 052,84 tony. Poza wyjątkowym pod względem liczby zebranych odpadów rokiem 2006, przeciętny tonaż zbieranych odpadów w latach 2005-2012 utrzymywał się na względnie stałym poziomie. Dopiero w roku 2013 znacząco zmalał w porównaniu z rokiem poprzednim. Względnie stały jest także odsetek odpadów pochodzących z gospodarstw domowych, wśród ogółu odpadów zbieranych na terenie MOF (stanowią one około 2/3 odpadów ogółem).

Wykres 16 Zmieszane odpady zebrane na terenie MOF w latach 2005-2013 [t]

Źródło: dane GUS, 2013

Wielkość odpadów innych niż komunalne, wytworzonych i dotychczas składowanych na terenie MOF w 2013 r. wzrosła o 13 tys. ton w porównaniu z rokiem 2012 i wyniosła 262,3 tys. ton. Równocześnie ponad 88% tych odpadów zostało poddanych odzyskowi tj. o ponad 5% mniej niż na terenie województwa podkarpackiego, gdzie w 2013 r. ponad 93% odpadów wytworzonych i dotychczas składowanych poddano odzyskowi.

Tabela 10 Odpady wytworzone i dotychczas składowane (nagromadzone z wyłączeniem odpadów komunalnych) w roku 2013

Jednostka terytorialna	Ogółem [tys. ton]	Poddane odzyskowi [tys. ton]
Stalowa Wola	258,2	227,7
Nisko	-	-
Pysznica	4,1	4,1
Zaleszany	-	-
łącznie MOF	262,3	231,8
województwo podkarpackie	1 649,5	1 541,3
Polska	130 593,3	90 585,2

Źródło: dane GUS, 2013

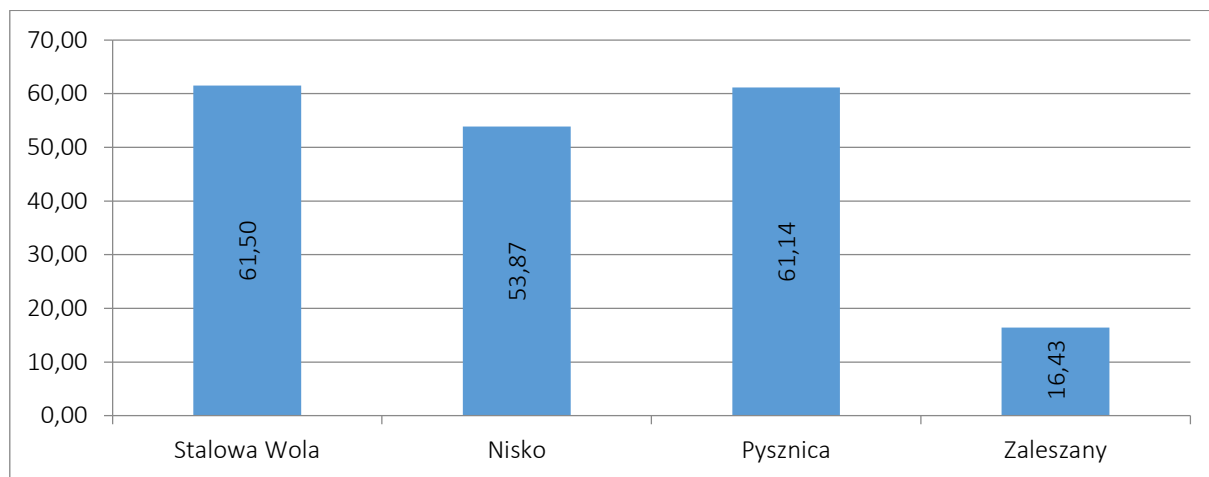
W świetle przedstawionych danych aktualna sytuacja gmin MOF pod względem liczby wytwarzanych odpadów prezentuje się korzystnie pomimo, iż łączny tonaż zbieranych odpadów pozostaje niemal niezmienny, maleje średnia liczba odpadów przypadających na 1 mieszkańca. Niemniej jednak ze względu na coraz bardziej restrykcyjne normy środowiskowe, a także w celu zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszaru, zmniejszania

liczby wytwarzanych zanieczyszczeń oraz zwiększenia liczby odzyskiwanych surowców, w przyszłości może okazać się konieczne zwiększenie ilości sortowni odpadów lub innych miejsc służących przetwarzaniu i odzyskowi surowców.

3.9 Środowisko naturalne

MOF Stalowej Woli położony jest w Kotlinie Sandomierskiej. W jego pobliżu znajdują się ogromne połacie lasów mieszanych, pozostałych po dawnej Puszczy Sandomierskiej. Korelują one z tarasową rzeźbą terenu, zbudowaną z glin lodowcowych bądź utworów fluwioglacjalnych. W skład lasów wchodzi głównie: sosny, dęby, olchy i brzozy. W starorzeczach Łęgu, w okolicach Kępia Zaleszańskiego występują natomiast fragmenty lasów łęgowych oraz łąk. Grunty leśne stanowią ponad 50% powierzchni MOF, przy czym skoncentrowane są one w największym stopniu na terenie gminy Nisko i Pysznica. Powierzchnia gruntów leśnych gmin obszaru, waha się od 16,43% na terytorium gminy Zaleszany, do 61,5% na terenie gminy Stalowa Wola.

Wykres 17 Odsetek powierzchni gruntów leśnych na terenie gmin MOF w roku 2013 [%]

Źródło: dane GUS, 2013

Znaczny odsetek powierzchni MOF Stalowej Woli stanowią także tereny zielone: parki spacerowo – wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna, zieleń osiedlowa, cmentarze, które stanowią 0,6% powierzchni MOF Stalowej Woli.

Tabela 11 Tereny zieleni w granicach MOF Stalowej Woli w roku 2013

Jednostka terytorialna	Parki spacerowo – wypoczynkowe [ha]	Zieleńce [ha]	Zieleń uliczna [ha]	Tereny zieleni osiedlowej [ha]	Cmentarze [ha]
Stalowa Wola	30,5	9,5	86,98	87,01	13,4
Nisko	17	0,8	0	4,42	9,1
Pysznica	0	1	0	0	7,7
Zaleszany	0	0,3	0	0	7,6
łącznie MOF	47,5	11,6	86,98	91,43	37,8

Źródło: dane GUS, 2013

W roku 2013 powierzchnia parków spacerowo – wypoczynkowych wyniosła na obszarze MOF Stalowej Woli 47,5 ha. Obszary te stanowią doskonałe miejsce wypoczynku dla mieszkańców MOF, szczególnie tych, którzy zamieszkują tereny silnie zurbanizowane i uprzemysłowione. Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego może się także przyczynić do wzrostu atrakcyjności osiedleńczej na terenie MOF. Ze względu na specyfikę gmin Pysznica i Zaleszany, na ich terenie nie zostały utworzone parki w ścisłym tego słowa znaczeniu. Ich rolę pełnią natomiast tereny zielone, które częściowo zostały dostosowane do pełnienia funkcji odpowiadających funkcjom pełnionym przez parki.

W Stalowej Woli funkcjonuje Park Miejski, którego część w roku 2012 została poddana rewitalizacji. Ścieżki o zniszczonej nawierzchni asfaltowej wyłożono estetyczną kamienną kostką, dodatkowo stworzono sztuczny strumień z dwoma mostkami, zainstalowano fontannę, a także dwie metalowe rzeźby: „Dedał i Ikar” oraz „Ptaki”. Zmodernizowano także dwa place zabaw, boisko wielofunkcyjne i zwiększono bezpieczeństwo na terenie parku poprzez instalację monitoringu. Park ten stanowi miejsce wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców Stalowej Woli i okolic. Druga część parku, która nie została objęta rewitalizacją wymaga natomiast pilnej interwencji.

Atrakcyjnym miejscem rekreacji dla mieszkańców MOF może stać się także w przyszłości Ogródek Jordanowski powstały w Stalowej Woli na Osiedlu Fabrycznym w latach 50. XX wieku. Stworzono wówczas oazę zieleni – pomiędzy ulicami Ofiar Katynia i Hutniczą – wyposażoną w boisko, urządzenia do gier i zabaw oraz wypożyczalnię sprzętu sportowego. Niestety,

aktualnie jest to przestrzeń zapomniana, która przez lata była degradowana za sprawą niszczenia infrastruktury oraz braku inwestycji.

Dostęp do terenów zielonych dla mieszkańców MOF oferuje także Zespół pałacowo – parkowy Lubomirskich przy ul. Lipowej w Charzewicach (Osiedle Stalowej Woli), w obrębie którego znajduje się park o powierzchni 14 ha. Ma on kształt wydłużonego prostokąta, który przecięty jest przez koryto rzeczne z wyspą pośrodku, dzielącą park na część parkowo-leśną oraz bardziej rozbudowaną parkową z układem zieleni komponowanej. Dzięki swym walorom ma on charakter wybitnie krajobrazowy, a stan ten uwydatnia bogaty i zróżnicowany drzewostan (w znacznej części cenny starodrzew). W celu utrzymania jego walorów konieczne są inwestycje uzupełniające obecny układ kompozycyjny (aleje, miejsca rekreacji itp.) z zachowaniem dbałości o istniejący bogaty drzewostan.

W 2013 r. na zrewitalizowanych terenach Osiedla Śródmieście za Kinem Ballada w Stalowej Woli powstał z kolei Miejski Park Edukacyjny - Park 24. W skład Parku 24 wchodzi m.in. amfiteatr, plac zabaw, ścieżki edukacyjne, siłownia na wolnym powietrzu i info-kiosk z dostępem do Internetu. Park 24 jest obiektem ogólnodostępnym, dodatkowo dzieci z placówek edukacyjnych mają możliwość skorzystania w parku z zajęć plenerowych, prowadzonych przez animatorów z Miejskiego Domu Kultury.

Na uwagę zasługuje także Park Miejski w Nisku o powierzchni ponad 15 ha, zlokalizowany niedaleko Placu Wolności, pochodzący z 1853r., powstały jako część ogrodów pałacowych rodziny Resseguier. Park stanowi cenną oazę zieleni wysokiej w mieście i jest miejscem odpoczynku i rekreacji dla mieszkańców miasta i okolic. W Parku Miejskim, dzięki dotychczasowemu urządzeniu terenu pod potrzeby sportowo-kulturalne można aktywnie spędzać czas wolny, z dala od zgiełku i zanieczyszczeń. Jest to doskonałe miejsce, oferujące bogatą ofertę spędzania czasu na świeżym powietrzu dla mieszkańców MOF. W parku obecnie znajdują się m.in. amfiteatr, ogólnodostępna siłownia plenerowa, stół do gry w szachy, duży plac zabaw dla dzieci, posąg amorka oraz zegar słoneczny. Niemniej jednak istnieje potrzeba dalszego zagospodarowania parku, tak aby spełniał oczekiwania mieszkańców z różnych grup wiekowych (dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów) oraz dawał możliwość aktywnego, zdrowego i zróżnicowanego spędzania czasu wolnego szerszej grupie odbiorców. W tym celu

konieczne jest między innymi wybudowanie kortów tenisowych, boisk sportowych, urządzenie parku linowego, toru rowerowego. Ponadto niezbędne są inwestycje w zakresie poszerzenia placu zabaw dla dzieci, budowy ścianki wspinaczkowej, placu do ćwiczeń na wolnym powietrzu, rozbudowy alei spacerowej (aleja dębów i żywotników), nasadzenia zieleni (drzew, krzewów) i uporządkowania istniejącego drzewostanu oraz wyposażenia Parku Miejskiego w elementy małej architektury. Dla zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom należy także rozbudować monitoring i oświetlenie, gdyż obecnie oświetlona jest jedynie część parku oraz wybudować parking z utwardzonym dojściem, które ułatwią korzystanie z oferty rekreacyjnej.

Mimo, iż na terenie gminy Pysznica formalnie nie funkcjonują parki, ich rolę pełnią tzw. „zielone centra” czyli miejsca wydzielone w części terenów zielonych, znajdujących się na obszarze gminy lub inne obiekty służące rekreacji. Przykładem tego typu obiektów jest Centrum Edukacji Ekologicznej: „Zielone zakątki” i „Zielona pracownia” w Pysznicy, na terenie których znajdują się między innymi ogrody tematyczne, czy elementy małej architektury. Podobnym obiektem jest także „Zielone oko” w Jastkowicach. Jest to teren zielony przy kompleksie leśnym z oczkiem wodnym, pomostem drewnianym i elementami małej architektury.

Na terenie Pysznicy znajdują się także stadnina koni oraz Stadnina Hodowli Zachowawczej Konika Polskiego.

Z kolei w gminie Zaleszany w ramach programu LEADER+ opracowano dla każdego z sołectw koncepcje „zielonych centrów”, jednakże pozostały one na chwilę obecną jedynie w fazie koncepcyjnej.

Na terenie MOF Stalowej Woli zlokalizowane są także Obszary Natura 2000, najważniejsze dla zachowania zagrożonych lub bardzo rzadkich gatunków roślin, zwierząt czy charakterystycznych siedlisk przyrodniczych, mających znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej.

Tabela 12 Powierzchnia obszarów Natura 2000 na terenie MOF w roku 2013

Nazwa obszaru	Kod	Powierzchnia całego obszaru [ha]	Lokalizacja części obszaru na terenie gminy			
			Stalowa Wola	Nisko	Pysznica	Zaleszany
Dolina Dolnego Sanu (ob. ptasi)	PL143	34 252,0	✓	✓	✓	✓
Dolina Dolnego Sanu (ob. siedliskowy)	PLH180020	10 176,6	✓	✓	✓	✓
Dolny San i Wiśłok	pltmp211	1 192,8	✓	✓	✓	✓
Puszcza Sandomierska	PLB180005	129 115,6	✓	✓		✓
Lasy Janowskie (ob. ptasi)	PLB060005	60 235,8			✓	
Lasy Janowskie (ob. siedliskowy)	pltmp428	62 222,2			✓	
Uroczyska Puszczy Sandomierskiej	PLH18_20	29 229,8		✓		

Źródło: www.rzeszow.rdos.gov.pl

Zgodnie z danymi GUS w roku 2013 na terenie MOF znajdowało się 5 558,21 ha obszarów chronionych. Niemal wszystkie umiejscowione były na terenie gminy Pysznica (5547,71 ha). Niewielka ich część znajdowała się natomiast w gminie Nisko (10,5 ha). W tym samym okresie na terenie MOF zidentyfikowano 25 pomników przyrody: 13 w gminie Zaleszany, 10 w gminie Nisko oraz 2 w Pysznicy. Na terenie MOF Stalowej Woli, w gminie Pysznica znajdują się 2 rezerваты przyrody i 1 park krajobrazowy:

- Rezerwat Przyrody „Jastkowice” o pow. 45,68 ha, usytuowany w granicach Parku Krajobrazowego „Lasy Janowskie”. Na szczególną uwagę zasługują tutaj odnowienia naturalne, kilkadziesiąt egzemplarzy dębu szypułkowego i jodły pospolitej, liczne stanowiska lilii złotogłów i wawrzyńka wilczełyko.
- Rezerwat Przyrody „Imielity Ług” o charakterze torfowiskowym i pow. 802 ha, położony częściowo na terenie gminy Pysznica, który w znacznej mierze tworzą bagna oraz stawy. Na obrzeżach występują różnego rodzaju zbiorowiska leśne. Dominuje tu roślinność bagienna: widłaki, rosziczki, grąźel żółty, grzybień biały, podrzeń żebrowiec, wierzba borówkolistna i lapońska. Warunki tu panujące idealnie nadają się dla zwierząt,

szczególnie ptaków błotnych, wodnych i drapieżnych, których występuje na tym terenie ok. 95 gatunków (m.in.: żuraw, bielik, rybołów, bocian czarny, głuszec i cietrzew).

- Park Krajobrazowy „Lasy Janowskie”, zajmujący powierzchnię 39 150 ha (powierzchnia otuliny 60 500 ha), położony częściowo na terenie gminy Pysznica i stanowiący jeden z największych w Polsce zwartych kompleksów leśnych. W Lasach Janowskich wyodrębniono ponad 202 zespoły roślinne, w tym 33 leśne. Znajdziemy tutaj ponad 800 gatunków roślin naczyniowych, 162 gatunki mszaków i około 230 gatunków porostów. W parku istnieją duże kompleksy stawów (ok. 2 000 ha). Stanowi on schronienie dla wielu gatunków zwierząt i ptaków, w tym zagrożonych wyginięciem (m.in.: łoś, jelen, dzik, wilk, orzeł bielik, orlik grubodzioby i krzykliwy, rybołów, trzmielojad, żuraw, kania czarna, cietrzew, kraska, zimorodek).

Na terenie gminy Nisko zlokalizowane jest także uroczysko bagien „Bardo” o łącznej powierzchni 9,5 ha, z czego 8 ha leży na terenie gminy Nisko.

Cała Kotlina Sandomierska jest głównie obszarem torfowisk i lasów wilgotnych. Wzdłuż wałów przeciwpowodziowych rzeki Łęg występują rzadkie turzycowiska i wilgotne łąki potęgowe oraz bardzo rzadkie w skali kraju fragmenty łąk trzęślicowych. Obok gatunków pospolitych jest wiele ginących, rzadko spotykanych i chronionych. Żyje tam wiele gatunków zwierząt, chociażby największe zwierzę występujące w Polsce - żubr, a także wiele innych: jelenie, dziki, sarny, lisy, zające, bażanty, wiewiórki, nietoperze oraz padalec zwyczajny, jaszczurka zwinka oraz różne gatunki owadów. W gminie Zaleszany w Starorzeczu Sanu, położonym pomiędzy miejscowościami Zbydniów i Skowierzyn występują chronione gatunki, takie jak: paproć płuwająca czy grzybień biały. Z kolei na obszarze starorzeczy można spotkać rzadkie rośliny owadożerne: rosiczkę okrągłolistną i płwaczka zwyczajnego.

W Kotlinie Sandomierskiej występują najczęściej gleby bielicowe lub na skutek przekształcenia działalnością człowieka pseudobielicowe. Charakteryzują się intensywnym brunatnym zabarwieniem. Powstały na warstwach istebniańskich dolnych, piaskowcach i łupkach ilastych z gleb lessowych i lessopodobnych, piasków całkowitych i niecałkowitych. Na terenie tym występuje również drugi rodzaj gleb, a mianowicie gleby torfowe, występujące na obszarze tzw. Wielkiego Błota. Gleby te mają odczyn zbliżony do obojętnego i zalicza się je do IV i V klasy.

Użytki rolne, stanowią blisko 40% powierzchni MOF Stalowej Woli. Zlokalizowane są one głównie w gminach: Nisko, Pysznica i Zaleszany.

Tabela 13 Użytkowanie gruntów na terenie MOF Stalowej Woli w roku 2013

Jednostka terytorialna	Ogółem [ha]	Użytki rolne [ha]	Grunty leśne [ha]	Pozostałe grunty [ha]
Stalowa Wola	8 252	1 319	5 075	1 858
Nisko	14 237	5 483	7 670	1 084
Pysznica	14 669	4 997	8 969	703
Zaleszany	8 717	6 539	1 432	7 46
łącznie MOF	45 875	18 338	23 146	4 391

Źródło: dane GUS, 2013

Duże obszary leśne, tereny zielone oraz Obszary Natura 2000 i bogate zasoby przyrodnicze zlokalizowane na terenie MOF oraz w jego najbliższej okolicy stanowią doskonałe miejsce do uprawiania sportu i rekreacji oraz przyczyniają się do podniesienia atrakcyjności turystycznej i osiedleńczej analizowanego obszaru. Potencjał ten może być skutecznie wykorzystany w celu zrównoważonego rozwoju MOF Stalowej Woli, jako miejsca, które obok możliwości gospodarczych oferuje bogatą ofertę spędzania czasu wolnego na łonie przyrody.

3.10 Stan i zanieczyszczenie powietrza

Wg pomiarów WIOŚ na stacji w Nisku (punkt pomiaru dla pow. nizańskiego i stalowowolskiego) w 2013 zaobserwowano znaczne średnioroczne stężenie pyłu zawieszonego PM10 ($34,9\mu\text{m}^3$ – norma $40\mu\text{m}^3$), pyłu zawieszonego PM2.5 ($26\mu\text{m}^3$ - na granicy dopuszczalnej) i benzo(a)pirenu ($3,5\text{ ng/m}^3$ – ponad 3-krotne przekroczenie normy). W raporcie WIOŚ za 2012 r. powiat stalowowolski (na terenie którego leżą gminy Stalowa Wola, Pysznica i Zaleszany tworzące MOF Stalowej Woli) wymieniany był wśród największych producentów zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w woj. podkarpackim. Zgodnie z informacją WIOŚ to m.in. komunikacja wpływa na całoroczny poziom tlenków azotu, pyłu zawieszonego i benzenu. Spaliny samochodowe są dużo bardziej szkodliwe dla ludzi niż zanieczyszczenia pochodzące z przemysłu, jako że zanieczyszczenia motoryzacyjne rozprzestrzeniają się w dużych stężeniach na niskich wysokościach w bezpośrednim sąsiedztwie ludzi. Z kolei

w publikacji GUS „Ochrona środowiska”, Stalowa Wola znalazła się na liście 150 miast, na terenie których koncentrowało się 68,8% krajowej emisji zanieczyszczeń pyłowych oraz 61,9% zanieczyszczeń gazowych i została wskazana jako miasto o dużej skali zagrożenia środowiska emisją zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych. Wysokość zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013 wyniosła 196 ton, co stanowi prawie 12% tego typu zanieczyszczeń emitowanych w województwie podkarpackim.

Tabela 14 Wysokość zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013

Jednostka terytorialna	Wartość [tona/rok]
Stalowa Wola	196
Nisko	0
Pysznica	0
Zaleszany	0
łącznie MOF	196
województwo podkarpackie	1 699
Polska	49 517

Źródło: dane GUS, 2013

Z kolei wysokość zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013 wyniosła 9 085 ton, co stanowi prawie 46% tego typu zanieczyszczeń emitowanych w województwie podkarpackim.

Tabela 15 Wysokość zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013

Jednostka terytorialna	Wartość [tona/rok]
Stalowa Wola	9 085
Nisko	0
Pysznica	0
Zaleszany	0
łącznie MOF	9 085
województwo podkarpackie	19 883
Polska	1 590 689

Źródło: dane GUS, 2013

Powyższe dane jednoznacznie wskazują, iż stan powietrza na terenie MOF Stalowej Woli wymaga poprawy i konieczne jest wdrożenie działań zmierzających do zredukowania emisji zanieczyszczeń do środowiska.

3.11 Stan i zanieczyszczenie wód

Główną rzeką przepływającą przez obszar MOF jest rzeka San. Oprócz niej na terenie MOF przepływają rzeki: Łęg (gm. Zaleszany), Barcówka (gm. Stalowa Wola, Nisko), Bukowa (gm. Stalowa Wola, Pysznica), Łukawica (gm. Pysznica). Przeprowadzone przez WIOŚ badania wskazały na umiarkowany lub dobry potencjał ekologiczny rzek na terenie MOF.

Tabela 16 Stan wód na terenie MOF w roku 2012

Rzeki	Potencjał ekologiczny	Potencjał ekologiczny w obszarach chronionych	Stan chemiczny	Stan jednolitej części wód płynących (jcwp)
POWIAT STALOWOWOLSKI				
Łęg od Murynia do ujścia	umiarkowany	umiarkowany	dobry	zły
Barcówka	umiarkowany	umiarkowany	brak danych	zły
Bukowa od Rakowej do ujścia	dobry	dobry	brak danych	brak danych
Łukawica	dobry	dobry	dobry	dobry
San od Rudni do ujścia	umiarkowany	umiarkowany	dobry	zły
POWIAT NIŻAŃSKI				
San od Złotej do Rudni	dobry	dobry	brak danych	brak danych
Barcówka	umiarkowany	umiarkowany	brak danych	zły
Bukowa od Rakowej do ujścia	dobry	umiarkowany	brak danych	zły
San od Rudni do ujścia	umiarkowany	umiarkowany	dobry	zły

Źródło: WIOŚ Rzeszów – Informacje za 2013 r. o stanie środowiska w powiecie stalowowolskim, Informacje za 2012 r. o stanie środowiska w powiecie niżańskim

Do zasobów wodnych, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał MOF Stalowej Woli należą także zbiorniki wodne i małej retencji. W gminie Nisko zlokalizowany jest zbiornik małej retencji, a w sołectwie Zbydniów, na terenie gminy Zaleszany, położone są 3 zbiorniki wodne,

będące naturalnymi ciekami wodnymi starorzecza Sanu, które wymagają uregulowania. Zbiornik małej retencji w Nisku, zajmuje powierzchnię około 16 ha. W najbliższym otoczeniu zbiornika znajduje się około 25 ha szeroko rozumianych terenów zielonych, które w przyszłości mogą zostać wykorzystane pod utworzenie bazy sportowo-rekreacyjnej (np. ścieżek pieszo-rowerowych, miejsc biwakowych, placów zabaw, placu do ćwiczeń na wolnym powietrzu, siłowni terenowych, kortów tenisowych, małej architektury, zaplecza sanitarnego, oświetlenia, monitoringu, parkingu, dojazdu do zbiornika i terenów doń przyległych etc.). Natomiast sam zbiornik po odpowiednim przystosowaniu mógłby zostać zaadaptowany do pełnienia funkcji kąpieliska, miejsca do uprawiania sportów wodnych wraz z przystanią, wypożyczalnią sprzętów wodnych i pozostałym niezbędnym zapleczem. Obecnie teren zbiornika małej retencji oraz tereny do niego przyległe to obszar niezagospodarowany, który nie jest przystosowany do pełnienia funkcji społecznych. Niniejsza inwestycja pozwoli rozszerzyć ofertę zajęć ruchowych dla mieszkańców MOF z różnych grup wiekowych (dzieci, młodzież, dorośli i seniorzy). Podobne funkcje mogą pełnić 3 zbiorniki wodne zlokalizowane na terenie sołectwa Zbydniów w gminie Zaleszany, które po odpowiednim przystosowaniu oraz wykorzystaniu ich naturalnych zasobów mogą stać się doskonałym miejscem do plażowania, kąpeli wodnych, atrakcji sportowo-rekreacyjnych w postaci boisk, placów zabaw, tras pieszo-rowerowych, a po połączeniu zbiorników także tras wodnych. Zbiorniki mogą zostać także zagospodarowane na potrzeby rozwoju wędkarstwa, które w obecnej chwili jest tam amatorsko uprawiane.

Wszystkie gminy zlokalizowane na obszarze MOF Stalowej Woli położone są w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Dębica - Stalowa Wola - Rzeszów nr 425, którego wydajność potencjalna otworu studniowego wynosi ok. 70 m³/h i dla którego istnieje możliwość budowy dużych ujęć wody o wydajności powyżej 10 000 m³/dobę. Zasoby wód tego zbiornika są słabo chronione przed zanieczyszczeniem, czas migracji pionowej zanieczyszczeń wynosi poniżej 5 lat, tym samym niemal cały jego obszar wymaga najwyższej ochrony.

Na terenie MOF, w Stalowej Woli zlokalizowane są stawy osadowe, które stanowią potencjalne zagrożenie dla jakości wód podziemnych, z których korzystają zarówno wszystkie gminy tworzące MOF Stalowej Woli, jak i wiele innych gmin, zlokalizowanych w północnej części Podkarpacia. Stawy te stanowią w szczególności zagrożenie dla:

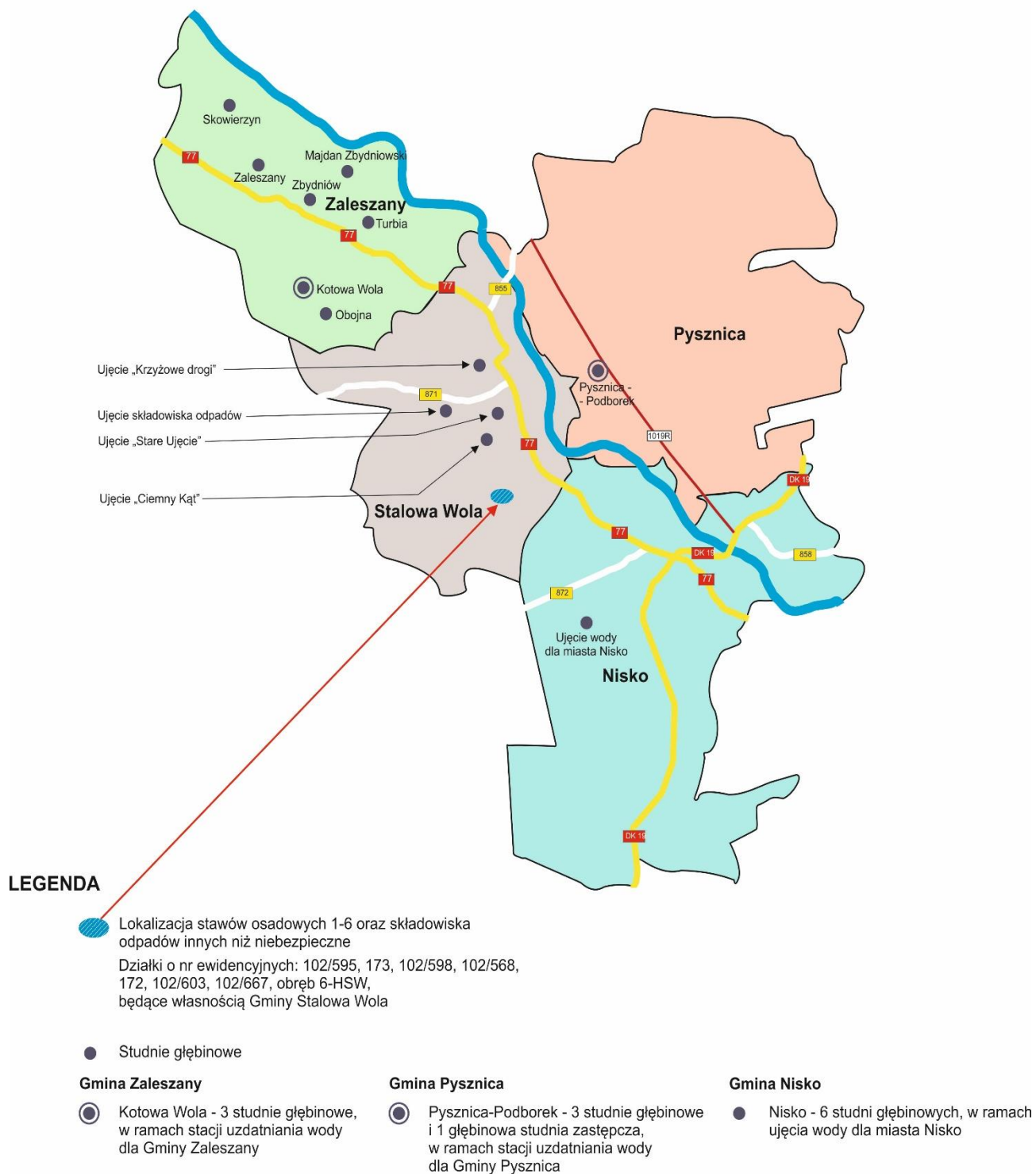
- Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Dębica - Stalowa Wola - Rzeszów nr 425, z którego m.in. korzystają wszystkie gminy tworzące MOF Stalowej Woli.
- 2 ujęć wody „Krzyżowe Drogi” i „Stare Ujęcie”, zlokalizowanych w odległości do 3 km od stawów i eksploatowanych przez Miejski Zakład Komunalny Sp. z o.o. w St. Woli.

Zidentyfikowane czynniki zagrożenia to:

- a) podłoże gruntowe stawów osadowych budują utwory przepuszczalne,
- b) występujące płytkie zwierciadło wód gruntowych w rejonie stawów osadowych i składowiska odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne (na gł. 4,48 – 7,48m ppt),
- c) stawy osadowe nr I-V nie posiadają izolacji przed przenikaniem do gruntu i wód gruntowych składników szkodliwych, zawartych w zdeponowanych odpadach,
- d) agresywny charakter odpadów zdeponowanych w stawie VI spowodował korozję istniejących zabezpieczeń, w tym betonu, żeliwa oraz stali, rozpuszczenie powłoki asfaltowej i błony smołowej.

Inspekcja Ochrony Środowiska umieściła powyższe stawy osadowe w wykazie terenów, na których występują problemy ekologiczne o dużej skali potencjalnego oddziaływania na środowisko tzw. „bomby ekologiczne”. Stawy osadowe Huty „Stalowa Wola” SA służyły do zdeponowania odpadów poprodukcyjnych niebezpiecznych typu: szlamy z obróbki metali zawierające substancje niebezpieczne, sorbenty, materiały filtracyjne, szlamy z usuwania farb i lakierów zawierające rozpuszczalniki i inne substancje niebezpieczne, szlamy z fizykochemicznej przeróbki odpadów zawierające substancje niebezpieczne, mineralne oleje silnikowe, przekładniowe i smarowe. Ponadto zeskładowano także odpady inne niż niebezpieczne: szlamy z obróbki metali, odpady poszlifierskie, szlamy inne niż z biologicznego oczyszczania ścieków przemysłowych i szlamy z fizykochemicznej przeróbki odpadów. Grupy odpadów zdeponowane w stawach osadowych są przemieszane, co wynikało ze sposobu prowadzonej eksploatacji oraz późniejszych prac związanych z formowaniem i niwelacją powierzchni stawów. Łączna powierzchnia stawów I-VI i składowiska wynosi 25 626,5 m², a całkowita kubatura obiektów – 95 716,52 m³, z kolei szacowana łączna ilość zdeponowanych odpadów w stawach osadowych I-V i na składowisku odpadów komunalnych wynosi 155 309,8 Mg, zaś w stawie osadowym VI – 2 236 m³ (bez części uwolnionej).

Grafika 3 Wpływ Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów nr 425 na ujęcia wody zlokalizowane na terenie MOF Stalowej Woli

Źródło: opracowanie własne

W 2013 roku przeprowadzono badania na terenie stawów. Prowadzone one były w 8 piezometrach. Wyniki badań potwierdzają złą jakość wody w piezometrze P6a w zakresie wskaźników: niklu (V klasa) i kadmu (V klasa), w piezometrze P7 - we wskaźnikach: miedź (V klasa) i nikiel (IV klasa), w piezometrach P11 - w zakresie niklu (V klasa), chromu +6 (IV klasa) i P13 – w zakresie niklu (IV klasa). Mając na uwadze powyższe zagrożenie Gmina Stalowa Wola podjęła aktywne działania zmierzające do ochrony środowiska naturalnego. W 2016 r. pozyskała dofinansowanie w ramach Programu priorytetowego nr 2.2.1 Ochrona powierzchni ziemi, część 1) Przedsięwzięcia wskazane przez GIOŚ – „bomby ekologiczne” na realizację projektu, o wartości ponad 30 mln zł, pt.: „Rekultywacja stawów osadowych 1-6 na byłym terenie Huty Stalowa Wola S.A oraz składowiska odpadów innych niż niebezpieczne w Stalowej Woli”, który pozwoli na zniwelowanie zagrożenia zanieczyszczenia czynnikami agresywnymi dla środowiska, zasobów wodnych, z których korzystają m.in. mieszkańcy wszystkich gmin tworzących MOF Stalowej Woli.

W 2013 r. średnie zużycie wody na 1 mieszkańca MOF Stalowej Woli wyniosło 24,53 m³ i było nieco wyższe niż średnia obserwowana w województwie podkarpackim oraz znacznie niższe niż średnia krajowa.

Tabela 17 Zużycie wody na 1 mieszkańca w roku 2013

Jednostka terytorialna	Wartość [m ³]
Stalowa Wola	31,8
Nisko	17,4
Pysznica	25,4
Zaleszany	23,5
łącznie średnia MOF	24,53
województwo podkarpackie	22,3
średnia ogólnopolska	30,9

Źródło: dane GUS, 2013

W 2013 r. łączne zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na terenie MOF wyniosło 143 509,5 dam³ i było aż o 14 243,9 dam³ wyższe niż w roku 2012.

Tabela 18 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w roku 2013

Jednostka terytorialna	Ogółem [dam ³]	Przemysł	Rolnictwo i leśnictwo	Eksploatacja sieci wodociągowej	Eksploatacja sieci wodociągowej – gospodarstwa domowe
Stalowa Wola	142 113,5	139 769	0	2 344,5	2 036,2
Nisko	849,5	0	360	489,5	390,9
Pysznica	283,2	0	0	283,2	264,4
Zaleszany	263,3	0	0	263,3	255,5
łącznie MOF	143 509,5	139 769	360	3 380,5	2 947

Źródło: dane GUS, 2013

Mając na uwadze rosnące zużycie wody przez mieszkańców MOF oraz liczne zagrożenia dla czystości wód na tym obszarze, głównie z uwagi na lokalizację przemysłu, konieczne jest podjęcie aktywnych działań proekologicznych zmierzających do ochrony czystości wód na terenie MOF Stalowej Woli.

3.12 Potencjał gospodarczy

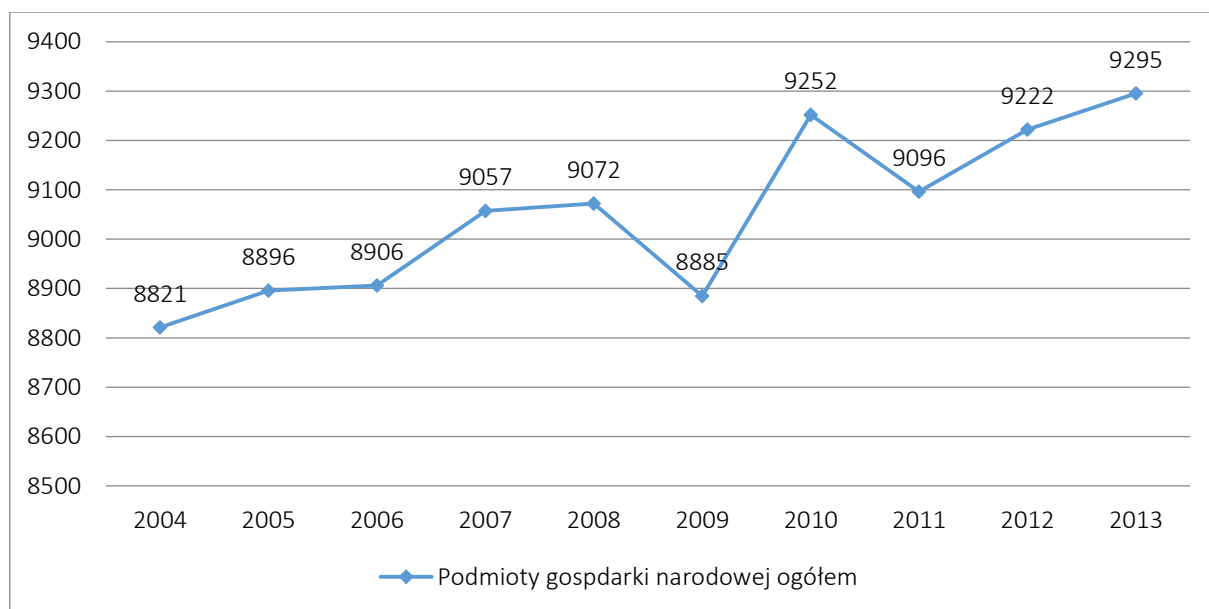
Na terenie MOF, kluczową rolę w kształtowaniu potencjału gospodarczego pełni przemysł ciężki, historycznie związany z powstaniem miasta Stalowa Wola oraz Huty i Elektrowni Stalowa Wola. Na terenie miasta Stalowa Wola funkcjonuje obecnie kilka dużych przedsiębiorstw produkujących maszyny i sprzęt techniczny na potrzeby branży budowlanej. Jest to także jedno z nielicznych miast w kraju, w którym produkowane są maszyny i urządzenia pod zamówienia wojskowe. Poza przemysłem ciężkim na terenie MOF swoje siedziby mają również duże przedsiębiorstwa branży budowlanej, a także liczne firmy z zakresu przemysłu lekkiego, w tym także ze względu na znaczne zalesienie terenu zajmujące się przemysłem drzewnym.

Oceny potencjału gospodarczego MOF można dokonywać przez pryzmat całego województwa podkarpackiego, które według raportu opracowanego przez Instytut Przedsiębiorstwa Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej pn. *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2010. Województwo podkarpackie* ocenia ogólną atrakcyjność inwestycyjną województwa, jako dość niską o czym świadczy przyznanie województwu klasy D wg wskaźnika

potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej PAI 2_GN.2. Z drugiej jednak strony, tereny MOF według danych raportu, ocenione zostały jako jedne z najbardziej atrakcyjnych lokalizacji w województwie podkarpackim (oceny A dla powiatu stalowowolskiego i B dla nizańskiego). Wpływ na taką ocenę mają między innymi specjalne strefy ekonomiczne umiejscowione na terenie Stalowej Woli oraz Niska. Istotnym czynnikiem wpływającym na wysoką atrakcyjność inwestycyjną terenu MOF, jest dobra lokalizacja, blisko ważnych szlaków tranzytowych oraz stosunkowo niewielka odległość od wielu istotnych centrów gospodarczych kraju (Małopolski, Śląska, Mazowsza czy wschodniej granicy kraju i UE).

Na poniższym wykresie zilustrowano dynamikę zmian w zakresie liczby podmiotów gospodarki narodowej widniejącej w rejestrze REGON w latach 2004-2013. W prezentowanym okresie, liczba podmiotów gospodarczych na terenie obszaru wzrosła o 474 jednostki. Prawdopodobnie wzrost mógłby być większy, gdyby nie załamanie koniunktury gospodarczej obserwowanej po roku 2008 na terenie całego kraju. Niemniej jednak obserwowany trend wzrostowy świadczy o rosnącej przedsiębiorczości mieszkańców regionu.

Wykres 18 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarze MOF w latach 2004-2013

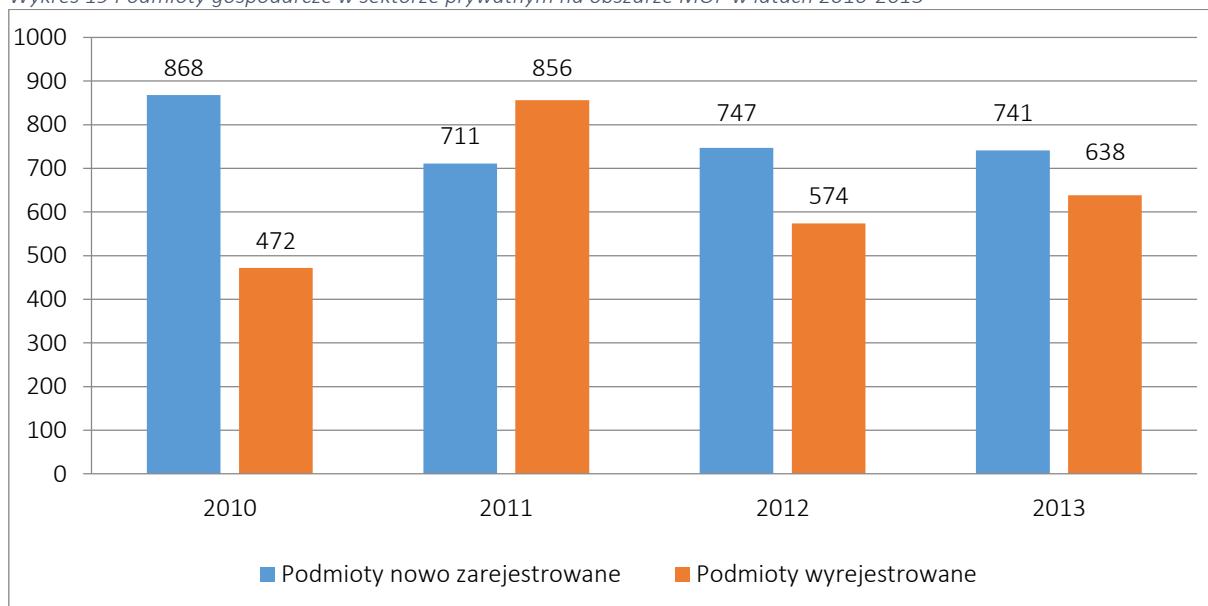

Źródło: dane GUS, 2013

W okresie między 2010 a 2013 rokiem na terenie gmin opisywanego obszaru łącznie zarejestrowanych zostało 3 067 nowych podmiotów gospodarczych. W tym samym czasie

likwidacji uległo 2 540 jednostek, przez co nadwyżka podmiotów nowo zarejestrowanych nad likwidowanymi wyniosła 527. Wahania względem liczby podmiotów nowoutworzonych oraz podmiotów zamykanych są zbliżone zarówno do tendencji obserwowanych na terenie województwa podkarpackiego jak i w skali ogólnopolskiej. W opisywanym okresie 2010-2013 r. na terenie województwa podkarpackiego bilans liczby podmiotów nowoutworzonych oraz likwidowanych był dodatni. Utworzonych zostało łącznie 58 542 nowych firm. Likwidacji uległo 43 258 podmiotów. Przyrost nowych przedsiębiorstw w skali ogólnopolskiej wyniósł ponad 323 tysiące.

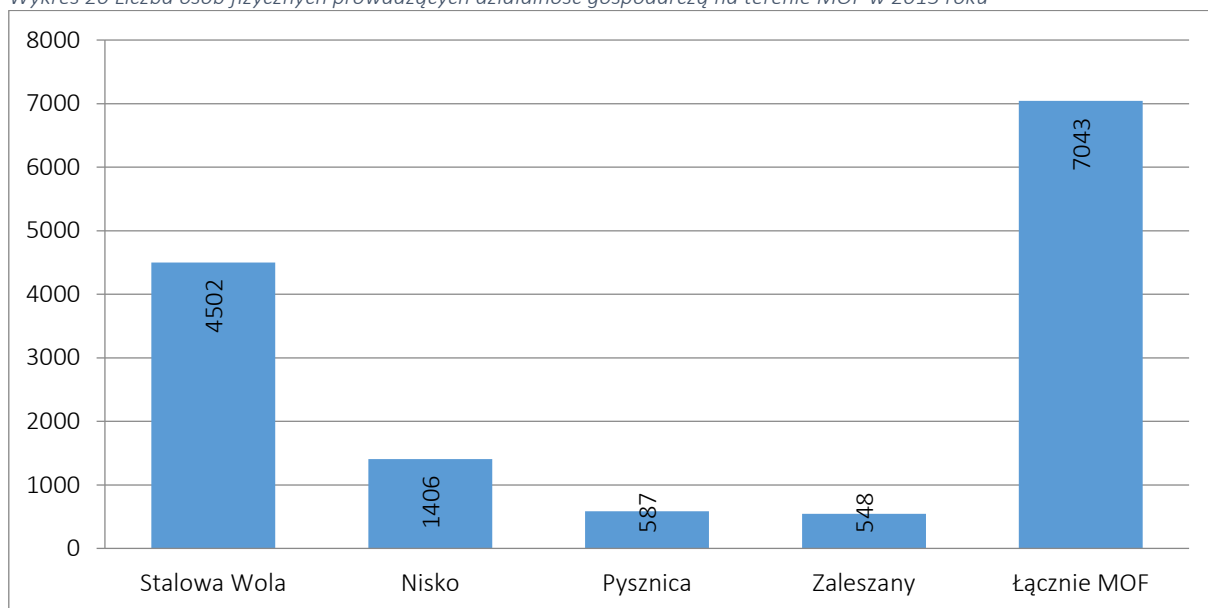
Wykres 19 Podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym na obszarze MOF w latach 2010-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie MOF w 2013 roku wyniosła 7 043, przy czym niemal 2/3 firm zarejestrowanych było na terenie Stalowej Woli (4 502). Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy Nisko – 1 406 podmiotów (20% ogółu), Pysznica – 587 i Zaleszany – 548, co stanowiło niemal po 8% wszystkich opisywanych podmiotów.

Wykres 20 Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie MOF w 2013 roku

Źródło: dane GUS, 2013

Na terenie gmin MOF w 2013 r. funkcjonowało jedynie 5 spółdzielni socjalnych (dane KRS z dnia 17 stycznia 2014 r.). 4 z nich zarejestrowane były na terenie Stalowej Woli i 1 na terenie gminy Pysznica. W Stalowej Woli zlokalizowane były: Spółdzielnia Socjalna „Pięć Plus”, Innowacyjna Spółdzielnia Socjalna „SAMI SOBIE”, Spółdzielnia Socjalna „Razem” oraz Spółdzielnia Socjalna „OMEGA” (w likwidacji). W Pysznicy działa natomiast Spółdzielnia Socjalna „Pod Lipami”. Tworzenie kolejnych może z jednej strony odpowiadać na wymienione problemy bezrobocia (szczególnie wśród grup osób z największymi trudnościami na rynku pracy), a z drugiej na niwelowanie deficytów obszaru poprzez tworzenie np. spółdzielni o profilu edukacyjnym, gastronomicznym, hotelowym, rozrywkowym, rzemiosła ludowego czy związanych z branżą usług okołosportowych – wypożyczalnie sprzętu rowerowego, wodnego etc. Zakres działalności jest niemal nieograniczony i w dłuższej perspektywie może przyczynić się do poprawy sytuacji gospodarczej obszaru, a także zwiększenia jego atrakcyjności turystycznej. Niemniej jednak tworzenie nowych podmiotów ekonomii społecznej powinno zostać poprzedzone wnikliwą analizą lokalnego rynku. Dla rozwoju spółdzielczości socjalnej konieczne jest także tworzenie odpowiednich warunków lokalowych, umożliwiających prowadzenie tego typu działalności, poprzez zagospodarowanie na ten cel niewykorzystywanych obecnie obiektów na terenie MOF.

Poniższe zestawienie w sposób syntetyczny prezentuje najważniejsze wskaźniki dotyczące stanu gospodarki MOF, w odniesieniu do stanu gospodarki całego województwa podkarpackiego oraz średnich wartości ogólnopolskich. Przy porównaniu wyników poszczególnych gmin wchodzących w skład opisywanego obszaru, na pozycję niekwestionowanego lidera wysuwa się miasto Stalowa Wola, którego wskaźniki w poszczególnych dziedzinach znacząco przewyższają wskaźniki pozostałych gmin. Stalowa Wola w porównaniu z resztą obszaru, posiada zdecydowanie wyższy odsetek podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności (wartość ta wynosi 975 podmiotów na 10 tys. mieszkańców w stosunku do średniej MOF wynoszącej 752). Pod względem nowo zarejestrowanych podmiotów na 10 tys. ludności, konkuruje z gminą Nisko oraz Zaleszany (wynik Stalowej Woli to 70, gminy Nisko – 69, a gminy Zaleszany – 68, natomiast średnia MOF wynosi 67). Zaprezentowane poniżej wskaźniki w większości przypadków wskazują na nieco korzystniejszą sytuację gospodarczą MOF na tle woj. podkarpackiego, ale należy zaznaczyć, iż wszystkie wskaźniki są znacznie niższe od średniej ogólnopolskiej, stąd konieczność wspierania dalszego rozwoju gospodarczego MOF Stalowej Woli.

Tabela 19 Podmioty gospodarcze na obszarze MOF w 2013 roku - wskaźniki porównawcze

Jednostka terytorialna	Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	Jednostki wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. ludności	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	Podmioty nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności w wieku produkcyjnym
Stalowa Wola	975	70	64	10,9	109
Nisko	772	69	59	9,3	102
Pysznica	638	61	46	8,6	93
Zaleszany	621	68	49	8,0	108
średnia MOF	752	67	55	9	103
woj. podkarpackie	750	72	49	8,9	113
Polska	1057	95	70	12,1	150

Źródło: dane GUS, 2013

W celu zwiększenia konkurencyjności obszaru, na tle Podkarpacia i pozostałych regionów Polski, może okazać się konieczne zacieśnienie współpracy międzygminnej, a także wzmocnienie i wypromowanie posiadanych potencjałów. W tym celu można dążyć do rozwoju współpracy podmiotów działających w ramach specjalnych stref ekonomicznych mieszczących się w Stalowej Woli oraz w Nisku. Warto także wykorzystać narzędzia wspierające tworzenie i rozwój nowych podmiotów gospodarczych, a także dążyć do zwiększenia innowacyjności i wydajności podmiotów już istniejących. Kluczowym w tym celu może okazać się wykorzystanie istniejących instytucji otoczenia biznesu oraz funduszy z nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020.

Innym istotnym wskaźnikiem decydującym o konkurencyjności obszaru, jest liczba posiadanych wolnych terenów inwestycyjnych. W poniższej tabeli zestawiono liczbę terenów uzbrojonych i nieuzbrojonych. Na terenie gmin MOF znajduje się łącznie 152,44 ha terenów inwestycyjnych, z których jedynie 14,5% stanowią tereny uzbrojone.

Tabela 20 Zestawienie terenów inwestycyjnych w gminach MOF [ha] – stan na 31.12.2013

Jednostka terytorialna	Tereny uzbrojone [ha]	Tereny nieuzbrojone [ha]	Powierzchnia terenów inwestycyjnych ogółem [ha]
Stalowa Wola	11,67	28,27	39,94
Nisko	0,5	10	10,5
Pysznica	10	12	22
Zaleszany	0	80	80
łącznie MOF	22,17	130,27	152,44

Źródło: dane gmin MOF, 2013

Przedmiotowy obszar charakteryzuje się niską liczbą uzbrojonych terenów inwestycyjnych, które są niezbędne dla dynamicznego rozwoju gospodarczego regionu, który podlega przeobrażeniom związanym z modernizacją lokalnej gospodarki. Rozwój społeczno-ekonomiczny MOF jest uzależniony od działań związanych z uzbrojeniem terenów inwestycyjnych oraz rozwojem połączeń komunikacyjnych pomiędzy poszczególnymi ośrodkami aktywności gospodarczej i kluczowymi szlakami komunikacyjnymi w regionie. Co istotne możliwość wykorzystania terenów inwestycyjnych w gminie Stalowa Wola powoli się wyczerpuje, stąd konieczność poszukiwania możliwości do otwarcia dla inwestorów

kolejnych terenów inwestycyjnych na obszarze pozostałych gmin MOF. Z uwagi na lokalizację w pobliżu Stalowej Woli, jako znaczącego ośrodka przemysłowego, tereny inwestycyjne pozostałych gmin MOF mogą okazać się dobrą alternatywą dla potencjalnych inwestorów i szansą na zatrudnienie dla mieszkańców MOF. Konieczne jest jednak zapewnienie odpowiedniej infrastruktury technicznej i dobrych połączeń komunikacyjnych, umożliwiających sprawny transfer dóbr i towarów na nowe tereny inwestycyjne oraz przepływ ludności, która znajdzie zatrudnienie na tych terenach. Dodatkowo, obserwowane w ostatnim okresie, ujemny bilans migracji oraz ujemny przyrost naturalny dowodzą potrzeby podjęcia działań wpływających na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej MOF, co może się przełożyć również na wzrost atrakcyjności osiedleńczej i wzrost dynamiki lokalnego rynku pracy, a co za tym idzie może wpłynąć na zahamowanie odpływu mieszkańców z regionu. Tym samym w celu zwiększenia konkurencyjności obszaru funkcjonalnego konieczne będzie zwiększenie nakładów na inwestycje związane z uzbrojeniem nowych terenów.

Elementami wpływającymi korzystnie na ocenę potencjału gospodarczego MOF są także wspomniane 2 obszary należące do Specjalnej Strefy Ekonomicznej, umiejscowione na terenie Stalowej Woli oraz Niska, będące częścią ustanowionej w 1997 roku Tarnobrzesckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN. Obszar podstrefy stalowowolskiej położony jest w południowej części kompleksu przemysłowego Huty Stalowa Wola S.A. oraz na terenach będących własnością gminy Stalowa Wola. Rejon inwestycyjny Nisko został utworzony na bazie zabudowy przemysłowej dawnych Zakładów Metalowych „Nimet” w Nisku. Podstrefa ta posiada pełną infrastrukturę techniczną i obiekty w dobrym stanie technicznym. Łączny obszar obu stref wynosi 277,35 ha. Na liście inwestorów w strefie znalazły się przedsiębiorstwa z Polski, Niemiec, Szwajcarii, Holandii, Luksemburga, a także z USA i Chin.

Ze względu na profil gospodarczy obszaru MOF, preferowany rodzaj inwestycji w ramach strefy ekonomicznej to:

- przemysł motoryzacyjny,
- przemysł maszyn ciężkich w tym maszyn do budowy autostrad,
- przemysł metalowy i elektromaszynowy,
- przemysł wykorzystujący zaawansowane technologie,

- przemysł komponentów dla budownictwa,
- produkcja oparta o wytwarzane w HSW materiały i półfabrykaty,
- przemysł metali nieżelaznych,
- przetwórstwo złomu metali,
- produkcja materiałów pomocniczych dla HSW S.A. np. recycling złomowanych urządzeń stalowych.

Natomiast docelowe sektory przemysłowe w nowych dziedzinach produkcji dla podstrefy Stalowa Wola to:

- przemysł metalowy i elektromaszynowy,
- produkcja materiałów dla budownictwa,
- przetwórstwo tworzyw sztucznych,
- produkcja wyrobów dla motoryzacji - kooperanci finalnych wyrobów,
- produkcja żywności,
- produkcja części elektronicznych dla informatyki, telekomunikacji,
- produkcja odzieży.

Z kolei Regionalna Strategia Innowacyjności Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 wskazuje 3 inteligentne specjalizacje, które są kluczowe dla ożywienia regionu:

- 1) lotnictwo i kosmonautyka (specjalizacja wiodąca),
 - 2) jakość życia (specjalizacja wiodąca), która grupuje 4 obszary:
 - a) produkcję i przetwórstwo żywności najwyższej jakości biologicznej i zdrowotnej, ekologiczne i zrównoważone rolnictwo i przetwórstwo, produkty regionalne i tradycyjne;
 - b) zrównoważoną i odpowiedzialną turystykę, zdrowie (kliniki, sanatoria, domy seniora);
 - c) eko-technologie: odnawialne źródła energii (energetyka rozproszona, turbiny wiatrowe/wodne, solary, panele słoneczne, kotły na biomasę, geotermia itd.);
 - d) energooszczędne budownictwo (domy pasywne, zero energetyczne i plus energetyczne itd.), inteligentne budynki.
 - 3) Informatyka i telekomunikacja (specjalizacja wspomagająca).
-

Istotnymi instytucjami ze względu na rozwój i powstawanie nowych jednostek gospodarczych są instytucje wspierania biznesu takie jak: centra transferu technologii, cechy, agencje, klastry, inkubatory technologiczne, izby gospodarcze, biura karier oraz parki technologiczne. Ich rolą jest zarówno wspieranie przedsiębiorczości, transfer wiedzy, czy wsparcie technologiczne lub materialne nowo powstających przedsięwzięć, jak i tworzenie dobrego klimatu dla synergii między ośrodkami administracyjnymi, otoczeniem naukowym oraz instytucjami biznesowymi w celu wspierania rozwoju gospodarczego.

Wśród instytucji wspierania biznesu na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego znalazły się:

- Regionalna Izba Gospodarcza w Stalowej Woli,
- Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców,
- Inkubator Technologiczny Sp. z o.o.

Regionalna Izba Gospodarcza w Stalowej Woli zajmuje się wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości oraz integracją środowiska biznesowego. Zakres jej działania obejmuje nie tylko obszar MOF, ale praktycznie wszystkie pięć województw objętych Programem Rozwoju Polski Wschodniej. Izba współtworzy i współrealizuje założenia lokalnej polityki gospodarczej, w szczególności dotyczącej działalności naukowo-technicznej, oświatowej, kulturalnej, ochrony środowiska, ochrony zdrowia, rehabilitacji zawodowej i społecznej inwalidów oraz osób niepełnosprawnych, rozwoju życia gospodarczego i wspierania inicjatyw gospodarczych. Prowadzi także Regionalny Fundusz Pożyczkowy i wspiera sektor mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, inwestujących na terenie województwa podkarpackiego.

Cech Rzemieślników i Przedsiębiorców, zrzeszający ok. 155 zakładów rzemieślniczych, pomaga z kolei prowadzić firmę, pełni funkcję informacyjną na temat imprez handlowych oraz oferuje szkolenia dla swoich członków.

Jedną z najważniejszych instytucji wspierających przedsiębiorców na terenie MOF jest Inkubator Technologiczny, który dysponuje nowoczesnym parkiem maszynowym i pełni rolę ośrodka innowacyjności w zakresie organizacji działalności gospodarczej. Jego ofertę uzupełniają usługi laboratorium metaloznawczego oraz izby pomiarów, a także usługi doradcze świadczone dla osób prywatnych i firm w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

Inkubator współpracuje także z dobrym skutkiem z uczelniami i ośrodkami naukowo-dydaktycznymi.

Działania prowadzą także inne podmioty, skupiające kupców i lokalnych przedsiębiorców, jak np.: Stowarzyszenie Kupców „ZIELENIAK” w Stalowej Woli, Stowarzyszenie „PARK POMYSŁÓW” im E. Kwiatkowskiego w Stalowej Woli, Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego, Zrzeszenie Drobnych Kupców, Regionalne Stowarzyszenie Kupców i Przedsiębiorców. Wszystkie wymienione powyżej instytucje zlokalizowane są na terenie miasta Stalowa Wola, ale ich działalność obejmuje swoim zasięgiem cały obszar MOF.

MOF Stalowej Woli leży także w sferze działalności Stowarzyszenia Dolina Lotnicza, które stwarza w regionie województwa podkarpackiego dogodne warunki do rozwoju przedsiębiorstw przemysłu lotniczego oraz wspiera rozwój badań, umiejętności i kwalifikacji w zakresie lotnictwa. Sektor biznesu wspierają również Podkarpacki Klaster Spawalniczy KLASTAL oraz Polski Klaster Innowacyjnych Technologii Kuźniczych HEFAJSTOS, które skupiają m.in. firmy i instytucje działające na terenie MOF.

Szansą na rozwój aktywności gospodarczej i przedsiębiorczości na terenie MOF może się okazać także stworzenie multipolarnego układu miast razem z Tarnobrzegiem i Sandomierzem oraz rozwój współpracy w ramach tego układu, zmierzającej do wypracowania komplementarnej oferty społecznej, edukacyjnej, turystycznej i gospodarczej w poszczególnych biegunach wzrostu oraz mechanizmów jej promocji.

3.13 Edukacja

Łączna liczba dzieci w żłobkach umiejscowionych na terenie gmin MOF w roku szkolnym 2013/2014 wyniosła 165. Dane te dotyczą jednak wyłącznie Stalowej Woli oraz gminy miejsko-wiejskiej Nisko. W pozostałych 2 gminach placówki pełniące role żłobków w ogóle nie funkcjonują. Zdecydowanie większa liczba dzieci z terenu MOF uczęszcza natomiast do placówek przedszkolnych, które w gminach prowadzone są zarówno jako podmioty publiczne jak i niepubliczne. Łączna liczba dzieci w przedszkolach, punktach przedszkolnych oraz oddziałach przedszkolnych w roku szkolnym 2013/2014 wyniosła 2 814.

Tabela 21 Liczba dzieci w żłobkach i przedszkolach w gminach MOF w roku szkolnym 2013/2014

Jednostka terytorialna	Liczba dzieci w żłobkach (placówki publiczne i niepubliczne łącznie)	Liczba dzieci w przedszkolach (placówki publiczne i niepubliczne łącznie, w tym oddziały przyszkolne przy SP)
Stalowa Wola	90	1 935
Nisko	75	548
Pysznica	0	209
Zaleszany	0	122
łącznie MOF	165	2 814

Źródło: dane gmin MOF, 2013

Największy deficyt na terenie gmin MOF występuje pod względem liczby żłobków. Na terenie całego obszaru zlokalizowane są zaledwie 2 tego typu instytucje. Dla porównania gminy MOF dysponują łącznie 60 placówkami przedszkolnymi, punktami przedszkolnymi oraz oddziałami przedszkolnymi, choć ich rozlokowanie jest bardzo nierównomierne. Połowa przedszkoli, punktów przedszkolnych i oddziałów przedszkolnych skoncentrowana jest w największym ośrodku miejskim MOF (30). Pozostałe gminy nie posiadają tak wielu placówek, ale są to też gminy mniej ludne. Niepokojące może być jedynie znaczne zróżnicowanie w dostępie do przedszkoli, punktów przedszkolnych i oddziałów przedszkolnych wśród mieszkańców gmin Pysznica (5 placówek) i Zaleszany (11 placówek), które są gminami o zbliżonej liczbie mieszkańców. Na terenie obszaru funkcjonuje ponadto łącznie 30 szkół podstawowych oraz 20 gimnazjów.

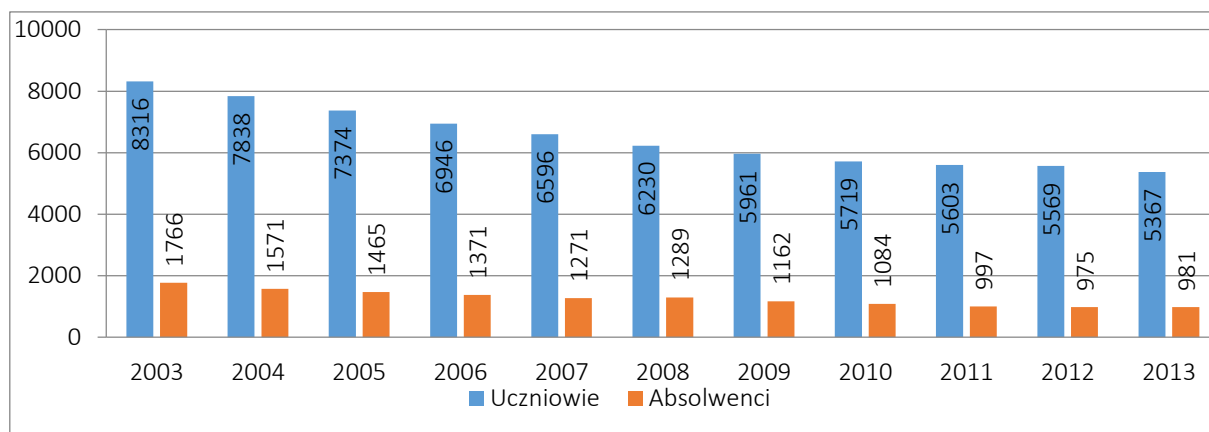
Tabela 22 Liczba żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie gmin MOF

Jednostka terytorialna	Żłobki	Przedszkola i punkty przedszkolne	Oddziały przedszkolne	Szkoły podstawowe	Gimnazja
Stalowa Wola	1	20	10	10	9
Nisko	1	5	9	9	5
Pysznica	0	1	4	4	3
Zaleszany	0	4	7	7	3
łącznie MOF	2	30	30	30	20

Źródło: dane GUS, stan na 31.12.2013

Do szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie MOF w roku 2013 uczęszczało łącznie 5 367 uczniów. Niemniej jednak w prezentowanym ujęciu od 2003 roku, zauważalny jest stały spadek liczby uczniów szkół MOF. Liczba uczniów w 2013 roku stanowiła zaledwie 65% liczby uczniów z 2003 roku. W liczbach bezwzględnych oznacza to spadek aż o 2 949 osób.

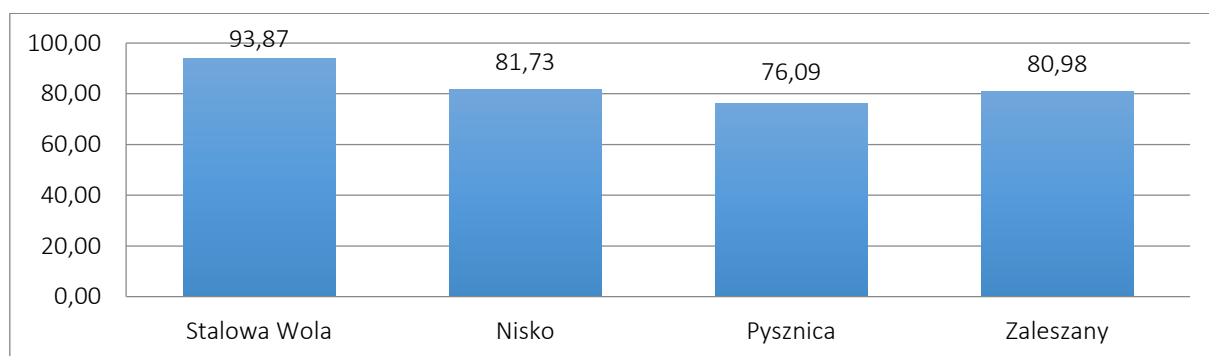
Wykres 21 Liczba uczniów oraz absolwentów w szkołach podstawowych na terenie MOF w latach 2003-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół podstawowych, określający liczbę osób uczących się (wg. stanu na początku roku szkolnego) do liczby ludności w danej grupie wieku według danych GUS za 2013 w poszczególnych gminach jest mocno zróżnicowany. Zdecydowanie najkorzystniej kształtuje się on dla miasta Stalowa Wola (93,87%). Najślabiej natomiast dla gmin wiejskich – Zaleszany (80,98%) i Pysznicza (76,09%).

Wykres 22 Współczynnik skolaryzacji netto w szkołach podstawowych na terenie gmin MOF w 2013 roku [%]

Źródło: dane GUS, 2013

Jednym z najważniejszych wskaźników odnoszących się do poziomu kształcenia w poszczególnych gminach w szkołach podstawowych, są wyniki testu szóstoklasistów. Średni

wynik testu dla całego obszaru wyniósł 66,57%, był tym samym wyższy od średniej ogólnopolskiej (64,50%) oraz średniej województwa podkarpackiego (65,83%). W oparciu o dane Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, można wskazać, iż najlepsze wyniki w kształceniu na terenie MOF osiągają szkoły podstawowe w Stalowej Woli (68,12%) oraz w Nisku (65,58%). Wyniki szkół w Pysznicy i Zaleszanych są nieznacznie niższe.

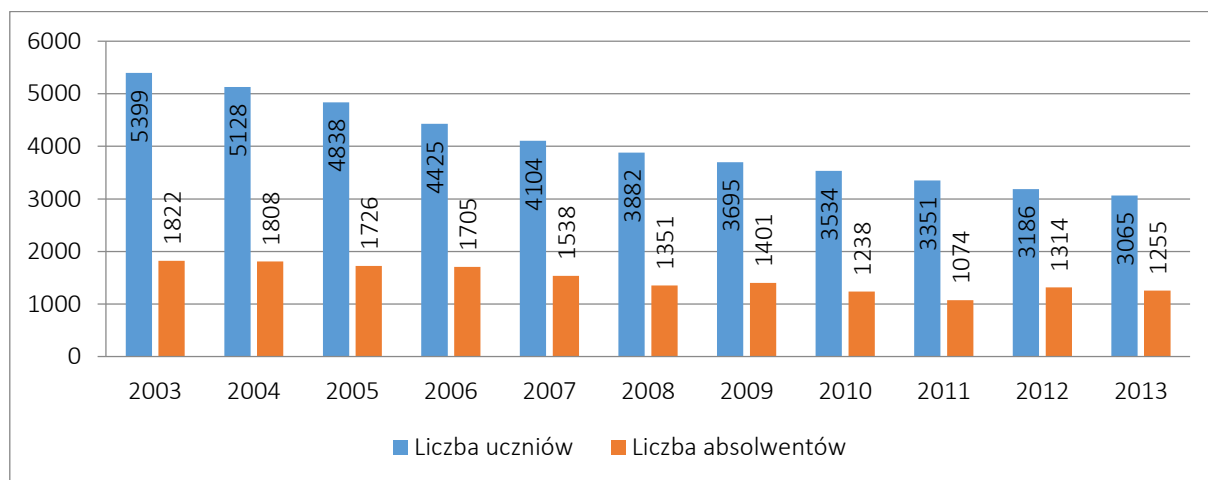
Tabela 23 Wyniki testu szóstoklasistów w roku 2014

Szkoły podstawowe		
Jednostka terytorialna	Średni wynik testu szóstoklasisty [pkt]	Średni wynik testu szóstoklasisty [%]
Stalowa Wola	27,25	68,12
Nisko	26,23	65,58
Pysznica	25,59	63,98
Zaleszany	24,77	61,93
średnia dla MOF	26,63	66,57
średnia dla woj. podkarpackiego	26,33	65,83
średnia ogólnopolska	25,80	64,50

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie, 2014

Podobnie jak w przypadku liczby uczniów szkół podstawowych, liczba uczniów szkół gimnazjalnych w okresie od 2003 roku ulega stałemu spadkowi. Liczba gimnazjalistów z 2013 roku, stanowi zaledwie 57% uczniów szkół MOF z 2003 roku, oznacza to ubytek 2 334 uczniów w ciągu dekady. Wraz ze spadkiem liczby uczniów maleje liczba absolwentów. W roku 2013 liczba absolwentów wyniosła 1255 i nieznacznie zmniejszyła się ona w stosunku do roku 2012.

Wykres 23 Liczba uczniów oraz absolwentów szkół gimnazjalnych na terenie MOF w latach 2003-2013

Źródło: dane GUS, 2013

W 2014 r. uczniowie gimnazjów MOF uzyskali najwyższe wyniki testów gimnazjalnych z testu z języka polskiego. Średnia łączna dla wszystkich gimnazjalistów razem wyrażona w wartości procentowej wyniosła 72,1%. W tym zakresie uzyskana średnia była wyższa o 4,1 punktów procentowych od średniej ogólnopolskiej oraz o 2,6 punktów procentowych od średniej wojewódzkiej. Nieznacznie słabszy wynik uczniowie gimnazjów MOF uzyskali z testu z języka angielskiego – 70,3% (średnia ogólnopolska 67,0%, wojewódzka 65,6%) oraz z testu z historii i wiedzy o społeczeństwie – 61,0% (średnia ogólnopolska 59,0%, wojewódzka 59,8%). Najsłabszy wynik łączny gimnazjaliści obszaru funkcjonalnego osiągnęli z zakresu przedmiotów przyrodniczych (54,6%) oraz testu matematycznego (50,8%). Uzyskane wyniki w zestawieniu z danymi ogólnopolskimi oraz średnimi wynikami wojewódzkimi plasują gimnazja MOF wśród szkół mogących wykazać się ponadprzeciętną jakością kształcenia.

Tabela 24 Średnie wyniki testu gimnazjalnego uczniów gmin MOF w roku 2014

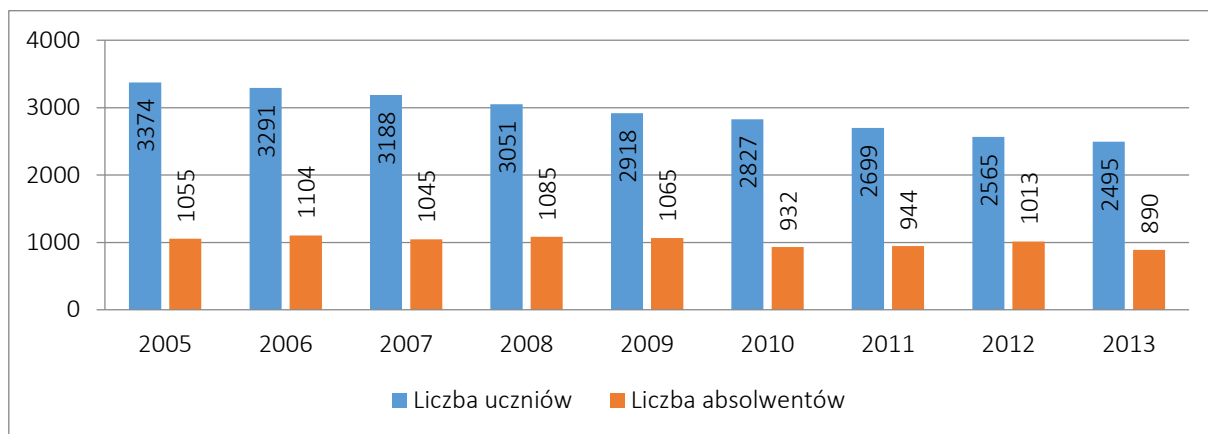
Jednostka terytorialna	Gimnazja									
	Historia i wiedza o społeczeństwie		Język polski		Przedmioty przyrodnicze		Matematyka		Język angielski	
	[pkt]	[%]	[pkt]	[%]	[pkt]	[%]	[pkt]	[%]	[pkt]	[%]
Stalowa Wola	20,5	62,0	23,3	72,9	15,5	55,3	14,5	51,9	28,9	72,1
Nisko	20,0	60,6	23,4	73,1	15,8	56,5	14,8	52,7	28,2	70,4
Pysznica	20,5	62,1	22,9	71,7	15,4	54,8	14,5	51,6	26,8	67,0
Zaleszany	18,2	55,1	21,0	65,7	12,9	46,2	11,1	39,6	25,0	62,4
średnia dla MOF	20,2	61,0	23,0	72,1	15,3	54,6	14,2	50,8	28,2	70,3
średnia dla woj. podkarpackiego	19,7	59,8	22,2	69,5	14,9	53,1	13,7	48,9	26,2	65,6
średnia ogólnopolska	19,5	59,0	21,8	68,0	14,6	52,0	13,2	47,0	26,8	67,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Krakowie, 2014

Według danych GUS w 2013 roku na terenie województwa podkarpackiego funkcjonowało łącznie 120 szkół licealnych. Spośród nich 6 prowadziło działalność na terenie Stalowej Woli oraz 1 na terenie miasta Nisko. Niekorzystny trend demograficzny, przejawiający się malejącą liczbą mieszkańców gmin MOF (dotyczy statystyk dla ogółu gmin MOF łącznie) przekłada się także na powolny spadek liczby uczniów szkół ogólnokształcących. Między rokiem 2005, w którym liczba uczniów szkół ogólnokształcących wynosiła 3 374 a rokiem 2013, w którym

liczba uczniów wyniosła 2 495 ubyło 879 uczniów. Tym samym odsetek liczby uczniów w 2013 roku stanowił zaledwie 74% stanu z 2005 roku.

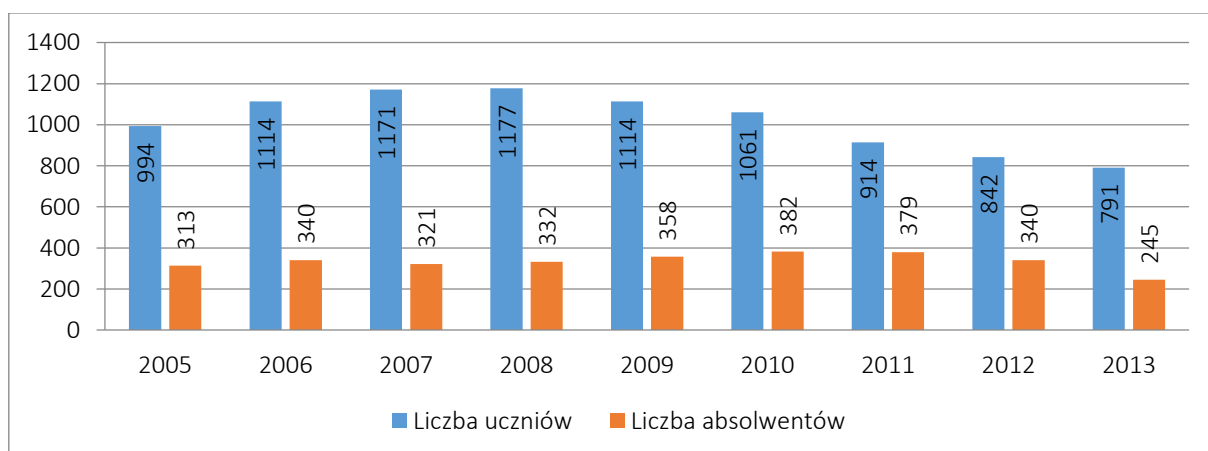
Wykres 24 Liczba uczniów i absolwentów szkół ogólnokształcących na terenie gmin MOF w latach 2005-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Na terenie gmin MOF w 2013 roku funkcjonowało łącznie 5 Zasadniczych Szkół Zawodowych dla młodzieży. 4 z nich zlokalizowane były na terenie Stalowej Woli, a 1 w Nisku. Dla porównania na terenie całego województwa podkarpackiego rozlokowane były 73 tego typu placówki. Według danych GUS popularność tego typu szkół wśród młodzieży gmin MOF w latach 2005-2008 odznaczała się tendencją wzrostową. W tym okresie Zasadnicze Szkoły Zawodowe odnotowały wzrost o blisko 20% uczniów, przekraczając znacznie poziom 1 100 uczniów. W kolejnych latach trend ten uległ odwróceniu, przez co liczba uczniów spadła poniżej poziomu z 2005 roku, wynosząc 791 uczniów i 245 absolwentów w roku 2013.

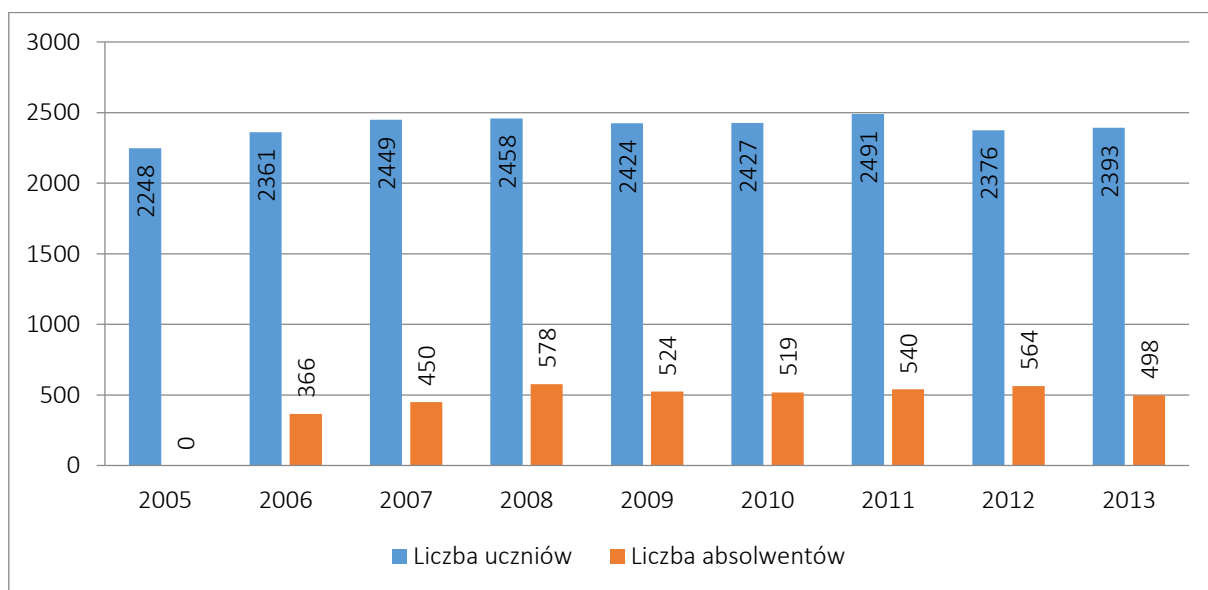
Wykres 25 Liczba uczniów i absolwentów Zasadniczych Szkół Zawodowych na terenie MOF w latach 2005-2013

Źródło: dane GUS, 2013

W przeciwieństwie do szkół ogólnokształcących oraz Zasadniczych Szkół Zawodowych, liczba uczniów techników od 2005 roku utrzymuje się na stałym i w miarę stabilnym poziomie. Ponadto przy utrzymującym się od dekady trendzie spadkowym liczby uczniów w szkołach ogólnokształcących można spodziewać się, iż liczba uczniów techników na terenie gmin MOF w niedługim czasie przekroczy liczbę licealistów. W roku 2013 liczba uczniów techników stanowiła około 96% liczby uczniów liceów. Dla porównania odsetek ten w roku 2005 wynosił zaledwie 67%, co przy malejącej ogólnej liczbie uczniów w gminach MOF, świadczy o rosnącej popularności szkół przygotowujących do zawodu. Trend ten może okazać się korzystny ze względu na zapotrzebowanie rynku pracy w gminach MOF, gdyż w przeciwieństwie do uczniów liceów, absolwenci szkół technicznych w momencie zakończenia edukacji, posiadają konkretne kwalifikacje do pracy w wyuczonym zawodzie. Na terenie MOF usytuowanych jest 7 średnich szkół technicznych dla młodzieży – 4 w Stalowej Woli i 3 w Nisku (dane OKE w Krakowie).

Wykres 26 Liczba uczniów i absolwentów szkół technicznych w latach 2005-2013

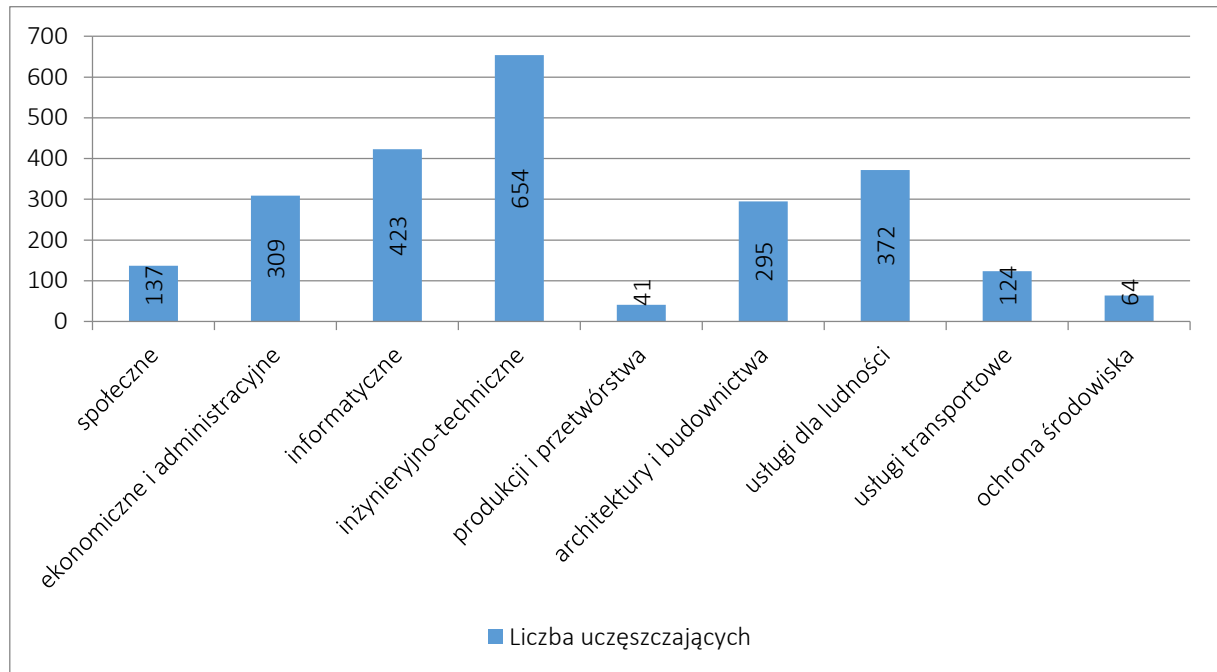

Źródło: dane GUS, 2013

Do najbardziej popularnych kierunków kształcenia wśród uczniów techników na terenie obszaru funkcjonalnego, należą kierunki inżyniersko-techniczne. Łącznie ten typ kierunku wybrało 654 uczniów. Nieco mniejszą popularnością cieszyły się kierunki informatyczne

(423 uczniów) oraz kierunki związane z usługami dla ludności (372), ekonomiczne i administracyjne (309) lub architektoniczno-budownicze (295).

Wykres 27 Liczba uczniów techników według kierunków kształcenia w roku 2013

Źródło: dane GUS, 2013

W zakresie kształcenia zawodowego należy podkreślić także znaczącą rolę Centrum Edukacji Zawodowej w Stalowej Woli, w którym w ostatnich latach, dzięki funduszom unijnym, powstało jedno z największych w województwie podkarpackim *Regionalne Centrum Transferu Nowoczesnych Technologii Wytwarzania*. Przedsięwzięcie to poprzez zwiększenie dostępu do nowoczesnego sprzętu i wyposażenia oraz 10 nowych laboratoriów w znaczny sposób podniosło atrakcyjność oferty edukacyjnej tej placówki oraz obszaru funkcjonalnego, sprzyjając kształceniu zgodnie z oczekiwaniami pracodawców.

Pod względem wyników maturalnych, uczniowie MOF plasują się powyżej średniej ogólnopolskiej. Ponad 75% uczniów przystępujących do egzaminu maturalnego w szkołach MOF, kończy go sukcesem w pierwszym terminie (majowym). Nieco korzystniej wynik ten kształtuje się w przypadku uczniów szkół licealnych (86% Nisko, 89% Stalowa Wola) niż uczniów techników (Nisko 53%, Stalowa Wola 50%). Według danych OKE w Krakowie, wyniki uczniów MOF w zakresie zdawalności pisemnej części języka polskiego (55,7%) są wyższe

od średnich wyników ogólnopolskich (51,0%) i średnich wyników dla województwa podkarpackiego (50,0%). Podobnie średnie wyniki egzaminu ustnego z języka polskiego dla MOF (81,1%) są wyższe zarówno od średnich ogólnopolskich (71,0%), jak i od średnich wyników dla województwa podkarpackiego (77,0%). Ponadto średnie wyniki egzaminu z matematyki uczniów MOF (53,3%) również pozytywnie wyróżniają się na tle średnich wyników szkół w Polsce (48,0%) oraz średnich wyników szkół całego Podkarpacia (49,0%). W ujęciu ogólnym wyników szkół MOF, lepsze wyniki osiągają uczniowie liceów niż techników, zarówno pod względem zdawalności egzaminu maturalnego, jak i poszczególnych wyników. Na podstawie powyższej analizy można więc stwierdzić, iż jakość kształcenia placówek obszaru jest na dobrym poziomie. Wyższe wyniki egzaminów to w przyszłości także lepiej przygotowana i bardziej elastyczna kadra pracownicza, odpowiadająca w większym stopniu na potrzeby lokalnego rynku pracy. Dlatego szkolnictwo średnie na terenie obszaru można uznać za jeden z jego atutów.

Tabela 25 Wyniki egzaminu maturalnego 2014 – przedmioty obowiązkowe, część podstawowa

Jednostka terytorialna	Zdający wszystkie przedmioty obowiązkowe	Odsetek sukcesów w termin majowy	J. polski ustny [wynik %]	J. polski pisemny [wynik %]	Matematyka [wynik %]
Nisko - licea	86	0,86	82,9	60,0	58,3
Nisko - technika	79	0,53	72,3	47,4	36,6
Nisko	165	0,70	77,8	54,0	47,9
Stalowa Wola - licea	717	0,89	81,4	61,8	62,9
Stalowa Wola - technika	390	0,50	82,0	45,2	38,0
Stalowa Wola	1 107	0,75	81,6	56,0	54,1
średnia MOF	1 272	0,75	81,1	55,7	53,3
średnia woj. podkarpackiego	18 886	0,71	77,0	50,0	49,0
średnia ogólnopolska	293 974	0,71	71,0	51,0	48,0

Źródło: dane OKE w Krakowie, 2014

W części egzaminu maturalnego dotyczącego znajomości języków obcych, maturzyści MOF osiągają nieco niższe wyniki od średnich ogólnopolskich z egzaminu pisemnego z języka niemieckiego. Z kolei w odniesieniu do średniej dla województwa podkarpackiego maturzyści

MOF osiągają nieco niższe wyniki z egzaminu ustnego z języka angielskiego oraz z egzaminu pisemnego z języka niemieckiego. W odniesieniu do egzaminu pisemnego z języka angielskiego oraz egzaminu ustnego z języka niemieckiego wyniki maturzystów MOF są natomiast lepsze zarówno od wyników wojewódzkich, jak i krajowych. Równocześnie należy zauważyć, iż znacznie lepiej wśród maturzystów wypadają wyniki zdających egzamin z języka angielskiego niż niemieckiego.

Tabela 26 Wyniki egzaminu maturalnego – języki obce, część podstawowa, termin majowy

Jednostka	Egzamin ustny j. angielski [wynik %]	Egzamin pisemny j. angielski [wynik %]	Egzamin ustny j. niemiecki [wynik %]	Egzamin pisemny j. niemiecki [wynik %]
Nisko - licea	72,0	69,9	57,5	82,6
Nisko - technika	55,4	54,6	33,3	34,0
Nisko - średnia ogółem	64,2	62,7	54,8	77,2
Stalowa Wola - licea	74,6	79,9	77,4	75,5
Stalowa Wola - technika	58,8	57,2	48,8	51,3
Stalowa Wola - średnia ogółem	69,2	72,1	66,0	65,9
średnia MOF	68,5	70,9	65,0	66,9
średnia woj. podkarpackiego	69,0	67,0	61,0	67,0
średnia ogólnopolska	66,0	69,0	59,0	68,0

Źródło: dane OKE w Krakowie, 2014

Na terenie MOF funkcjonuje także Państwowa Szkoła Muzyczna, zlokalizowana w Stalowej Woli i kształcąca młodzież w trybie I-go i II-go stopnia nauczania. Prowadzone jest także przedszkole muzyczne. Przeciętna liczba uczniów kształcących się na poziomie I-go stopnia wynosi rocznie około 300, natomiast uczniów szkoły II-go stopnia około 80. Ponadto szkoła poza kwestiami edukacyjnymi pełni istotną funkcję kulturotwórczą poprzez organizację średnio około 20 koncertów oraz przeglądów uczniowskich rocznie. Niewątpliwie szkoła ta jest istotnym elementem wpływającym na kształcenie lokalnych artystów oraz jakość oferty kulturalnej całego MOF.

Uczelnie wyższe są ogromnym potencjałem MOF, dającym mieszkańcom tego obszaru alternatywę kształcenia na poziomie wyższym bez konieczności wyjazdu do większych

ośrodków akademickich i ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z edukacją. Stwarzają one duże możliwości rozwoju współpracy pomiędzy sferą nauki a przedsiębiorcami. Z jednej strony jest to współpraca miękka polegająca na wymianie know-how, wiedzy, doświadczenia pomiędzy sferą nauki i biznesu oraz stymulowaniu aktywności badawczo-rozwojowej. Z drugiej – współpraca wykorzystująca lokalną bazę naukowo-badawczo-rozwojową, umożliwiającą realizację, także na zamówienia przemysłu, konkretnych projektów badawczych i innowacyjnych oraz kształcenie kadry regionu pod konkretne potrzeby lokalnej gospodarki. W 2014 r. na terenie MOF funkcjonowało łącznie 6 uczelni wyższych, kształcących w różnych specjalnościach (między innymi są to kierunki inżynierskie, mechaniki i budowy maszyn, kierunki ekonomiczne oraz szeroka gama kierunków humanistyczno-społecznych). Niektóre z tych uczelni posiadają akredytację umożliwiającą prowadzenie studiów I-go i II-go stopnia, w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym, a także studia doktoranckie, co jest istotnym elementem wpływającym na możliwość kształcenia lokalnych kadr na potrzeby gospodarki. Spośród uczelni MOF 3 umiejscowione były w Stalowej Woli, a kolejne 3 w gminie Nisko. W przypadku Stalowej Woli były to:

- 1) Zamiejskowy Ośrodek Dydaktyczny w Stalowej Woli Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza,
- 2) Wydział Zamiejskowy Prawa i Nauk o Społeczeństwie w Stalowej Woli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (do 2014 r. funkcjonowały 2 wydziały: Wydział Zamiejskowy Nauk o Społeczeństwie i Wydział Zamiejskowy Prawa i Nauk o Gospodarce, które obecnie zostały połączone),
- 3) Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Stalowej Woli.

Natomiast wśród uczelni wyższych w Nisku znajdowały się:

- 1) Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony, Wydział Zamiejskowy w Nisku,
- 2) Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu; Zamiejskowy Ośrodek Dydaktyczny w Nisku,
- 3) Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Nisku (zlikwidowane w 2015 r.)

W 2013 roku powyższe uczelnie kształciły 2 207 studentów, a ukończyło je 717 absolwentów. W zakresie szkolnictwa wyższego na terenie MOF Stalowej Woli, podobnie jak na innych

etapach nauki, można zaobserwować spadek liczby osób kształcących się, związany głównie z niekorzystnymi tendencjami demograficznymi. W 2013 roku liczba studentów była o blisko 14% niższa niż w 2012 r. Z kolei liczba absolwentów wzrosła o ponad 6% w stosunku do roku poprzedniego.

Tabela 27 Studenci i absolwenci szkół wyższych na terenie MOF

Szkola wyższa	2012		2013	
	studenci	absolwenci	studenci	absolwenci
Zamiejskowy Ośrodek Dydaktyczny w Stalowej Woli Politechniki Rzeszowskiej im. Ignacego Łukasiewicza	364	8	350	14
Wydział Zamiejskowy Nauk o Społeczeństwie i Wydział Zamiejskowy Prawa i Nauk o Gospodarce w Stalowej Woli Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II	1 761	469	1 475	570
Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Stalowej Woli	230	140	166	84
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony Wydział Zamiejskowy w Nisku	48	0*	91	0*
Zamiejskowy Ośrodek Dydaktyczny Politechniki Radomskiej w Nisku, Wydział Transportu i Elektrotechniki	91	47	74	41
Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych w Nisku	69	9	51	8
łącznie MOF	2 563	673	2 207	717

*Brak absolwentów

Źródło: dane szkół wyższych, 2012-2013

Mając na uwadze niż demograficzny i coraz większe problemy z pozyskaniem nowych studentów wyzwaniem dla lokalnych uczelni staje się zapewnienie kształcenia na takim, poziomie i na takich kierunkach, które będą konkurencyjne z wiodącymi ośrodkami akademickimi w kraju i regionie. Dostrzegając znaczenie uczelni wyższych dla rozwoju regionu, gmina Stalowa Wola, dzięki dofinansowaniu pozyskanemu z funduszy unijnych, zakończyła w 2014 r. projekt budowy w Stalowej Woli Biblioteki Międzyuczelnianej oraz nowoczesnych obiektów naukowo-dydaktycznych dla potrzeb Politechniki Rzeszowskiej oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Dofinansowanie z funduszy Unii Europejskiej umożliwiło również budowę w 2014 r. Laboratorium Międzyuczelnianego, zlokalizowanego w Stalowej Woli, wyposażonego w specjalistyczny sprzęt i składającego się z dwóch laboratoriów: Laboratorium

Zaawansowanych Technik Laserowych i Laboratorium Wysoko Zaawansowanych Materiałów i Struktur Kompozytowych. Celem działania Laboratorium jest prowadzenie działań naukowo-badawczych, podniesienie jakości kształcenia na kierunkach techniczno-inżynierskich Politechniki Rzeszowskiej i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz rozszerzenie oferty naukowo-badawczej tych uczelni. Dodatkowym atutem tego przedsięwzięcia jest także prowadzenie w szerszym niż do tej pory zakresie zajęć laboratoryjnych, związanych z programami studiów oraz umożliwienie kadrze prowadzenia samodzielnych prac badawczo-naukowych, co z kolei może przełożyć się na większe zainteresowanie działalnością uczelni wśród przedsiębiorców oraz lepszą współpracę w tym zakresie w przyszłości. Z kolei Katolicki Uniwersytet Lubelski pozyskał fundusze z Unii Europejskiej na budowę bazy dydaktycznej w Stalowej Woli dla kierunku Inżynieria Środowiska. Powyższe działania podnoszą jakość kształcenia na poziomie wyższym, umożliwiając łatwy dostęp do specjalistycznego sprzętu i oferty naukowo-badawczej oraz przyczyniają się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej MOF. Dla dalszego rozwoju tego obszaru istnieje jednak potrzeba dalszego, stałego wspierania działań w obszarze szkolnictwa wyższego.

Podsumowując, przeprowadzona analiza wskazuje na dobrą jakość kształcenia na terenie gmin MOF przy równoczesnym występowaniu zjawiska stałego zmniejszania się liczby uczniów na każdym poziomie edukacji. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych, w ostatnich latach zauważalny jest wzrost popularności szkół średnich technicznych, w których co prawda ze względu na panujące warunki demograficzne nie nastąpił nagły wzrost liczby uczniów, lecz w przeliczeniu na liczbę uczniów szkół ponadgimnazjalnych ogółem, zauważalny jest wzrost odsetka uczniów techników wśród łącznej liczby uczniów szkół średnich. Sytuacja ta może w przyszłości pozytywnie oddziaływać na gospodarkę gmin MOF, gdyż uczniowie szkół technicznych, w głównej mierze koncentrują się na kształceniu w kierunkach, na jakie aktualnie istnieje duże zapotrzebowanie w gospodarce – szkoły inżynieryjno-techniczne oraz informatyczne. Podobną sytuację obserwuje się również w odniesieniu do uczelni wyższych, gdzie z roku na rok maleje liczba studentów. Wobec powyższego, w celu utrzymania obecnej bazy uczelni wyższych na terenie MOF Stalowej Woli konieczne będzie, skuteczne pozyskiwanie funduszy na nowe projekty badawcze, dzięki którym będą one w stanie konkurować o

studentów z pozostałymi uczelniami w kraju. Działania te w znacznym stopniu już są podejmowane. Ich efektem jest nastawienie na rozwój zaplecza badawczego uczelni wyższych (rozbudowa uczelni w Stalowej Woli oraz budowa Laboratorium Międzyuczelnianego) oraz działania związane z funkcjonowaniem Inkubatora Technologicznego, pozwalającego na szeroki transfer wiedzy i poszerzanie współpracy między sektorem nauki i biznesu. W przyszłości działania te mogą w znacznym stopniu wpłynąć na korzystny rozwój sytuacji gospodarczej MOF i zwiększenie jego konkurencyjności. Dla lepszego przygotowania kadr pod potrzeby lokalnej gospodarki istotne jest także rozwijanie u dzieci i młodzieży kompetencji kluczowych, stanowiących połączenie wiedzy, umiejętności i postaw adekwatnych do sytuacji, które mają fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy. Systemy edukacyjne w państwach członkowskich Unii Europejskiej mają obowiązek zapewnić obywatelom Europy możliwość nabycia kompetencji kluczowych, umożliwiających elastyczne dostosowywanie się do szybko zmieniającego się świata i jego społeczno-kulturowo-gospodarczych komponentów. Zapewniają one bowiem wartość dodaną na rynku pracy, spójność społeczną i aktywne obywatelstwo. Mając na uwadze profil gospodarczy obszaru szczególnie istotne jest kształcenie w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i rozwijanie kompetencji cyfrowych. Nacisk na konsekwentne rozwijanie kompetencji o charakterze kluczowym wiąże się ze wzmacnianiem kapitału ludzkiego na terenie MOF. W zakresie edukacji seniorów warto natomiast zwrócić uwagę na coraz bardziej rosnące znaczenie społeczne Uniwersytetów III wieku. Przy Miejskim Domu Kultury w Stalowej Woli w 2006 roku zawiązany został Uniwersytet III Wiek, działający pod honorowym patronatem Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. UTW działa nie tylko na rzecz mieszkańców Stalowej Woli, jego słuchaczami są także mieszkańcy okolicznych gmin. W 2013 roku skupiał on 250 osób. W ramach zajęć UTW poruszane są między innymi zagadnienia z obszaru: historii, filozofii, prawa, literatury czy psychologii. Słuchacze biorą również udział w zajęciach fakultatywnych, prowadzonych w formie seminaryjno-warsztatowej z następujących dziedzin: warsztaty komputerowe, lektorat języka angielskiego, poprawność i kultura w komunikacji językowej, historia i tradycja lokalna, ekologia, ochrona środowiska, malarstwo, fotografia, warsztaty teatralne, spotkania z filmem, warsztaty chóralskie, gimnastyka usprawniająco – aktywizująca,

dance aerobik oraz basen. Niewątpliwie oferta UTW stanowi ważny element wpływający na komfort życia seniorów zamieszkujących na terenie MOF, ale także może być istotnym łącznikiem na drodze relacji międzypokoleniowych dzięki aktywizacji społecznej najstarszych grup ludności. Na terenie Zaleszan działa także Ludowy Uniwersytet Zaleszański, skupiający ponad 40 osób. Osoby te (głównie starsze) nie mają jednak możliwości realizacji pasji ze względu na brak odpowiedniego zaplecza, w tym edukacyjnego i kuchennego. Dynamiczny przyrost liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym rodzi potrzebę tworzenia kolejnych tego typu uniwersytetów na terenie MOF celem zaspokojenia potrzeb ludzi starszych.

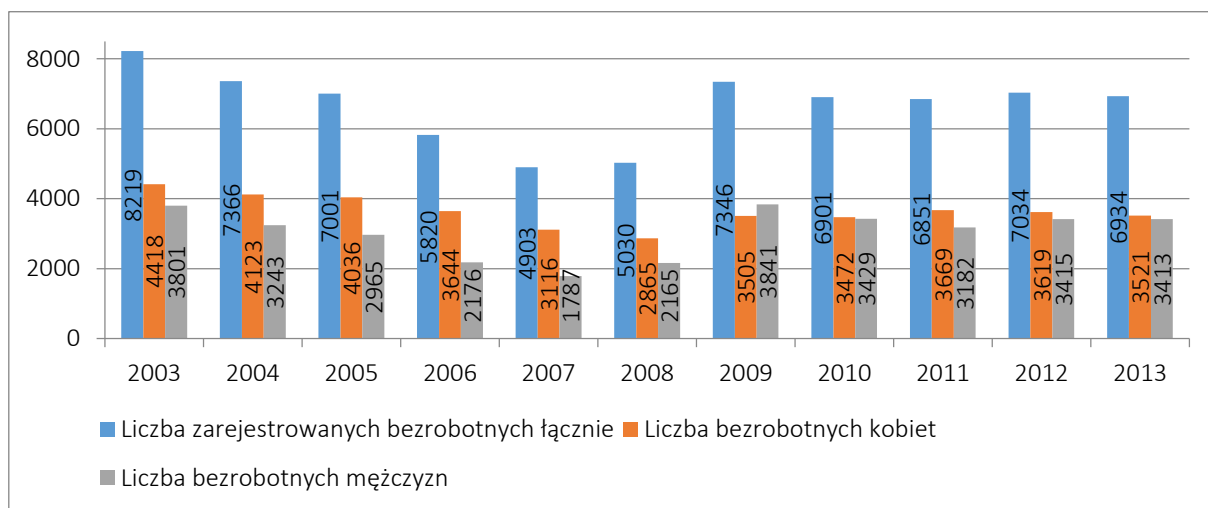
3.14 Rynek pracy

Problem bezrobocia jest jednym z głównych problemów w kraju po 1989 roku. W ostatnim okresie problem ten po raz kolejny nasilił się za sprawą ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego. Mimo, iż według danych makroekonomicznych, kryzys gospodarczy do pewnego stopnia ominął Polskę, co przejawiało się dodatnim PKB w ostatnich latach, nie został on obojętny wobec stopy bezrobocia w kraju, która w 2013 roku wyniosła 13,4% i była tym samym wyższa o 3,9 punktów procentowych od stopy bezrobocia sprzed początku spowolnienia gospodarczego w 2008 roku. Z kolei stopa bezrobocia na Podkarpaciu w 2013 roku wynosiła 16,3% (przy 13% w 2008 r.), co w porównaniu do średniej krajowej wskazuje, że sytuacja na rynku pracy w województwie podkarpackim nie jest obecnie najlepsza. Znaczny wzrost stopy bezrobocia według danych GUS odnotowano w tym okresie także w powiecie stalowowolskim oraz niżańskim. Stopa bezrobocia dla powiatu stalowowolskiego w 2008 roku wynosiła 9,8%, a w roku 2013 wyniosła 14,9%. Mocniejszy wzrost bezrobocia odnotowano w powiecie niżańskim, gdzie w roku 2013 stopa bezrobocia była najwyższa w województwie podkarpackim i wynosiła 25,8% osób (w 2008 stopa bezrobocia w powiecie niżańskim wyniosła 19,3%). Oprócz powiatu niżańskiego w 2013 r. najgorsze wskaźniki w zakresie obserwowanej stopy bezrobocia odnotowano w powiatach: brzozowskim (24,3%), strzyżowskim (23,9%), leskim (23,6%), bieszczadzkiem (22,2%), ropczycko-sędziszowskim (21,9%) oraz przemyskim (21,5%). Najlepszy indeks uzyskały natomiast miasta na prawach powiatu: Krosno – 8,2%, Rzeszów 8,4% oraz powiaty mielecki – 11,9%, sanocki 13,9%, dębicki 13,9%. Na tym tle ogólne

wyniki dla całego MOF nie odstają przesadnie od wyników pozostałych gmin Podkarpacia, ale analizując sytuację na rynku pracy osobno w poszczególnych gminach MOF należy zaznaczyć wyjątkowo dużą skalę problemu bezrobocia w gminie Nisko.

Mając na uwadze lata 2008-2013 można zauważyć, iż aktualna stopa bezrobocia na terenie MOF, jest niższa od tej jaką zanotowano na początku dekady, kiedy liczba bezrobotnych wynosiła 8 219 osób. W przedstawionym okresie widoczny jest mocny spadek liczby bezrobotnych w latach 2003–2007 do poziomu 4 903 oraz ponowny wzrost w okresie 2008 –2012 do poziomu 7 034 osób. Z kolei w 2013 r. odnotowano spadek liczby osób bezrobotnych na terenie MOF o 100 osób w porównaniu z rokiem 2012. Obecnie na terenie gmin obszaru funkcjonalnego liczba bezrobotnych wynosi 6 934 osoby, wśród których nieznacznie przeważają kobiety – 3521, w stosunku do 3 413 mężczyzn. Problemy ze znalezieniem pracy i trudności finansowe wynikające z faktu pozostawania bez pracy są główną przyczyną występowania różnego rodzaju patologii zidentyfikowanych na obszarze MOF. Osoby, których dotyczą te problemy korzystają najczęściej ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej zlokalizowanych w każdej z gmin.

Wykres 28 Liczba bezrobotnych mieszkańców na terenie gmin MOF w latach 2003-2013

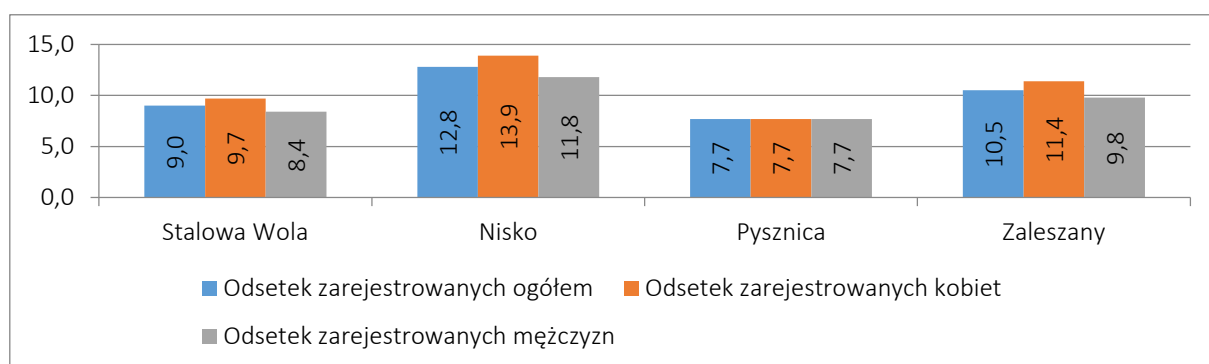

Źródło: dane GUS, 2013

Najwyższym wskaźnikiem udziału zarejestrowanych osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wśród gmin MOF charakteryzuje się gmina Nisko, gdzie wskaźnik ten w roku 2013 wyniósł 12,8%, przy czym odsetek zarejestrowanych bezrobotnych kobiet (13,9%)

był wyższy niż mężczyzn (11,8%). Na niższym poziomie kształtują się wskaźniki bezrobocia wśród mieszkańców w wieku produkcyjnym z gmin Zaleszany (10,5%) i Stalowa Wola (9,0%), w których odsetek bezrobotnych kobiet jest również wyższy od odsetka bezrobotnych mężczyzn. Stosunkowo najlepszą sytuacją na rynku pracy może poszczycić się gmina Pysznica, w której udział bezrobotnych w stosunku do całej populacji osób w wieku produkcyjnym był najniższy. W roku 2013 wyniósł zaledwie 7,7%, podczas gdy średnia ogólnopolska w tym czasie plasowała się na poziomie 8,8%, a średnia dla województwa podkarpackiego wynosiła 11,4%.

Wykres 29 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci w roku 2013 [%]

Źródło: dane GUS, 2013

Z danych Powiatowych Urzędów Pracy w Stalowej Woli i Nisku wynika, iż osoby do 25 roku życia oraz osoby po 50 roku życia stanowiły w grudniu 2013 roku łącznie nieco ponad 41% ogółu osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatach stalowowolskim i nizańskim. Wśród ogółu osób pozostających bez pracy w powiecie nizańskim 22% to osoby poniżej 25 r. ż. a 20% to osoby z grupy 50+. Nieznacznie korzystniej statystyki dla osób młodych wyglądały w powiecie stalowowolskim, gdzie osoby poniżej 25 r. ż. stanowiły 19% ogółu bezrobotnych. Osoby po 50 roku życia to natomiast 23% ogółu osób bez pracy. Dane te potwierdzają konieczność podjęcia szerokich działań wzmacniających pozycję przedstawicieli tych grup wiekowych na rynku pracy. W poniższej tabeli zaprezentowano zestawienie zawodów, zidentyfikowanych przez Powiatowe Urzędy Pracy w Stalowej Woli i Nisku jako deficytowe. Na terenie powiatu stalowowolskiego największy deficyt zaobserwowano dla zawodów telemarketera, asystenta nauczyciela przedszkola, sekretarki medycznej i przedstawiciela handlowego. Z kolei w powiecie nizańskim zawody najbardziej deficytowe to opiekun osoby starszej, sekretarka i opiekunka dziecięca.

Warto zauważyć, iż zawody o największej skali wskaźnika deficytu nie pokrywają się w poszczególnych powiatach.

Tabela 28 Zestawienie zawodów deficytowych w powiatach stalowowolskim i nizańskim

Lp.	Powiat stalowowolski		Powiat nizański	
	Nazwa zawodu deficytowego	Wskaźnik intensywności deficytu	Nazwa zawodu deficytowego	Wskaźnik intensywności deficytu
1	Telemarketer	35,6	Opiekun osoby starszej*	11
2	Asystent nauczyciela przedszkola	20	Sekretarka	8,5
3	Sekretarka medyczna	16	Opiekunka dziecięca*	6
4	Przedstawiciel handlowy	6,125	Robotnik gospodarczy	4,5854
5	Lektor języka rosyjskiego	5	Technik prac biurowych*	4,5676
6	Inspektor bezpieczeństwa i higieny pracy	5	Rejestratorka medyczna	4
7	Opiekun osoby starszej*	5	Glazurnik	4
8	Opiekun w domu pomocy społecznej*	5	Kierowca mechanik	4
9	Animator kultury*	5	Asystent nauczyciela przedszkola	3,5
10	Pomocnik ciastkarza	5	Archiwista	3
11	Listonosz	4,6667	Zaopatrzeniowiec	3
12	Inżynier mechanik - technologia mechaniczna	4,3333	Pomocnik biblioteczny	3
13	Asystent do spraw księgowości	4,1111	Sprzedawca w branży mięsnej	3
14	Konsultant / agent sprzedaży bezpośredniej	4	Operator koparko - ładowarki	3
15	Bukieciarz	4	Operator ładowarki	3
16	Monter / składacz okien	4	Kierowca ciągnika siodłowego	3
17	Referent (asystent) bankowości	3,6667	Robotnik drogowy	3
18	Operator obrabiarek sterowanych numerycznie	3,6	Przedstawiciel handlowy	2,8462
19	Pracownik ochrony fizycznej bez licencji	3,5556	Pomoc kuchenna	2,1538
20	Sekretarka	3,4286	Sekretarka medyczna	2
21	Specjalista do spraw sprzedaży	3,3333	Florysta*	2
22	Inżynier elektryk	3	Technik obsługi turystycznej*	2
23	Wykładowca na kursach (edukator, trener)	3	Monter izolacji budowlanych*	2
24	Pracownik ochrony fizycznej I stopnia	3	Lakiernik samochodowy	2
25	Monter - elektronik*	3	Operator koparki	2
26	Pomocnik piekarza	2,6667	Cieśla*	1,8333
27	Operator maszyn i urządzeń odlewniczych*	2,5625	Kierowca samochodu dostawczego	1,8333
28	Doradca klienta	2,5	Doradca klienta	1,75
29	Spawacz metodą MIG	2,5	Pracownik ochrony fizycznej bez licencji	1,6
30	Serwisant sprzętu komputerowego	2,5	Inżynier mechanik - technologia mechaniczna	1,5

* zawód szkolny

Źródło: raport PUP w Stalowej Woli pt.: „Monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie stalowowolskim za 2013 rok”, raport PUP w Nisku pt.: „Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie niżańskim za 2013 rok”

Nadziei na polepszenie sytuacji na rynku pracy można upatrywać w poprawie koniunktury ogólnoeuropejskiej, widocznym ożywieniu gospodarczym Polski, a także w rozwoju przedsiębiorczości na terenach MOF. W tym ostatnim może przyjść z pomocą działalność gmin obszaru, nastawiona na zwiększanie liczby powierzchni gruntów przygotowanych pod nowe inwestycje oraz wspieranie nowopowstających przedsiębiorstw z sektora MŚP. Istotnym elementem w działalności na rzecz ożywienia gospodarczego i wzrostu aktywności zawodowej, mogą okazać się instrumenty aktywnej polityki społecznej z zakresu przeciwdziałania bezrobociu, podnoszenia kwalifikacji kadr, szkoleń zawodowych oraz wsparcia finansowego w celu tworzenia nowych podmiotów gospodarczych, samozatrudnienia itp., a także działania ukierunkowane na rozwój spółdzielczości socjalnej, tworzenie centrów/klubów integracji społecznej (CIS/KIS) oraz innych podmiotów ekonomii społecznej działających na rzecz inkluzji społecznej. Inicjatywy te mogą być finansowane z funduszy pochodzących z nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. W szczególności mogą się one przyczynić do rozwiązywania problemów bezrobocia wśród osób po 50 roku życia, absolwentów szkół, osób niepełnosprawnych, a także grup osób, które z różnych przyczyn przez długi okres pozostają bez zatrudnienia. W kreowaniu lokalnej polityki społecznej istotne jest aby znaczna część działań nastawiona była przede wszystkim na grupę osób najmłodszych wchodzących na rynek pracy, które jeszcze nie posiadają doświadczenia zawodowego (oferta szkoleń, kursów, staży zawodowych etc.), a także grupę po 50 roku życia, która ze względu na zmieniające się warunki gospodarcze, zmianę stosowanych technologii i pojawiania się nowych branż wymaga aktualizacji posiadanych umiejętności, a także działań umożliwiających przebranżowienie.

3.15 Turystyka

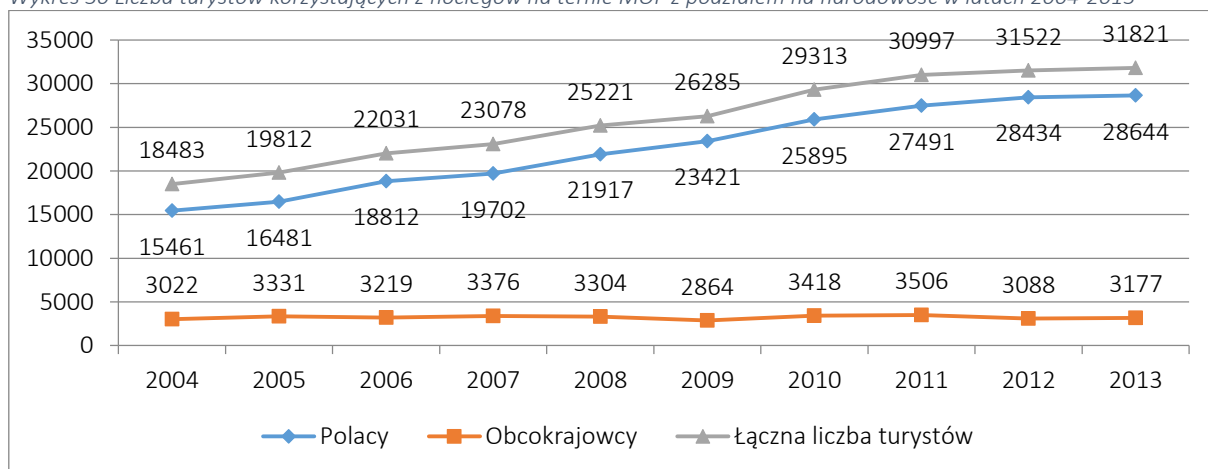
Według danych Departamentu Turystyki Ministerstwa Sportu i Turystyki szacuje się, iż w roku 2013, wzrost liczby przyjazdów turystów do Polski wyniósł ok. 7% i osiągnął poziom ok. 15,8 mln, a wzrost liczby przyjazdów cudzoziemców do Polski w 2013 roku wyniósł ok. 9% i osiągnął poziom 72,3 mln. Największą liczbę przyjazdów odnotowano z Niemiec (28,9 mln, w tym 5,3 mln turystów), z Czech (13,4 mln, w tym 245 tys. turystów), z Ukrainy (7,3 mln, w tym 2,1 mln

turystów), ze Słowacji (6,7 mln, w tym 125 tys. turystów), z Białorusi (4 mln, w tym 1,5 mln turystów) i z Rosji (3,6 mln, w tym 765 tys. turystów). W oparciu o zebrane dane określa się, iż łączne wpływy z turystyki przyjazdowej w 2013 r. wyniosły ok. 39,8 mld zł (52% wydatków cudzoziemców stanowiły przychody od turystów). Natomiast łączne wpływy z turystyki przyjazdowej wzrosły o 11,5% w stosunku do osiągniętych w roku 2012. Tym samym można stwierdzić, iż turystyka jest jedną z najprężniej rozwijających się gałęzi gospodarki w Polsce, a wpływy płynące z jej tytułu mogą mieć niebagatelne znaczenie nie tylko w skali ogólnopolskiej, ale przede wszystkim w skali lokalnej.

Jednym z koniecznych warunków zaistnienia turystyki w danym regionie, jest posiadanie odpowiedniej bazy noclegowej. Na terenie MOF według danych GUS funkcjonują zaledwie 4 obiekty hotelowe oraz 6 innych całorocznych obiektów noclegowych. Wszystkie hotele oraz 3 z 6 pozostałych obiektów noclegowych umiejscowione są w Stalowej Woli. Kolejne 2 prowadzą działalność na terenie Niska, a 1 w gminie Pysznica. W roku 2013 łączna liczba miejsc noclegowych na terenie obszaru funkcjonalnego wynosiła 613, z czego 315 stanowiły miejsca w hotelach. Pozostałych 298 miejsc, w głównej mierze, skumulowanych było na terenie Stalowej Woli (243), Niska (49) oraz Pysznicy (6).

Pomimo ograniczonej bazy noclegowej dostępnej na terenie MOF, zauważalny jest stały trend zwiększania się liczby turystów korzystających z miejsc noclegowych na terenie opisywanego obszaru. Na wzrost ten w głównej mierze wpływają turyści z Polski. Liczba turystów z zagranicy utrzymuje się na względnie stałym poziomie wynoszącym około 3 tys. osób w skali roku. W roku 2004 liczba turystów zagranicznych stanowiła 16,4% ogółu turystów MOF, natomiast w roku 2013 ich udział w ogóle turystów korzystających z bazy noclegowej na terenie obszaru wyniósł już tylko ok. 10%. W czasie tym niemal podwoiła się liczba turystów krajowych, których w roku 2004 było 15 461, a w roku 2013 już 28 644.

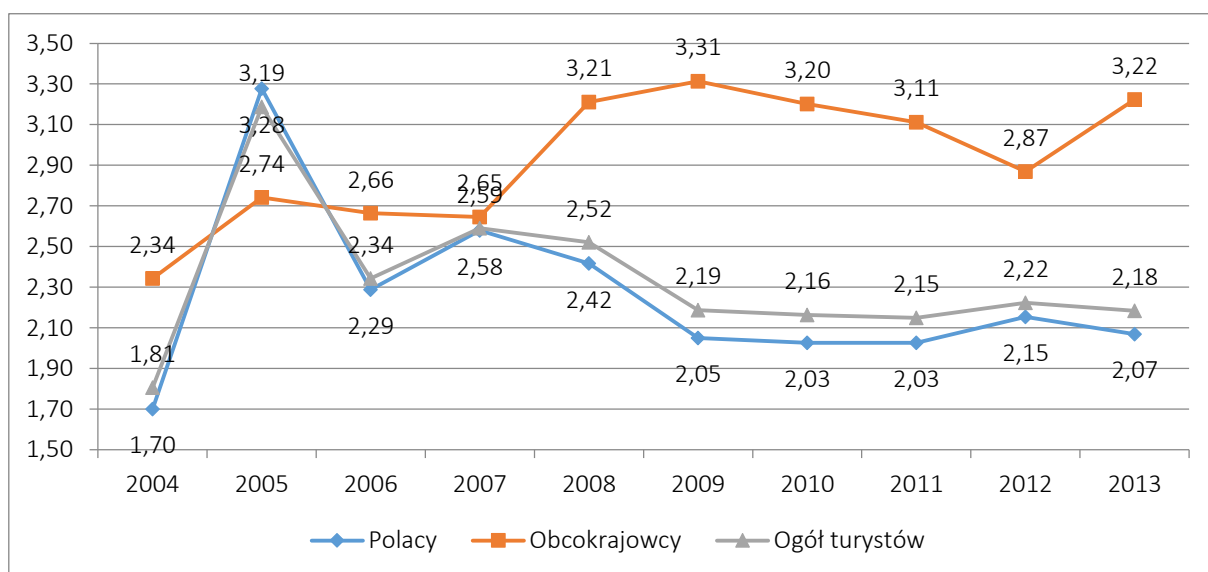
Wykres 30 Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie MOF z podziałem na narodowość w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS, 2013

Poza zmianą liczby turystów korzystających z noclegów na terenie MOF, zmianom ulega także długość czasu jaki turyści spędzają na terenie MOF. Przeciętny turysta z bazy noclegowej na terenie MOF w 2004 korzystał średnio przez 1,81 nocy, w rekordowym 2005 przez ponad 3 noce (w tym turysta z Polski 3,28, a obcokrajowiec 2,74), a w roku 2013 średnia liczba nocy spędzanych przez turystów wyniosła 2,18 (w tym Polacy 2,07, a obcokrajowcy 3,22). W całym opisywanym okresie, turyści z Polski spędzali średnio krótszy okres czasu na terenie MOF niż turyści zagraniczni – przeciętnie turysta z Polski korzystał z noclegów przez 2,26 nocy w okresie 2004-2013, a turysta zagraniczny 2,93.

Wykres 31 Średnia długość korzystania z miejsc noclegowych przez turystów na terenie MOF w latach 2004-2013

Źródło: dane GUS, 2013

W kontekście wyżej zaprezentowanych danych, w tym o aktualnym ruchu turystycznym oraz potencjale przyrodniczym, niezbyt korzystnie wypadają statystyki dotyczące ścieżek rowerowych. Długość ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców dla całego MOF kształtuje się co prawda powyżej wartości określonej dla województwa podkarpackiego i całego kraju, ale wynika to w głównej mierze ze znacznego zagęszczenia tego typu ścieżek na terenie gminy Stalowa Wola, gdzie zlokalizowanych jest blisko 93% ścieżek rowerowych MOF. W pozostałych gminach wskaźnik ten kształtuje się znacznie poniżej wartości krajowych i wojewódzkich.

Tabela 29 Ścieżki rowerowe na terenie MOF Stalowej Woli w roku 2013 [km]

Jednostka terytorialna	ścieżki rowerowe ogółem	ścieżki rowerowe na 10 tys. ludności
Stalowa Wola	34,3	5,4
Nisko	1,7	0,8
Pysznicza	1,1	1,0
Zaleszany	0	0
łącznie MOF	37,1	3,45
woj. podkarpackie	281,1	1,3
Polska	7 726,0	2,0

Źródło: dane GUS, 2013

Najważniejszymi szlakami, trasami i ścieżkami, przebiegającymi przez MOF Stalowej Woli są:

- Szlak wodny „Błękitny San”, Przemyśl – Wisła o dł. 173,3 km, wytyczony po rzece San.
- Szlak Architektury Drewnianej o dł. 1 202 km, obejmujący obiekty sakralnej architektury drewnianej.
- Szlak Architektury Art Déco.
- Turystyczny Szlak Gniazd Rodowych Lubomirskich Stalowa Wola – Wiśnicz o dł. 879 km (w tym 478 km w Polsce, 247 km na Ukrainie i 154 km na Słowacji), wiodący przez najciekawsze miejscowości związane z magnackim Rodem Lubomirskich.
- Turystyczny szlak pieszy, nizinny Sandomierz - Leżajsk, oznaczony kolorem żółtym o dł. 107 km.
- Szlak rowerowy na terenie powiatu stalowowolskiego o dł. 156,3 km.
- Zielony szlak rowerowy na terenie powiatu nizańskiego ATR o dł. ok. 115 km.

- Trasa rowerowa w gminie Pysznica, prowadząca przez kompleks leśny od Jastkowic przez Lipowiec do Rzeczycy Długiej o długości 14,1 km.
- Trasa rowerowa zielona w gminie Zaleszany - obrzeżami gminy Zaleszany o dł. 38 km, ukierunkowana na liczne walory przyrodnicze znajdujące się w przyrzecznych partiach gminy oraz starorzeczu Sanu.
- Trasa rowerowa żółta w gminie Zaleszany - poznajemy własne dziedzictwo o dł. 33 km, ukierunkowana na zwiedzanie obiektów dziedzictwa kulturowego, miejsc pamięci narodowej oraz obiektów sakralnych.
- Pieszorowerowa ścieżka edukacji przyrodniczej Stalowa Wola–Jamnica o dł. ok. 10 km.
- Ścieżka edukacyjno - przyrodnicza „Ciemny Kąt” w Stalowej Woli.

Postrzeganie MOF Stalowej Woli jako miejsca, które oferuje nie tylko ofertę pracy, ale także różne alternatywy spędzania czasu wolnego jest istotne dla podniesienia jego atrakcyjności osiedleńczej, przyciągnięcia na ten obszar mieszkańców terenów ościennych i zapobiegania odpływowi ludności, obserwowanego w ostatnich 10 latach. Wzrost atrakcyjności turystycznej MOF może przyczynić się także do osiągnięcia wymiernych efektów w wymiarze gospodarczym (powstanie nowych firm, rozwój sektora usług okołoturystycznych i zaplecza turystycznego). Nie bez znaczenia dla atrakcyjności turystycznej regionu, jest dbałość o bogate zasoby środowiska przyrodniczego, zlokalizowane na tym terenie (lasy będące pozostałością Puszczy Sandomierskiej, rzeka San wraz z jej dopływami oraz zbiorniki wodne), zachowanie dziedzictwa kulturowego (w tym związanego z lokalnymi tradycjami, rzemiosłem itp.), ochrona zabytków, tworzenie i pielęgnowanie już istniejących miejsc lub obiektów atrakcyjnych dla turystów i lokalnej społeczności MOF oraz organizowanie licznych wydarzeń artystycznych i kulturalnych, mogących sprzyjać zwiększeniu ruchu turystycznego oraz promocji turystyczno-kulturalnej obszaru. Warto zauważyć, iż wspólne dla całego obszaru MOF Stalowej Woli są braki w zagospodarowaniu turystycznym (m.in. ławki, kosze na śmieci, tablice informacyjne, itp.) oraz występowanie obiektów zabytkowych wymagających renowacji. Wobec powyższego konieczne jest dalsze inwestowanie zarówno w tworzenie ścieżek rowerowych, w celu połączenia najważniejszych atrakcji turystycznych obszaru w jedną całość, jak i inwestowanie w tworzenie bazy turystycznej oraz rekreacyjnej, wykorzystującej zasoby przyrodnicze, infrastrukturalne

i kulturowe MOF (m.in. wytyczanie ścieżek edukacyjnych, szlaków turystycznych, renowacja obiektów zabytkowych, tworzenie muzeów, miejsc pamięci, promenad, przystani wodnych, kajakowych, wypożyczalni rowerów itp.). Potencjał prezentowanego obszaru może z powodzeniem zostać wykorzystany do tworzenia wspólnych dla całego MOF, komplementarnych względem siebie markowych produktów turystycznych, podnoszących atrakcyjność tego terenu. Jednym z pomysłów na rozwój turystyki jest wykorzystanie lokalnej tradycji i kultury, poprzez tworzenie np. wiosek tematycznych, czy miejsc, w których prezentowane byłby lokalne obrzędy, rzemiosło, tradycyjne zawody, rękodzielnictwo itp. Tego typu działania sprawdziły się już w wielu miejscach w kraju, dzięki czemu służą jako dobre przykłady rozwoju lokalnego i zwiększania zaangażowania społeczności, szczególnie obszarów wiejskich. Są także dobrym sposobem na wzmacnianie tożsamości regionalnej mieszkańców i mogą przyczyniać się do wzrostu zatrudnienia szczególnie wśród osób starszych, znających rzemiosło i sztukę ludową. Z kolei rozwój aktywnych form turystyki może przyczyniać się nie tylko do zwiększenia ruchu turystycznego z zewnątrz, lecz także do rozwoju aktywnych form spędzania czasu wolnego mieszkańców obszaru, wpływając tym samym pozytywnie na poprawę ich zdrowia i ogólną jakość życia. Istotne jest, aby wraz z rozwojem oferty turystycznej i stałym wzrostem liczby turystów goszczących na terenie obszaru, poszerzana była baza noclegowa np. poprzez rozwój obiektów agroturystycznych, czy tworzenie podmiotów ekonomii społecznej o takim charakterze, wykorzystując tym samym potencjał gmin wiejskich oraz podnosząc standard i ofertę już istniejących obiektów. Konieczne jest także prowadzenie aktywnej, zintegrowanej i wielokierunkowej promocji turystycznej na obszarze MOF celem dotarcia z informacją o atrakcjach tego terenu do jak najszerszego grona potencjalnych zainteresowanych. Istotną rolę w tym zakresie mogą odegrać m.in. Punkty Informacji Turystycznej już istniejące i planowane do utworzenia na obszarze MOF. Obecnie na terenie MOF Stalowej Woli nie funkcjonuje zintegrowana, wspólna promocja turystyczna, a działania promocyjne realizowane się osobno w poszczególnych gminach.

3.16 Sport

Na terenie Stalowej Woli infrastruktura sportowa jest dość dobrze rozwinięta. Główne obiekty sportowe zlokalizowane na terenie gminy prezentuje poniższa tabela.

Tabela 30 Główne obiekty sportowe na terenie gminy Stalowa Wola

Nazwa obiektu	ogólnodostępne/ ograniczona dostępność
Kryta pływalnia MOSIR przy ul. Hutniczej (3 niecki basenowe, w tym 2 o wymiarach 25 x 12,5 m i jedna o wymiarach 12,5 x 6 m, skocznia o wysokości 3 m, zjeżdżalnia, jacuzzi, atrakcje wodne)	ogólnodostępne odpłatne wg cennika
Pływalnia zewnętrzna MOSIR przy ul. Hutniczej (3 niecki basenowe, w tym jedna o wymiarach 50 x 20 m wraz ze zjeżdżalnią o dł. 62 m i wysokości 8,3 m, basen dla dzieci do nauki pływania o wymiarach 6 x 12,5 m oraz brodzik ze zjeżdżalnią dla maluchów, boisko do gry w siatkówkę plażową, streetballa i piłkę nożną oraz wypożyczalnia sprzętu sportowego)	ogólnodostępne odpłatne wg cennika
Stadion piłkarski MOSIR przy ul. Hutniczej (4 boiska: 1) płyta główna wymiary 105 x 70 m, nawierzchnia trawiasta, typ do piłki nożnej, 2) boisko treningowe wymiary 108 x 67 m, nawierzchnia trawiasta, typ do piłki nożnej, 3) boisko treningowe wymiary 106 x 68 m, nawierzchnia trawiasta, typ do piłki nożnej, 4) boisko ze sztuczną nawierzchnią w budowie wymiary 110 x 71 m, nawierzchnia sztuczna trawa, typ do piłki nożnej, częściowo kryte trybuny na ok. 3.500 os.)	ogólnodostępne wg obowiązującego regulaminu
Hala sportowa MOSIR przy ul. Hutniczej 15 (Boisko do gry w koszykówkę i siatkówkę oraz gry sportowe o wymiarach parkietu 19 x 38 m. Hala sportowa wyposażona jest w sprzęt nagłaśniający, najezdne kosze do gry w piłkę koszykową oraz profesjonalną tablicę świetlną wyników. Hala oferuje 1487 miejsc na trybunach)	ogólnodostępne odpłatne wg cennika
Sala gimnastyczna MOSIR przy ul. Hutniczej (O wymiarach: 14 x 26 m, wyposażona w sprzęt nagłaśniający, kosze stałe do gry w piłkę koszykową oraz tablicę świetlną wyników i trybunę mogącą pomieścić do 200 osób)	ogólnodostępne odpłatne wg cennika
Stadion lekkoatletyczny MOSIR przy ul. Staszica (Wyposażony w stanowiska do uprawiania dyscyplin lekkoatletycznych: bieżnię okólną, 2 urządzenia do skoku w dal, rozbieg obustronnie zakończony piaskownicami, dwie rzutnie do pchnięcia kulą oraz stanowisko do rzutu dyskiem i młotem, trybuny na ok. 800 miejsc)	ogólnodostępne bezpłatnie ewidencja na portierni
Hala tenisowa MOSIR przy ul. Wyszyńskiego (O powierzchni 2801 m ² , mieszcząca 4 boiska do tenisa ziemnego oraz trybuny na ok. 50 miejsc, a także 8 zewnętrznych boisk do tenisa ziemnego posiadających sztuczne oświetlenie)	udostępnione na podstawie Umowy Miejskiemu Klubowi Tenisowemu
Korty tenisowe MOSIR przy ul. Skoczyńskiego (Obejmujące 4 boiska zewnętrzne do tenisa ziemnego o powierzchni 2590 m ² oraz dwustronną ściankę treningową, posiadające sztuczne oświetlenie, a także trybunę z ok. 200 miejscami siedzącymi)	udostępnione na podstawie Umowy Miejskiemu Klubowi Tenisowemu
Stadion MOSIR przy ul. Kusocińskiego (Ogrodzony, o powierzchni 18236 m ² , na nim boisko o wymiarach 110 x 70 m o nawierzchni trawiastej, typ do piłki nożnej)	udostępnione na podstawie Umowy Parafialnemu Klubowi Sportowemu "San"
Strzelnice LOK (Liga Obrony Kraju) przy ul. Energetyków 5 (1 do strzelań na 10 m z broni pneumatycznej, 1 kryta do strzelań na 25 m, 1 do strzelań na 50 m)	ogólnodostępne odpłatne wg cennika

Źródło: Opracowanie własne

Najważniejszą instytucją zajmującą się krzewieniem kultury fizycznej i sportu w Stalowej Woli jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji (MOSiR). Obecnie przy MOSiR działają 4 sekcje sportowe: pływanie, judo, boks i piłka siatkowa dziewcząt. Oprócz zajęć, w ramach sekcji sportowych, MOSiR prowadzi także różnego rodzaju kursy i zajęcia (m.in. aquaerobic, Nordic Walking, samoobrona, pływanie, gimnastyka korekcyjna, siłownia, szkolenia pływackie). Jego infrastruktura umożliwia mieszkańcom miasta uprawianie różnorodnych dyscyplin sportowych i organizację imprez sportowych. W 2015 r. baza sportowo-rekreacyjna MOSiR powiększyła się o Street Workout Park wraz z infrastrukturą towarzyszącą taką jak stojaki rowerowe czy ławki. Ponadto dzięki dotacji z Ministerstwa Sportu i Turystyki, rozpoczęła się realizacja inwestycji związanej z budową nowoczesnego, pełnowymiarowego boiska ze sztuczną nawierzchnią, z oświetleniem. W najbliższym czasie, również w oparciu o fundusze rządowe, planowana jest budowa Podkarpackiego Centrum Piłki Nożnej – nowoczesnego kompleksu sportowego składającego się m.in. z 14 boisk.

Istotną rolę w zakresie rozwoju aktywności fizycznej i sportu odgrywają także szkoły, które dysponują dość dobrą i stale modernizowaną bazą sportową. W okresie 2007-2013 Stalowa Wola wzbogaciła się o liczne boiska wielofunkcyjne oraz inną infrastrukturę sportową, zlokalizowaną na terenie szkół podległych gminie Stalowa Wola. Wykonanie tych inwestycji było możliwe dzięki aktywnemu wykorzystaniu funduszy zewnętrznych z takich programów jak: Rządowy Program „Moje Boisko – Orlik 2012”, Program „Bezpieczne Boiska Podkarpacia”, a także Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej („Dobrze, że boisko blisko”) oraz funduszy firm PZU S.A i PZU Życie. Z nowopowstałych boisk mogą korzystać nie tylko uczniowie, ale także osoby dorosłe dbające o zdrowie i chcące poprawić swoją kondycję fizyczną. Zaplecze sanitarno-szatniowe boisk i sztuczne oświetlenie zapewniają znakomite warunki do amatorskiego uprawiania sportu. Z kolei w ramach funduszy rządowego programu „Radosna Szkoła” zadbane także o potrzeby młodszych mieszkańców, poprzez budowę licznych przyszkolnych placów zabaw, celem zapewnienia najmłodszym uczniom właściwego rozwoju psychofizycznego i odpowiednich warunków do aktywności ruchowej. Ogółem w latach 2007-2013 wybudowano place zabaw w 8 lokalizacjach przy Publicznych Szkołach Podstawowych.

Tabela 31 Baza sportowa szkół publicznych na terenie gminy Stalowa Wola

Szkoła	Sale gimnastyczne i pozostałe zaplecze sportowe wewnętrzne przy szkołach	Boiska i pozostałe zaplecze sportowe zewnętrzne przy szkołach	Place zabaw przy szkołach
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 1, ul. Dmowskiego 9	Sala gimnastyczna o pow. 205,02 m ² .	Boisko wielofunkcyjne o pow. 665,31 m ² .	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 544,68 m ² .
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 3, ul. Wyszyńskiego 14	Sala gimnastyczna o pow. 161 m ² .	Boisko wielofunkcyjne o nawierzchni syntetycznej o pow. 1300 m ² , boisko piłkarskie o wymiarach 46 x 27 m o nawierzchni z trawy syntetycznej z oświetleniem, skocznia w dal z bieżnią o wymiarach 75 m.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 500 m ² .
Publiczna Szkoła Podstawowa nr 4, ul. Niezłomnych 1	Sala gimnastyczna o pow. 150 m ² .	Boisko sportowe do piłki nożnej „Blisko Boisko” o nawierzchni syntetycznej wraz z oświetleniem o wymiarach 20 x 60 m, przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także skocznia w dal i ścieżka zdrowia (4 zestawy sportowo – rekreacyjne wykonane w technologii drewnianej i metalowej), w ramach Programu „Bezpieczne Boiska Podkarpacia”.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 500 m ² .
Publiczna Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 7, ul. Okulickiego 14	Sala gimnastyczna o pow. 180,54 m ² , sala gimnastyczna o pow. 98,56 m ² dostosowana do zajęć rozwijających uzdolnienia taneczne uczniów, sala do ćwiczeń wyposażona w urządzenia i pomoce do prowadzenia terapii Integracji Sensorycznej o pow. 48,16 m ² .	Kompleks sportowy „Moje Boisko – Orlik 2012”, w tym boisko piłkarskie o wymiarach 30 x 62 m o nawierzchni z trawy syntetycznej oraz boisko wielofunkcyjne o wymiarach 30 x 50 m o nawierzchni poliuretanowej wraz z oświetleniem, ogrodzeniem i zapleczem sanitarno-szatniowym.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 500 m ² .
Gimnazjum nr 2, ul. Mickiewicza 15	2 sale gimnastyczne z zapleczem o pow. 1084,3 m ² i 2 sale ćwiczeń z zapleczem o powierzchni 361,19 m ² .	-	-
Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 1 (Publiczna Szkoła Podstawowa nr 5 i Gimnazjum nr 7), ul. Energetyków 18	Sala gimnastyczna o pow. 175 m ² .	Boisko wielofunkcyjne o pow. 968 m ² .	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 500 m ² .
Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 2 (Gimnazjum nr 4 i Samorządowe Liceum Ogólnokształcące) oraz Publiczna Szkoła Podstawowa nr 11, ul. Woj. Polskiego 9	Sala gimnastyczna z zapleczem o pow. 611,82 m ² , mała sala gimnastyczna o pow. 109 m ² i nowa hala sportowa z zapleczem o pow. 1620,75 m ² , strzelnica do strzelań na 10 m z broni pneumatycznej, siłownia o pow. 100 m ² .	Kompleks boisk sportowych „Moje Boisko -Orlik 2012”, w tym boisko piłkarskie o wymiarach 30 x 62 m o nawierzchni z trawy syntetycznej oraz boisko wielofunkcyjne o wymiarach 19,1 x 32,1 m o nawierzchni poliuretanowej wraz z oświetleniem, ogrodzeniem i zapleczem sanitarno-szatniowym.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 665 m ² .

Zespół Szkół nr 3 (Publiczna Szkoła Podstawowa nr 12 i Gimnazjum nr 5), ul. Poniatowskiego 55	3 sale gimnastyczne z zapleczem o łącznej pow. 1672 m ² .	Kompleks sportowy „Moje Boisko – Orlik 2012”, w tym boisko piłkarskie o wymiarach 30 x 62 m o nawierzchni z trawy syntetycznej oraz boisko wielofunkcyjne o wymiarach 30 x 50 m o nawierzchni poliuretanowej wraz z oświetleniem, ogrodzeniem i zapleczem sanitarno-szatniowym, boisko trawiaste o wymiarach 48 x 100,5 m z bieżnią.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 239 m ² .
Zespół Szkół nr 4 (Publiczna Szkoła Podstawowa nr 9 i Gimnazjum nr 6), ul. Rozwadowska 10	Sala gimnastyczna o pow. 206,48 m ² .	Boisko wielofunkcyjne o pow. 572,80 m ² , skocznia w dal 36,36 m ² , stanowisko do pchnięcia kulą, zewnętrzny stół do ping ponga.	Plac zabaw Radosna Szkoła o pow. 282,70 m ² .
Gimnazjum i Liceum Katolickie im. bł ks. J. Popiełuszki, ul. Podleśna 4	Sala gimnastyczna o pow. 184 m ² .	Boisko wielofunkcyjne o nawierzchni z trawy syntetycznej o pow. 1320 m ²	-
Zespół Szkół Ogólnokształcących, Liceum Ogólnokształcące im. KEN, ul. Staszica 5	Hala sportowa, 2 sale gimnastyczne pomocnicze, siłownia.	Boisko uniwersalne asfaltowe.	-
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 1 im. gen. W. Sikorskiego, ul. Hutnicza 17	Sala gimnastyczna, siłownia, mała sala gimnastyczna.	-	-
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 im. T. Kościuszki, ul.1-go Sierpnia 26	Pełnowymiarowa sala gimnastyczna, sala do karate, strzelnica (sala instruktażowa do broni pneumatycznej), siłownia, mała sala gimnastyczna, sala do ćwiczeń ogólnorozwojowych.	Boisko uniwersalne, boisko „Orlik 2012”, bieżnia i skocznia o nawierzchni żużlowej, rzutnia do pchnięcia kulą.	-
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 3 im. Króla Jana III Sobieskiego, ul. Polna 15	Sala gimnastyczna - 882 m ² , siłownia - 112,24 ² .	Kompleks "Orlik 2012" - boisko do piłki nożnej 1860 m ² , boisko do koszykówki 613,11m ² .	-
Centrum Edukacji Zawodowej, ul. Kwiatkowskiego 1	2 sale gimnastyczne oraz 1 sala gimnastyczna ze strzelnicą.	Boisko wielofunkcyjne "Orlik 2012".	-
Zespół Szkół nr 6 Specjalnych, Al. Jana Pawła II 21	1 sala gimnastyczna.	Boisko do gry w koszykówkę.	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji przekazanych przez szkoły

Obecnie, w ramach Programu Rozwoju Infrastruktury Lekkoatletycznej 2015, prowadzonego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki, Gmina Stalowa Wola realizuje 2 znaczące inwestycje o łącznej wartości ponad 1,5 mln zł: „Budowa bieżni okrężnej 4 torowej, 250 m przy kompleksie

'Moje Boisko - Orlik 2012' przy Zespole Szkół Nr 3" oraz „Budowa bieżni prostej 4 torowej, 80 m przy kompleksie 'Moje Boisko - Orlik 2012' przy Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr 2". Na terenie miasta funkcjonuje także kilkadziesiąt klubów i organizacji sportowych o mocno zróżnicowanym zakresie działalności, z czego kilkanaście aktywnie angażuje się w realizację zajęć sportowych. Możemy tutaj znaleźć wiele miejsc do aktywnego wypoczynku np. siłowni, klubów fitness, klubów sztuk walki, szkół tańca, które umożliwiają rozwój kondycji fizycznej, pasji i zainteresowań związanych ze sportem.

W gminie Nisko najważniejszą instytucją propagującą sport jest Miejski Klub Sportowy SOKÓŁ działający od 1919 r. Klub ma swoją siedzibę na Stadionie Miejskim w Nisku przy ul. Kościuszki. Stadion piłkarski wyposażony jest w boisko o wymiarach 104x70 m. Płyta główna ma nawierzchnię trawiastą, a stadion oświetlony jest 4 jupiterami i wyposażony w tablicę świetlną wyników. Trybuny płyty głównej są częściowo kryte. Pojemność stadionu to 1 600 miejsc, w tym 950 siedzących. W klubie prowadzone są treningi piłkarskie dla dzieci, począwszy od 6 roku życia do wieku juniora, a później seniora. Jest to działanie cykliczne, prowadzone przez cały czas z odpowiednim doborem rocznika. Obecnie w klubie trenuje ok. 130 chłopców. Ponadto w gminie Nisko jest 5 boisk sportowych. W okresie 2007-2013 gmina Nisko wzbogaciła się o liczne boiska wielofunkcyjne oraz inną infrastrukturę sportową zlokalizowaną na terenie szkół, finansowaną między innymi z Rządowego Programu „Moje Boisko – Orlik 2012”. Powstały między innymi trzy „Orliki” oraz cztery boiska wielofunkcyjne. Przy każdej ze szkół w Nisku funkcjonuje sala gimnastyczna z zapleczem sanitarnym. Z boisk i sal sportowych mogą korzystać nie tylko uczniowie, ale także osoby dorosłe dbające o zdrowie i kondycję fizyczną. W gminie Nisko w miejscowości Raclawice w 2012r. powstało Centrum Sportowo-Rekreacyjne, w skład którego wchodzi nowoczesny plac zabaw i skatepark. Jest to w pełni profesjonalny obiekt, są tu między innymi quartery, minirampa, banki, murek i rurka. Jest to jedyny obiekt tego typu w okolicy. Korzystają z niego miłośnicy wyczynowej jazdy na deskorolce, rowerze lub rolkach. Fundusze na budowę obiektu gmina pozyskała z dotacji w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Gmina Nisko w ciągu kilku ostatnich lat zadbała również o potrzeby najmłodszych mieszkańców, poprzez budowę 14 placów zabaw przy szkołach, przedszkolach i osiedlach. Na terenie gminy Nisko działa 5 Klubów Sportowych

oraz 5 Uczniowskich Klubów Sportowych. Znajdują się wśród nich między innymi kluby żeglarskie i klub armwrestlingu.

Na terenie gminy Pysznica działalność prowadzi Centrum Sportowo-Rekreacyjne i Kulturalne. W ramach Centrum korzystać można z obiektów takich jak boisko do gry w piłkę nożną z nawierzchnią ze sztucznej trawy, boisko do siatkówki, koszykówki, tenisa z nawierzchni poliuretanowej, skatepark, 2 place zabaw. Centrum dysponuje także alejkami z kostki bezfazowej do jazdy na rowerach, rolkach, deskorolkach, a także kamiennym stołem do tenisa, szachów oraz wiatą grillową. Wszystkie wyżej wymienione obiekty powstały w przeciągu ostatnich 5 lat i są na bieżąco konserwowane i remontowane. Mieszkańcy i odwiedzający gminę Pysznica mają także dostęp do boiska wielofunkcyjnego o nawierzchni ze sztucznej trawy (kort tenisowy, siatkówka, koszykówka, piłka ręczna) przy Zespole Szkół w Kłyżowie, boiska typu „Orlik” w miejscowości Jastkowice, a także hali sportowej przy Zespole Szkół w Pysznicy, oraz sal gimnastycznych przy Zespole Szkół w Kłyżowie, Zespole Szkół w Jastkowicach i PSP w Krzakach. Z kolei dla najmłodszych przygotowano ogólnodostępne place zabaw w miejscowościach: Bąków, Brandwica, Chłopska Wola, Pysznica - Podborek, Pysznica-Sudoły, Pysznica-Olszowiec, Kłyżów, Krzaki, Studzieniec Jastkowice. Kolejne place zabaw znajdują się przy Zespole Szkół w Jastkowicach, przy Centrum Edukacji Ekologicznej „Zielona Pracownia”, przy Przedszkolu w Pysznicy oraz 2 place zabaw przy Centrum Sportowo-Rekreacyjnym w Pysznicy. Na terenie Pysznicy funkcjonują także kluby sportowe: LZS Olimpia Pysznica, LZS Bukowa Jastkowice, GZS San Kłyżów. Wszystkie kluby posiadają boisko sportowe z nawierzchnią trawiastą naturalną, ogrodzone z trybunami.

Wśród obiektów sportowych w gminie Zaleszany znajdują się między innymi Stadion Sportowy w Turbi założony w 1980 r., boiska sportowe trawiaste w 8 miejscowościach: Kępie Zaleszańskie, Kotowa Wola, Majdan Zbydniowski, Pilchów, Skowierzyn, Zbydniów, Dzierdziówka, Motycze Szlacheckie. Znaczna część wymienionych obiektów to obiekty zupełnie nowe lub po niedawnej renowacji. Na terenie gminy funkcjonują także sale gimnastyczne w miejscowościach: Zaleszany, Zbydniów, Turbia i boiska szkolne Majdan Zbydniowski, Skowierzyn, Kotowa Wola. W ramach programu „Blisko boisko” powstało boisko przy Publicznym Gimnazjum nr 2 w Zbydniowie. Natomiast dzięki programowi „Moje boisko – Orlik

2012” utworzono boiska przy Publicznej Szkole Podstawowej w Kotowej Woli oraz w sołectwie Turbia. Poza wymienionymi obiektami, istotną rolę w rozwoju dyscyplin sportowych pełnią 3 centra sportowo-rekreacyjne, w tym:

- Centrum Sportowo-Rekreacyjne w Kępiu Zaleszańskim (w ofercie centrum dostępne są między innymi kręgle),
- Centrum Sportowo-Rekreacyjne – aktywna wieś Skowierzyn w Skowierzynie,
- Centrum Sportowo-Rekreacyjne w Pilchowie.

Dla mieszkańców i odwiedzających gminę Zaleszany udostępnione zostało także miejsce spotkań plenerowych „Zaleszański Amfiteatr” w Zaleszanych oraz Lotnisko w Turbi wykorzystywane do lotów szkoleniowych, sportowych i treningowych, a w ramach Projektu Uporządkowania Zieleni w Rekreatywnych Centrach Sołectw – Dzierdziówka powstało boisko trawiaste, bieżnia, miejsce grillowe oraz pomost na oczku wodnym. Ponadto w zbiornikach wodnych należących do Starorzecza Sanu w Zbydniowie znajduje się teren do wędkowania i wypoczynku.

Łącznie na terenie MOF Stalowej Woli w roku 2014 działało 46 klubów sportowych, prowadzących w sumie 83 sekcje sportowe. Liczyły one 3 249 członków, obejmując zajęciami sportowymi 3 185 osób.

Tabela 32 Zestawienie najważniejszych danych dot. klubów sportowych za rok 2014

Jednostka terytorialna	kluby [szt.]	członkowie [os.]	ćwiczący ogółem [os.]	sekcje sportowe [szt.]
Stalowa Wola	20	1 856	1 835	32
Nisko	11	585	638	20
Pysznica	4	202	218	5
Zaleszany	11	606	494	26
łącznie MOF	46	3 249	3 185	83

Źródło: dane GUS, 2014

W oparciu o zebrane dane można stwierdzić, iż w każdej z gmin MOF stopniowo rozwija się zaplecze sportowo-rekreacyjne. W ciągu ostatnich kilku lat powstało wiele nowych obiektów sportowych, a część starszych obiektów została poddana renowacji. Rozwijają się także „zielone centra” w gminach wiejskich oraz oferta parków miejskich. Niemniej jednak rozwój w dalszym

ciągu jest nierównomierny, przez co w kolejnych latach niezbędne będzie przeprowadzenie kolejnych inwestycji w szczególności w tych gminach, w których pozostaje wciąż znaczna część terenów niewykorzystanych. Ich zagospodarowanie może okazać się doskonałą szansą nie tylko dla poszerzenia oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców MOF, ale także mechanizmem napędzającym napływ turystów spoza MOF, wpływającym na rozszerzanie bazy gastronomicznej i turystycznej, a tym samym tworzenie nowych miejsc pracy i źródeł dochodów mieszkańców gmin MOF.

3.17 Dziedzictwo kulturowe

Tworzenie odpowiednich warunków do budowy nowoczesnego społeczeństwa wymaga ciągłego i wielopłaszczyznowego inwestowania w kapitał ludzki. Jedną z istotnych dziedzin w tym obszarze, jest szeroko rozumiana kultura i związane z nią dziedzictwo. Stan i liczba zabytków kultury, jakie w danym regionie można spotkać świadczy między innymi o atrakcyjności turystycznej danego terenu. Dlatego istotne jest, aby zabytki dostępne w danej okolicy utrzymywane były w należytym stanie, były skomunikowane z trasami turystycznymi oraz odpowiednio promowane. Na terenie MOF istnieje duża liczba obiektów o wysokich walorach historycznych, kulturalnych, artystycznych i estetycznych, wpisanych do podkarpackiego rejestru zabytków dziedzictwa kulturowego. Powinny być one udostępnione jako atrakcje kulturalne regionu upowszechniające zasoby dziedzictwa kulturowego w zakresie działalności kulturalnej i edukacyjnej. Odrestaurowane obiekty uatrakcyjnią również ofertę turystyczną, co przyczyni się do rozwoju lokalnej bazy turystycznej i poprawy dostępności do dóbr kultury. Nowoczesna oferta kulturalno-edukacyjna przyczyni się do wzrostu udziału mieszkańców MOF w życiu kulturalnym i budowie tożsamości regionalnej. Obecnie potencjał kulturalny MOF nie jest w pełni wykorzystywany. Wiele zabytków jest w złym stanie technicznym i nie posiada udogodnień dla osób niepełnosprawnych. Brakuje także zintegrowanej promocji obiektów zabytkowych oraz wspólnej oferty edukacyjnej, prezentującej dziedzictwo kulturowe MOF Stalowej Woli.

Tabela 33 Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych woj. podkarpackiego

Lp.	Gmina	Zabytki
1.	Stalowa Wola	<p>Stalowa Wola</p> <ul style="list-style-type: none"> • zbiorowe mogiły wojenne, w lesie na terenie miasta, 1943, nr rej.: 571/A z 27.12.1993 • Dom Gościnny Dyrekcji Zakładów Przemysłowych, ob. hotel, ul. Ks. Prymasa Stefana Wyszyńskiego 12, 1938-48, nr rej.: A-199 z 23.03.2007 • kościół par. p.w. św. Floriana, drewniany, w tym dzwonnica, drewniana, ul. Floriańska 5, 1802, 1943, nr rej.: A-203 z 24.04.2007 • budynek dawnych warsztatów szkolnych, ul. Hutnicza, nr rej. A-1054 z dn. 30.11.2012 • budynek Zakładowego Domu Kultury Huty Stalowa Wola, ob. Miejskiego Domu Kultury przy ul. 1-go Sierpnia 9, 1949-1952, nr rej.: A-1193 z 31.10.2013 <p>Stalowa Wola - Charzewice</p> <ul style="list-style-type: none"> • zespół dworski, ul. Lipowa 101, XIX w., w tym: oficyna, nr rej.: A-909 z 29.04.1975 oraz 69/A z 20.05.1977, park, nr rej.: 69/A z 20.05.1977, budynki gospodarcze, nr rej.: 244/A z 27.05.1986 (dworek, dom rządcy, elektrownia, spiżarnia, stajnie i garaże) <p>Stalowa Wola - Rozwadów</p> <ul style="list-style-type: none"> • zespół klasztorny Ojców Kapucynów, ul. Klasztorna 27, nr rej.: A-562 z 9.07.1949 i z 16.06.1977: w tym kościół p.w. Zwiastowania NMP z poł. XVIII w., klasztor z 1772, ogród z XVIII-XX w., ogrodzenie i mur z XVIII-XIX w. • kuźnia drewniana, ul. Rozwadowska 11, 1843, nr rej.: 275/A z 19.08.1983 • cmentarz wojenny z I i II wojny światowej, obok cmentarza parafialnego, ul. Klasztorna, nr rej.: 393/A z 19.10.1989 • kościół p.w. MB Szkaplerznej, w tym cmentarz kościelny i ogrodzenie z bramą, ul. Ks. Ściegiennego 20, XIX/XX, nr rej.: A-523 z 22.04.1991 • cmentarz parafialny, ul. Klasztorna, XIX, nr rej.: A-622 z 24.05.1993 • dom, tzw. Zamek Lubomirskich, ul. Sandomierska 1, 2 poł. XVIII w., nr rej.: A-15 z 24.01.2000 • dom, ul. Dąbrowskiego 18, pocz. XX w., nr rej.: A-637 z 26.08.2011, w tym piwnica wolnostojąca • dawny zajazd, ul. Rozwadowska/Ściegiennego, XVIII/XIX w., nr rej.: A-658 z 23.09.2011 • kapliczka murowana, ul. Rozwadowska 16, II poł. XVIII w., nr rej. A-864 z dn. 20.02.2013 • zespół budynków C.K. Sądu Powiatowego, obejmujący budynek sądu oraz aresztu sądowego, obecnie użytkowany przez Muzeum Regionalne, ul. Rozwadowska 12, nr rej. A-1199 z dn. 22.11.2013 • budynek Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, obecnie nieużytkowany, ul. Rozwadowska 21, 1906, nr rej.: A-1315 z dn. 25.02.2015
2.	Nisko	<ul style="list-style-type: none"> • park dworski „Waldekówka” w Raclawicach, pocz. XX w., nr rej. 243/A z 5.05.1977 i 25.06.2008, • kaplica grobowa w Nisku-Warchołach, 1899, nr rej. A-626 z 5.03.1981 • cegielnia z suszarnią w Nisku, XIX/XX w., nr rej. 257/A z 8.04.1981 • Park dworski, obecnie Park Miejski, z II poł. XIX w., nr rej. 144/A z 17.05.1986 • cmentarz wojenny z I wojny światowej w Zarzeczcu – Podborek, nr rej. 334/A z 13.06.1988 • najstarsza część cmentarza parafialnego rzymsko-katolickiego w Zarzeczcu, nr rej. 353/A z 14.06.1988 • cmentarz parafialny w Raclawicach, XIX w., nr rej. A-652 z 17.06.1988 • cmentarz z I wojny światowej, położony w Nisku w obrębie cmentarza parafialnego, nr rej. 417/A z 18.10.1989

		<ul style="list-style-type: none"> kościół parafialny p.w. św. Józefa (w tym plebania i cmentarz kościelny), 1896, nr rej.: A-507 z 22.04.1991 cmentarz przykościelny (bez kościoła parafialnego i dzwonnicy) oraz plebania XVIII/XIX w. w Raclawicach, nr rej. A-506 z 19.06.1991 neogotycka kaplica przy kościele parafialnym p.w. Matki Bożej Królowej Polski w Nisku – Malcach, nr rej. A-140 z 21.12.2005 dom murowany, ul. Kościuszki 11 w Nisku, XIX/XX w., nr rej. A-142 z 28.03.2006 budynek oficyny pałacowej, obecnie siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej, ul. Kościuszki 1a w Nisku, XIX w., nr rej. A-1286 z 5.11.2014 budynek dawnego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, ul. T. Kościuszki 9 w Nisku, murowany z 1904 r., nr rej. A-1401 z 26.05.2016
3.	Pysznica	<ul style="list-style-type: none"> zbiorowe mogiły wojenne Żydów, 1944, nr rej. 490/A z 1.03.1993 zbiorowe mogiły wojenne w Kochanach, 1943-44, nr rej. 506/A/ z 24.03.1993 kaplica p.w. NMP, drewniana, 1 poł. XIX w. w Olszowcu, nr rej.: A-198 z 20.03.2007 plebania, 1909, nr rej.: A-276 z 2.06.2008
4.	Zaleszany	<ul style="list-style-type: none"> dwór w Kotowej Woli, nr rej.: 120/A z 14.06.1977, 910/A z 29.04.1975 zespół dworski w Zbydniowie, XIX w., nr rej.: A-911 z 29.04.1975, 241/A z 8.02.1978 i z 18.04.1985, w tym: dwór, oranżeria, czworak, drewniane, gorzelnia, ob. mieszkania kościół par. p.w. św. Mikołaja, 1904-06, nr rej.: A-524 z 8.04.1981 cmentarz wojenny z I wojny światowej w miejscowości Karczmiska, nr rej.: 397/A z 19.10.1989 cmentarz parafialny (część najstarsza) w Turbi, nr rej.: A-656 z 19.10.1989 cmentarz wojenny z I wojny światowej w Zbydniowie, nr rej.: 398/A z 19.10.1989 zespół kościoła p.w. św. Leonarda w Turbi, po 1920, nr rej.: A-525 z 22.04.1991, w tym: kościół, dzwonnica, plebania cmentarz parafialny (część najstarsza) w Zaleszanach, XIX w., nr rej.: A-655 z 1.03.1993, w tym kaplica grobowa rodziny Horodyńskich i Wiszniewskich kaplica przydrożna Matki Boskiej w Dzierdziówce, XIX/XX w., nr rej.: A-193 z 16.03.2007 kapliczka przydrożna św. Floriana w Turbi, 1 poł. XIX w., nr rej.: A-473 z 16.12.2010

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków z siedzibą w Przemyślu www.bip.wuozprzemysl.pl

Renowacji i dostosowania do pełnienia funkcji turystycznych, rekreacyjnych i kulturalnych wymagają szczególnie mocno zdewastowane obiekty zabytkowe, które stanowią „perełki” MOF Stalowej Woli. Ich pełne wykorzystanie mogłoby się przyczynić do wzrostu atrakcyjności turystycznej i kulturalnej MOF.

Tego typu zabytkiem jest Zespół pałacowo – parkowy, który był własnością Rodu Lubomirskich, zlokalizowany przy ul. Lipowej w Charzewicach (Osiedle Stalowej Woli). Stanowi on wyjątkowo cenny kulturowo i historycznie zabytek nieruchomy. W skład zespołu wchodzi murowane budynki: dworek wzniesiony przed 1820 rokiem, dom gościnny z ok. 1880 roku, oficyna pałacowa z I poł. XIX wieku, stajnia cugowa z mieszkaniem koniuszego z I poł. XIX wieku, wozownia z około 1820 roku, przechowalnia owoców (spizarnia) i elektrownia z około 1925 roku, ogrodzenie parku z III ćw. XIX wieku w otoczeniu parku krajobrazowego z XVIII – XIX wieku

wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej. Obecnie jest nieużytkowany i dość mocno zdegradowany. Wymaga kompleksowej rewitalizacji, która ożywi to miejsce, podniesie jego walory estetyczne, nada mu nowe funkcje społeczne i umożliwi pełne wykorzystanie jego potencjału na cele turystyczno-rekreacyjne MOF. Organizacja przestrzeni powinna nawiązywać zarówno do tradycji kulturotwórczych tego miejsca, sprzyjając jednocześnie innowacyjnym i awangardowym rozwiązaniom. Nie bez znaczenia dla przyszłości parku będzie zatem dbałość o znajdujące się na jego terenie budynki, ciekły wodne i drzewostan oraz znalezienie sposobu na ich kreatywne i funkcjonalne wykorzystanie. Znaczenie i zasięg oddziaływania zrewitalizowanego obiektu może w znacznym stopniu przyczynić się do ożywienia społeczno – gospodarczego oraz zrównoważonego rozwoju całego MOF Stalowej Woli.

Godne uwagi są także, obecnie niezagospodarowane, 2 zabytkowe budynki dawnego sądu, wzniesione w 1905 roku i zlokalizowane w Stalowej Woli. Są one własnością Muzeum Regionalnego. Budynek główny posiada wiele cech klasycznych, symetryczną elewację, boniowanie, spadzisty dach z wystającym okapem, mieszczą się w nim dawne sale rozpraw. Drugi budynek pełnił początkowo rolę więzienia, a następnie funkcje budynku biurowego, pomieszczeń technicznych (kotłownia) oraz miejsca zatrzymań dla oskarżonych. Budynki te wymagają modernizacji i dostosowania do pełnienia nowych funkcji społecznych (np. kulturalnych). Po wykonaniu odpowiednich prac i wykorzystaniu potencjału dziedzictwa kulturowego regionu mogłyby stać się istotnym elementem życia kulturalnego, dzięki przeznaczeniu ich na cele muzealne, wystawowe, edukacyjne, naukowe i promocyjne, podnoszące atrakcyjność turystyczną MOF Stalowej Woli.

Niewykorzystany potencjał MOF stanowi także budynek wzniesiony w Stalowej Woli w 1906 r. na potrzeby Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W przeszłości pełnił różne funkcje społeczne. Mieściło się tu kasyno, kino, biblioteka, czytelnia, kawiarenka, kluby wokalne, teatralne, taneczne, działał klub mandolinowy, klub piłki nożnej, drużyna strzelecka i prowadzone były zajęcia sportowe. W budynku „Sokoła” mieściła się też Ochotnicza Straż Pożarna i odbywały się różnego rodzaju imprezy okolicznościowe. W czasie II wojny światowej powstał tu szpital. Po wojnie budynek zaczął popadać w ruinę. Wyremontowano go dopiero w 1960 r. i ponownie dostosowano do pełnienia funkcji kulturalnych. W 1986 r. budynek w całości

został przekazany sądowi. Sąd opuścił go jednak w 1990 r. i od tego czasu popada w ruinę. Dziś jest zniszczoną i zaniedbaną wizytówką Rozwadowa – Osiedla Stalowej Woli. Pomimo bogatej historii i tradycji kulturalnych, z uwagi na znaczny poziom degradacji, obiekt ten od wielu lat nie jest użytkowany. Wymaga modernizacji pod kątem przywrócenia go do pełnienia funkcji społecznych. Jego renowacja pozwoliłaby nie tylko zachować obiekt dla przyszłych pokoleń, ale także ożywić kulturalnie i społecznie to miejsce oraz podnieść jego atrakcyjność, jako niezwykłego zabytku na mapie turystycznej MOF.

Jednym z bardziej charakterystycznych miejsc na terenie MOF jest także Osiedle Stalowej Woli Rozwadów, które obecnie wymaga rewitalizacji. Układ urbanistyczny Rozwadowa nie jest wpisany do rejestru zabytków nieruchomości woj. podkarpackiego, ale został ujęty w gminnej ewidencji zabytków i objęty jest ochroną konserwatorską. Rozwadów w 1630 r. uzyskał od króla Jana III Sobieskiego przywilej lokacyjny i jeszcze kilkadziesiąt lat temu był samodzielnym miastem. Nazwę przyjął od rodu swego założyciela - Gabriela Rozwadowskiego, podczaszego łukowskiego. Do dziś Rozwadów mimo wielu pożarów i zniszczeń na przestrzeni wieków, w niezmiennej formie zachował pierwotny siedemnastowieczny układ przestrzenny i małomiasteczkowy charakter. Tradycje organizowania targów przetrwały do dziś, ale funkcja Rozwadowa jako centrum handlowego została mocno osłabiona i sprowadzona głównie do lokalnej działalności. Obecnie rynek Rozwadowa zagrożony jest zniszczeniem i dewastacją wynikającą z niekorzystnego układu komunikacyjnego (intensywny ruch samochodowy), który przyczynia się do niszczenia budynków zlokalizowanych w pierzejach rynku. Ponadto odczuwalny jest brak obiektów o funkcjach centrotwórczych: gastronomicznych, kulturowych, rekreacyjnych, co sprawia, że życie zamiera tu już w godzinach popołudniowych, po zamknięciu sklepów. W celu utrzymania zabytkowego charakteru Rozwadowa konieczne jest wyprowadzenie ruchu kołowego poza obszar rynku, modernizacja ciągów pieszych i jezdnych, zlokalizowanych wokół rynku oraz intensyfikacja działań rewitalizacyjnych mających na celu podtrzymanie funkcji centrotwórczych. Warto zaznaczyć, iż Stalowa Wola, jako miasto, które powstało z przyfabrycznego osiedla nie ma w swoim układzie urbanistycznym typowego rynku miejskiego, które byłoby sercem miasta. Odnowiony rynek na Osiedlu Rozwadów w Stalowej

Woli z powodzeniem mógłby pełnić więc taką funkcję, przyczyniając się do ożywienia społeczno – gospodarczego całego MOF Stalowej Woli.

Renowacji i przystosowania do pełnienia funkcji kulturalnej i edukacyjnej wymaga także zabytkowy budynek obecnej Biblioteki Miejskiej w Nisku, który do 1912r. stanowił Oficynę Pałacową dawnego zespołu pałacowego. Jest to piętrowy, murowany budynek, ufundowany w 1904 r. przez Oliviera i Marię Resseguier, którzy znacznie przyczynili się do rozwoju Niska i kształtowania postaw patriotycznych na tym terenie. Budynek stanowił pierwotnie siedzibę Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, a w latach 1912-1948 siedzibę pierwszego gimnazjum w Nisku. Po wojnie budynek wykorzystywany był m.in. jako biura Zespołu Opieki Zdrowotnej, siedziba harcerstwa, biura Opieki Społecznej. Od lat 70 w budynku mieści się Miejska Biblioteka Publiczna. Odpowiednie zagospodarowanie tego obiektu, w tym otwarcie sal muzealno – wystawowych, audiowizualnych i konferencyjnych oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla stworzenia atrakcyjnej oferty edukacji kulturalnej i historycznej może również przyczynić się do wzrostu atrakcyjności kulturalnej i turystycznej MOF Stalowej Woli.

Kolejną „perełką” MOF, posiadającą wartość zabytkową i konieczną do objęcia rewitalizacją jest budynek Towarzystwa Gimnastycznego „SOKÓŁ” w gminie Nisko z 1904 r. Ta ceglana budowla charakteryzuje się kształtem wydłużonego prostokąta i skromną dekoracją. Obecnie mieści się w niej kino i dom kultury. Wiekowy budynek był w przeszłości nie tylko kinem, ale także halą gimnastyczną, kaplicą i salą widowiskową. Od 1944 roku „Sokół” był zajmowany przez Przedsiębiorstwo Państwowe „Film Polski”, a w 1948 roku przedsiębiorstwo wystąpiło o przekazanie obiektu na rzecz zarządu miasta z funkcją kinoteatru świetlnego. W chwili obecnej budynek jest jednym z 3 budynków należących do Nizańskiego Centrum Kultury. Budynek „Sokoła” wymaga renowacji oraz dostosowania do pełnienia nowych funkcji społecznych i kulturalnych, wynikających z potrzeb lokalnej społeczności i związanych głównie z zapewnieniem usług społecznych dla seniorów, których populacja w ostatnich latach znacząco rośnie. Konieczne jest także rozszerzenie oferty edukacyjno-kulturalnej dla dzieci, młodzieży i dorosłych, w tym wprowadzenie nowych form edukacji teatralnej i artystycznej. Dzięki temu obiekt ten pełniej będzie spełniał swoje funkcje społeczne i kulturalne na terenie MOF m.in. zapobiegając wykluczeniu osób starszych. Ze względu na to, że jest to obiekt wybudowany w

stylu secesyjnym i posiada duże walory estetyczne, po remoncie i zaadaptowaniu go do pełnienia szerszej działalności społecznej i kulturalnej, mógłby być ozdobą MOF.

Istotnym zabytkiem obszaru MOF, wymagającym renowacji jest również zabytkowy dwór rodziny Horodyńskich z XVIII wieku, zlokalizowany w Kotowej Woli, w gminie Zaleszany. Dwór został wzniesiony w 1774 r. przez podkomorzego Kajetana Kraińskiego, a od roku 1905 stanowił własność Zbigniewa Horodyńskiego, przedstawiciela jednego z najstarszych rodów w Polsce. Rodzina Horodyńskich była znacznie zaangażowana w walkę o niepodległość zarówno w czasie I, jak i II wojny światowej, a jej członkowie wykazali się odwagą i patriotyzmem w czasie okupacji hitlerowskiej. Dwór ten pierwotnie posiadał 14 pomieszczeń o różnej wielkości i w całości był podpiwniczony z uwagi na podmokły, zalewowy teren. W 1948 r. został przekazany Polskiemu Czerwonemu Krzyżowi, a później opiece społecznej celem zorganizowania tam domu starców. W rezultacie mieszkali tam jednak ubodzy ludzie, którzy w czasie wojny stracili swoje domy. Na początku lat 50. w budynku dworskim została zorganizowana szkoła, a następnie przedszkole. Dość szybko przeniosły się one do nowego budynku, a dwór w Kotowej Woli zaczął popadać w ruinę niszcząc niemal zupełnie. W 1994 roku Dominik Horodyński otrzymał dwór w wieczyste użytkowanie, ale nie prowadził w nim żadnych prac. W 2004 roku gmina ponownie przejęła budynek i przekazała Stowarzyszeniu Odnowy Wsi "Wolan", które od 2011 roku prowadzi odnowę dworu. Obiekt został uporządkowany, wzmocniono w nim podłogi i sklepienia oraz położono nowy dach. W ostatnim czasie wstawione zostały nowe okna i drzwi. Obiekt wymaga jednak dalszego nakładu środków celem pełnego przystosowania go do pełnienia funkcji kulturalnych, tak aby mógł stać się znaczącą atrakcją turystyczną MOF, ukierunkowaną na edukację w zakresie dziedzictwa kulturowego, tradycji i historii regionu, związanej z rodziną Horodyńskich.

We wsi Zbydniów w gminie Zaleszany zlokalizowany jest także zabytkowy kompleks dworski, wybudowany w stylu klasycystycznym na przełomie XVIII i XIX wieku dla rodziny Dębińskich. Około połowy XIX wieku znalazł się w ręku rodziny Horodyńskich i pozostawał pod ich władaniem aż do 1944 roku. Po II Wojnie Światowej przeszedł na własność Skarbu Państwa. Mieściła się w nim najpierw Szkoła, a później Ośrodek Zdrowia. Nie był użytkowany od 1970 roku, w 1984 został przejęty i sprzedany przez spadkobierców Horodyńskich. Obiekt stanowi

istotną atrakcją turystyczną tego obszaru. W otoczeniu dworu zachował się stary park, którego atrakcją jest aleja 27 czarnych orzechów, przy której znajduje się również zabytkowa figura Matki Boskiej. W parku znajdują się też dwa blisko 30-metrowe jesiony wyniosłe, rosnące w sąsiedztwie dworskiej kaplicy, dęby, buk, rosnący w pobliżu miejsca martyrologii, dwie sosny wejmutki oraz rzadka topola biała. Z dworem związana jest mało znana historia z czerwca 1943: w Zbydniowie na Podkarpaciu oddział SS zamordował 19 uczestników wesela odbywającego się we dworze rodziny Horodyńskich. Esesmani wymordowali prawie wszystkich uczestników uroczystości, nie oszczędzając nawet dzieci. Życie straciło 4 mężczyzn, 13 kobiet i 2 dzieci. Z masakry udało się ująć dwóm synom Horodyńskiego. Obecnie dwór jest w rękach rodzinnej Fundacji „Zbydniów”. W ostatnich latach dzięki wsparciu prywatnego fundatora został odbudowany i pokryty gontem bitumicznym, jest otynkowany z zewnątrz. Wymaga jednak dalszego dostosowania do pełnienia funkcji kulturalnych.

Z kolei na terenie gminy Pysznica znaczącą atrakcją turystyczną wymagającą odnowienia i przystosowania do pełnienia funkcji kulturalnych jest zabytkowy cmentarz żydowski, który stanowi miejsce straceń obywateli polskich narodowości żydowskiej w latach 1942 – 1943. Zlokalizowane są tutaj 3 mogiły zbiorowe, w których spoczywa 238 osób zidentyfikowanych i 23 niezidentyfikowane. Cmentarz ten, co roku, jest licznie i chętnie odwiedzany przez potomków osób pomordowanych (nierazko są to osoby w podeszłym wieku i na wózkach inwalidzkich) oraz oficjalne delegacje żydowskie. Obecnie konieczne jest wykonanie prac zabezpieczających zabytek przed degradacją oraz ułatwiających dostęp do obiektu (wykonanie drogi dojazdowej i chodnika). Działania te mogą znacznie przyczynić się do zachowania tego obiektu dla przyszłych pokoleń oraz wzmocnienia atrakcyjności turystycznej MOF w oparciu o miejsce martyrologii wojennej.

Warto również zwrócić uwagę, iż na terenie MOF Stalowej Woli istnieje wspólny, a niewykorzystany potencjał dziedzictwa kulturowego. Dostępna obecnie oferta jest mało atrakcyjna dla turysty, dodatkowo o niskiej jakości usług i niedostosowana dla osób niepełnosprawnych. Na terenie MOF Stalowej Woli nie funkcjonuje również zintegrowana promocja obiektów zabytkowych oraz brakuje oferty edukacyjnej w tym zakresie. Stworzenie markowego produktu turystycznego i wypromowanie wspólnej oferty turystycznej MOF

Stalowej Woli mogłoby w znaczny sposób przyczynić się do podniesienia atrakcyjności turystycznej tego obszaru, tym bardziej, iż na analizowanym terenie brak zintegrowanych i nowoczesnych produktów turystyki miejskiej i kulturowej.

Mając na uwadze bogate dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze MOF, dla dalszego rozwoju tego obszaru istotne wydaje się wzmacnianie potencjału turystycznego i kulturalnego, troska o zachowanie dziedzictwa kulturowego i tworzenie na jego bazie wzajemnie uzupełniających się produktów turystycznych, zarówno dla mieszkańców MOF – turystyka weekendowa, jak i turystów zewnętrznych z kraju i z zagranicy.

3.18 Instytucje kultury

W kontekście zrównoważonego rozwoju społecznego ważnym zadaniem stojącym przed władzami MOF jest dążenie do zapewnienia możliwie równego i powszechnego dostępu do oferty kulturalnej. Działania ukierunkowane na zrównoważony i powszechny dostęp do oferty kulturalnej na terenie województwa podkarpackiego prowadzą wyspecjalizowane instytucje kultury: muzea, teatry, filharmonia, domy i ośrodki kultury, biblioteki, galerie i salony sztuki. Na terenie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli bazę kulturalną stanowią instytucje kultury, wśród których wyróżnić można 17 placówek bibliotecznych, w tym 4 o charakterze naukowym, 7 domów kultury i ośrodków kultury, klubów i świetlic, 3 kina stałe i 1 muzeum. Baza lokalowa jest jednak niewystarczająca w stosunku do potrzeb kulturalnych mieszkańców MOF, a stan techniczny niektórych obiektów budzi poważne zastrzeżenia. Dostępność do oferty kulturalnej dla mieszkańców MOF jest dość mocno zróżnicowana. Największy wpływ na rozwój kulturalny mieszkańców tego obszaru mają instytucje kultury zlokalizowane w ośrodkach miejskich: Stalowej Woli i Nisku, które mają największy zakres oddziaływania. Na mniejszą skalę działają natomiast instytucje kultury położone na obszarach wiejskich.

Tabela 34 Zestawienie najważniejszych danych o instytucjach kultury, imprezach kulturalnych i ich uczestnikach

Instytucje kultury		MOF	Stalowa Wola	Nisko	Pysznica	Zaleszany
Biblioteki publiczne i filie	placówki	17	4	4	3	6
	księgozbiór (tys. wol.)	364 931	207 292	61 152	49 443	47 044
Biblioteki naukowe	placówki	4	3	1	0	0
	księgozbiór (tys. wol.)	147 954	107 200	40 754	0	0
Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	placówki	7	3	2	1	1
	imprezy kulturalne	475	226	200	12	37
	uczestnicy imprez kulturalnych	162 922	109 860	43 696	2 866	6 500
Kina stałe	placówki	3	2	1	0	0
	seanse (tys.)	2 337	2 286	51	0	0
Muzea i oddziały muzealne	placówki	1	1	0	0	0
	odwiedzający (tys.)	20 982	20 982	0	0	0
Imprezy masowe	ogółem	15	12	1	2	0
	na terenie otwartym	4	1	1	2	0

Źródło: dane GUS, 2013

Na przestrzeni lat 2003 – 2013 odnotować można znaczny spadek organizowanych wydarzeń kulturalnych w gminach MOF – z 1203 (rok 2003) do 475 (w roku 2013). Należy jednak zauważyć, iż w 2013 roku w stosunku do roku 2012 zaobserwowano wzrost liczby tego typu wydarzeń o ponad 27%.

Tabela 35 Liczba wydarzeń kulturalnych zorganizowanych w gminach MOF w latach 2003-2013

Jednostka terytorialna	2003	2005	2007	2009	2011	2012	2013
Stalowa Wola	895	152	219	1012	271	238	226
Nisko	245	134	298	b. d.	88	59	200
Pysznica	25	28	29	31	40	35	12
Zaleszany	38	27	41	26	34	41	37
łącznie MOF	1203	341	587	1069	433	373	475

Źródło: dane GUS, 2013

Przy wymienionych wyżej instytucjach kultury według danych GUS w 2013 roku funkcjonowały 54 zespoły artystyczne (w tym: 10 teatralnych, 3 muzyczno-instrumentalne, 10 wokalnych i chóralnych, 9 folklorystycznych i 22 taneczne), zrzeszające łącznie 1 294 osoby i 27 kół (klubów), w których na stałe członkami jest 536 mieszkańców MOF. Należy zatem uznać, iż 1 830 osób na opisywanym obszarze jest bezpośrednio zaangażowanych w tworzenie

przestrzeni kulturalnej regionu oraz grupy aktorów społecznych współpracujących z instytucjami kulturalnymi (ponad 1,7% ogółu ludności zamieszkującej MOF).

Ważną instytucją kulturalną zlokalizowaną na terenie MOF jest Miejski Dom Kultury w Stalowej Woli¹ (MDK). Mieści się on na Osiedlu Fabrycznym, w dawnym budynku Zakładowego Domu Kultury Huty Stalowa Wola, wpisanym do rejestru zabytków i wzniesionym w latach 1949-1952. Obiekt ten jest najefektowniejszą realizacją socrealistyczną, wzniesioną w północno-zachodniej części woj. podkarpackiego. Posadowiony został ponad poziomem otoczenia, na dużym placu, mającym w założeniu skupiać życie mieszkańców miasta. Obecnie teren ten jest zaniedbany i konieczna jest realizacja inwestycji w zakresie wzmocnienia jego funkcji społecznych. Konieczna jest kompleksowa rewitalizacja przestrzeni otaczającej MDK m.in. pod kątem dostosowania jej do rozszerzonej oferty kulturalnej tej instytucji. Sam budynek domu kultury także wymaga renowacji. MDK skupia życie kulturalne zarówno mieszkańców Stalowej Woli jak i pozostałych gmin MOF. Stanowi centrum edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży, a także główny ośrodek amatorskiego ruchu artystycznego MOF. W jego ramach działają zespoły folklorystyczne: Zespół Pieśni i Tańca „Lasowiaczy” im. Ignacego Wachowiaka, Zespół Pieśni i Tańca „Mali Lasowiaczy”, Kapela ZPiT „Lasowiaczy”, Chór „Lasowiaczy” (wspierane przez Stowarzyszenie Sympatyków Zespołu Pieśni i Tańca „Lasowiaczy”), chóry: Chór Kameralny, Chór Cantus oraz Chór Dziecięcy „Mały Cantus”, Chór UTW, Orkiestra Dęta i Młodzieżowa Orkiestra Dęta, Zespoły Tańca Estradowego „Volta” i „Mała Volta”, Klub Tańca Towarzyskiego „Volta”, Zespół „Revolta” oraz Zespół Tańca Orientalnego NIMBOODA, Studium Wokalne „Prymka”, a także zespoły teatralne: Amatorski Teatr Dramatyczny im. Józefa Żmudy, działający od 1946 r., Teatr OKNA, Teatr „Jak Się Patrzy”, Teatr Lalkowy „Przytulanka” oraz grupa teatralna UTW. W MDK prowadzone są także zajęcia nauki gry na perkusji i klarncie. Od 2008 r. MDK zaangażowany jest w rozwój umiejętności plastycznych dzieci, młodzieży i dorosłych. Ponadto przy MDK działa wypożyczalnia strojów oraz koło fotograficzne „Kadr”, Dyskusyjny Klub Filmowy oraz Klub Seniora „Jarzębinka”. MDK to również miejsce działania Uniwersytetu Trzeciego Wieku (UTW). Oprócz działalności w zakresie edukacji artystycznej MDK jest również organizatorem szeregu

¹ Więcej o MDK Stalowa Wola na stronie: <http://www.mdkstalowawola.pl>

impresyjnych i okolicznościowych. Stale współpracuje m.in. ze szkołami wyższymi, placówkami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi i parafiami stając się kreatorem nie tylko życia kulturalnego ale także społecznego. Prowadzi również rozległą działalność impresaryjną w zakresie teatru, kabaretu, muzyki poważnej i rozrywkowej. W strukturze MDK prowadzi działalność Kino „Wrzos”.

Równolegle do MDK na terenie Stalowej Woli funkcjonuje także Spółdzielczy Dom Kultury², który prowadzi stałe formy pracy w zakresie tańca (zespoły „Peretki”, „Pasja” - taniec współczesny, „Smyk”, Grupa Tańca Towarzyskiego, zajęcia taneczne dla seniorów), teatru (teatry „Blagier”, „Wyjście”, „Cudak” oraz teatr dla dorosłych), a także wokalistyki (studio piosenki, zespoły wokalne „Javanica” i „Enigma”, Chór Seniorów). Pozostałe formy pracy obejmują zajęcia plastyczne, studio recytatorskie, callanetics, lektoraty z języka angielskiego i rosyjskiego, naukę gry na gitarze, harmonijce ustnej i instrumentach klawiszowych, koło miłośników rękodzieła, sztuki cyrkowe i magiczne. Przy SDK działają aktywnie: Bractwo Turystyczne ŁAZIK, Towarzystwo Miłośników Lwowa, Towarzystwo Fotograficzne ANIMUS, Stowarzyszenie Rozwoju Żeglarstwa i Harcerstwa Wodnego HORYZONT, Kluby Seniora EMKA i POD TOPOLAMI. SDK organizuje także liczne wystawy, wernisaże i koncerty.

Od 1999 roku w Stalowej Woli działalność prowadzi także Muzeum Regionalne. W 2002 roku przeniesione zostało ono do siedziby w Zamku Lubomirskich w Rozwadowie. Misją Muzeum jest otwieranie dla współczesnego odbiorcy przestrzeni kontaktu z dziedzictwem kultury światowej, narodowej i z wartościami dziedzictwa lokalnego. Ważnym elementem otwartości Muzeum jest jego dostępność dla gości niepełnosprawnych. Prowadzi szeroką działalność wystawienniczą, wydawniczą, badawczą, propagatorską i edukacyjną z zakresu kultury lokalnej, regionalnej i narodowej, a także światowej. W zakresie edukacji posiada szerokie spektrum zajęć dla każdej grupy wiekowej – zarówno dla przedszkoli, szkół, osób dorosłych jak i klubów historyków i regionalistów. Oferuje też wycieczki po mieście w ramach edukacji regionalnej oraz zajęcia edukacyjne i artystyczne dla osób niepełnosprawnych. Muzeum Regionalne jest miejscem wydarzeń artystycznych zarezerwowanych do tej pory dla narodowych placówek

² Więcej o SDK: <http://www.sdk.stalowawola.pl>

muzealnych. Wystawy ogląda tysiące mieszkańców Stalowej Woli i okolic, a także gości indywidualnych, którzy przyjeżdżają z odległych miast. Muzeum Regionalne w Stalowej Woli, posiada wystawy stałe: „Z dziejów regionu nadsańskiego” (w siedzibie Muzeum), „COP dla przyszłości” (w specjalnie zaadaptowanej hali obok Zespołu Szkół nr 1 w Stalowej Woli), „Galeria przez dotyk” (przy siedzibie Muzeum) oraz ekspozycję „Narodziny Stalowej Woli 1938. Śladami stylu II RP: art déco” (w Domu Gościnnym Hutnik). Na przestrzeni ostatnich lat w Muzeum zorganizowano szereg prestiżowych wystaw, prezentujących twórczość malarzy, grafików, rzeźbiarzy o światowej randze m.in. Matejki, Malczewskiego, Boznańskiej, Siemiradzkiego, Wyspiańskiego, Dürera, van Dycka, Chagalla, Dali, Warhola. W muzeum organizowane są także warsztaty etnograficzne, popularyzujące dawne obyczaje i ginące rzemiosło ludowe. Działa tutaj Centrum Edukacji Artystycznej, prowadzące zajęcia plastyczne związane z aktualnymi wystawami czasowymi, przybliżające uczniom różne style i techniki malarskie. Muzeum za swoją działalność zostało wielokrotnie nagrodzone, między innymi nagrodami w konkursach ministerialnych „Sybilla”, nagrodą „Perły w koronie” jako największa atrakcja turystyczna, nagrodą w konkursie „Polska Pięknieje – 7 Cudów Funduszy Europejskich” w kategorii „Dostępne Muzeum. Zintegrowany program dla osób niepełnosprawnych”. Muzeum Regionalne prężnie się rozwija i aktywnie działa na rzecz rozwoju kulturalnego mieszkańców MOF Stalowej Woli. Angażuje się także w działalność społeczną na rzecz lokalnego środowiska, odgrywając znaczną rolę w aktywizacji i integracji mieszkańców Stalowej Woli, szczególnie z obszaru Rozwadowa, gdzie jest zlokalizowane. W przyszłości planuje realizację kolejnych znaczących inicjatyw kulturalnych o ponadregionalnym znaczeniu m.in. otwarcie Muzeum COP-u w Stalowej Woli. Przedsięwzięcie to może stanowić znaczną atrakcję turystyczną tego obszaru, przyczyniającą się do zachowania dziedzictwa kulturowego związanego z historią rozwoju regionu.

Ofertę rozrywkową MOF uzupełnia także kino „Ballada” zlokalizowane w Stalowej Woli.

Kolejną ważną instytucją kultury na mapie MOF jest wspomniana już Państwowa Szkoła Muzyczna w Stalowej Woli, kształcąca na kierunkach muzycznych młodzież na I i II stopniu edukacji muzycznej. Ponadto Szkoła realizuje rocznie około 20 koncertów muzycznych artystów profesjonalnych oraz przeglądów twórczości uczniowskiej, prowadzi warsztaty muzyczne dla

nauczycieli i uczniów szkół regionu. Przy szkole działalność prowadzi także Stowarzyszenie Przyjaciół Państwowej Szkoły Muzycznej „Crescendo”, którego celem jest wspieranie szkoły oraz szeroko rozumiana działalność na rzecz kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji na terenie miasta oraz regionu, a także edukacji kulturalnej (głównie muzycznej). W związku z rozszerzającą się działalnością szkoły, a także nastawieniem na dalszą popularyzację sztuki, w przyszłości może okazać się niezbędna rozbudowa jej zaplecza oraz wykorzystanie jej potencjału jako placówki profesjonalizującej kadry muzyczne regionu, a także miejsca świadczącego o atrakcyjności MOF dzięki dużej liczbie odbywających się na jej terenie koncertów.

Istotną instytucją kultury na terenie MOF jest również Niżańskie Centrum Kultury (NCK), posiadające w swoich strukturach trzy domy kultury (w Nisku, Zarzeczcu i Nowosielcu). Działalność programowa Niżańskiego Centrum Kultury „Sokół” obejmuje przedsięwzięcia kulturalne o zasięgu lokalnym, powiatowym, wojewódzkim i międzynarodowym. Wśród podejmowanych inicjatyw znajdują się koncerty, wystawy, konkursy recytatorskie, spotkania autorskie, akcje/uroczystości okolicznościowe, imprezy kulturalno-rozrywkowe i przedsięwzięcia wyjazdowe. W ofercie NCK można również znaleźć działania grup muzycznych (zespoły wokalne, instrumentalne i ludowe), grup tanecznych, plastycznych i teatralnych. W przyszłości konieczna będzie rozbudowa i przebudowa budynku NCK „Sokół”, która umożliwi rozszerzenie działalności Centrum, wprowadzenie nowych form działalności kulturalnej i edukacyjnej oraz zwiększenie konkurencyjności jego oferty kulturalnej względem innych podmiotów. Ze względu na stale rosnące zapotrzebowanie na poszerzenie oferty kulturalnej i rozrywkowej niezbędne jest tworzenie nowych instytucji i dynamiczny rozwój już istniejących. W tym celu na terenie gminy Nisko wykorzystać można budynek dawnej oficyny pałacowej, położonej w centrum miasta przy ul. Kościuszki. Dla mieszkańców MOF budynek ten od lat jest jednym z symboli życia kulturalnego. Funkcjonuje w nim m.in. Towarzystwo Ziemi Niżańskiej, które skupia się głównie na promowaniu twórców lokalnych oraz lokalnej historii i tradycji. Dla dalszego rozwoju działalności potrzebuje ono jednak przestrzeni do prezentacji swoich obszernych zbiorów oraz zaplecza magazynowego. Bardzo dobra lokalizacja budynku jest gwarancją tego, że mieszkańcy będą korzystali z przygotowanej dla nich oferty. Jest też szansą

na rozszerzenie i zaspokojenie wielu potrzeb kulturalnych i rozrywkowych, a także na utworzenie nowego ważnego tego typu punktu na mapie MOF.

W pozostałych gminach MOF również funkcjonują ośrodki kultury. Historia Domu Kultury w gminie Pysznica łączy się z historią powstania gminy. W pierwszych latach swej działalności, funkcjonował on jako Wiejski Ośrodek Kultury. W późniejszym okresie jego nazwa została przemianowana na Gminny Ośrodek Kultury. Dopiero w 1994 roku oficjalnie został on nazwany Domem Kultury w Pysznicy. Dziś odbywają się w nim zajęcia skierowane do dzieci, młodzieży, dorosłych, a także seniorów. Dzięki ofercie Domu Kultury mogą oni rozwijać swoje zainteresowania w dziedzinie teatru, plastyki, tańca, śpiewu, rękodzieła artystycznego, kultywowania tradycji ludowej. Dom Kultury jest także współorganizatorem imprez dla środowiska, obchodów świąt państwowych, imprez plenerowych, spotkań z ciekawymi ludźmi, wystaw plastycznych, fotograficznych i rękodzieła artystycznego. Dom Kultury dysponuje obecnie salą widowiskową mieszczącą 120 osób i niezbędnym zapleczem³. Jednakże posiadana sala pełni jednocześnie wiele funkcji, co ogranicza możliwość poszerzania oferty zajęć, które w większości są skierowane do dzieci i młodzieży szkolnej. Z inicjatyw środowiska wynika potrzeba aktywizacji lokalnej społeczności, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zagospodarowania wolnego czasu dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, w tym osób w wieku 50+ (np. poprzez organizację warsztatów kulinarnych, z rękodzieła i muzycznych). Realizacja tego typu działań uzależniona jest jednak od zapewnienia odpowiednich warunków lokalowych.

W gminie Zaleszany prowadzi z kolei działalność Gminny Ośrodek Kultury, którego praca sprowadza się do kształtowania i rozwijania uzdolnień artystycznych, wyłaniania talentów zarówno wśród dzieci, młodzieży jak i dorosłych. Osoby posiadające uzdolnienia w kierunku muzyki, śpiewu, tańca, gry na instrumentach zarówno klawiszowych jak i dętych mogą w GOK korzystać z fachowej pomocy i opieki instruktorów. W ofercie GOK znajdują się działania zespołów tanecznych, wokalnych i instrumentalnych. Ponadto prowadzone są także zajęcia koła

³ Więcej o działalność DK Pysznica: <http://www.dk.pysznica.pl>

modelarskiego i warsztaty teatralne⁴. Obecnie instytucja ta zlokalizowana jest w przestarzałym obiekcie, który nie umożliwia w pełni zaspokojenia potrzeb kulturalnych i społecznych mieszkańców. GOK nie posiada sal dostosowanych odpowiednio do prowadzenia zajęć. Sale zlokalizowane są w piwnicy budynku, co skutkuje częstym podsiąkaniem wód gruntowych i opadowych. Duża sala, w której odbywają się spotkania, koncerty, czy wystawy jest w złym stanie i w sposób znaczący odbiega od standardów. Ponadto realizowane przed budynkiem GOK imprezy plenerowe, wymagające udziału artystów są utrudnione ze względu na brak szatni, w których mogliby się oni przygotowywać. Również zaplecze kuchenne GOK jest w złym stanie technicznym. Brak jest nowoczesnych urządzeń i wyposażenia dla prawidłowej organizacji imprez, czy zajęć. W budynku ma swoją siedzibę także Ochotnicza Straż Pożarna, jednakże poza garażem, nie posiada ona pomieszczenia, które mogłoby służyć do spotkań drużów. Podobnie rzecz się ma jeżeli chodzi o inną organizację, jaką jest Polski Związek Wędkarski – Koło nr 19 w Zaleszanych, które zrzesza ponad 200 członków. Siedziba koła znajduje się w pomieszczeniu na piętrze, które w żaden sposób nie jest dostosowane do celów spotkań tak licznej grupy, jak również nie posiada odpowiedniego zaplecza dedykowanego konkretnie dla wędkarzy. Ze względu na rosnące zainteresowanie mieszkańców MOF ofertą GOK oraz możliwością dalszego rozwoju kulturalnego i twórczości, konieczne jest zmodernizowanie posiadanych pomieszczeń i zaplecza GOK, a także ich doposażenie, aby w przyszłości w większym stopniu odpowiadały na istniejące potrzeby społeczności lokalnej. Planuje się nadanie nowej funkcji obiektowi poprzez jego rozbudowę na poziomie parteru o pomieszczenia biblioteczne, sale zajęć muzycznych, tanecznych, komputerowych oraz do prowadzenia animacji społecznej, a także budowę trwałej sceny plenerowej z zapleczem szatni dla artystów.

Rewitalizacja i rozbudowa obiektów pełniących funkcje kulturalne oraz zagospodarowanie otoczenia wokół tych obiektów mogą się znacząco przyczynić do dalszego wzrostu aktywności mieszkańców MOF, rozwoju zainteresowań związanych z kulturą, podniesienia atrakcyjności osiedleńczej na tym obszarze, a także do zmniejszenia zagrożenia wykluczeniem społecznym

⁴ Więcej o działalności GOK Zaleszany: <http://www.gok.zaleszany.pl>

rożnych grup mieszkańców MOF i występowania zachowań patologicznych dzięki rozszerzeniu alternatywy spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Miernikiem atrakcyjności regionów jest też sieć bibliotek, które poza funkcją promocji i wspierania czytelnictwa pełnią coraz częściej rolę ważnego ośrodka kultury w gminie. Według danych GUS w 2013 r. na terenie MOF funkcjonowało łącznie 17 bibliotek (łącznie z filiami), z czego 4 zlokalizowane były w Stalowej Woli, 4 w gminie Nisko, 3 w gminie Pysznica i 6 w gminie Zaleszany.

Spośród bibliotek zlokalizowanych na terenie MOF, w trudnej sytuacji jest Gminna Biblioteka Publiczna w Zaleszanych. Mieści się ona obecnie w przestarzałym budynku, który dzieli z Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Pomieszczenia biblioteki to dwie sale z regałami oraz 4 komputery, które nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych i które znacznie odbiegają od standardów, okres świetności mając dawno za sobą. Konieczne jest więc tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju działalności kulturalnej biblioteki, zgodnie z zaobserwowanymi potrzebami lokalnej społeczności np. poprzez rozbudowę budynku Gminnego Ośrodka Kultury w Zaleszanych i powiększenie go o pomieszczenia biblioteczne, co pozwoliłoby na umiejscowienie w jednej lokalizacji profesjonalnej instytucji kultury, aktywizującej społeczność lokalną i rozwijającej zainteresowania w obszarze kultury. Działanie to może również zmniejszyć skalę występowania zjawisk patologicznych dzięki wzbogaceniu oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Przedstawione dane wskazują na duży potencjał tkwiący w ilości i aktywności instytucji kultury obszaru funkcjonalnego oraz znaczną liczbę prowadzonych na jego terenie działań, imprez i wydarzeń kulturalnych. Odpowiednie połączenie realizowanych wydarzeń oraz promocji zabytków obszaru, a nawet stworzenie typowego produktu regionalnego (w kontekście turystyczno-kulturalnym), może w przyszłości być jednym z motorów napędzających przemysł turystyczny, będący szansą na zwiększenie liczby miejsc pracy na terenie MOF oraz podniesienie jego atrakcyjności, co korzystnie może wpłynąć zarówno na wzrost jakości życia obecnych mieszkańców, jak i spowodować wzrost nowych osiedleń, przyczyniając się tym samym do zmniejszenia negatywnych skutków zmian demograficznych.

3.19 Ochrona zdrowia

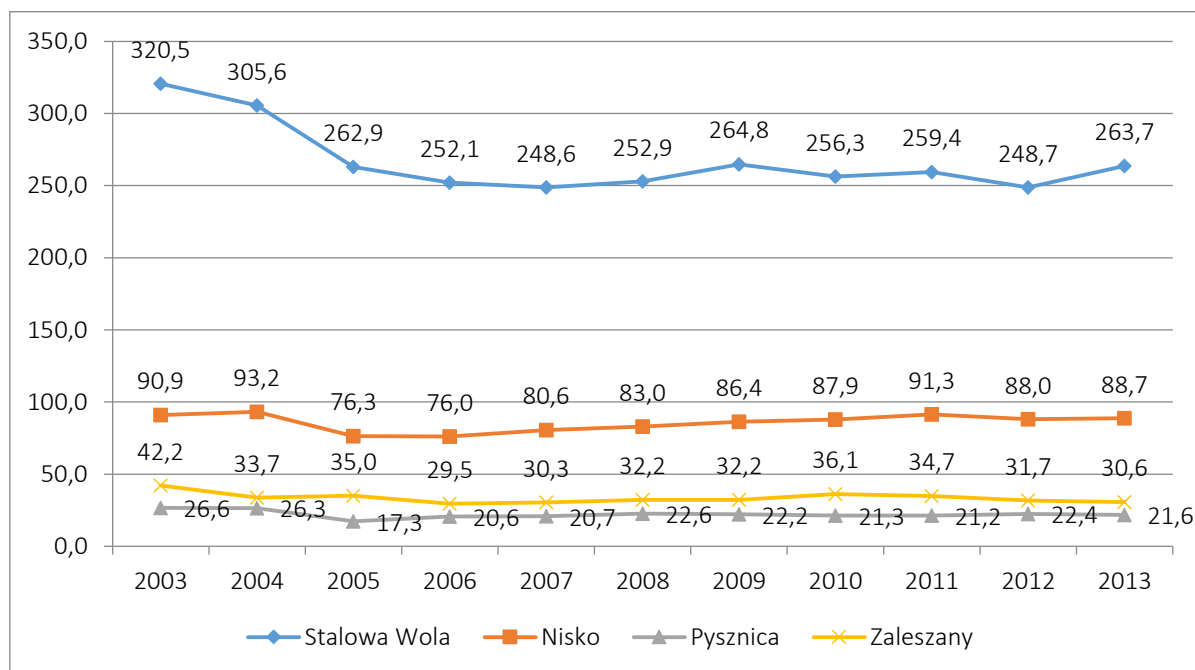
Stan zdrowia mieszkańców Podkarpacia jest na poziomie przeciętnym. Wskazuje na to współczynnik umieralności ogółem, utrzymujący się od lat znacznie poniżej średniej dla Polski oraz UE27 i UE15. Należy jednak mieć na uwadze, że może to wynikać ze struktury wiekowej ludności Podkarpacia. Aby ocenić stan zdrowia mieszkańców należy więc uwzględnić także – niezależny od struktury wiekowej – wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia. W takim ujęciu okazuje się, że stan zdrowia mieszkańców województwa jest dobry na tle Polski, ale gorszy od stanu zdrowia przeciętnego obywatela UE15. Wraz z wydłużaniem się przeciętnej długości życia wyzwaniem staje się zapewnienie jak najdłuższego okresu zdrowia – sprawności fizycznej i umysłowej. Niestety pod tym względem sytuacja ludności w Polsce, podobnie jak w całej Unii Europejskiej, pogarsza się. Największym problemem jest niepełnosprawność mężczyzn, podczas gdy sprawność kobiet nie odbiega od przeciętnej w państwach UE15. Najczęstszymi przyczynami zgonów w województwie podkarpackim, podobnie jak w całym kraju, pozostają choroby układu krążenia i nowotwory, a więc choroby dla przeciwdziałania których duże znaczenie mają styl życia i profilaktyka. W województwie podkarpackim śmiertelność z powodu chorób układu krążenia pozostaje poniżej poziomu UE15 i ogólnopolskiego i obniża się, pomimo wzrostu w kraju ogółem. Stopniowo wzrasta natomiast wskaźnik śmiertelności z powodu chorób nowotworowych. Pod tym względem sytuacja w województwie podkarpackim pozostaje lepsza od przeciętnej w Polsce, ale podobnie jak w całym kraju – pogarsza się. Warto jednak zwrócić uwagę, że wzrost śmiertelności z powodu nowotworów nie jest zjawiskiem jednoznacznie negatywnym. Wiąże się ono z przekształcaniem się struktury przyczyn zgonów, tj. zmniejszeniem śmiertelności spowodowanej innymi przyczynami (jak można przypuszczać w szczególności chorobami układu krążenia, ponieważ udział pozostałych przyczyn nie zmienił się w okresie 1999-2009).

Dostępność opieki ambulatoryjnej poprawiała się w województwie podkarpackim wolniej, niż przeciętnie w kraju, skutkiem czego w 2010 r. województwo znalazło się poniżej średniej ogólnopolskiej w tym zakresie. Podkarpackie wyróżnia się natomiast pod względem dostępności opieki uzdrowiskowej, która od 2008 r. utrzymuje się powyżej średniej krajowej

i wzrasta. Jest to zjawisko pozytywne nie tylko z punktu widzenia potrzeb zdrowotnych, ale także rozwoju turystyki w województwie.

Pod kątem dostępności do ośrodków zdrowia zauważalna jest znaczna dysharmonia. Na terenie MOF w 2013 roku funkcjonowało łącznie 49 przychodni, z czego ponad połowa (27) umiejscowiona była na terenie Stalowej Woli. Kolejnych 14 znajdowało się na terenie gminy Nisko, 5 w gminie Zaleszany oraz 3 w gminie Pysznica. Tym samym dostęp do placówek na terenie gmin jest znacznie zróżnicowany i waha się od około 1,6 tys. osób przypadających na 1 przychodnię w gminie Nisko do blisko 3,5 tysiąca osób w gminie Pysznica. W Stalowej Woli współczynnik ten wynosi około 2,4 tys. osób na 1 placówkę, a w Zaleszanych około 2,2 tys. Zdecydowana większość tych placówek to placówki niepubliczne. W 2012 roku łączna liczba udzielonych porad lekarskich na terenie gmin MOF wyniosła 404 577. Liczba ta ma tendencję spadkową. W okresie od 2003 do 2013 roku liczba udzielonych porad lekarskich spadła o 75 681, mimo zwiększenia się liczby placówek zarejestrowanych w gminach. Średnia liczba porad lekarskich na 1 mieszkańca gmin MOF w 2003 roku wyniosła 4,4, natomiast w roku 2013 wskaźnik ten był o 0,6 punktu niższy i wyniósł blisko 3,8 porady na 1 mieszkańca.

Wykres 32 Porady lekarskie udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej w latach 2003-2013 (w tys.)

Źródło: dane GUS, 2013

Kolejnym wskaźnikiem mówiącym o stanie lokalnej służby zdrowia, jest liczba dostępnych łóżek szpitalnych oraz przypadających na nie mieszkańców. W 2012 r. średnia liczba ludności przypadającej na 1 łóżko szpitalne w Polsce wyniosła 204 osoby. Nieco słabiej wskaźnik ten ukształtował się w województwie podkarpackim, gdzie liczba osób przypadających na 1 łóżko wyniosła 211 osób. W podziale na podregiony Podkarpacia podregion tarnobrzeski zajmował przedostatnią pozycję, gdyż liczba osób przypadających na 1 łóżko szpitalne wyniosła 214. Gorsza sytuacja występowała wyłącznie w podregionie przemyskim (215 os./1 łóżko), w pozostałych podregionach było podobnie lub nieznacznie lepiej – podregion rzeszowski: 203 os./łóżko, krośnieński: 214 os./łóżko. Przeciętna liczba łóżek na 10 tys. osób w skali ogólnopolskiej wyniosła 48,1, natomiast w skali województwa podkarpackiego 46,4. Stan liczby łóżek przypadających na 10 tys. mieszkańców w powiecie nizańskim wynoszący 33,1 znajdował się poniżej średniej wojewódzkiej. Korzystniejszy stan utrzymywał się na terenie powiatu stalowowolskiego – 60,8 łóżek na 10 tys. mieszkańców.

Na terenie MOF funkcjonują dwa szpitale publiczne, świadczące szeroki wachlarz usług leczniczych. Są to: Powiatowy Szpital Specjalistyczny w Stalowej Woli oraz Samodzielny Publiczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Nisku. W zakresie ich specjalizacji znajdują się między innymi oddziały: chirurgii, chorób wewnętrznych, dermatologii, kardiologii, okulistyki, neonatologii i pediatrii oraz oddziały ratunkowe. W rankingu szpitali „Rzeczpospolitej” z 2013 roku obie placówki uplasowały się w czołówce szpitali Podkarpacia (6 miejsce szpital w Nisku, 9 w Stalowej Woli). Dodatkowo w Stalowej Woli przy ul. Wojska Polskiego 5 funkcjonuje niepubliczny Szpital SANUS, a przy ul. Kwiatkowskiego 2 na terenie SPZOZ działa Oddział Szpitalny Rehabilitacyjny, które uzupełniają ofertę szpitali publicznych.

Na terenie Stalowej Woli działa także Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy (ZPO), którego funkcjonowanie nastawione jest w szczególności na rehabilitację i leczenie długoterminowe osób w podeszłym wieku, borykających się z demencją, ale także osób po udarach, wylewach oraz z innymi schorzeniami wymagającymi stałej specjalistycznej opieki. ZPO dysponuje obecnie 54 miejscami dla chorych, a w 2013 r. obsłużyło 84 osoby. Ponieważ jest to jedyna tego typu placówka na terenie MOF i jedyna w powiatach stalowowolskim i nizańskim, długość oczekiwania na wolne miejsce wynosi średnio od 3 do 6 miesięcy, co świadczy o tym, iż ilość

miejsc, którymi dysponuje placówka w stosunku do lokalnych potrzeb jest zdecydowanie niewystarczająca. Ponadto biorąc pod uwagę fakt starzenia się społeczeństwa w Polsce, może się okazać, iż w stosunkowo krótkim czasie niezbędna będzie rozbudowa placówki oraz zwiększenie zakresu świadczonych usług np. wprowadzenie usługi opieki i rehabilitacji dziennej, przez co liczba osób wymagających pomocy placówki może zdecydowanie wzrosnąć. W celu rozwoju zakresu świadczonych usług można także wykorzystać zaplecze placówki jakim jest sąsiadujący z nią park. W chwili obecnej szeroko rozwijany jest model terapii osób demencyjnych poprzez prowadzenie zajęć w terenie, zajęć polegających na kontakcie z przyrodą, zajęć ruchowych, relaksacyjnych, plastycznych, ludoterapia, muzykoterapia, hortiterapia etc. Tego typu zajęcia przy wykorzystaniu atutów położenia placówki ZPO mogą w znacznym stopniu wpłynąć na skuteczność leczenia i rehabilitacji podopiecznych zakładu.

Pod względem dostępności aptek na terenie opisywanego obszaru zdecydowanie prowadzi miasto Stalowa Wola, gdzie w 2013 r. na 1 ogólnodostępną aptekę przypadało około 2,2 tys. mieszkańców. Nienajgorzy dostęp do tego typu placówek mają także mieszkańcy gminy Nisko, gdzie średnio na 1 aptekę przypadało 2,8 tys. osób. Zdecydowanie więcej mieszkańców przypadało na 1 aptekę w gminach Pysznica (ok. 10,5 tys.) i Zaleszany (ok. 5,5 tys.), co wynika przede wszystkim z małej liczby aptek na terenie tychże gmin. W gminie Pysznica działa zaledwie jedna apteka ogólnodostępna, a w gminie Zaleszany 2 apteki. Znacznie lepsza sytuacja jest natomiast w gminie Nisko, która posiada 8 aptek ogólnodostępnych i w Stalowej Woli, dysponującej 29 aptekami tego typu. Łącznie na obszarze MOF funkcjonuje 40 aptek ogólnodostępnych. Dodatkowo na terenie gminy Zaleszany zlokalizowane są 2 punkty apteczne.

Najwyższe wydatki budżetowe gmin MOF na ochronę zdrowia w 2013 roku zanotowano w gminie Zaleszany (0,85%) oraz mieście Stalowa Wola (0,76%). Mniejszą część budżetu na ten cel przeznaczają gminy Nisko (0,64%) oraz Pysznica (0,21%).

Podsumowując obecny stan służby zdrowia na terenie MOF w pierwszej kolejności należy wskazać jego mocne zróżnicowanie. O ile mieszkańcy większych gmin mają względnie łatwy dostęp do poszczególnych placówek, o tyle dostęp mieszkańców terenów wiejskich do punktów

aptecznych, czy ośrodków podstawowej opieki zdrowotnej jest znacznie bardziej ograniczony. Oczywiście niedogodności te w gminach wiejskich można w różny sposób rekompensować. W sposób bezpośredni – tworząc nowe placówki służby zdrowia i punkty apteczne, lub rozbudowywać obecne, poprawiając tym samym dostępność do nich.

Na terenie MOF Stalowej Woli w szczególnym stopniu dostrzega się braki w zakresie opieki długoterminowej i hospicyjnej. Mając na uwadze powyższe potrzeby planowane jest utworzenie w obrębie SPZOZ przy ul. Kwiatkowskiego 2 w Stalowej Woli, będącego jednostką organizacyjną Gminy Stalowa Wola, nowoczesnego obiektu opieki długoterminowej oraz hospicyjnej. Na ten cel pozyskano już stosowny teren, na którym miałyby powstać taki obiekt oraz opracowano projekt budowlany.

Na przykładzie Zakładu Pielęgnacyjno-Opiekuńczego w Stalowej Woli warto także zastanowić się nad możliwością zwiększenia zakresu i formy świadczonych usług (wprowadzenie usług opieki dziennej, zastosowanie nowych form terapii ruchowej etc.), a także wykorzystania istniejących już atutów do poszerzania oferty (zagospodarowanie parku przylegającego do ZPO itp.). W sposób pośredni należy także, w miarę możliwości, łagodzić niedostatki dostępu do służby zdrowia, poprzez ułatwianie dostępu do punktów znajdujących się w większych miejscowościach, tworząc w tym celu optymalną siatkę połączeń transportu publicznego oraz rozwój infrastruktury drogowej lub działając na rzecz ochrony i poprawy środowiska naturalnego, a także za pomocą programów profilaktyczno-edukacyjnych promując zachowania prozdrowotne i aktywność fizyczną mieszkańców.

3.20 Pomoc społeczna

W ostatnich latach system opieki społecznej ulega powolnym przemianom. Zmniejsza się liczba i forma udzielonych świadczeń. Na znaczeniu zyskuje natomiast praca socjalna, mająca na celu trwałą poprawę sytuacji osób potrzebujących wsparcia, poprzez wykorzystanie aktywnych form polityki społecznej. Istotne staje się także wykorzystanie i łączenie wszystkich możliwych potencjałów dostępnych na danym obszarze, w celu pełniejszego diagnozowania sytuacji i szerszego wspierania potrzebujących. Między innymi dlatego w ostatnich latach rozszerza się

zakres współpracy pomiędzy podmiotami podległymi samorządom terytorialnym, a organizacjami społecznymi. Głównymi ośrodkami wsparcia w zakresie pomocy społecznej na terenie MOF są Ośrodki Pomocy Społecznej zlokalizowane w każdej z gmin obszaru. Ich działania uzupełniają także inne podmioty pomagające mieszkańcom MOF Stalowej Woli w rozwiązywaniu problemów społecznych, zlokalizowane głównie w Stalowej Woli i Nisku, takie jak np. domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy, ośrodki wsparcia i interwencji kryzysowej czy też schroniska i dzienne domy pobytu dla osób starszych oraz świetlice środowiskowe i domy dziecka.

W roku 2013 z pomocy społecznej na terenie MOF Stalowej Woli skorzystało 4 190 rodzin, liczących łącznie 10 097 członków, tj. blisko 9,39% mieszkańców MOF. W stosunku do obszaru wsparcia największe nasilenie pomocy występowało w gminach Zaleszany i Stalowa Wola, gdzie odpowiednio 10,06% i 9,96% mieszkańców danej gminy było członkami rodzin korzystających z pomocy społecznej. Lepiej sytuacja prezentowała się w Nisku i Pysznicy, gdzie liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej stanowiła odpowiednio 8,75% i 6,58% mieszkańców gminy. Głównymi przyczynami przyznawania pomocy społecznej były długotrwała choroba, bezrobocie i niepełnosprawność, przy czym w wielu przypadkach problemy te się kumulowały występując równocześnie w danej rodzinie.

Tabela 36 Pomoc społeczna w roku 2013

Wyszczególnienie	łącznie MOF	Stalowa Wola	Nisko	Pysznica	Zaleszany
Liczba osób, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej	3 740	1 846	1 080	455	359
Liczba rodzin korzystająca z pomocy społecznej	4 190	2 953	610	219	408
W tym liczba osób w tych rodzinach	10 097	6 342	1 968	690	1 097
Liczba rodzin, którym przyznano pomoc społeczną z uwagi na bezrobocie	1 669	1 046	357	68	198
W tym liczba osób w tych rodzinach	4 817	2 687	1 243	267	620

Liczba rodzin, którym przyznano pomoc społeczną z uwagi na niepełnosprawność	1 384	922	227	90	145
W tym liczba osób w tych rodzinach	3 022	1 827	610	224	361
Liczba rodzin, którym przyznano pomoc społeczną z uwagi na długotrwałą chorobę	1 766	1 347	282	30	107
W tym liczba osób w tych rodzinach	3 822	2 686	793	83	260

Źródło: dane Ośrodków Pomocy Społecznej gmin MOF, 2013

Na poniższych zestawieniach zaprezentowano statystyki najpopularniejszych form wspierania osób potrzebujących: statystyki dotyczące liczby osób objętych dożywianiem, pomocą okresową w postaci zasiłków, zasiłkami celowymi oraz stałymi, a także liczbę osób objętych usługami opiekuńczymi.

Pomoc społeczna w zakresie dożywiania w ostatnich latach na terenie gmin MOF znacznie przybrała na sile. W roku 2013 tym rodzajem wsparcia objęto na terenie gmin obszaru funkcjonalnego 3 022 osoby, co stanowi wzrost aż o 773 osoby (34,4%) w stosunku do roku 2008.

Tabela 37 Pomoc społeczna w zakresie dożywiania i posiłków w latach 2008-2013 w gminach MOF [os.]

Jednostka terytorialna	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
Stalowa Wola	1 150	1 158	1 591	1 339	1 638	1 389
Nisko	808	801	764	685	552	592
Pysznica	126	129	166	194	160	460
Zaleszany	165	189	216	208	195	581
łącznie MOF	2 249	2 277	2 737	2 426	2 545	3 022

Źródło: dane Ośrodków Pomocy Społecznej gmin MOF, 2013

Z pomocy w formie zasiłków okresowych skorzystało znacznie mniej osób, niż ze wsparcia w postaci dożywiania. Liczba osób objętych tym rodzajem pomocy w latach 2008-2012 w ujęciu łącznym dla gmin MOF pozostawała na względnie stałym poziomie. Dość znaczny wzrost osób korzystających z zasiłków okresowych odnotowano natomiast w 2013 r. W porównaniu do 2012

roku liczba osób, korzystających z pomocy społecznej w zakresie zasiłków okresowych wzrosła bowiem o ponad 15%. Statystyki mają jednak tendencję spadkową w przypadku gminy Nisko.

Tabela 38 Pomoc społeczna w zakresie zasiłków okresowych w latach 2008-2013 w gminach MOF [os.]

Jednostka terytorialna	2008 r.	2009 r.	2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.
Stalowa Wola	626	818	893	770	814	955
Nisko	438	173	167	113	112	108
Pysznica	50	47	45	36	39	51
Zaleszany	62	84	62	81	80	89
łącznie MOF	1 176	1 122	1 167	1 000	1 045	1 203

Źródło: dane Ośrodków Pomocy Społecznej gmin MOF, 2013

Spośród wybranych świadczeń, stosunkowo najrzadziej udzielane są usługi opiekuńcze. W 2013 roku na terenie całego obszaru MOF z tego typu usług świadczonych przez ośrodki pomocy społecznej skorzystało 347 osób. Znacznie więcej wypłacanych było zasiłków stałych. W roku 2013 skorzystało z nich 571 osób, z czego 352 otrzymywały świadczenie w gminie Stalowa Wola. Z kolei zasiłek celowy był najczęściej przyznawanym świadczeniem. Otrzymało go łącznie 2 687 osób, w tym blisko 2 000 w Stalowej Woli. Znaczna część przyznanych zasiłków celowych, trafiła do rąk osób potrzebujących w gminie Zaleszany (218), natomiast najmniej zasiłków celowych przyznano w gminie Pysznica (186).

Tabela 39 Wybrane świadczenia pomocy społecznej w 2013 r. [os. korzystające ze świadczeń]

Jednostka terytorialna	Zasiłek stały	Zasiłek celowy	Usługi opiekuńcze
Stalowa Wola	352	1 931	253
Nisko	118	352	44
Pysznica	47	186	20
Zaleszany	54	218	30
łącznie MOF	571	2 687	347

Źródło: dane Ośrodków Pomocy Społecznej gmin MOF, 2013

Równocześnie, zgodnie z danymi gmin MOF, zasiłki rodzinne pobierało w 2013 roku 4 555 rodzin, w tym 2 770 w gminie Stalowa Wola, 846 w gminie Nisko, 427 w gminie Pysznica i 512 w gminie Zaleszany.

Analizując teren MOF należy zaznaczyć, iż znaczne natężenie problemów społecznych występuje w gminie Stalowa Wola na Osiedlu Fabrycznym, Rozwadów i Charzewice oraz w gminie Nisko na Osiedlu Centrum i Podwolina. Z uwagi na zaobserwowane deficyty obszary te wymagają wsparcia i objęcia rewitalizacją społeczną. Na Osiedlach Centrum i Podwolina (gmina Nisko) zaobserwowano znaczną skalę występowania osób, które ukończyły 50 rok życia w stosunku do populacji gminy w tej grupie wiekowej. Z kolei % mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na Osiedlach Fabrycznym, Rozwadów i Charzewice (gmina Stalowa Wola) przekracza średni wskaźnik uzyskiwany w odniesieniu do całej gminy lub województwa podkarpackiego. Zaprezentowane w poniższej tabeli dane wskazują jednoznacznie na występowanie problemu związanego ze znaczną liczbą osób starszych na badanym obszarze i koniecznością rozwoju różnego rodzaju usług (edukacyjnych, zdrowotnych, kulturalnych, społecznych) dla tej grupy wiekowej celem zapobiegania wykluczeniu społecznemu seniorów. Równocześnie na Osiedlach Fabrycznym i Rozwadów (gmina Stalowa Wola) oraz Osiedlach Centrum i Podwolina (gmina Nisko) zaobserwowano znaczne nasilenie zjawiska bezrobocia, na co wskazują dane statystyczne, które w odniesieniu do tych obszarów są gorsze niż te uzyskane w skali gminy, a niekiedy nawet województwa. Wskazują one na konieczność realizacji działań podnoszących aktywność mieszkańców tych obszarów na rynku pracy. Powyższe tereny to także miejsce występowania licznych problemów społecznych. Mieszkańcy Osiedli Fabrycznego, Rozwadów, Charzewice (gmina Stalowa Wola), Osiedli Centrum i Podwolina (gmina Nisko) w znacznym stopniu korzystają ze wsparcia Ośrodków Pomocy Społecznej zlokalizowanych na terenie MOF, o czym świadczą zaprezentowane poniżej statystyki. W związku z powyższym w szczególnym stopniu obszary te należy objąć różnego rodzaju wsparciem społecznym i środowiskowym oraz działaniami aktywizującymi i integrującymi ich mieszkańców. Poniższa tabela prezentuje skalę występowania wybranych deficytów na obszarach wymagających rewitalizacji społecznej.

Tabela 40 Wybrane deficyty występujące na obszarach wymagających rewitalizacji społecznej w roku 2013

Obszar		Woj. podkarpackie *	Gmina Stalowa Wola				Gmina Nisko		
Wskaźniki			Gmina	Osiedle Fabryczne	Osiedle Rozwadów	Osiedle Charzewice	Gmina	Osiedle Centrum	Osiedle Podwolina
Powierzchnia	ha	1 784 576	8 252	43,61	200	2 477	14 237	600	400
	% gminy	-	100 %	0,5 %	2,4 %	30 %	100 %	4,2 %	2,8 %
Mieszkańcy (dla woj. podkarp. zameldowani na stałe i czas określony powyżej 3 m-cy, dla gminy zameldowani na stałe)	os.	2 129 294	62 169	3 666	2 660	2 563	22 395	4 687	991
	% gminy	-	100 %	5,8 %	4,3 %	4,1 %	100 %	20,9 %	4,4 %
Mieszkańcy powyżej 50 roku życia (pobyty stały)	os.	-	23 995	1 354	993	960	7 308	1 701	339
	% ludności obszaru	-	38,6 %	36,9 %	37,3 %	37,5 %	32,6 %	36,3 %	34,2 %
Mieszkańcy w wieku poprodukcyjnym - mężczyźni od 65 lat, kobiety od 60 lat (pobyty stały)	os.	366 138	10 819	725	459	479	3 270	594	139
	% ludności obszaru	17,2 %	17,4 %	19,8 %	17,3 %	18,7 %	14,6 %	12,7 %	14 %
Bezrobotni zarejestrowani w PUP	os.	154 216	3 739	313	173	152	1 944	350	87
	% ludności obszaru	7,2 %	6 %	8,5 %	6,5 %	5,9 %	8,7 %	7,5 %	8,8 %

	% bezrobotnych w gminie**	-	100 %	8,4 %	4,6 %	4,1 %	100 %	18 %	4,5 %
Rodziny korzystające z pomocy społecznej	rodzina	-	2 953	457	113	112	610	116	43
	na 1000 mieszkańców	-	47,5	124,7	42,48	43,7	27,2	24,8	43,4
	% rodzin wspieranych w gminie**	-	100 %	15,5 %	3,8 %	3,8 %	100 %	19 %	7 %
Członkowie rodzin korzystających z pomocy społecznej	os.	-	6 342	869	225	193	1 968	288	159
	% ludności obszaru	-	10,2 %	23,7 %	8,5 %	7,5 %	8,8 %	6,1 %	16 %
Osoby, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej	os.	168 463	1 846	391	97	96	1 080	228	159
	% ludności obszaru	7,9 %	3 %	10,7 %	3,7 %	3,8 %	4,8 %	4,9 %	16 %

Źródło: dane gmin MOF Stalowej Woli, PUP w Stalowej Woli i Nisku, OPS w Stalowej Woli, Nisku, 2013

*Dane GUS, 2013

**Przyjęto założenie, iż wskaźnik powyżej 5% wskazuje na znaczną skalę występowania problemu

 Znaczna skala występowania danego problemu

Na terenie Stalowej Woli znajduje się także 1 Dom Pomocy Społecznej, 2 Środowiskowe Domy Samopomocy, które stanowią dzienne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz Stalowowski Ośrodek Wsparcia i Interwencji Kryzysowej, który udziela pomocy psychologicznej oraz wsparcia dzieciom, młodzieży i dorosłym, których rodziny znalazły się w ostrym kryzysie, zagrożone są poważnymi urazami fizycznymi i psychicznymi lub przeżyły poważną stratę (SOWiK prowadzi m.in. hostel zapewniający całodobowe zakwaterowanie osobom, które znalazły się w sytuacji kryzysowej). Łącznie powyższe podmioty dysponują 186 miejscami, przy czym 86 miejsc przypada na SDS-y. Dodatkowo w Stalowej Woli działa także Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, które obejmuje swoim zasięgiem Powiat Stalowowski oraz schronisko dla bezdomnych mężczyzn im. Św. Brata Alberta, dysponujące 26 miejscami stałymi. Funkcjonuje tutaj również Dzienny Dom Pobytu, liczący 40 pensjonariuszy i oferujący wsparcie społeczne dla osób starszych (emerytów, rencistów, osób osamotnionych o niskich dochodach). Z kolei w gminie Nisko funkcjonuje 1 Środowiskowy Dom Samopomocy, dysponujący 24 miejscami statutowymi (trwają starania o utworzenie kolejnych 3 miejsc), kierujący wsparcie głównie do osób z upośledzeniami umysłowymi oraz chorobami psychicznymi. W gminach Pysznicza i Zaleszany nie funkcjonują ŚDS, ani inne tego typu placówki. Niemniej jednak ich mieszkańcy mogą korzystać z placówek na terenie innych gmin. Z danych Urzędu Gminy Zaleszany wynika, iż 17 mieszkańców gminy korzysta z placówek zewnętrznych, w tym 8 z Domu Pomocy Społecznej, 6 osób z usług Środowiskowych Domów Samopomocy oraz 3 osoby ze schronisk dla bezdomnych.

Ważną rolę na terenie MOF w rozwiązywaniu problemów społecznych pełnią również świetlice środowiskowe oraz placówki wsparcia dziennego wspierające funkcje opiekuńczo-wychowawcze rodziny, świadcząc dzienną opiekę nad dziećmi. Pobyt w świetlicach jest dobrowolny i nieodpłatny. Na terenie MOF funkcjonuje 9 tego typu placówek - 5 w Stalowej Woli (Specjalistyczna Placówka Wsparcia Dziennego Świetlica „Tęcza” przy MOPS w Stalowej Woli, Świetlica Socjoterapeutyczna „Oratorium”, Świetlica Środowiskowa „Promyczek”, Świetlica Środowiskowa „Hutniczek”, Świetlica Środowiskowa „Uśmiech”) i 4 w Nisku (świetlice środowiskowo – profilaktyczne w Nisku, Nowosielcu, Wolinie i Zarzeczcu, z których korzysta

łącznie około 150 dzieci), prowadzonych przez jednostki gminne oraz organizacje pozarządowe. Na terenie Stalowej Woli działa także placówka opiekuńczo – wychowawcza Dom Dziecka p.n. „Ochronka im. Św. Brata Alberta”, zapewniająca opiekę dzieciom od 3 do 18 roku życia, prowadzona przez Towarzystwo Pomocy Św. Brata Alberta oraz Dom Dziecka na ul. Podleśnej, zapewniający opiekę dzieciom od 10 do 18 roku życia, prowadzony przez powiat stalowowolski. W ostatnich latach coraz większego znaczenia nabiera także pomoc w zachowaniu aktywności życiowej i społecznej oraz sprawności fizycznej i intelektualnej osób starszych, co jest wynikiem obserwowanego zjawiska starzenia się lokalnej społeczności. Stały przyrost osób starszych wśród populacji MOF przyczynia się bowiem do wzrostu natężenia problemów społecznych związanych zarówno z koniecznością rehabilitacji i zapewnienia opieki dla osób starszych, jak i z koniecznością zapewnienia atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego dla seniorów, zapobiegającej wykluczeniu społecznemu tej grupy osób. Podobne działania środowiskowe jak dla najmłodszych mieszkańców MOF, mogą być realizowane dla grup osób po 50 r. ż. Warto poza rozszerzaniem pakietu świadczeń społecznych (zasiłków, usług opiekuńczych itp.), rozszerzać ofertę działań skierowanych do osób starszych oraz aktywizować i włączać seniorów w działania kulturotwórcze, akcje społeczne, Uniwersytety III Wieku, a także działania sportowe i rekreacyjne. Osoby starsze dzięki działalności w kołach zainteresowań, organizacjach pozarządowych itp. poza aktywnością własną, możliwością samorealizacji, przedłużaniem aktywności społecznej, mogą stać się bowiem ważnym pasem transmisyjnym w przekazie lokalnych wartości, zwyczajów i kultury dla młodszych pokoleń. Natomiast dzięki rozwijaniu wolontariatu osób 50+ same mogą przyczyniać się do rozwiązywania niektórych problemów społecznych gmin.

Różnego rodzaju deficyty społeczne obserwowane na terenie MOF, w tym z uwagi na bezrobocie (a co za tym idzie ubóstwo), niepełnosprawność, długotrwałą chorobę, niepełną rodzinę (zgodnie z danymi OPS w 2013 r. na terenie MOF było ok. 530 osób samotnie wychowujących dziecko), uzależnienia czy niewydolność wychowawczą lub problemy z zapewnieniem opieki dla osób starszych stwarzają znaczne zagrożenie wykluczeniem społecznym członków rodzin, których te problemy dotyczą. Mając na uwadze dużą liczbę mieszkańców MOF, którzy z różnych względów korzystają ze wsparcia społecznego należy

zauważyć, iż konieczne jest podjęcie aktywnych działań zmierzających do zmniejszenia zagrożenia wykluczeniem społecznym tych osób, przy wykorzystaniu potencjału istniejącej infrastruktury MOF. Konieczne jest szersze wspieranie rozwoju uzdolnień dzieci i młodzieży, poprawienie dostępu do usług wsparcia rodziny, diagnozowania problemów rodzinnych, a także pomoc w rozwiązywaniu problemów rodzin dysfunkcyjnych między innymi poprzez aktywizację gospodarczą i na rynku pracy, aktywizację społeczną w tym osób starszych, pracę socjalną, organizowanie społeczności lokalnej, integrację i animację społeczną (np. poprzez , działania środowiskowe (w tym tworzenie kolejnych świetlic środowiskowych) i profilaktyczne, asystenturę rodziny oraz doradztwo specjalistyczne. Działania te w szczególności powinny być realizowane w tych częściach gmin MOF, w których istnieją największe problemy społeczne.

3.21 Bezpieczeństwo

W zakresie bezpieczeństwa wschodnie województwa kraju stanowią stosunkowo najbezpieczniejszą część Polski. Według danych GUS w 2013 r. średni wskaźnik przestępczości na 1 000 mieszkańców, w województwie podkarpackim był najmniejszy wśród województw wschodnich części kraju i wyniósł 16,76. Był on więc zdecydowanie niższy od średniej ogólnopolskiej wynoszącej 27,62 na 1 000 mieszkańców. Na tle ogólnopolskim wskaźnik przestępczości w powiecie stalowowolskim (21,3 na 1 000 mieszkańców) oraz nizańskim (16,95 na 1 000 mieszkańców) wypada pozytywnie, lecz wartości te są wyższe od średnich dla województwa podkarpackiego.

Łączna liczba przestępstw stwierdzonych w 2013 r. w powiecie stalowowolskim wyniosła 2 319. Dla porównania łączna liczba przestępstw stwierdzonych w powiecie nizańskim wyniosła 1 145. Do najbardziej pospolitych przestępstw odnotowanych w powiecie stalowowolskim zaliczały się przestępstwa o charakterze kryminalnym (1 660) oraz przestępstwa przeciwko mieniu (1 026). Najczęściej występującymi przestępstwami w powiecie nizańskim były natomiast przestępstwa o charakterze kryminalnym (593) i drogowym (409). Stosunkowo najrzadziej odnotowywano przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu – 59 w powiecie stalowowolskim oraz 34 w nizańskim.

Tabela 41 Charakterystyka przestępstw odnotowanych w powiatach w roku 2013

Jednostka terytorialna	Kryminalne	Gospodarcze	Drogowe	Przeciwko życiu i zdrowiu	Przeciwko mieniu
Powiat stalowowolski	1 660	168	342	59	1 026
Powiat nizański	593	65	409	34	362

Źródło: dane GUS, 2013

W 2013 roku wykrywalność przestępstw w obu powiatach kształtowała się bardzo nierównomiernie. W powiecie stalowowolskim wykrywanych było łącznie 72% przestępstw, natomiast wykrywalność przestępstw w powiecie nizańskim była wyższa o 7% (79%). Dla porównania średnia wykrywalność dla całego województwa podkarpackiego wyniosła 71%. Najwyższym stopniem wykrywalności w obu powiatach charakteryzowały się przestępstwa drogowe (99,4% w powiecie stalowowolskim i 100% w nizańskim). Znacznie słabszą wykrywalność odnotowano w przypadku przestępstw gospodarczych (76% w powiecie stalowowolskim i 75% w nizańskim). Najniższą wykrywalność miały natomiast przestępstwa kryminalne. łącznie wykrytych zostało zaledwie 64% tego typu przestępstw w powiecie stalowowolskim oraz 65% w powiecie nizańskim.

W poniższej tabeli zaprezentowano statystyki dotyczące bezpieczeństwa w odniesieniu do poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego.

Tabela 42 Liczba przestępstw, wypadków, kolizji w gminach MOF, w roku 2013

Jednostka terytorialna	Przestępstwa wszczęte					Wypadki	Kolizje
	Ogółem	Kradzieże	Włamania	Uszkodzenia mienia	Przestępstwa rozbójnicze		
Stalowa Wola	1 666	286	146	118	20	44	369
Nisko	503	78	36	20	1	31	243
Pysznica	108	7	15	6	0	8	33
Zaleszany	88	16	6	8	0	6	48
łącznie MOF	2 365	387	203	152	21	89	693

Źródło: dane KPP w Stalowej Woli i Nisku, 2013

Podsumowując sytuację bezpieczeństwa na terenie powiatów stalowowolskiego i nizańskiego należy stwierdzić, iż cechują się one wyższym bezpieczeństwem niż średnia ogólnopolska. Jednakże po odniesieniu statystyk powiatowych do danych dla województwa podkarpackiego refleksja skłania do zastanowienia się nad możliwością wdrożenia działań prewencyjnych mających na celu poprawę bezpieczeństwa oraz wykrywalności przestępstw, co w szczególności dotyczy powiatu stalowowolskiego, którego statystyki w niektórych aspektach znacząco odstają od średnich wojewódzkich. W celu poprawy bezpieczeństwa można próbować wdrożyć programy z zakresu pracy socjalnej, ale także i programy aktywizujące społeczność oraz mające na celu rewitalizację obszarów MOF szczególnie zagrożonych rozwojem patologii.

3.22 Organizacje pozarządowe

Jednym z niewielu dostępnych mierników kapitału społecznego na poziomie lokalnym jest liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadająca na 10 tys. mieszkańców. Od 2007 r. zwiększyła się ona w województwie podkarpackim z 24 do 31 w 2013 r., co może świadczyć o wzrastającej aktywności w zakresie działalności społecznej. Co więcej, osiągnięty w 2013 roku wynik jest nieznacznie niższy od średniej krajowej (32). Na obszarze MOF wg danych GUS z 2013r. w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców funkcjonowało 26,4 tego typu podmioty. W odniesieniu do poszczególnych gmin wskaźnik ten wyniósł 27 w przypadku gminy Stalowa Wola, 21 dla gminy Nisko, 18 dla gminy Pysznica i 39 dla gminy Zaleszany. Pomimo, iż samo zarejestrowanie stowarzyszenia czy fundacji nie jest jednoznaczne z działaniem takiego podmiotu, uznać należy, iż liczba NGO przypadających na 10 tys. mieszkańców stanowić może o potencjalne rozwojowym regionu. Mając na uwadze opisane powyżej wskaźniki należy stwierdzić, iż aktywność społeczna na terenie MOF jest znacznie poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej. Konieczne jest więc stwarzanie odpowiednich warunków dla kształtowania się aktywności społecznej wśród lokalnej społeczności MOF Stalowej Woli.

Zgodnie z informacjami Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, w 2013 roku jedynie 30 organizacji działających na terenie MOF posiadało status pożytku publicznego i było uprawnionych do otrzymania 1% podatku dochodowego od osób fizycznych (organizacje nie będące w likwidacji), w tym 24 w gminie Stalowa Wola i 6 w gminie Nisko. Wskaźnik organizacji

pożytku publicznego przypadających na 10 tys. mieszkańców wyniósł więc zaledwie 2,8 dla całego MOF, w tym dla gminy Stalowa Wola 3,8 i dla gminy Nisko 2,7.

Tabela 43 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na terenie MOF w roku 2013

Jednostka terytorialna	Fundacje [szt.]	Stowarzyszenia i organizacje społeczne [szt.]	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców	Wskaźnik organizacji pożytku publicznego na 10 tys. mieszkańców
Stalowa Wola	12	162	27	3,8
Nisko	1	47	21	2,7
Pysznica	3	16	18	0
Zaleszany	2	41	39	0
łącznie MOF	18	266	26,4	2,8
woj. podkarpackie	342	6 318	31	2,7
Polska	17 098	104 237	32	2,4

Źródło: dane GUS, MPiPS, 2013

Na terenie opisywanego obszaru funkcjonuje powołana do życia w 2005 roku Podkarpacka Rada Organizacji Pozarządowych, która za główne cele swojej działalności uznała: zwiększanie udziału organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego w kreowaniu i realizacji polityki publicznej województwa podkarpackiego. Swój cel podmiot chce realizować poprzez budowę zintegrowanego systemu wsparcia organizacji pozarządowych; rozwój potencjału ludzkiego organizacji pozarządowych oraz edukację i aktywizację obywateli w sprawach publicznych.

Warto także wspomnieć, iż w 2016 r. dzięki dofinansowaniu uzyskanemu z MPiPS przez Stowarzyszenie „Latrorośl” przy współpracy z Gminą Stalowa Wola zostanie stworzone „Centrum Aktywizacji Organizacji Pozarządowych w Stalowej Woli”, które wspierać będzie lokalne organizacje poprzez szkolenia w zakresie komunikacji społecznej i marketingu oraz bezpłatne porady udzielane przez ekspertów w wybranych dziedzinach (np. prawne, obywatelskie, księgowo-organizacyjne oraz marketingowe).

Gminy skupione w MOF współpracują z organizacjami pozarządowymi ze swojego terenu, co w większości usankcjonowane zostało w postaci uchwalonych przez rady gmin Programów

Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi. Współpraca podejmowana jest głównie z formie zlecenia organizacjom pozarządowym realizacji zadań publicznych, wzajemnego informowania się o planowanych kierunkach działalności, konsultowania projektów aktów prawa miejscowego w dziedzinach dotyczących działalności statutowej organizacji pozarządowych, tworzenia wspólnych zespołów o charakterze doradczym i inicjatywnym, wspierania inicjatyw lokalnych czy partnerstwa.

4. Analiza SWOT

Analiza SWOT przeprowadzona w ramach opracowania Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 polega na usystematyzowaniu faktów, danych i informacji zawartych we wcześniejszych rozdziałach oraz opinii uzyskanych zarówno metodą eksploracji źródeł wtórnych, jak i w ramach bezpośrednich działań badawczych. W ramach poszczególnych pól analiza SWOT obejmuje następujące elementy:

- Czynniki wewnętrzne pozytywne (mocne strony) – działalność i zasoby Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, doświadczenie, wymiar organizacyjny, techniczny, instytucjonalny, wszystko to, co pozwala oczekiwać rozwoju MOF;
- Czynniki wewnętrzne negatywne – słabe strony regionu, będące konsekwencją ograniczeń szeroko rozumianych zasobów;
- Czynniki zewnętrzne pozytywne – szanse, korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym, które właściwie wykorzystane mogą stanowić istotny impuls rozwojowy;
- Czynniki zewnętrzne negatywne – zagrożenia, niekorzystne zjawiska zewnętrzne, które mogą być poważną barierą rozwoju regionu.

Poniżej zaprezentowano analizę SWOT dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli.

Tabela 44 Analiza SWOT MOF Stalowej Woli

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie obszaru MOF we wschodniej części terytorium Polski na szlaku tranzytowym: kraje bałtyckie – Słowacja, Węgry oraz Polska środkowa – granica z Ukrainą i Białorusią. • Lokalizacja MOF blisko wschodniej granicy UE (z Ukrainą i Białorusią) oraz w pobliżu ważnych ośrodków gospodarczych kraju: Mazowsza, Małopolski i Śląska. • Położenie obszaru MOF w niedużej odległości od autostrady A4 łączącej Podkarpacie z głównymi ośrodkami kraju i zachodnią granicą Polski oraz projektowanej drogi ekspresowej S19. • Międzynarodowy port lotniczy Rzeszów – Jasionka położony w odległości ok. 51 km od granicy MOF oraz lotnisko sportowe położone na terenie MOF, w Turbi (gm. Zaleszany). • Duży ośrodek gospodarczy regionu, posiadający wysokie oceny atrakcyjności inwestycyjnej (w szczególności na tle województwa podkarpackiego). • Obecność ważnych gospodarczo, dużych i średnich podmiotów gospodarczych związanych z przemysłem ciężkim oraz zbrojeniowym, w tym z udziałem kapitału zagranicznego. • Stale rosnąca liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie MOF, świadcząca o rosnącej przedsiębiorczości mieszkańców. • Funkcjonowanie w Stalowej Woli i Nisku podstref Tarnobrzskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej TSSE EURO-PARK WISŁOSAN. • Funkcjonowanie Inkubatora Technologicznego i Laboratorium Międzyuczelnianego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Słabe zagęszczenie infrastruktury drogowej wewnątrz obszaru, wpływające niekorzystnie na spójność komunikacyjną MOF. • Brak obwodnic największych ośrodków MOF - Stalowej Woli i Niska. • Niewystarczająca liczba bezpośrednich połączeń kolejowych MOF z innymi miastami kraju. • Niewystarczająca liczba ścieżek rowerowych, szczególnie w gminach Nisko, Pysznica i Zaleszany. • Przystarały i emitujący znaczne ilości zanieczyszczeń do środowiska tabor autobusowy komunikacji miejskiej. • Słaby dostęp mieszkańców gmin wiejskich MOF do infrastruktury kanalizacyjnej. • Oczyszczalnie ścieków wymagające rozbudowy/modernizacji. • Wskaźniki rozwoju przedsiębiorczości niższe od średnich ogólnopolskich. • Niewystarczająca pow. uzbrojonych terenów inwestycyjnych. • Stan powietrza wymagający poprawy. • Lokalizacja na terenie Stalowej Woli stawów osadowych, stwarzających zagrożenie zanieczyszczenia substancjami szkodliwymi dla środowiska Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Dębica - Stalowa Wola - Rzeszów nr 425.

• Funkcjonowanie na terenie Stalowej Woli instytucji otoczenia biznesu oraz Podkarpackiego Klastra Spawalniczego KLASTAL. • Funkcjonowanie Lokalnego Funduszu Pożyczkowego „Dla Przedsiębiorców” na terenie Niska, w ramach programu „Samorządowa Polska S.A.” oraz Regionalnego Funduszu Pożyczkowego w Stalowej Woli prowadzonego przez Regionalną Izbę Gospodarczą. • Zasoby ludzkie – wykształcona kadra techniczna m.in. pozostała po rozwiązaniu wydziałów Huty Stalowa Wola i zakładu „Nimet.” • Działalność uczelni wyższych na terenie MOF kształtujących lokalne kadry gospodarki. • Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i gazowa. • Malejąca liczba odpadów wytwarzanych na terenie MOF. • Rozwijający się rynek mieszkaniowy. • Duże zagęszczenie ludności (gęstość zaludnienia MOF jest większa od średniej ogólnopolskiej i średniej województwa podkarpackiego). • Korzystne warunki środowiskowe obszaru MOF - położenie w pobliżu rzeki San, zbiorniki wodne, duża lesistość terenu (tereny dawnej Puszczy Sandomierskiej, Lasy Janowskie). • Występowanie na terenie MOF enklaw zieleni w mieście. • Szeroka i zróżnicowana oferta klubów i organizacji sportowych. • Występowanie licznych obiektów dziedzictwa kulturalnego na terenie MOF oraz w jego najbliższej okolicy. • W każdej z gmin MOF funkcjonuje co najmniej jedna prężnie działająca instytucja kultury. • Korzystniejsze od ogólnopolskich statystyki dotyczące bezpieczeństwa.	• Niewystarczające wykorzystanie zasobów przyrody do rozwoju turystyki – w tym wodnej, pieszej i rowerowej. • Brak parków oraz nierówny dostęp do „zielonych centrów” w gminach wiejskich. • Niewystarczające wykorzystanie bogatych zasobów dziedzictwa kulturowego do rozwoju turystyki. • Niewystarczająca infrastruktura okołoturystyczna, w tym mała liczba obiektów noclegowych. • Zły stan techniczny części budynków zlokalizowanych na terenie MOF, w tym pełniących funkcję ośrodków społecznych, kulturalnych i turystycznych oraz obiektów zabytkowych, wymagających dostosowania do pełnienia rozszerzonych funkcji publicznych i społecznych. • Nierównomierny dostęp do ośrodków sportowych i rekreacyjnych na terenie gmin MOF. • Malejąca liczba mieszkańców MOF • Liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyższa niż liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. • Niewystarczająca w stosunku do potrzeb oferta usług edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych dla seniorów. • Malejąca liczba uczniów/studentów obserwowana na każdym poziomie edukacji. • Wysoki wskaźnik bezrobocia, szczególnie dla grup wiekowych do 25 r. ż. i 50+. • Malejąca liczba wydarzeń kulturalnych.

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie położenia MOF do rozwoju współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Budowa obwodnicy Stalowej Woli i Niska w ciągu DK 77. Rozbudowa najważniejszych szlaków drogowych (A-4, S-19, S-74, DK 77). Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz MOF poprzez rozwój sieci dróg gminnych i ścieżek rowerowych. Wykorzystanie Inkubatora Technologicznego i Laboratorium Międzyuczelnianego do rozwoju współpracy pomiędzy nauką a gospodarką. Wzrost zamówień sprzętu i urządzeń wojskowych przez armię. Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do środowiska. Rozwój OZE. Wzrost atrakcyjności osiedleńczej i gospodarczej MOF Stalowej Woli. Rozwój kompetencji kluczowych mieszkańców MOF celem lepszego przygotowania kadr pod potrzeby lokalnej gospodarki. Wzrost liczby osób kształcących się na kierunkach ścisłych (szkoły średnie, uczelnie) Wykorzystanie funduszy unijnych na realizację projektów społeczno-gospodarczych w perspektywie 2014-2020, w tym z Programu Operacyjnego Polska Wschodnia. Rozwój przedsiębiorstw z branży związanych z inteligentnymi specjalizacjami, Wzrost aktywności społecznej i gospodarczej mieszkańców MOF. 	<ul style="list-style-type: none"> Występowanie obszarów wymagających rewitalizacji społecznej i przestrzennej (Stalowa Wola, Nisko) z uwagi na zdiagnozowane znaczne nasilenie różnego rodzaju problemów społecznych i deficyty w infrastrukturze. Niższa niż w województwie aktywność społeczna. Statystyki dotyczące przestępczości dla powiatów stalowowolskiego i niżańskiego są wyższe od średnich dla województwa podkarpackiego. Przeciążenie istniejących sieci połączeń drogowych. Spadek mobilności mieszkańców MOF, na skutek ograniczenia transportu komunikacją miejską. Zanieczyszczenie środowiska naturalnego przez stawy osadowe, emisję substancji szkodliwych do środowiska i działalność człowieka. Spadek aktywności gospodarczej na terenie MOF. Dalszy spadek liczby ludności MOF, szczególnie w Stalowej Woli (pogłębiający się ujemny bilans migracji, niski przyrost naturalny). Spadek atrakcyjności osiedleńczej MOF. Dalsze starzenie się społeczeństwa – malejąca liczba osób w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnąca w poprodukcyjnym. Wzrost wykluczenia społecznego seniorów z uwagi na niewystarczającą w stosunku do potrzeb ofertę usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych i zdrowotnych, skierowaną do tej grupy wiekowej.

• Rozwój wysokiej jakości usług dla osób starszych.• Zrównoważony rozwój MOF Stalowej Woli dzięki rewitalizacji społecznej i przestrzennej najbardziej zaniedbanych terenów/obiektów oraz przystosowanie ich do pełnienia nowych funkcji społecznych, kulturalnych i edukacyjnych.• Wzrost atrakcyjności turystycznej i rozwój usług okołoturystycznych, dzięki wykorzystaniu zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrody MOF do rozbudowy infrastruktury turystycznej i tworzenia markowych produktów turystycznych (np. szlaki turystyczne, wioski tematyczne itp.).• Stworzenie warunków do rozwoju oferty kulturalnej dostosowanej do potrzeb mieszkańców MOF.	• Wzrost bezrobocia na terenie MOF.• Degradacja infrastruktury społecznej, kulturalnej, turystycznej i zabytkowej, wymagającej renowacji.• Wzrost wykluczenia społecznego i zagrożenia patologiami mieszkańców MOF w związku ze spadkiem aktywności społecznej i wzrostem skali występowania różnego rodzaju deficytów, w tym będących bezpośrednim efektem bezrobocia.

Zidentyfikowane problemy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Podsumowując przeprowadzoną diagnozę obszaru wsparcia należy wskazać na te kluczowe elementy, które z jednej strony budują potencjał rozwojowy MOF Stalowej Woli, z drugiej natomiast stanowią istotne elementy ograniczające szanse rozwojowe obszaru. Zmienne te należy traktować jako czynniki wpływające bezpośrednio na założony plan strategiczny obszaru, który wyrażony został w przedstawionych w dalszej części opracowania projektach strategicznych. Podkreślić tu należy, iż przedstawiona diagnoza znajduje odzwierciedlenie w sformułowanych założeniach rozwojowych oraz planie operacyjnym MOF. Zatem interwencja publiczna zaprojektowana w przedmiotowym opracowaniu opiera się o zidentyfikowane problemy MOF analizowane w ścisłym powiązaniu z aspektem terytorialnym i zintegrowanym charakterem przedsięwzięć. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na rosnącą liczbę ludności w gminach wiejskich (Pysznica i Zaleszany) wchodzących w skład MOF, co świadczy również o zaobserwowanym zjawisku suburbanizacji polegającym na wyludnianiu centrów miast na korzyść terenów podmiejskich i wiejskich. Wzrost ten jednak nie równoważy ogólnego spadku liczby ludności MOF. Ponadto wzrost liczby ludności terenów wiejskich potęguje problemy dostępu mieszkańców do infrastruktury komunalnej, co w przyszłości będzie generowało znaczne koszty związane z jej rozbudową. Poniżej w syntetyczny sposób wskazujemy 5 dziedzin stanowiących istotne wyzwania rozwojowe dla MOF Stalowej Woli, będące jednocześnie przyczynkami do zaprojektowanej logiki interwencji stanowiącej rdzeń opracowania. Obszary priorytetowe MOF Stalowej Woli, wymagające wsparcia:

1. **GOSPODARKA** - Na obszarze MOF zaobserwowano niższe niż ogólnopolskie wskaźniki dotyczące liczby podmiotów gospodarczych. Dodatkowo dynamika przyrostu nowych firm jest niższa niż w woj. podkarpackim. W związku z powyższym konieczne jest wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw (zwiększenie innowacyjności i wydajności) oraz stwarzanie warunków sprzyjających lokowaniu na obszarze MOF nowych podmiotów gospodarczych, w tym podmiotów ekonomii społecznej tj. spółdzielnie socjalne oraz podmiotów świadczących usługi okołoturystyczne z uwagi na bogate, a niewykorzystane w pełni zasoby przyrody i kultury regionu. Na terenie MOF

dostrzega się także potrzebę uzbrajania terenów inwestycyjnych dla potencjalnych inwestorów. Obecnie znaczna większość wolnych terenów inwestycyjnych, będących w dyspozycji gmin to tereny nieuzbrojone. Równocześnie dostęp do uzbrojonych terenów inwestycyjnych powoli się wyczerpuje z uwagi na zajmowanie ich przez kolejnych przedsiębiorców. Konieczne jest także tworzenie stref aktywności gospodarczej, które zaspokajałyby potrzeby inwestorów zewnętrznych, jak również lokalnej gospodarki. W kontekście rozwoju gospodarczego oraz zwiększania potencjału MOF-u należy także wykazać potrzebę spójnej promocji terenów inwestycyjnych oraz stref aktywności w kontekście funkcjonalności całego obszaru. Obszar MOF cechuje również duży potencjał gospodarczy i innowacyjny, który obecnie nie jest w pełni wykorzystywany, stąd konieczność rozwoju współpracy pomiędzy nauką a gospodarką, która może wpłynąć na podniesienie konkurencyjności gospodarczej i innowacyjności obszaru.

2. **KOMUNIKACJA** - Zgodnie z Ekspertyzą IGiPZ PAN z 2012 r. gminy wchodzące w skład MOF legitymują się niedostatecznym wskaźnikiem dostępności komunikacyjnej, stąd konieczność modernizacji i rozbudowy połączeń drogowych, w tym prowadzących do stref aktywności gospodarczej MOF. Mając na uwadze długość dróg poszczególnych kategorii (gminne, powiatowe, wojewódzkie, krajowe), jak również możliwości inwestycyjne gmin oraz powiatów w zakresie modernizacji infrastruktury transportowej dostrzega się konieczność poprawy komunikacji międzygminnej w większości opartej o sieć dróg gminnych i powiatowych. Wspomniany system drogowy jest również kluczowy w perspektywie rozwoju gospodarczego MOF. Na obszarach wiejskich zdiagnozowano również bardzo niski wskaźnik dot. długości ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców, znacznie poniżej wartości osiągniętych na poziomie kraju i województwa. Dalszy rozwój społeczno-gospodarczy MOF, w przypadku braku odpowiednich inwestycji komunikacyjnych skutkować może przeciążeniem istniejących sieci połączeń. Wobec powyższego konieczna jest rozbudowa obecnej infrastruktury komunikacyjnej, usprawniającej przepływ ludzi, towarów i usług w obrębie MOF.

3. **ŚRODOWISKO NATURALNE** - Stan powietrza na terenie MOF Stalowej Woli wymaga poprawy i konieczne jest wdrożenie działań zmierzających do zredukowania zanieczyszczenia powietrza substancjami szkodliwymi. Negatywny wpływ na środowisko naturalne MOF ma między innymi przestarzały tabor komunikacji miejskiej, obsługujący cały obszar MOF, emitujący znaczne ilości zanieczyszczeń do powietrza. Stąd konieczność zakupu niskoemisyjnych autobusów komunikacji miejskiej i tworzenia atrakcyjnych warunków do korzystania z tego środka komunikacji (np. centra przesiadkowe, ścieżki rowerowe ułatwiające dostęp do komunikacji miejskiej, parkingi park&ride, bike&ride, systemy informacji pasażerskiej itp.). Równocześnie na terenie MOF istnieje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej, co stwarza zagrożenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Szczególne deficyty w tym zakresie zdiagnozowano na obszarach wiejskich (Pysznicza, Zaleszany). Negatywny wpływ na środowisko naturalne obszaru ma także nieefektywna pod kątem energetycznym infrastruktura wielu budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych, co wpływa na zwiększoną emisję zanieczyszczeń do atmosfery. Konieczne jest więc podjęcie aktywnych działań proekologicznych, w tym w zakresie OZE, zmierzających do ochrony środowiska naturalnego MOF Stalowej Woli, które umożliwią dalsze wykorzystanie potencjału przyrody w rozwoju obszaru funkcjonalnego.
4. **TURYSTYKA I KULTURA** - Na terenie MOF istnieje duża liczba zabytków o wysokich walorach historycznych, artystycznych i estetycznych. Potencjał ten nie jest jednak w pełni wykorzystywany. Wiele zabytków jest w złym stanie technicznym i nie posiada udogodnień dla osób niepełnosprawnych. Brakuje także zintegrowanej promocji obiektów zabytkowych oraz wspólnej oferty prezentującej zasoby kultury MOF Stalowej Woli. Dziedzictwo kulturowe i jego potencjał jest ściśle powiązane z bogactwem przyrodniczym regionu (lasy będące pozostałością Puszczy Sandomierskiej, tereny zielone na obszarach miejskich i wiejskich, parki, rzeka San wraz z jej dopływami oraz zbiorniki wodne w gminie Nisko i Zaleszany), które również nie jest w pełni wykorzystywane do rozwoju funkcji turystycznych MOF. Pełne wykorzystanie zasobów
-

dziedzictwa kultury i przyrody może w znaczący sposób przyczynić się do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru funkcjonalnego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej, rozszerzenie alternatywy spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych, rozwój zainteresowań związanych ze środowiskiem naturalnym, rozwój sektora usług okołoturystycznych i zaplecza turystycznego oraz tworzenie nowych miejsc pracy w branży turystycznej. Konieczne jest także zmodernizowanie obiektów kultury celem rozszerzenia oferty kulturalnej MOF tak, aby w pełni odpowiadała na potrzeby mieszkańców tego obszaru i kreowała tożsamość lokalną. Powyższe czynniki przekładają się na podnoszenie jakości życia mieszkańców, w szczególności budując związek z miejscem zamieszkania i podnosząc atrakcyjność osiedleńczą MOF Stalowej Woli. Z kolei zintegrowana i wielokierunkowa promocja wspólnych zasobów kultury i przyrody może przyczynić się do kształtowania pozytywnego wizerunku MOF Stalowej Woli.

5. **SFERA SPOŁECZNA** - Na terenie MOF Stalowej Woli występują obszary o niewłaściwym potencjale, wymagające ożywienia i wyprowadzenia ze stanu kryzysowego, charakteryzujące się degradacją fragmentów zabudowy (często o dużych walorach historycznych i architektonicznych), wysokim stopniem dekapitalizacji infrastruktury technicznej oraz koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, w tym bezrobocia i zagrożenia wykluczeniem społecznym. Skutkuje to obniżeniem atrakcyjności MOF, niewłaściwą strukturą ekonomiczną, a w konsekwencji wyludnieniem. Wśród obszarów problemowych znajdują się m. in. Osiedla Fabryczne, Rozwadów i Charzewice w gminie Stalowa Wola oraz Osiedla Centrum i Podwolina w gminie Nisko. Marginalizacja społeczna, wykluczenie oraz patologie życia społecznego i zbyt niska aktywność społeczna wymuszają podjęcie wspólnych, kompleksowych działań przez gminy MOF w obrębie zidentyfikowanych obszarów problemowych, które polegają na przywróceniu ich pierwotnego standardu i jakości celem zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Stalowej Woli, a więc ich rewitalizacji w oparciu o lokalny potencjał przestrzenny i społeczny. Równocześnie z uwagi na rosnącą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na terenie całego MOF Stalowej Woli oraz niewystarczające zasoby

infrastrukturalne podmiotów świadczących usługi na rzecz seniorów konieczna jest realizacja szeroko zakrojonych działań, ułatwiających dostęp mieszkańcom ze wszystkich gmin MOF do wysokiej jakości, różnego rodzaju usług dla osób starszych, w tym usług kulturalnych, edukacyjnych i zdrowotnych. Poprawa jakości życia mieszkańców na terenie MOF przyczyni się do tworzenia atrakcyjnego klimatu osiedleńczego tego obszaru. Istotne jest także rozwijanie u dzieci i młodzieży kompetencji kluczowych, szczególnie matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych, celem lepszego przygotowania kadr pod potrzeby lokalnej gospodarki i podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej MOF Stalowej Woli. Kompetencje kluczowe stanowią połączenie wiedzy, umiejętności i postaw, które mają fundamentalne znaczenie dla funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy. Zapewniają bowiem wartość dodaną na rynku pracy, spójność społeczną i aktywne obywatelstwo.

Jak to zostało przedstawione powyżej MOF Stalowej Woli posiada możliwości rozwoju, które w ramach interwencji opartej między innymi o aspekt terytorialny pozwolą na skuteczne wykorzystanie posiadanych zasobów. Wskazane obszary poprzez optymalnie zdefiniowaną interwencję pozwolą na tworzenie rzeczywistych przewag konkurencyjnych regionu względem sąsiednich ośrodków miejskich.

5. Założenia rozwojowe MOF Stalowej Woli

5.1 Wizja i misja rozwoju MOF Stalowej Woli

WIZJA

Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli czystym ekologicznie, atrakcyjnym centrum gospodarczym, turystycznym, społecznym, edukacyjnym i kulturalnym subregionu, przyjaznym dla mieszkańców i inwestorów.

Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli w roku 2020 to:

- rozwinięty komunikacyjnie i technologicznie obszar o czystym środowisku,
- miejsce atrakcyjne dla inwestorów i turystów,
- obszar o bogatej ofercie usług społecznych, zdrowotnych, kulturalnych, rekreacyjnych, edukacyjnych i sportowych dla wszystkich grup wiekowych,
- obszar o wysokiej kreatywności i aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców.

MISJA

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, zmierzający do podniesienia jego atrakcyjności gospodarczej i osiedleńczej poprzez tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, poprawę dostępności komunikacyjnej, ochronę środowiska naturalnego, wzrost atrakcyjności turystycznej dzięki wykorzystaniu zasobów kultury i przyrody, rewitalizację społeczną i przestrzenną terenów o niewłaściwym potencjale, aktywizację i integrację lokalnej społeczności, a także rozwój usług dla mieszkańców, w tym usług edukacyjnych w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych oraz usług dla osób starszych.

Misja pozwala na jednoznaczne wytypowanie obszarów priorytetowych oraz celów strategicznych rozwoju MOF Stalowej Woli. Misja i wizja tworzą tożsamość i spójność wewnętrzną całego obszaru funkcjonalnego, zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej.

5.2 Cele i kierunki działań MOF Stalowej Woli

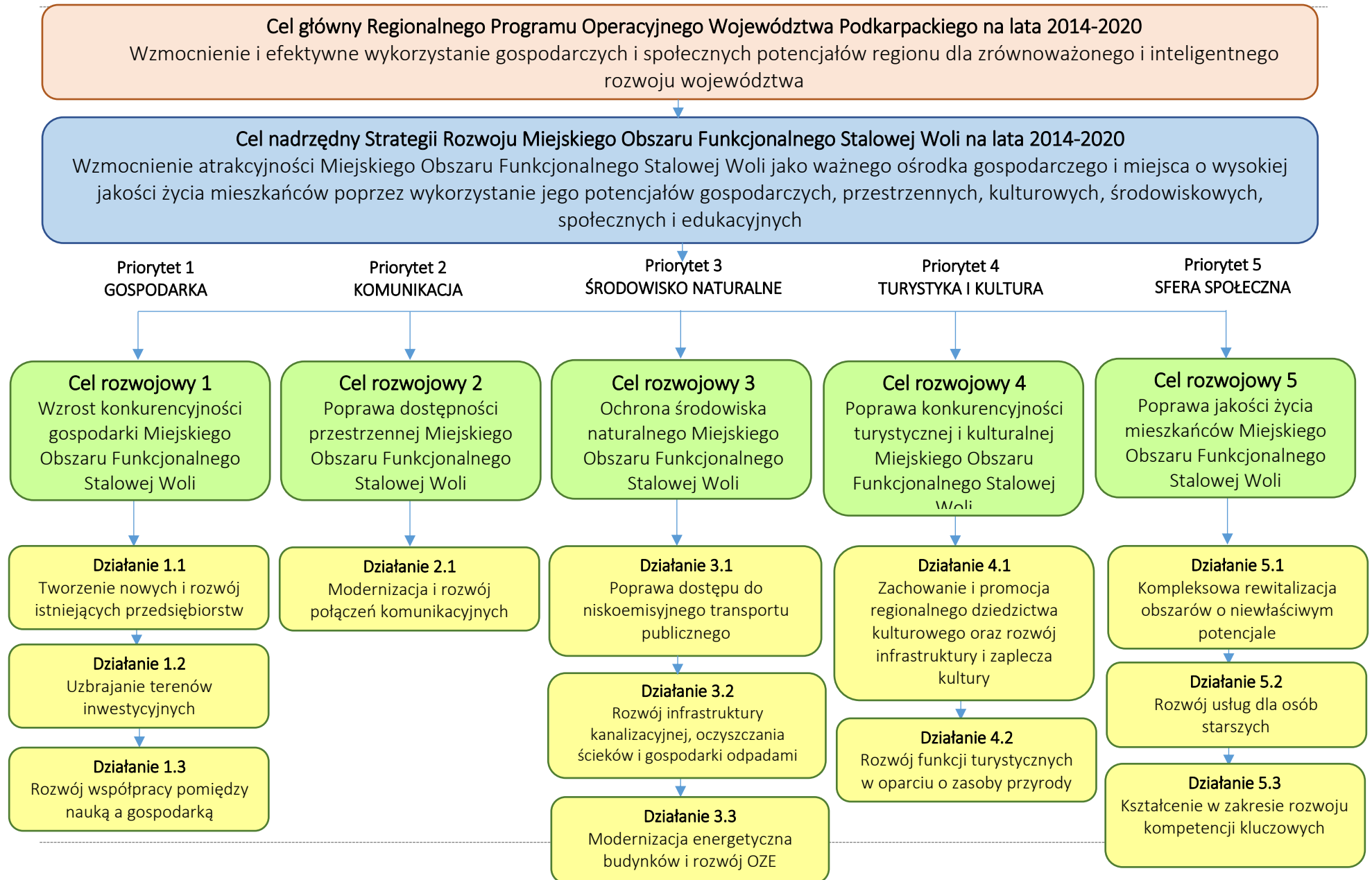
Strategia jest narzędziem wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego gmin skupionych w ramach struktury organizacyjnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli. Zaprezentowany plan działań przyczyni się do istotnej poprawy sytuacji gospodarczej, co w efekcie przełoży się na zwiększenie integracji podmiotów tworzących MOF poprzez budowę powiązań gospodarczych oraz poprawę jakości życia lokalnej społeczności. Wyzwania stojące przed samorządami tworzącymi MOF ogniskują się wokół kwestii związanych z dynamicznym rozwojem gospodarczym, poprawą dostępności komunikacyjnej, ochroną środowiska naturalnego, optymalnym wykorzystaniem potencjału społecznego, edukacyjnego, dziedzictwa kulturowego i przyrody obszaru funkcjonalnego, dostosowaniem funkcjonującej infrastruktury do potrzeb mieszkańców oraz podnoszeniem jakości życia mieszkańców i wzrostem spójności Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli. W związku z powyższym nadrzędnym celem realizowanym w ramach niniejszej Strategii jest:

Wzmocnienie atrakcyjności Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli jako ważnego ośrodka gospodarczego i miejsca o wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez wykorzystanie jego potencjałów gospodarczych, przestrzennych, kulturowych, środowiskowych, społecznych i edukacyjnych

Cel nadrzędny odnosi się wprost do wyników przeprowadzonej diagnozy oraz odpowiada na zidentyfikowane problemy obszaru funkcjonalnego. Skupia w sobie wybrane, ważne kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru, wyznaczając dodatkowo ramy dla osiągnięcia pożądanych efektów synergicznych tam, gdzie interwencja w ramach jednej dziedziny będzie wzmacniać wartość potencjału innych zasobów. Osiągnięcie celu nadrzędnego wpisuje się w wizję Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli oraz wizję województwa podkarpackiego. Niniejsza strategia stanowi narzędzie umożliwiające osiągnięcie wskazanej wizji, jak również stanowi szansę rozwojową dla wszystkich gmin tworzących MOF. W ramach realizacji celu nadrzędnego na poziomie strategicznym zdefiniowano 5 celów rozwojowych.

Układ poszczególnych celów rozwojowych oraz działań Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 wypracowany został w oparciu o potrzeby, które zidentyfikowano podczas prac nad diagnozą obszaru wsparcia, jak również podczas bezpośrednich konsultacji ze specjalistami oraz pracownikami poszczególnych jednostek samorządowych. Na poniższym schemacie zaprezentowano system powiązań w ramach Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020, obejmujący cel nadrzędny, priorytety, cele rozwojowe oraz poszczególne zadania. Wskazane działania Strategii charakteryzują się komplementarnością i wzajemnym uzupełnianiem. Cele szczegółowe, uzasadniające zdefiniowanie konkretnych przedsięwzięć na poziomie operacyjnym, stoją w zgodzie z głównymi założeniami strategicznymi opracowania. W tym przede wszystkim z celem nadrzędnym Strategii Rozwoju MOF, jak również, co warto podkreślić, z zapisami Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020. Obszar wprost został wskazany jako subregionalne centrum wzrostu społeczno-gospodarczego. Wymaga to podjęcia działań opartych o zintegrowany charakter oraz aspekt terytorialny, oddziałujący strategicznie na cały teren MOF.

Priorytet 1. GOSPODARKA

Cel rozwojowy 1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Cel rozwojowy 1. zostanie osiągnięty poprzez uzyskanie efektu synergicznego w ramach realizacji działań 1.1, 1.2 i 1.3.

Działanie 1.1 Tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw

Uzasadnienie realizacji działania: Na obszarze MOF zaobserwowano niższe niż ogólnopolskie wskaźniki dotyczące liczby podmiotów gospodarczych. Dodatkowo dynamika przyrostu nowych firm jest niższa niż w województwie podkarpackim, o czym świadczy wskaźnik dotyczący liczby nowopowstałych przedsiębiorstw przypadających na 10 tys. mieszkańców MOF. W związku z powyższym konieczne jest wspieranie rozwoju istniejących przedsiębiorstw (zwiększenie innowacyjności i wydajności) oraz stwarzanie warunków sprzyjających lokowaniu na obszarze MOF nowych podmiotów gospodarczych, w tym podmiotów ekonomii społecznej tj. spółdzielni socjalnych oraz podmiotów świadczących usługi okołoturystyczne z uwagi na bogate, a niewykorzystane w pełni zasoby przyrody i kultury regionu. W szczególnym zakresie wspierać należy przedsiębiorstwa z branży związanych z inteligentnymi specjalizacjami, wskazanymi w Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Podkarpackiego 2014-2020, które mogą odegrać kluczową rolę przy realizacji działań ukierunkowanych na ożywienie gospodarcze obszaru. Aktywizacja gospodarcza mieszkańców MOF może się znacząco przyczynić do zmniejszenia skali występowania zjawiska bezrobocia.

Przykładowe typy operacji:

- 1) rozwój istniejących mikroprzedsiębiorstw i MŚP poprzez inwestycje ukierunkowane na wdrażanie na rynek nowych lub ulepszonych produktów albo usług,
- 2) rozwój nowo powstających mikroprzedsiębiorstw i MŚP, w szczególności poprzez inwestycje ukierunkowane na prowadzenie działalności gospodarczej związanej z inteligentnymi specjalizacjami, oferowaniem na rynku usług drogą elektroniczną oraz usług okołoturystycznych.

- 3) inwestycje w MŚP poprawiające potencjał konkurencyjny firm z sektora turystyki oraz firm działających w branżach związanych z inteligentnymi specjalizacjami, wskazanymi w Regionalnej Strategii Innowacyjności Województwa Podkarpackiego 2014-2020,
- 4) inwestycje w przedsiębiorstwach społecznych,
- 5) usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe dla wsparcia rozwoju ekonomii społecznej,
- 6) bezzwrotne wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, obejmujące m.in. wsparcie doradczo-szkoleniowe, bezzwrotne dotacje i wsparcie pomostowe.
- 7) zwrotne wsparcie dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej, obejmujące m.in. doradztwo i pożyczki na uruchomienie działalności gospodarczej.
- 8) Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości (np. tworzenie i rozwój inkubatorów przedsiębiorczości, promocja gospodarcza, rozwój IOB).

Oczekiwane efekty:

- wzrost liczby podmiotów gospodarczych na terenie MOF, wpisanych do rejestru REGON,
- wzrost liczby nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na terenie MOF, wpisanych do rejestru REGON.

Działanie 1.1 obejmuje realizację projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 (Działanie 1.3).

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (szt.)	Dane GUS
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności (szt.)	Dane GUS
Liczba spółdzielni socjalnych (szt.)	Dane KRS
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych
Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej (szt.)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych
Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie (os.)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych
Liczba osób pozostających bez pracy, które skorzystały z instrumentów zwrotnych na podjęcie działalności gospodarczej w programie (os.)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych
Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (os.)	Dane gmin MOF

Działanie 1.2 Uzbrajanie terenów inwestycyjnych

Uzasadnienie realizacji działania: Ważnym elementem warunkującym rozwój gospodarczy regionu jest liczba terenów inwestycyjnych. MOF charakteryzuje się zbyt małą powierzchnią uzbrojonych terenów inwestycyjnych w stosunku do powierzchni terenów inwestycyjnych ogółem. Z uwagi na przemysłowy charakter obszaru dalszy rozwój społeczno-ekonomiczny MOF jest uzależniony m.in. od działań związanych z uzbrojeniem kolejnych terenów inwestycyjnych zarówno w Stalowej Woli, jak i pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego (Nisko, Pysznica, Zaleszany), stwarzających korzystne warunki dla lokowania inwestycji. Przygotowanie nowych terenów inwestycyjnych pozwoli na zwiększenie konkurencyjności obszaru funkcjonalnego w oczach potencjalnych inwestorów.

Przykładowe typy operacji:

- 1) przygotowanie stref aktywności gospodarczej (terenów inwestycyjnych) tj. wyodrębnionych do inwestycji obszarów, przygotowanych w celu nadania im funkcji gospodarczych (aktywizacji gospodarczej), sprzyjających lokalizowaniu nowych inwestycji i przyciąganiu inwestorów, stanowiących lokalne centrum rozwoju gospodarczego i utworzonych w celu realizacji lokalnych celów rozwoju (m.in. uporządkowanie i przygotowanie terenów przeznaczonych na inwestycje, w szczególności prace studyjno-koncepcyjne, badania geotechniczne, kompleksowe wyposażenie w media, modernizacja wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej).

Oczekiwane efekty:

- zwiększenie dostępu do uzbrojonych terenów inwestycyjnych na terenie MOF.

Działanie 1.2 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych (ha)	Dane gmin MOF
Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych (szt.)	Dane gmin MOF

Działanie 1.3 Rozwój współpracy pomiędzy nauką a gospodarką

Uzasadnienie realizacji działania: Aktywna współpraca pomiędzy nauką a gospodarką jest jednym z elementów wpływających na podniesienie konkurencyjności gospodarczej i innowacyjności obszaru. Na terenie MOF zlokalizowane są różnego rodzaju podmioty (uczelnie wyższe, TSSE, RIG, Inkubator Technologiczny, Laboratorium Międzyuczelniane i inne instytucje okołobiznesowe), które posiadają znaczny potencjał możliwy do wykorzystania w kreowaniu przewag konkurencyjnych MOF. Skuteczna współpraca pomiędzy nauką a gospodarką pozwoli na szeroki transfer wiedzy i realizację wspólnych projektów, w tym projektów badawczo-rozwojowych, podniesie atrakcyjność inwestycyjną MOF w oczach potencjalnych inwestorów oraz przyczyni się do wzrostu atrakcyjności kształcenia na uczelniach z terenu MOF.

Przykładowe typy operacji:

- 1) tworzenie lub rozwój istniejącego zaplecza badawczo-rozwojowego przedsiębiorstw, instytucji okołobiznesowych (np. Inkubator Technologiczny, Laboratorium Międzyuczelniane, RIG) oraz jednostek naukowych,
- 2) projekty/prace B+R przedsiębiorstw, instytucji okołobiznesowych (np. Inkubator Technologiczny, Laboratorium Międzyuczelniane, RIG) oraz jednostek naukowych,
- 3) projekty edukacyjne dotyczące działalności badawczo-rozwojowej.

Oczekiwane efekty:

- rozwój współpracy pomiędzy nauką a gospodarką na terenie MOF,
- rozwój bazy badawczo-rozwojowej na terenie MOF.

Działanie 1.3 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba projektów sprzyjających rozwojowi współpracy pomiędzy nauką a gospodarką (szt.)	Dane gmin MOF, uczelni, IT Sp. z o.o, Laboratorium Międzyuczelnianego, RIG, www.mapa.dotacji.gov.pl
Liczba realizowanych projektów B+R (szt.)	
Liczba nowoutworzonych/zmodernizowanych obiektów, stanowiących zaplecze badawczo-rozwojowe (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba przedsiębiorstw korzystających ze wspartej infrastruktury badawczej (szt.)	Dane gmin MOF, uczelni, IT Sp. z o.o, Laboratorium Międzyuczelnianego
Liczba wspartych laboratoriów badawczych (szt.)	Dane gmin MOF

Priorytet 2 KOMUNIKACJA

Cel rozwojowy 2. Poprawa dostępności przestrzennej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Cel rozwojowy 2. zostanie osiągnięty poprzez realizację działania 2.1.

Działanie 2.1 Modernizacja i rozwój połączeń komunikacyjnych

Uzasadnienie realizacji działania: Zgodnie z Ekspertyzą IGiPZ PAN z 2012 r. gminy wchodzące w skład MOF legitymują się niedostatecznym wskaźnikiem dostępności komunikacyjnej, stąd konieczność modernizacji i rozbudowy połączeń drogowych. Na obszarach wiejskich zdiagnozowano również bardzo niski wskaźnik dotyczący długości ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców, znacznie poniżej wartości osiąganych na poziomie kraju i województwa. Dalszy rozwój społeczno-gospodarczy MOF, w przypadku braku odpowiednich inwestycji komunikacyjnych skutkować może przeciążeniem istniejących sieci połączeń. Wobec powyższego konieczna jest rozbudowa obecnej infrastruktury drogowej, usprawniająca przepływ ludzi, towarów i usług w obrębie MOF. Umożliwi ona lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów i potencjałów obszaru, w tym ludzkich i gospodarczych. Poprawi także jakość życia mieszkańców MOF Stalowej Woli, dzięki możliwości łatwiejszego przemieszczania się z miejsca zamieszkania, w kierunku centrów gospodarczych, handlowych, rekreacyjnych i kulturalnych.

Przykładowe typy operacji:

- 1) inwestycje dotyczące poprawy połączeń drogowych MOF Stalowej Woli z głównymi ośrodkami życia społeczno-gospodarczego w województwie i kraju (kluczowe szlaki komunikacyjne, w tym obwodnica Stalowej Woli i Niska),
- 2) inwestycje dotyczące poprawy połączeń drogowych wewnątrz obszaru funkcjonalnego (m.in. drogi gminne i powiatowe),
- 3) budowa, rozbudowa lub modernizacja ścieżek rowerowych.

Oczekiwane efekty:

- poprawa dostępności komunikacyjnej MOF.

Działanie 2.1 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Długość wybudowanych dróg: wojewódzkich, powiatowych, gminnych (km)	Dane gmin MOF
Długość przebudowanych dróg wojewódzkich, powiatowych, gminnych (km)	Dane gmin MOF
Liczba wybudowanych obwodnic (szt.)	Dane gmin MOF
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych (km)	Dane gmin MOF
Długość przebudowanych ścieżek rowerowych (km)	Dane gmin MOF

Priorytet 3. ŚRODOWISKO NATURALNE

Cel rozwojowy 3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Cel rozwojowy 3. zostanie osiągnięty poprzez uzyskanie efektu synergicznego w ramach realizacji działań 3.1, 3.2 i 3.3.

Działanie 3.1 Poprawa dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego

Uzasadnienie realizacji działania: MZK w Stalowej Woli, obsługujący w zakresie komunikacji miejskiej wszystkie gminy tworzące MOF Stalowej Woli, dysponuje przestarzałym taborom autobusowym, który emituje znaczne ilości zanieczyszczeń do środowiska. Równocześnie stan powietrza na terenie MOF Stalowej Woli wymaga poprawy i konieczne jest wdrożenie działań zmierzających do zredukowania zanieczyszczenia powietrza substancjami szkodliwymi. Należy także zaznaczyć, iż stan techniczny pojazdów zagraża realizacji usług komunikacji miejskiej na obecnym poziomie na terenie całego obszaru funkcjonalnego. Sytuacja taka może wpłynąć na spadek mobilności mieszkańców z wszystkich gmin tworzących MOF Stalowej Woli i utrudnienie im dojazdu do pracy oraz korzystania z oferty kulturalnej, społecznej, zdrowotnej, handlowej, gospodarczej na tym terenie. Zastąpienie wyeksploatowanych autobusów nowoczesnymi autobusami, przyjaznymi dla środowiska umożliwi zmniejszenie emisji zanieczyszczeń, utrzymanie oczekiwanej mobilności w regionie oraz stymulowanie atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej MOF Stalowej Woli. Celem zapewnienia kompletnej oferty transportu publicznego dla mieszkańców, stanowiącej atrakcyjną alternatywę dla prywatnej komunikacji samochodowej konieczne jest także zapewnienie odpowiedniego zaplecza technicznego do obsługi taboru i infrastruktury na potrzeby komunikacji miejskiej (pętle, zatoki, wiaty itp.) oraz wprowadzenie udogodnień dla pasażerów ułatwiających dostęp do komunikacji miejskiej jak np. nowoczesne centra/punkty przesiadkowe, parkingi w systemie Park & Ride oraz Bike & Ride, ścieżki rowerowe połączone z siecią komunikacji miejskiej, inteligentne systemy informacji pasażerskiej itp.). Zapewnienie wysokiej jakości systemu transportu publicznego połączone z promocją strategii niskoemisyjnych może także wpłynąć na częstsze niż dotychczas korzystanie

z tej formy komunikacji na obszarze funkcjonalnym. Dla dalszego wykorzystania potencjału przyrody MOF konieczne jest więc zintegrowane i kompleksowe podejście do wdrażania rozwiązań przyjaznych środowisku poprzez wprowadzenie niskoemisyjnego transportu publicznego na terenie każdej z gmin obszaru.

Przykładowe typy operacji:

- 1) zakup/modernizacja niskoemisyjnego taboru transportu publicznego miejskiego,
- 2) budowa/przebudowa linii komunikacji miejskiej,
- 3) budowa/przebudowa niezbędnej infrastruktury na potrzeby komunikacji miejskiej (np. pętli, zatok, dworców przesiadkowych, centrów przesiadkowych, parkingów w systemie Park & Ride, Bike & Ride, ścieżek rowerowych, infrastruktury do obsługi niskoemisyjnego taboru transportu publicznego takiej jak np. zaplecze techniczne do obsługi taboru w zajezdni, instalacje do dystrybucji ekologicznych nośników energii),
- 4) rozwiązania z zakresu organizacji ruchu, ułatwiające sprawne poruszanie się pojazdów komunikacji zbiorowej (np. ITS, wyznaczenie pasów ruchu dla autobusów komunikacji zbiorowej),
- 5) działania informacyjno-promocyjne mające na celu zachęcenie mieszkańców danego obszaru do wyboru transportu zbiorowego lub niezmotoryzowanego,
- 6) inwestycje w infrastrukturę drogową niezbędną do rozwoju/odtworzenia systemu transportu publicznego (zmiany organizacji systemu transportu publicznego).

Oczekiwane efekty:

- zmniejszenie emisji substancji szkodliwych dla środowiska dzięki wprowadzeniu do eksploatacji niskoemisyjnych autobusów komunikacji miejskiej na terenie MOF,
- wzrost jakości systemu transportu publicznego na terenie MOF.

Działanie 3.1 obejmuje realizację projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 (Działanie 5.4).

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO ₂ /rok)	Dane MZK, Laboratorium Międzyuczelniane (stacja monitoringu)
Szacowany roczny spadek emisji PM ₁₀ (t/rok)	
Liczba przewozów komunikacją miejską na przebudowanych i nowych liniach komunikacji miejskiej (szt./rok)	Dane MZK
Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej (szt.)	Dane MZK
Liczba zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej (szt.)	Dane MZK
Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych	Dane MZK

Działanie 3.2 Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami

Uzasadnienie realizacji działania: Na terenie MOF istnieje duża dysproporcja w dostępie do infrastruktury kanalizacyjnej. Szczególne deficyty w tym zakresie zdiagnozowano na obszarach wiejskich w miejscowościach: Pysznica oraz Kotowa Wola i Obojna (gmina Zaleszany). Modernizacji/rozbudowy wymagają także oczyszczalnie ścieków w Kępiu Zaleszańskim (gmina Zaleszany), Pysznicy i Nisku. Poprawa stanu instalacji technicznych ma szczególne znaczenie dla tych gmin ze względu na rosnącą na ich terenie w ostatnich latach liczbę mieszkańców. Stan środowiska naturalnego na terenie MOF w dużej mierze zależy będzie również od systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, w tym w szczególności systemu ich zbierania i zagospodarowywania. Ważnym elementem tworzącym sprawne gospodarowanie odpadami jest m.in. tworzenie punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Obecnie na terenie MOF tego typu punkt działa jedynie na obszarze miasta Stalowa Wola. Celem dalszego zrównoważonego rozwoju MOF konieczny jest rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, w zakresie oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami. Inwestycje te z jednej strony podniosą atrakcyjność osiedleńczą obszaru MOF, a z drugiej strony wpłyną pozytywnie na jakość okolicznych wód i stan środowiska naturalnego. Rozbudowa instalacji komunalnych ma także ogromne znaczenie dla rozwoju gospodarki i powstawania nowych przedsiębiorstw.

Przykładowe typy operacji:

- 1) budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury oczyszczalni ścieków,
- 2) budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury kanalizacji ściekowej,
- 3) zakup urządzeń i aparatury pomiarowej w zakresie gospodarki wodno-ściekowej (np. mobilne laboratoria, instalacje kontrolno-pomiarowe),
- 4) budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub wyposażenie instalacji przetwarzania odpadów komunalnych, w tym składowisk odpadów komunalnych,
- 5) budowa, rozbudowa, przebudowa i/lub wyposażenie punktów selektywnej zbiórki odpadów komunalnych,
- 6) zakup pojazdów specjalistycznych na potrzeby gospodarki odpadami komunalnymi.

Oczekiwane efekty:

- wzrost dostępu mieszkańców MOF do infrastruktury kanalizacyjnej,
- wzrost dostępu mieszkańców MOF do ulepszonych oczyszczania ścieków,
- rozwój infrastruktury gospodarowania odpadami na terenie MOF.

Działanie 3.2 obejmuje częściowo realizację projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 (Działanie 4.2, 4.3).

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba wybudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba przebudowanych/rozbudowanych oczyszczalni ścieków komunalnych (szt.)	Dane gmin MOF
Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej (km)	Dane gmin MOF
Długość przebudowanej / rozbudowanej kanalizacji sanitarnej (km)	Dane gmin MOF
Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczania ścieków (RLM)	Dane gmin MOF
Korzystający z infrastruktury kanalizacyjnej jako % ogółu ludności MOF (%)	Dane GUS
Liczba wybudowanych zakładów przetwarzania odpadów (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba przebudowanych/rozbudowanych zakładów przetwarzania odpadów (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba wspartych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba zrehabilitowanych składowisk odpadów (szt.)	Dane gmin MOF
Pojemność wybudowanych składowisk odpadów, w tym odpadów niebezpiecznych (m ³)	Dane gmin MOF

Działanie 3.3 Modernizacja energetyczna budynków i rozwój OZE

Uzasadnienie realizacji działania: Stan powietrza na terenie MOF Stalowej Woli wymaga poprawy i konieczne jest wdrożenie działań zmierzających do zredukowania zanieczyszczenia powietrza substancjami szkodliwymi. Negatywny wpływ na środowisko naturalne ma między innymi nieefektywna pod kątem energetycznym infrastruktura budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych, co wpływa na zwiększoną emisję zanieczyszczeń do atmosfery. Wobec powyższego jednym z kluczowych kierunków rozwoju MOF jest zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego, m.in. poprzez rozwój OZE i niskoemisyjnej gospodarki, która w wydajny sposób wykorzystuje zasoby i zmniejsza emisje zanieczyszczeń. Dla dalszego wykorzystania potencjału przyrody MOF konieczne jest więc zintegrowane i kompleksowe podejście do wdrażania rozwiązań niskoemisyjnych.

Przykładowe typy operacji:

- 1) modernizacja energetyczna (w tym głęboka) budynków użyteczności publicznej i wielorodzinnych budynków mieszkalnych wraz z wymianą wyposażenia tych obiektów na energooszczędne,
- 2) roboty budowlane i/lub wyposażenie w zakresie przedsięwzięć dotyczących wytwarzania energii z odnawialnych źródeł w oparciu o energię wody, wiatru, słońca, geotermii, biogazu i biomasy,
- 3) roboty budowlane i/lub wyposażenie instalacji wytwarzania energii w procesach wysokosprawnej kogeneracji ze źródeł odnawialnych,
- 4) roboty budowlane i/lub wyposażenie dotyczące budowy, rozbudowy, przebudowy sieci ciepłowniczych, które służą dystrybucji ciepła wytwarzanego wyłącznie z OZE.

Oczekiwane efekty:

- ograniczenie emisji gazów cieplarnianych na terenie MOF,
- obniżenie kosztów eksploatacji budynków na terenie MOF,
- ograniczenie zużycia energii cieplnej/elektrycznej na terenie MOF,
- Wzrost udziału energii z OZE w produkcji energii.

Działanie 3.3 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych
Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji (m ²)	
Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (tony ekwiwalentu CO ₂ /rok)	
Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej (GJ/rok)	
Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej (MWh/rok)	
Produkcja energii elektrycznej z nowo wybudowanych/nowych mocy wytwórczych instalacji wykorzystujących OZE (MWh _e /rok i MWh _t /rok)	
Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych (MWe i MW _t)	
Dodatkowa zdolność wytwarzania energii elektrycznej w warunkach wysokosprawnej kogeneracji (MWe i MW _t)	

Priorytet 4. TURYSTYKA I KULTURA

Cel rozwojowy 4. Poprawa konkurencyjności turystycznej i kulturalnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Cel rozwojowy 4. zostanie osiągnięty poprzez uzyskanie efektu synergicznego w ramach realizacji działań 4.1 i 4.2.

Działanie 4.1 Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury i zaplecza kultury

Uzasadnienie realizacji działania: MOF Stalowej Woli posiada znaczny potencjał dziedzictwa kulturowego, który nie jest wystarczająco wykorzystywany do celów działań kulturalnych, edukacyjnych i turystycznych. Na terenie MOF Stalowej Woli występuje wiele obiektów zabytkowych, wymagających renowacji i dostosowania do pełnienia funkcji turystycznych, kulturalnych, edukacyjnych i społecznych. Wspólne dla całego obszaru są braki w różnego rodzaju zagospodarowaniu turystycznym, w tym dostosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych. Infrastruktura kulturalna również wymaga pilnej interwencji. Na analizowanym terenie nie istnieje wspólna, zintegrowana promocja dziedzictwa kulturowego MOF. Wobec powyższego konieczne jest dalsze inwestowanie w tworzenie bazy turystycznej oraz rekreacyjnej, wykorzystującej zasoby infrastrukturalne i kulturowe MOF. Ponadto inwestycji, modernizacji wymagają placówki kulturalne, realizujące zadania związane z kulturą i lokalnym dziedzictwem kulturowym. Potrzeby inwestycyjne w placówkach kultury wynikają z degradacji technicznej użytkowanych budynków (przeważnie zabytkowych), ograniczonych zasobów i sprzętu wykorzystywanego w działalności kulturalnej, czy zmian zachodzących w technologiach, wpływających na wzrost dostępu do obiektów kultury i jakości przedstawianej oferty zajęć w domach kultury. Nowoczesne technologie komunikacyjne ICT stanowią również doskonałą formę dostępności do oferty kulturalnej i obiektów kultury na terenie MOF, które dzisiaj ze względu na ograniczone środki finansowe instytucji kultury, wykorzystywane są w niewystarczającym stopniu. Potencjał prezentowanego obszaru może z powodzeniem zostać wykorzystany do tworzenia wspólnych dla całego MOF, komplementarnych względem siebie

markowych produktów turystycznych, podnoszących atrakcyjność tego terenu. Preferowane jest także tworzenie sal pamięci i ekspozycji, prezentujących dorobek kulturalny i historię regionu. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego może w znaczący sposób przyczynić się do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru funkcjonalnego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej, rozszerzenie alternatywy spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych, rozwój zainteresowań związanych z kulturą, kreowanie poczucia tożsamości regionalnej, a także rozwój sektora usług okołoturystycznych i zaplecza turystycznego oraz tworzenie nowych miejsc pracy w branży turystycznej. Powyższe czynniki przekładają się na podnoszenie jakości życia mieszkańców, w szczególności budując związek z miejscem zamieszkania i podnosząc atrakcyjność osiedleńczą MOF Stalowej Woli. Z kolei zintegrowana i wielokierunkowa promocja wspólnego dziedzictwa kulturowego przyczyni się do kształtowania pozytywnego wizerunku MOF Stalowej Woli.

Przykładowe typy operacji:

- 1) ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego - zabytków ruchomych i nieruchomych - poprzez dążenie do przywrócenia ich dawnej świetności, zabezpieczenie przed degradacją w przyszłości oraz udostępnienie jako atrakcji kulturalnych i turystycznych regionu (prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane, zakup wyposażenia na potrzeby powyższych działań, w tym w zakresie infrastruktury służącej udostępnianiu zabytków, znajdującej się w ich bezpośrednim otoczeniu, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych, zabezpieczenie i monitoring itp.),
- 2) rozwój zasobów kultury poprzez inwestycje dotyczące infrastruktury służącej działalności kulturalnej i ochronie dziedzictwa kulturowego, umożliwiające podniesienie atrakcyjności kulturalnej regionu i zwiększenie dostępności dóbr kultury (rozbudowa, przebudowa, zakup wyposażenia w zakresie infrastruktury instytucji kultury, w tym teatrów, bibliotek, ognisk artystycznych, muzeów, domów kultury, galerii sztuki, wraz z bezpośrednim otoczeniem powiązanim z funkcjonowaniem tych obiektów, dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych, zabezpieczenie i monitoring itp.),
- 3) tworzenie markowych produktów turystycznych (np. wiosek tematycznych czy szlaków turystycznych wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe).

Oczekiwane efekty:

- ochrona zabytków i zachowanie dziedzictwa kulturowego MOF dla przyszłych pokoleń,
- zwiększenie dostępu do atrakcyjnej oferty kulturalnej i dóbr kultury,
- podniesienie atrakcyjności turystycznej MOF poprzez wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego,
- wzrost liczby markowych produktów turystycznych na terenie MOF,
- rozwój usług okołoturystycznych na terenie MOF.

Działanie 4.1 obejmuje realizację projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 (Działanie 4.4).

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem (szt.)	Dane gmin MOF, Muzeum Regionalnego
Liczba zabytków ruchomych objętych wsparciem (szt.)	Dane gmin MOF, Muzeum Regionalne
Liczba instytucji kultury objętych wsparciem (szt.)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych, Muzeum Regionalnego
Liczba markowych produktów turystycznych wykorzystujących dziedzictwo kulturowe, stworzonych na terenie MOF (szt.)	Dane gmin MOF, Muzeum Regionalnego
Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne (odwiedziny/rok)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych, Muzeum Regionalnego
Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem (osoby/rok)	Dane gmin MOF i ich jednostek organizacyjnych, Muzeum Regionalnego
Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie MOF (os.)	Dane GUS
Liczba podmiotów prowadzących działalność w sekcji I wg PKD 2007 na terenie MOF - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (szt.)	Dane GUS
Liczba podmiotów prowadzących działalność w sekcji N 79 wg PKD 2007 na terenie MOF - działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane (szt.)	Dane GUS

Działanie 4.2 Rozwój funkcji turystycznych w oparciu o zasoby przyrody

Uzasadnienie realizacji działania: MOF Stalowej Woli posiada znaczny potencjał przyrody, który nie jest wystarczająco wykorzystywany do rozwoju funkcji turystycznych MOF (lasy będące pozostałością Puszczy Sandomierskiej, tereny zielone na obszarach miejskich i wiejskich, parki, rzeka San wraz z jej dopływami oraz zbiorniki wodne w gminie Nisko i Zaleszany). Obszary

te w wielu miejscach wymagają dostosowania do pełnienia funkcji turystycznych i wyposażenia w infrastrukturę okołoturystyczną. Wspólne dla całego obszaru są m.in. braki w zagospodarowaniu turystycznym. Odpowiednie zagospodarowanie terenów zielonych MOF, umożliwiające rozwój funkcji turystycznych oraz edukacyjnych, sportowych i rekreacyjnych w oparciu o zasoby przyrody może przyczynić się do zrównoważonego rozwoju MOF Stalowej Woli, jako miejsca, które obok możliwości gospodarczych oferuje bogatą ofertę spędzania czasu wolnego na łonie przyrody. Wobec powyższego konieczne jest dalsze inwestowanie w tworzenie bazy turystycznej oraz rekreacyjnej, wykorzystującej zasoby infrastrukturalne i przyrodnicze MOF. Zasoby środowiska naturalnego umożliwiają także tworzenie wspólnych dla całego MOF, komplementarnych względem siebie markowych produktów turystycznych. Wykorzystanie dziedzictwa przyrody może w znaczący sposób przyczynić się do dalszego rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru funkcjonalnego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej, rozszerzenie alternatywy spędzania czasu wolnego dla dzieci, młodzieży i dorosłych, rozwój zainteresowań związanych ze środowiskiem naturalnym, kreowanie poczucia tożsamości regionalnej, a także rozwój sektora usług okołoturystycznych i zaplecza turystycznego oraz tworzenie nowych miejsc pracy w branży turystycznej. Powyższe czynniki przekładają się na podnoszenie jakości życia mieszkańców, w szczególności budując związek z miejscem zamieszkania i podnosząc atrakcyjność osiedleńczą obszaru funkcjonalnego. Z kolei zintegrowana i wielokierunkowa promocja wspólnych zasobów przyrody może przyczynić się do kształtowania pozytywnego wizerunku MOF Stalowej Woli.

Przykładowe typy operacji:

- 1) wsparcie i promowanie form ochrony przyrody,
- 2) tworzenie i rozwój infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjnej w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze (np. szlaki turystyczne, ścieżki przyrodniczo-edukacyjne, wioski tematyczne wykorzystujące lokalne dziedzictwo przyrodnicze, zagospodarowanie zbiorników wodnych na potrzeby rozwoju turystyki aktywnej i wypoczynkowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą),
- 3) edukacja ekologiczna,
- 4) rozwój terenów zielonych.

Oczekiwane efekty:

- podniesienie atrakcyjności turystycznej MOF poprzez wykorzystanie potencjału przyrody,
- wzrost liczby markowych produktów turystycznych na terenie MOF,
- rozwój usług okołoturystycznych na terenie MOF,
- zachowanie dziedzictwa przyrody MOF dla przyszłych pokoleń,
- poprawa świadomości ekologicznej mieszkańców MOF.

Działanie 4.2 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba wspartych form ochrony przyrody (szt.)	Dane gmin MOF oraz ich jednostek organizacyjnych, Nadleśnictwa
Powierzchnia terenów zielonych objętych wsparciem (ha)	Dane gmin MOF
Liczba realizowanych na terenie MOF, projektów dot. tworzenia i rozwoju infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjnej w oparciu o lokalne zasoby przyrodnicze (szt.)	Dane gmin MOF oraz ich jednostek organizacyjnych, Nadleśnictwa, www.mapa.dotacji.gov.pl
Liczba nowopowstałych/zmodernizowanych obiektów na terenie MOF, przystosowanych do pełnienia funkcji turystycznych w oparciu o potencjał przyrody (szt.)	Dane gmin MOF, Nadleśnictwa
Liczba osób korzystających ze zmodernizowanych/ nowopowstałych obiektów na terenie MOF, przystosowanych do pełnienia funkcji turystycznych w oparciu o potencjał przyrody (os.)	Dane gmin MOF, Nadleśnictwa
Liczba podmiotów prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem (szt.)	Dane gmin MOF, Nadleśnictwa
Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie MOF (os.)	Dane GUS
Liczba podmiotów prowadzących działalność w sekcji I wg PKD 2007 na terenie MOF - działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (szt.)	Dane GUS
Liczba podmiotów prowadzących działalność w sekcji N 79 wg PKD 2007 na terenie MOF - działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane (szt.)	Dane GUS

Priorytet 5. SFERA SPOŁECZNA

Cel rozwojowy 5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Cel rozwojowy 5. zostanie osiągnięty poprzez uzyskanie efektu synergicznego w ramach realizacji działań 5.1, 5.2 i 5.3.

Działanie 5.1 Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Uzasadnienie realizacji działania: Na terenie MOF Stalowej Woli występują obszary o niewłaściwym potencjale, wymagające ożywienia i wyprowadzenia ze stanu kryzysowego, charakteryzujące się degradacją fragmentów zabudowy (często o dużych walorach historycznych i architektonicznych), wysokim stopniem dekapitalizacji infrastruktury technicznej, niedostępnością transportową oraz koncentracją negatywnych zjawisk społecznych, w tym bezrobocia i zagrożenia wykluczeniem społecznym. Skutkuje to obniżeniem atrakcyjności MOF, niewłaściwą strukturą ekonomiczną, a w konsekwencji wyludnieniem. Wśród obszarów problemowych znajdują się m. in. Osiedla Fabryczne, Rozwadów i Charzewice w gminie Stalowa Wola oraz Osiedla Centrum i Podwolina w gminie Nisko. Marginalizacja społeczna, wykluczenie oraz patologie życia społecznego wymuszają podjęcie wspólnych, kompleksowych działań przez gminy MOF w obrębie zidentyfikowanych obszarów problemowych, które polegają na przywróceniu ich pierwotnego standardu i jakości celem zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego MOF Stalowej Woli, a więc ich rewitalizacji w oparciu o lokalny potencjał przestrzenny i społeczny. Zgodnie z charakterem projektów rewitalizacyjnych konieczna jest zarówno rewitalizacja oparta o czynnik społeczny, jak i rewitalizacja fizyczna zdegradowanych obiektów. W związku z powyższym działania rewitalizacyjne, w tym związane z rewitalizacją przestrzenną, będą podporządkowane celom społecznym związanym z redukcją ubóstwa i wykluczenia społecznego. Celem działań infrastrukturalnych będzie wsparcie potrzeb społeczności zamieszkującej obszar kryzysowy. Jedynie kompleksowe podejście do rozwiązania problemu może okazać się skuteczne dla odniesienia sukcesu i wyprowadzenia tych obszarów ze stanu kryzysowego. Skuteczna

rewitalizacja obszarów MOF o największym nasileniu zjawisk negatywnych, wskazanych w programach rewitalizacji gmin Stalowa Wola i Nisko, zapobiegać będzie wykluczeniu społecznemu mieszkańców tych obszarów, ograniczy zaobserwowane deficyty, a przede wszystkim pozwoli na skuteczne wsparcie mieszkańców i poprawi ich funkcjonowanie w lokalnej społeczności. Rezultaty szeroko definiowanych działań rewitalizacyjnych z jednej strony znajdą odzwierciedlenie w poziomie jakości życia mieszkańców, z drugiej natomiast wpłyną na atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną obszaru. Obie wskazane zmienne mają kluczowe znaczenie w kontekście zidentyfikowanych tendencji w zakresie demografii i dynamiki rozwoju gospodarczego MOF Stalowej Woli. Rewitalizacja obszarów problemowych będzie musiała wynikać z Programów Rewitalizacji poszczególnych gmin.

Przykładowe typy operacji:

- 1) Rewitalizacja przestrzenna obszarów problemowych określonych w Programach Rewitalizacji poszczególnych gmin tworzących MOF Stalowej Woli, w tym m.in.:
 - a) przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, remont w celu przywrócenia i/lub nadania nowych funkcji społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych lub rekreacyjnych (w tym budynków i przyległego do nich otoczenia, przestrzeni publicznej) itp.,
 - b) roboty restauratorskie i konserwatorskie budynków znajdujących się w rejestrze zabytków, budynków położonych w strefie ochrony konserwatorskiej wraz z zagospodarowaniem terenu funkcjonalnie związanego z budynkiem,
 - c) budowa, przebudowa, rozbudowa infrastruktury komunalnej i drogowej, poprawiającej dostępność do rewitalizowanych obiektów i terenów oraz dostęp do usług komunalnych,
 - d) przebudowa części wspólnych budynków mieszkalnych,
 - e) przebudowa i zakup systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego,
 - f) realizacja zakupu sprzętu i wyposażenia bezpośrednio związanego z funkcją, jaką będzie pełniona przez budynek/przestrzeń publiczną.
 - 2) Rewitalizacja społeczna obszarów problemowych określonych w Programach Rewitalizacji poszczególnych gmin tworzących MOF Stalowej Woli, w tym m.in.:
-

- a) działania służące aktywizacji zawodowej (np. poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, staże i praktyki zawodowe, szkolenia, subsydiowane zatrudnienie, wyposażenie/doposażenie stanowiska pracy, wsparcie adaptacyjne pracownika, wsparcie mobilności zawodowej itp.),
- b) programy obejmujące usługi aktywnej integracji o charakterze społecznym, edukacyjnym, zdrowotnym, zawodowym, zawierające instrumenty odpowiadające na indywidualne potrzeby (np. praca socjalna, poradnictwo i wsparcie indywidualne oraz grupowe, poradnictwo specjalistyczne, zajęcia w ramach Centrum Integracji Społecznej/Klubu Integracji Społecznej, zajęcia podnoszące kompetencje kluczowe, działania diagnostyczne i terapeutyczne itp.),
- c) działania integrujące i aktywizujące społeczność lokalną, w tym osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i osoby niepełnosprawne,
- d) reintegracja zawodowa i społeczna, w tym rozwój i upowszechnianie zatrudnienia wspieranego,
- e) środowiskowe formy pomocy i samopomocy,
- f) działania wspierające opiekunów nieformalnych w opiece domowej,
- g) tworzenie miejsc opieki dla osób niesamodzielnych,
- h) usługi mieszkalnictwa o charakterze wspomaganym,
- i) programy wczesnego wykrywania wad rozwojowych i rehabilitacji,
- j) działania poprawiające dostęp do usług zdrowotnych
- k) działania podnoszące umiejętności kobiet będących w ciąży, jak również młodych matek i rodziców,
- l) usługi ochrony zdrowia psychicznego,
- m) praca z rodziną (m.in. asystentura rodzinna, konsultacje/poradnictwo/wsparcie specjalistyczne, terapia i mediacje, usługi dla rodzin z dziećmi, pomoc prawna grupy wsparcia/samopomocowe, wsparcie rodzin wspierających itp.),
- n) pomoc w opiece i wychowaniu dzieci w placówkach wsparcia dziennego m.in. poprzez tworzenie nowych i rozwój już istniejących placówek wsparcia

- dziennego (m.in. koła zainteresowań, świetlice, kluby, ogniska wychowawcze, zajęcia/terapia specjalistyczna, praca podwórkowa realizująca działania animacyjne i socjoterapeutyczne itp.),
- o) działania wspierające pieczę zastępczą i proces deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej,
 - p) działania o charakterze prewencyjnym w stosunku do zjawiska wykluczenia społecznego, w tym przeciwdziałanie patologiom społecznym,
 - q) bezpłatne poradnictwo prawne, obywatelskie, specjalistyczne itp.,
 - r) aktywizacja społeczna i obywatelska,
 - s) tworzenie i rozwój miejsc aktywności lokalnej,
 - t) animacja społeczna,
 - u) współpraca z organizacjami młodzieżowymi i patriotycznymi,
 - v) działania wzmacniające partycypację społeczną w procesie kształtowania przestrzeni miejskiej,
 - w) działania upowszechniające kulturę i dziedzictwo kulturowe, szczególnie związane z obszarami rewitalizowanymi,
 - x) usługi animacyjne, inkubacyjne i biznesowe dla wsparcia rozwoju ekonomii społecznej.

Oczekiwane efekty:

- podniesienie jakości życia mieszkańców MOF na terenie objętym kompleksową rewitalizacją,
- wzrost atrakcyjności osiedleńczej MOF na terenie objętym kompleksową rewitalizacją,
- poprawa dostępu mieszkańców MOF do usług społecznych, gospodarczych, edukacyjnych, kulturalnych, turystycznych/rekreacyjnych na terenie objętym kompleksową rewitalizacją,
- ograniczone problemy społeczne na obszarach rewitalizowanych,
- wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej na obszarach rewitalizowanych,

Działanie 5.1 obejmuje częściowo realizację projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 (Działanie 6.3, 7.1, 7.2, 7.3, 8.3, 8.4, 8.5).

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją (ha)	Dane gmin MOF
Budynki publiczne lub komercyjne wybudowane lub wyremontowane na obszarach miejskich (m ²)	Dane gmin MOF
Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych, istniejących po zakończeniu projektu (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych, istniejących po zakończeniu projektu (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (szt.)	Dane GUS
Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie (os.)	Dane gmin MOF
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (os.)	Dane gmin MOF
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (os.)	Dane gmin MOF
Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (os.)	Dane gmin MOF
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg miejsca zamieszkania	Dane PUP
Liczba długotrwale bezrobotnych w stosunku do bezrobotnych ogółem (%)	Dane PUP
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg miejsca zamieszkania	Dane PUP
Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w przeliczeniu na 100 osób wg miejsca zamieszkania	Dane OPS gmin MOF
Korzystający ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności w przeliczeniu na 100 osób wg miejsca zamieszkania	Dane OPS gmin MOF
Liczba organizacji pozarządowych na 100 osób wg miejsca zamieszkania	Dane gmin MOF, Starostwa Powiatowego
Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców MOF (szt.)	Dane GUS

Działanie 5.2 Rozwój usług dla osób starszych

Uzasadnienie realizacji działania: Mając na uwadze rosnącą liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na terenie MOF Stalowej Woli oraz niewystarczające zasoby infrastrukturalne podmiotów świadczących usługi na rzecz seniorów konieczna jest realizacja szeroko zakrojonych działań, ułatwiających dostęp mieszkańcom ze wszystkich gmin MOF do wysokiej jakości usług edukacyjnych, kulturalnych, społecznych i zdrowotnych dla osób starszych.

W tym celu wskazane jest realizowanie m.in. programów profilaktyczno-edukacyjnych, promujących zachowania prozdrowotne i aktywność fizyczną oraz rozwijanie usług opiekuńczych, rehabilitacyjnych i terapeutycznych dla seniorów (wprowadzenie usług opieki dziennej, zastosowanie terapii ruchowej itp.), a także ułatwianie dostępu do tych usług poprzez zapewnienie odpowiedniej infrastruktury (np. tworzenie i rozbudowa zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych, budowa hospicjum). Działania te przyczynią się do podniesienia jakości życia starszych mieszkańców MOF, wpływając tym samym na wzrost atrakcyjności osiedleńczej tego obszaru.

Przykładowe typy operacji:

- 1) tworzenie nowej i rozwój już istniejącej infrastruktury umożliwiającej realizację usług na rzecz osób starszych, w tym przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, remonty i wyposażenie istniejącej infrastruktury podmiotów ochrony zdrowia (np. placówki wsparcia dziennego dla osób starszych, hospicja, itp.),
- 2) tworzenie i/lub funkcjonowanie wypożyczalni sprzętu pielęgnacyjnego, rehabilitacyjnego i wspomagającego w połączeniu z nauką ich obsługi i doradztwem w zakresie jego wykorzystania w celu tworzenia warunków do opieki domowej,
- 3) rozwój różnego rodzaju, wysokiej jakości, usług dla osób starszych, w tym usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, opiekuńczych, specjalistycznych, rehabilitacyjnych i terapeutycznych, itp.
- 4) poprawa dostępu do opieki nad osobami starszymi i niesamodzielnymi (np. świadczeń geriatrycznych, ambulatoryjnych i stacjonarnych placówek geriatrycznych, rozwój opieki długoterminowej, hospicyjnej dla osób starszych),
- 5) szkolenia z zakresu opieki i rehabilitacji osób sprawujących opiekę nad osobami niesamodzielnymi, zależnymi,
- 6) programy profilaktyczno-edukacyjne dla osób starszych, promujące zachowania prozdrowotne i aktywność fizyczną.

Oczekiwane efekty:

- podniesienie jakości życia starszych mieszkańców MOF,
- zmniejszenie zagrożenia wykluczeniem społecznym starszych mieszkańców MOF,

- ułatwienie starszym mieszkańcom MOF dostępu do infrastruktury zdrowotnej i społecznej oraz wysokiej jakości usług społecznych, edukacyjnych, kulturalnych, profilaktycznych i zdrowotnych.

Działanie 5.2 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych, istniejących po zakończeniu projektu (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba nowowytbudowanych/zmodernizowanych obiektów sprzyjających rozwojowi usług dla osób starszych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba wspartych podmiotów leczniczych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, objętych usługami zdrowotnymi w programie (os.)	Dane gmin MOF
Liczba osób powyżej 50 roku życia, objętych wsparciem w programie (os.)	Dane gmin MOF
Ludność w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ludności w wieku produkcyjnym wg faktycznego miejsca zamieszkania	Dane gmin MOF

Działanie 5.3 Kształcenie w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych

Uzasadnienie realizacji działania: Edukacja to jeden z głównych czynników decydujących o rozwoju społecznym i gospodarczym w społeczeństwie opartym na wiedzy. Mając na uwadze przemysłowy charakter regionu oraz potrzeby lokalnej gospodarki MOF Stalowej Woli istotne jest tworzenie warunków dla rozwoju kompetencji kluczowych u dzieci i młodzieży, szczególnie kompetencji matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych. Kompetencje kluczowe zostały zdefiniowane w *Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie* jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji, niezbędnych do samorealizacji i rozwoju osobistego, aktywnego obywatelstwa, integracji społecznej i zatrudnienia. W powyższym dokumencie wskazano 8 kompetencji kluczowych: porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w językach obcych, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresja kulturalna. Kompetencje te stanowią ważny

czynnik innowacji, produktywności i konkurencyjności społeczeństw oraz mają pozytywny wpływ na motywację i zadowolenie pracowników. Rozwój kompetencji kluczowych może się więc w znaczny sposób przyczynić do dalszego zrównoważonego rozwoju MOF Stalowej Woli i wykorzystania jego potencjałów oraz zmniejszenia skali występowania zdiagnozowanych na tym obszarze problemów społecznych (bezrobocie, ubóstwo, patologie, mała aktywność społeczna itp.) i ekonomicznych (zbyt niska aktywność gospodarcza).

Przykładowe typy operacji:

- 1) inwestycje związane z infrastrukturą i/lub wyposażeniem szkół i placówek tworzących system oświaty oraz instytucji/podmiotów popularyzujących naukę i innowacje (w tym dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych) w celu podnoszenia jakości kształcenia w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych,
- 2) rozwój wśród uczniów kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej),
- 3) tworzenie warunków dla nauczania opartego na metodzie eksperymentu,
- 4) wsparcie na rzecz zwiększenia wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych w procesie nauczania oraz rozwijania kompetencji informatycznych,
- 5) programy wspomagające szkołę lub placówkę oświaty w procesie indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i w pracy z uczniem młodszym,
- 6) podnoszenie kwalifikacji zawodowych nauczycieli w zakresie kompetencji cyfrowych, prowadzenia zajęć metodą eksperymentu, stosowania metod oraz form organizacyjnych sprzyjających kształtowaniu i rozwijaniu u uczniów kompetencji kluczowych niezbędnych na rynku pracy oraz właściwych postaw/umiejętności (kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej).

Oczekiwane efekty:

- rozwój kompetencji kluczowych wśród dzieci i młodzieży z obszaru MOF,
- kształcenie zgodnie z obserwowanym zapotrzebowaniem rynku pracy, kierunkami rozwoju lokalnej gospodarki i potencjałami MOF,
- rozwój uczniów na miarę ich indywidualnych możliwości.

Działanie 5.3 nie obejmuje realizacji projektów, składanych w odpowiedzi na konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020.

Wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Źródło weryfikacji
Liczba wspartych podmiotów, która dostosowała swoją infrastrukturę lub wyposażenie na potrzeby kształcenia w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba wspartych instytucji popularyzujących naukę i innowacje (szt.)	Dane gmin MOF
Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie (os.)	Dane gmin MOF
Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie (os.)	Dane gmin MOF
Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu (os.)	Dane gmin MOF
Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu (os.)	Dane gmin MOF

5.3 Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 i poza nimi

Tabela 45 Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 i poza nimi

Cel rozwojowy Strategii Rozwoju MOF	Działanie Strategii Rozwoju MOF	Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020	Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów standardowych RPO WP 2014-2020 lub innych funduszy zewnętrznych
1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	1.1 Tworzenie owych i rozwój istniejących przedsiębiorstw	TAK (Działanie 1.3 RPO WP inkubatory przedsiębiorczości)	TAK (Działania 1.4, 7.3, 8.5 RPO WP)
	1.2 Uzbrajanie terenów inwestycyjnych	NIE	TAK (Działanie 1.3 RPO WP strefy aktywności gospodarczej)
	1.3 Rozwój współpracy pomiędzy nauką a gospodarką	NIE	TAK (Działania 1.1, 1.2, 7.5 RPO WP)
2. Poprawa dostępności przestrzennej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	2.1 Modernizacja i rozwój połączeń komunikacyjnych	NIE	TAK (Działanie 5.1 RPO WP)
3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	3.1 Poprawa dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego	TAK (Działanie 5.4 RPO WP)	NIE
	3.2 Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami	TAK (Działanie 4.2, 4.3 RPO WP)	NIE
	3.3 Modernizacja energetyczna budynków i rozwój OZE	NIE	TAK (Działania 3.1 i 3.2 RPO WP)
4. Poprawa konkurencyjności turystycznej i kulturalnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	4.1 Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury i zaplecza kultury	TAK (Działanie 4.4 RPO WP)	NIE
	4.2 Rozwój funkcji turystycznych w oparciu o zasoby przyrody	NIE	TAK (Działanie 4.5 RPO WP)
5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	5.1 Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale	TAK (Działanie 6.3, 7.1, 7.2, 7.3, 8.3, 8.4 i 8.5 RPO WP)	TAK (Działania 8.1 RPO WP)
	5.2 Rozwój usług dla osób starszych	NIE	TAK (Działania 6.2 i 8.3 RPO WP)
	5.3 Kształcenie w zakresie rozwoju kompetencji kluczowych	NIE	TAK (Działania 6.4 i 9.2 RPO WP)

Tabela 46 Powiązanie działań Strategii MOF Stalowej Woli, przewidzianych do realizacji w oparciu o konkursy dedykowane dla MOF, z priorytetami inwestycyjnymi RPO WP 2014-2020

Cel rozwojowy Strategii Rozwoju MOF	Działanie Strategii Rozwoju MOF	Oś priorytetowa RPO WP 2014-2020	Cel tematyczny RPO WP 2014-2020	Priorytet inwestycyjny RPO WP 2014-2020
1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	1.1 Tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw	I Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	CT 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP	3a - Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.
3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	3.1 Poprawa dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego	V Infrastruktura komunikacyjna	CT 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach	4e - Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
	3.2 Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami	IV Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	CT 6 Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami	6a - Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie 6b - Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie.
4. Poprawa konkurencyjności turystycznej i kulturalnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	4.1 Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury i zaplecza kultury	IV Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	CT 6 Zachowanie i ochrona środowiska oraz promowanie efektywnego gospodarowania zasobami	6c - Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	5.1 Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale	VII Regionalny rynek pracy	CT 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników	8i - Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników. 8iii - Praca na własny rachunek, przedsiębiorstwo, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw.
		VI Spójność przestrzenna i społeczna	CT 9 Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją.	9b - Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.
		VIII Integracja społeczna		9iv - Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym. 9v - Wspieranie przedsiębiorczości społecznej i integracji zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych oraz ekonomii społecznej i solidarnej w celu ułatwienia dostępu do zatrudnienia.

Działania przewidziane do realizacji w oparciu o konkursy dedykowane dla MOF w ramach instrumentu terytorialnego RPO WP 2014-2020 ujęte zostaną w tzw. projektach kluczowych, rozwiązujących wspólne, najpilniejsze problemy MOF Stalowej Woli, które wdrażane będą przede wszystkim przez gminy zlokalizowane na tym obszarze, przy ewentualnej współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi.

Poza projektami kluczowymi, przewidzianymi do realizacji w ramach niniejszej Strategii w oparciu o konkursy dedykowane dla MOF, planowana jest również realizacja projektów komplementarnych, w ramach standardowej procedury naboru wniosków. Projekty komplementarne to wszystkie projekty, wpisujące się w założenia niniejszej strategii, przyczyniające się do realizacji założonych w niej celów, działań i wskaźników, realizowane na obszarze gmin tworzących MOF Stalowej Woli poza konkursami dedykowanymi dla MOF w ramach RPO WP 2014-2020. Projekty te, wdrażane nie tylko przez gminy MOF, ale także samodzielnie przez inne podmioty zlokalizowane na ich terenie, przyczynią się do niwelowania głównych problemów MOF Stalowej Woli. Będą oddziaływały na zrównoważony rozwój tego obszaru uzupełniając działania realizowane w ramach projektów kluczowych.

6. Projekty przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020

W ramach Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 przewidziano realizację wskazanych poniżej **projektów kluczowych**, planowanych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Są to:

- 1) Inkubator przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w MOF Stalowej Woli,
- 2) Mobilny MOF Stalowej Woli,
- 3) Rozwój gospodarki ściekowej na terenie gminy Zaleszany w celu ochrony wód zlewni Sanu,
- 4) Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych dla Gminy Nisko,
- 5) Szlakiem dziedzictwa kulturowego, zabytków kultury i oferty kulturalnej MOF Stalowej Woli,
- 6) Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli,
- 7) **Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej,**
- 8) **Nadbudowa i rozbudowa budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno-edukacyjno-kulturowych,**
- 9) **Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej,**
- 10) **Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku,**
- 11) **Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.**
- 12) **Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku**
- 13) **Aktywizacja osób pozostających bez pracy.**
- 14) Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli,
- 15) STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli,
- 16) **Mój pierwszy biznes jest nadzieją,**
- 17) **Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy.**

Poniżej w ujęciu tabelarycznym przedstawiono szczegóły dotyczące przewidzianych do realizacji projektów **kluczowych** oraz ich powiązania ze Strategią Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 i RPO WP 2014-2020.

Projekt zintegrowany: Inkubator przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w MOF Stalowej Woli

Cel rozwojowy 1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 1.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Tworzenie nowych i rozwój istniejących przedsiębiorstw

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa I: Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka

Działanie 1.3. Promowanie przedsiębiorczości

Cel tematyczny 3

Priorytet Inwestycyjny 3a

Lider projektu zintegrowanego: Miejski Zakład Komunalny Sp. z o.o.

Partnerzy projektu zintegrowanego: Nie dotyczy

Cel projektu zintegrowanego: wspieranie przedsiębiorczości i lepsze warunki do rozwoju MŚP

Główny zakres projektu zintegrowanego:

- Budowa hali wraz z wyodrębnioną częścią administracyjno-biurową, z możliwością dzielenia powierzchni wynajmowanych. Przewiduje się możliwość zasilania hali energią elektryczną pochodzącą z zamontowanych na konstrukcji odnawialnych źródeł energii. Przestrzeń wokół hali będzie zorganizowana w taki sposób, aby udostępnić użytkownikom miejsca parkingowe oraz umożliwić dojazd pojazdom ciężarowym. Hala ma służyć młodym przedsiębiorcom o różnych potrzebach lokalowych i z założenia ma funkcjonować w ramach działalności inkubatora przedsiębiorczości.

Zintegrowany charakter projektu:

- Zasięg projektu będzie obejmował teren Gmin wchodzących w skład MOF Stalowej Woli poprzez skierowanie oferty do przedsiębiorców zlokalizowanych na terenie Gmin MOF Stalowej Woli. Zgodnie z wytycznymi konkursu 1.3 Promowanie przedsiębiorczości, inwestycja zostanie zlokalizowana w Gminie Stalowa Wola i nie będzie powielać dostępnej infrastruktury inkubatorów o podobnym profilu, zlokalizowanej w danym lub sąsiadującym powiecie w pozostałych Gminach MOF Stalowej Woli.

Szacunkowa łączna wartość projektu zintegrowanego: 14 000 000 zł

Dofinansowanie projektu zintegrowanego w ramach RPO WP 2014-2020: 7 000 000 zł

Wkład własny gmin MOF do projektu zintegrowanego: 7 000 000 zł

Projekt zintegrowany: Mobilny MOF Stalowej Woli	
Cel rozwojowy 3 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	
Działanie 3.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego	
Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020 Oś Priorytetowa V. Infrastruktura komunikacyjna Działanie 5.4 Niskoemisyjny transport miejski Cel tematyczny 4 Priorytet Inwestycyjny 4e	
Lider projektu zintegrowanego: Gmina Stalowa Wola	
Partnerzy projektu zintegrowanego: MZK Sp. z o.o. w Stalowej Woli, Gmina i Miasto Nisko, Gmina Pysznica, Gmina Zaleszany	
Cel projektu zintegrowanego: Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń uciążliwych dla środowiska i mieszkańców MOF Stalowej Woli poprzez poprawę dostępu do niskoemisyjnego transportu publicznego.	
Główny zakres projektu zintegrowanego: Zakup niskoemisyjnych autobusów komunikacji miejskiej, systemu dynamicznej informacji pasażerskiej, zaplecza technicznego do obsługi niskoemisyjnych pojazdów, zakup nowych i wymiana zdewastowanych wiat przystankowych, budowa centrów/punktów przesiadkowych, pętli autobusowych, placów manewrowych, zatok przystankowych, parkingów typu „Park & Ride”/„Bike & Ride”, ścieżek rowerowych ułatwiających dostęp do infrastruktury komunikacji miejskiej, itp. oraz promocja niskoemisyjnego transportu miejskiego.	
Zintegrowany charakter projektu: Projekt stanowi inwestycję liniową, nieprzerwaną odcinkami wyłączonymi z projektu. Wszystkie linie autobusowe przebiegają przez teren gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany i będą obsługiwane przez niskoemisyjne autobusy, planowane do zakupu w ramach projektu, co kompleksowo wpłynie na podniesienie jakości i atrakcyjności usług transportowych oraz zmniejszenie emisji zanieczyszczeń uciążliwych dla środowiska i mieszkańców w całym MOF. Zmodernizowana infrastruktura okołotransportowa ułatwi dostęp do komunikacji miejskiej i poprawi jakość oferty transportu zbiorowego. Zintegrowana promocja niskoemisyjnego transportu miejskiego realizowana przez partnerów projektu pozwoli uzyskać efekt skali i dotrzeć do szerszego grona odbiorców MOF.	
Szacunkowa łączna wartość projektu zintegrowanego:	52 568 054,51
Dofinansowanie projektu zintegrowanego w ramach RPO WP 2014-2020:	36 827 768,27
Wkład własny gmin MOF do projektu zintegrowanego:	15 740 286,24

Projekt zintegrowany: **Rozwój gospodarki ściekowej na terenie gminy Zaleszany w celu ochrony wód zlewni Sanu**

Cel rozwojowy 3 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 3.2 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego

Działanie 4.3 Gospodarka wodno-ściekowa

Cel tematyczny 6

Priorytet Inwestycyjny 6b

Lider projektu zintegrowanego: Gmina Zaleszany

Partnerzy projektu zintegrowanego:

Nie dotyczy

Cel projektu zintegrowanego:

Ochrona wód zlewni Sanu poprzez poprawę dostępu do infrastruktury kanalizacyjnej i rozbudowę/modernizację oczyszczalni ścieków w gminie Zaleszany

Główny zakres projektu zintegrowanego:

Rozbudowa oczyszczalni ścieków w Kępie Zaleszańskim (w tym zwiększenie przepustowości do $Q_{d\dot{s}r}=1015m^3/d$, zastosowanie OZE w zakresie przygotowania ciepłej wody technologicznej), budowa sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach Kotowa Wola i Obojna, montaż oświetlenia hybrydowego stanowiącego element infrastruktury kanalizacji sanitarnej.

Zintegrowany charakter projektu:

Z uwagi na znaczne braki w infrastrukturze na terenie Gminy Zaleszany, odsetek mieszkańców korzystających z infrastruktury kanalizacyjnej jest znacznie niższy niż w pozostałych gminach MOF, co stwarza zagrożenie dla zanieczyszczenia środowiska naturalnego całego MOF poprzez emisję substancji szkodliwych, w szczególności oddziałujących na rzekę San biegnącą przez wszystkie gminy MOF. Działania projektu przyczynią się do zrównoważonego rozwoju MOF poprzez poprawę dostępu mieszkańców do infrastruktury kanalizacji sanitarnej i modernizację oczyszczalni ścieków, na tych obszarach MOF, na których do tej pory obserwowano znaczne deficyty w tym zakresie.

Szacunkowa łączna wartość projektu zintegrowanego:	24 999 750,00
---	----------------------

Dofinansowanie projektu zintegrowanego w ramach RPO WP 2014-2020 :	17 276 250,00
---	----------------------

Wkład własny gmin MOF do projektu zintegrowanego:	7 723 500,00
--	---------------------

Projekt zintegrowany: **Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych dla Gminy Nisko**

Cel rozwojowy 3 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 3.2 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego

Działanie 4.2 Gospodarka opadami

Cel tematyczny 6

Priorytet Inwestycyjny 6a

Lider projektu zintegrowanego: Gmina i Miasto Nisko

Partnerzy projektu zintegrowanego:

Nie dotyczy

Cel projektu zintegrowanego:

Ochrona środowiska poprzez zapewnienie warunków do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych na terenie Gminy Nisko

Główny zakres projektu zintegrowanego:

Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych swym zakresem obejmuje: budowę dróg wewnętrznych i placu manewrowego wraz z odwodnieniem i oświetleniem i ogrodzeniem, budowę wiat wyposażonych w pojemniki i kontenery na odpady, budowę kontenera administracyjno-biurowego z zapleczem sanitarnym, wykonanie ścieżki edukacyjnej.

Zintegrowany charakter projektu:

Przedmiotowy projekt będzie realizowany tylko przez Gminę Nisko. Pozostałe Gminy MOF Stalowej Woli tj. Stalowa Wola, Pysznica i Zaleszany, mają już odpowiednią infrastrukturę do selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Projekt Gminy Nisko stanowi tzw. ostatnie ogniwo, po zrealizowaniu którego na terenie całego MOF będzie funkcjonować niezbędna infrastruktura, pozwalająca selektywnie zbierać odpady komunalne.

Projekt przyczyni się do zwiększenia ilości odpadów komunalnych zbieranych selektywnie, tym samym będzie działaniem wspierającym ochronę środowiska, wpłynie również pozytywnie na budowę proekologicznych postaw mieszkańców. Przyczyni się do zrównoważonego rozwoju MOF.

Szacunkowa łączna wartość projektu zintegrowanego:	1 200 000,00
---	---------------------

Dofinansowanie projektu zintegrowanego w ramach RPO WP 2014-2020 :	1 020 000,00
---	---------------------

Wkład własny gmin MOF do projektu zintegrowanego:	180 000,00
--	-------------------

Projekt zintegrowany: **Szlakiem dziedzictwa kulturowego, zabytków kultury i oferty kulturalnej MOF Stalowej Woli**

Cel rozwojowy 4 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa konkurencyjności turystycznej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie MOF 4.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury kultury

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa IV. Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego

Działanie 4.4 Kultura, Cel tematyczny 6, Priorytet Inwestycyjny 6c

Lider projektu zintegrowanego: Gmina Stalowa Wola

Partnerzy projektu zintegrowanego:

Miejski Dom Kultury w Stalowej Woli, Gmina i Miasto Nisko, Gmina Pysznica

Cel projektu zintegrowanego: Stworzenie spójnego szlaku dziedzictwa kulturowego i oferty kulturalnej MOF Stalowa Wola, w zakresie zachowania tradycji i historii regionu, edukacji mieszkańców i wykorzystania zabytków kultury na potrzeby działalności turystycznej.

Główny zakres projektu zintegrowanego:

Renowacja obiektów zabytkowych MOF Stalowej Woli (m.in. budynku Miejskiego Domu Kultury w Stalowej Woli wraz z otoczeniem, budynku Niżańskiego Centrum Kultury „Sokół” w Nisku wraz z otoczeniem) oraz udostępnienie tych obiektów jako atrakcji regionu, adaptacja budynku po byłej szkole podstawowej w Pysznicy z przeznaczeniem na Dom Kultury. Projekt umożliwi rozwój oferty kulturalnej w oparciu o rozbudowywaną i przebudowaną infrastrukturę i wdrożenie programu związanego z rozwojem kultury, wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego na potrzeby budowania oferty turystycznej, opartej o walory dziedzictwa kulturowego MOF, zabytki, historię i prowadzoną działalność edukacyjno – kulturalną. Program obejmuje trzy dziedziny:

- 1) kulturę, rozwój teatru, kina, zespołów ludowych, warsztaty rękodzielnicze;
- 2) zachowanie zabytków i udostępnianie ich na potrzeby zwiedzających;
- 3) turystykę, tworzenie nowej oferty turystycznej w oparciu o udostępnianie zabytki, warsztaty edukacyjne i historyczne.

Zintegrowany charakter projektu:

Zaplanowane działania umożliwią stworzenie spójnej, komplementarnej oferty kulturalnej zarówno dla mieszkańców MOF, jak i gości z zewnątrz. Zwiększą jakość realizowanych działań kulturalnych oraz poprawią dostęp do instytucji kultury, wydarzeń i imprez kulturalnych, imprez o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym. Przyczynią się do zachowania dziedzictwa kulturowego i wykorzystania go jako atrakcji turystycznych MOF. Projekt umożliwi stworzenie spójnej oferty edukacyjno – kulturalno – turystycznej, w tym stworzenie nowej oferty dla mieszkańców MOF.

Szacunkowa łączna wartość projektu zintegrowanego: 14 794 970,83

Dofinansowanie projektu zintegrowanego w ramach RPO WP 2014-2020: 6 000 000,00

Wkład własny gmin MOF do projektu zintegrowanego: 8 794 970,83

Projekt pt.: **Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektów: „Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli”, „STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli”, „Mój pierwszy biznes jest nadzieją”, „Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VI. Spójność przestrzenna i społeczna

Działanie 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9b

Lider projektu: Gmina Stalowa Wola

Partnerzy projektu: Miejski Dom Kultury w Stalowej Woli, Muzeum Regionalne w Stalowej Woli, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Stalowej Woli, inne jednostki sektora finansów publicznych/NGO

Cel projektu: Przywrócenie funkcji społecznych i gospodarczych na terenie osiedla Rozwadów poprzez wdrożenie rozwiązań, które ożywią życie publiczne w sferze społecznej, gospodarczej, kulturalnej i rekreacyjnej, niwelując przy tym zjawiska związane z problemami społeczności lokalnej oraz mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowa Wola.

Główny zakres projektu:

Na przedsięwzięcie składają się dwa zadania:

1. Przywrócenie dawnego charakteru Rynku oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego i historycznego Rozwadowa – stworzenie warunków do aktywizacji mieszkańców i promocji osiedla Rozwadów oraz modernizacja ulic otaczających Rynek;
2. Przywrócenie funkcji społecznych oraz kulturalnych budynkowi Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rozwadowie poprzez jego modernizację.

Istotą zadania 1. jest przywrócenie funkcji użytkowych rynku w Rozwadowie, w celu stworzenia miejsca stanowiącego płaszczyznę aktywności i integracji mieszkańców tego podobszaru rewitalizacji ze wszystkich grup wiekowych oraz ożywienia gospodarczego tego terenu. Modernizacja powierzchni rynku, odnowienie placu zabaw oraz przebudowa chodników pozwolą na wykorzystanie potencjału tego terenu, tworząc z niego miejsce idealne do rekreacji i spotkań mieszkańców oraz plenerowego wypoczynku dla całych rodzin, przyczyniając się tym samym do ożywienia społeczno-gospodarczego osiedla. Po zakończeniu realizacji inwestycji, zmodernizowana i odnowiona przestrzeń rynku wykorzystywana będzie w celu pobudzenia aktywności mieszkańców.

Istotą zadania 2. jest przywrócenie funkcji użytkowych budynkowi dawnego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w celu stworzenia miejsca do integracji i aktywizacji (w tym aktywizacji kulturalnej) dla mieszkańców Rozwadowa. Obecnie ze względu na zły stan techniczny budynek „Sokoła” nie może być dopuszczony do użytkowania.

Zewnętrzne elewacje wymagają odgrzybienia, uzupełnienia ubytków, a także naprawy i wykonania nowych tynków. Prac remontowych wymagają również wszystkie pomieszczenia. Estetyka i stan fasady obiektu wpływa negatywnie na sposób postrzegania i atrakcyjność obiektu.

Inwestycja pozwoli na podjęcie działań sprzyjających aktywizacji i integracji mieszkańców w różnym wieku (osób starszych, dorosłych dzieci, młodzieży) podobszaru rewitalizacji Rozwadów. Projektem objęty zostanie jeden obiekt zabytkowy – budynek „Sokoła”.

Oddziaływanie projektu: Projekt realizowany na obszarze miasta rdzenia Gmin wchodzących w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowa Wola, realizowany na Osiedlu Rozwadów (gm. Stalowa Wola) w którym zdiagnozowano znaczną skalę występowania wspólnego dla całego MOF problemu zagrożenia wykluczeniem społecznym z uwagi na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz występowanie obiektów/terenów/przestrzeni publicznej, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał przestrzenny. Wsparcie dotyczy będzie dostosowania tych obiektów/terenów/przestrzeni publicznej do pełnienia nowych funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych i rekreacyjnych, służących rozwiązaniu zdiagnozowanych problemów. Kompleksowe podejście do rewitalizacji obszarów kryzysowych pozwoli na osiągnięcie skumulowanego efektu w zakresie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego MOF oraz poprawę atrakcyjności osiedleńczej i jakości życia mieszkańców. Projekt będzie oddziaływał bezpośrednio na społeczność lokalną obszaru rewitalizacji a pośrednio na mieszkańców całego MOF Stalowa Wola.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	20 000 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	10 000 000,00
Wkład własny do projektu:	10 000 000,00

Projekt pt.: **Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie gminy i miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej** (projekt indywidualny, komplementarny do projektów: „Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej”, „ Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku”, „Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.”, „ Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku”, „Aktywizacja osób pozostających bez pracy.

Projekt indywidualny w ramach naboru MOF (projekt partnerski z projektem Powiatu Niżańskiego).

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VI. Spójność przestrzenna i społeczna

Działanie 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9b

Lider projektu: Gmina i Miasto Nisko

Partnerzy projektu: Projekt indywidualny w ramach naboru MOF – projekt partnerski z projektem Powiatu Niżańskiego.

Cel projektu: Podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez rewitalizację przestrzeni miejskiej.

Główny zakres projektu:

Projekt obejmuje realizację działań:

Działanie 1. Zagospodarowanie zbiornika małej retencji wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu i nadanie mu nowych funkcji gospodarczo – turystycznych w zakresie rewitalizacji obszaru zdegradowanego.

Rewitalizacja obejmie zbiornik małej retencji wraz z przyległym terenem, który zyska nową funkcję społeczno- gospodarczo-turystyczną. Powierzchnia wody zbiornika wynosi około 16 ha z terenem przyległym 25 ha. Obiekt zlokalizowany jest w Nisku, w rejonie ul. Dąbrowskiego (działka nr 5140/253, 5140/254, 5140/255 i 5140/256). Obszar planowany do zagospodarowania jest własnością gminy Nisko. Wymaga on ożywienia i nadania nowych funkcji: gospodarczej, turystycznej i społecznej.

W ramach projektu przewiduje się:

- zorganizowanie kąpieliska (wieża ratownika, boje, łódki ratownika) oraz wybudowanie mola przy kąpielisku – 4800 m²;
- budowa budynku gastronomiczno-handlowego na potrzeby działania spółdzielni socjalnej – 132 m² pow. użytkowej;

- budowa budynku sanitariatów i przebieralni (82,03 m² -pow. użytkowa);
- budowa budynku wypożyczalni sprzętu wodnego – 274,32 m²;
- budowa parkingów wraz z drogami dojazdowymi (176 miejsc postojowych w tym 8 miejsc dla osób niepełnosprawnych) – 2700 m² powierzchni parkingów i 1500 m² powierzchni dróg dojazdowych (wartość nie przekroczy 30% wartości projektu);
- budowa chodników i placów 8 800,00 m²;
- budowa mostu na wyspę;
- budowa pomostów (pomost do cumowania łodzi 2 szt., pomost pływający przy wyspach 1 szt.);
- budowa kładek 3 szt.;
- budowa wieży widokowej na wyspie i kolejki tyrolskiej;
- utworzenie stref aktywności rekreacyjno-sportowej obejmujących:
 - boiska do gier zespołowych: koszykówka 1 szt. (560 m²), siatka plażowa (936 m²)
 - park linowy dla dzieci;
 - park linowy dla dorosłych (1750 m²);
 - ścianki wspinaczkowe 1 szt.;
 - plac zabaw – 5 600 m²;
 - zespół torów rowerowych (dirtpark) – 5 220 m²;
- budowa elementów małej architektury: ławki (100 szt.); kosze (100 szt.); altany grillowe (4 szt. – 112 m²) i widokowe (2 szt. – 56 m²), przebieralnie ślimakowe (12 szt.); stojaki rowerowe (10 kpl. – komplet na 5 rowerów);
- zasilanie i oświetlenie zewnętrzne terenu oraz monitoring;
- siłownia
- wykonanie zieleni – 18 440 m²;
- wykonanie plaż – 28 910 m².

Działanie 2. Przebudowa budynku byłego biurowca Zakładów Drzewnych w Nisku i nadanie mu nowej funkcji społecznej

Przebudowa i remont/adaptacja na potrzeby społeczne budynku biurowca byłych Zakładów Drzewnych, zlokalizowanego w Nisku, przy ul. Sandomierskiej (działka nr 1734/16) będącego własnością Gminy Nisko. Obecnie budynek jest mocno zdegradowany, nieużytkowany ze względu na znaczny poziom zniszczenia.

W Gminie Nisko koniecznym jest uruchomienie Centrum Wsparcia dla osób potrzebujących i powyższy obiekt może być zagospodarowany na ten cel.

Po przebudowie budynek biurowca byłych Zakładów Drzewnych stanie się Centrum Wsparcia, w którym będzie funkcjonować Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo – Profilaktyczna, Środowiskowy Dom Samopomocy oraz Zespół Asysty Rodzinnej.

Projekt obejmuje przebudowę i remont budynku o kubaturze ok. 3 995 m³ i powierzchni użytkowej ok. 950 m² w tym:

- wymianę stropów, dachu, przebudowę klatki schodowej i ścian działowych;

- termomodernizację budynku (docieplenie, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej wewnętrznej i zewnętrznej, wykonanie elewacji);
- wykonanie nowych instalacji wewnętrznych;
- dostosowanie obiektu pod potrzeby osób niepełnosprawnych;
- wykonanie podłóg;
- wykonanie nowych tynków wewnętrznych;
- wyposażenie obiektu.

W projekcie przewiduje się zagospodarowanie terenu jako miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego dla uczestników Centrum Wsparcia wraz z oświetleniem i monitoringiem. **W Centrum Wsparcia na parterze będzie funkcjonował Środowiskowy Dom Samopomocy dla 30 uczestników – osób niepełnosprawnych. Na piętrze budynku będzie funkcjonowała Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo – Profilaktyczna dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych** z możliwością przyjęcia dzieci również z terenu MOF-u. W Centrum Wsparcia funkcjonować będzie **Zespół Asysty Rodzinnej**. W związku z tym zostanie wydzielony pokój bezpośredniej pracy z rodzicami i dziećmi oraz sala na potrzeby organizowania spotkań. Poddasze budynku będzie wyremontowane i przeznaczone dla dzieci ze Świetlicy Środowiskowo – Profilaktycznej i rodzin potrzebujących integracji, osób niepełnosprawnych jako miejsce gier i zabaw.

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje podniesienie jakości życia mieszkańców obszarów zdegradowanych, przeciwdziałanie degradacji społecznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej na obszarze rewitalizacji. Projekt w sposób bezpośredni oddziałuje na poprawę jakości świadczonych usług społecznych i gospodarczych, poprzez nadanie nowych funkcji dla obecnie wykorzystywanego zbiornika retencyjnego i budynku byłych Zakładów Drzewnych w Nisku.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	10 830 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	8 122 500,00
Wkład własny do projektu:	2 707 500,00

Projekt pt.: **„Nadbudowa przez odtworzenie elementów budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno – edukacyjno - kulturowych”** (projekt indywidualny, komplementarny do projektów: „Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku”, „Aktywizacja osób pozostających bez pracy).

Projekt indywidualny - partnerski w ramach naboru MOF z projektem Gminy i Miasta Nisko (Wnioskodawca Gmina i Miasto Nisko).

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VI. Spójność przestrzenna i społeczna

Działanie 6.3. Rewitalizacja przestrzeni regionalnej

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9b

Lider projektu: Powiat Niżański (projekt składany w ramach projektu partnerskiego, którego Wnioskodawcą jest Gmina i Miasto Nisko)

Partnerzy projektu: Projekt indywidualny w ramach naboru MOF – projekt partnerski z projektem Gminy i Miasta Nisko.

Cel projektu: Stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju wspólnoty lokalnej i aktywizowania społeczeństwa obywatelskiego.

Główny zakres projektu:

W ramach rewitalizacji projektuje się nadbudowę III piętra z wieżyczką na budynku Starostwa Powiatowego przy Pl. Wolności 2 w ramach odtworzenia przedwojennych elementów budynku. Dodatkowe piętro wyposażone zostanie w salę konferencyjno – szkoleniową, 3 pomieszczenia służące celom społecznym oraz 3 pomieszczenia techniczne. Zakres prac będzie obejmował:

- demontaż starego dachu,
- nadbudowę piętra,
- budowę nowego dachu,
- wymianę całej instalacji centralnego ogrzewania
- budowę sieci wodno-kanalizacyjnej,

- przebudowę instalacji elektrycznej i teleinformatycznej,
- budowę windy wewnętrznej.

Głównym celem realizacji projektu jest stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju wspólnoty lokalnej i aktywizowania społeczeństwa obywatelskiego. Nadbudowa budynku pozwoli na integrację edukacyjną, społeczną, gospodarczą i kulturową. Będzie to miejsce wielu spotkań, szkoleń, warsztatów, konkursów, uroczystości i akademii. Powiat Nizański jako Beneficjent będzie udostępniał nadbudowane piętro na rzecz integracji i reintegracji zawodowej, gdzie przedsiębiorcy spotykają się i wymieniają wiedzę oraz pomysłami na prowadzenie firmy z doświadczonymi już przedsiębiorcami. Z nadbudowanego piętra korzystać będzie: Powiatowy Urząd Pracy w Nisku w ramach usług poradnictwa zawodowego, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w ramach spotkań „Grupa wsparcia dla Rodzin Zastępczych”, Podkarpacka Izba Rolnicza oraz Gminna Spółka Wodna, które na cele szkoleniowe, konferencyjne oraz walne zgromadzenia wykorzystuje obecnie salę narad w Starostwie Powiatowym. Planowany projekt, ze względu na jego położenie w ścisłym centrum miasta na obszarze rewitalizacji, stwarza szansę na zwiększenie jakości, atrakcyjności i dostępności funkcji gospodarczych, kulturalnych, edukacyjnych oraz społecznych. Powiat Nizański wychodząc naprzeciw oczekiwaniom lokalnej społeczności, corocznie organizuje Forum Sołtysów i Przewodniczących Zarządów Osiedli z terenu powiatu nizańskiego. Dla zachowania właściwego poziomu merytorycznego i organizacyjnego takiego przedsięwzięcia niezbędna jest sala konferencyjna z odpowiednim wyposażeniem o wysokim standardzie i dobrej lokalizacji. W powiecie planuje się również realizację projektu pn. „Razem bezpieczniej na terenie powiatu nizańskiego”, w ramach którego planowane są m.in. spotkania inauguracyjne z udziałem wielu instytucji i organizacji również spoza terenu powiatu (m. in. WORD w Tarnobrzegu, RCKiK w Rzeszowie). Projekt skierowany jest do dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów oraz osób niepełnosprawnych z terenu powiatu nizańskiego. W/w projekt ma na celu m.in. poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego, nabycie umiejętności udzielania pierwszej pomocy. Ponadto, Powiat corocznie uczestniczy w Podkarpackich Inicjatywach Lokalnych, w którym młode organizacje i grupy nieformalne z terenu całego województwa podkarpackiego mogą otrzymać dotację na realizację ciekawych inicjatyw na rzecz swoich społeczności. Poza wkładem finansowym w to przedsięwzięcie powiat udostępnia swe zasoby lokalowe m.in. na rozdanie umów na dofinansowanie inicjatyw lokalnych połączone ze szkoleniem informacyjnym. Również w tym przypadku dla zapewnienia właściwego poziomu merytorycznego i organizacyjnego takiego przedsięwzięcia niezbędna jest sala konferencyjna. Z uwagi na szeroki udział społeczny w w/w inicjatywach i możliwość udziału w nich również osób niepełnosprawnych konieczne jest posiadanie windy w budynku, w którym jest profesjonalna sala konferencyjna, a na dzień dzisiejszy powiat takich możliwości nie ma. Władze Powiatu Nizańskiego wspierają, inicjują i zachęcają do podejmowania wielu inicjatyw przez lokalne organizacje, stowarzyszenia i grupy nieformalne, deklarują udostępnienie pomieszczeń niezbędnych do realizacji, a do zorganizowania profesjonalnego spotkania czy konferencji na odpowiednim poziomie, niezbędne jest również właściwe zaplecze lokalowe.

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej i przestrzenno – funkcjonalnej na obszarze rewitalizacji. Bezpośrednim oddziaływaniem projektu jest rozwój usług społecznych i aktywizacja społeczna mieszkańców obszaru rewitalizacji, w celu ograniczenia degradacji społecznej i występowania zjawisk kryzysowych w obszarze społecznym na terenie rewitalizowanym.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	2 500 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	1 875 000,00
Wkład własny do projektu:	625 000,00

Projekt pt.: **Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VIII. Integracja Społeczna

Działanie 8.4 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9iv

Lider projektu: Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku

Partnerzy projektu: Projekt komplementarny w ramach pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w zakresie projektu infrastrukturalnego dotyczącego działania przebudowy i modernizacji budynku byłych Zakładów Drzewnych w Nisku) realizowany w partnerstwie:

- Gmina i Miasto Nisko
- Sąd Rejonowy w Nisku
- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
- Komenda Powiatowa Policji
- Szkoły
- Świetlice Środowiskowo Profilaktyczne - PWDZ (placówki wsparcia dziennego)

Cel projektu: Zapewnienie wsparcia rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych.

Główny zakres projektu:

Projekt obejmuje utworzenie zespołu asysty rodzinnej świadczącej usługi w systemie wspierania rodzin. Odbiorcami usług będą rodziny z dziećmi niewydolne i bezradne wychowawczo, dysfunkcyjne, objęte nadzorem kuratora, niepełne, z problemami dzieci wychowującymi się w tych rodzinach z terenu Gminy i Miasta Nisko, czy opuszczającymi placówki opiekuńcze w szczególności korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, karty dużej rodziny PO PŻ. (bez względu na wiek dziecka).

Zespół będzie realizował działania przede wszystkim w środowisku zamieszkania stron poprzez pracę asystenta rodziny i stacjonarnie poprzez pracę socjalną i poradnictwo innych specjalistów.

Zespół zostanie powołany w kontekście ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011r.

W skład zespołu będzie wchodził koordynator Zespołu Asysty Rodzinnej, pracownik socjalny, psycholog, prawnik, 2-ch asystentów rodziny pracujących w zadaniowym czasie pracy.

Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15. Przewiduje się objęcie w czasie trwania projektu asystenturą 30 rodzin z dziećmi. Skierowanie asystenta rodzinie następować będzie po uprzednim przeprowadzeniu wywiadu przez pracownika socjalnego i wnioskowaniu do kierownika ośrodka pomocy społecznej o jego przydzielenie.

Głównym zadaniem Zespołu będzie zapewnienie wsparcia rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych. Kluczową ideą jaką kierować się będą pracownicy zespołu jest dobro dziecka i rodziny.

Do zadań zespołu asysty rodzinnej należeć będzie:

1. kompleksowa praca z rodzinami ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb opiekuńczo – wychowawczych dzieci,
2. wzmacnianie roli i funkcji rodziny,
3. prowadzenie poradnictwa i edukacji dla rodzin,
4. współpraca z instytucjami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodzin,
5. świadczenie bezpłatnej pomocy psychologicznej oraz pomocy prawnika lub mediatora w zakresie rozwiązywania konfliktów rodzinnych

W ramach działań Zespołu Asysty Rodzinnej prowadzone będą:

Warsztaty umiejętności wychowawczych dla rodziców

Grupa wsparcia dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie

Poradnictwo psychologiczne – po wcześniejszym umówieniu się

Mediacje, porady mediatora, prawnika w sytuacjach konfliktowych – po wcześniejszym umówieniu się.

Do zadań asystenta rodziny należeć będzie :

- podejmowanie działań profilaktycznych, pomagających rodzinie w prawidłowym funkcjonowaniu i wychowywaniu dzieci;
- przeciwdziałanie powstawaniu problemów (socjalnych, psychologicznych i wychowawczych) w środowisku rodzinnym oraz pomoc w ich rozwiązywaniu;
- wspieranie więzi uczuciowych rodziny oraz integracja rodziny z otoczeniem;
- motywowanie rodziny do nabywania umiejętności samodzielnego i prawidłowego -wypełniania obowiązków opiekuńczo-wychowawczych;
- niesienie pomocy w odbudowywaniu funkcji opiekuńczo–wychowawczych;
- eliminowanie przypadków patogenicznego oddziaływania rodziny na dziecko;
- całościowe wsparcie rodzin wychowujących dzieci, zagrożonych różnymi dysfunkcjami;
- diagnozowanie problemów rodziny poprzez zapoznanie się z dokumentacją dotyczącą rodziny, w tym z wywiadem środowiskowym przeprowadzonym przez pracownika socjalnego;
- określenie, wspólnie z rodziną, podstawowych problemów i potrzeb występujących w tej rodzinie, na podstawie planu pracy z rodziną z uwzględnieniem metod bezpośredniej współpracy;
- motywowanie rodziny do współpracy przy podejmowaniu działań zmierzających do poszukiwania, podejmowania i utrzymywania pacy zarobkowej;
- pomoc w poprawie sytuacji życiowej rodziny, w szczególności pomoc w usunięciu czynników przeszkadzających w osobistym wychowywaniu własnych dzieci, wspieraniu rodziny w dążeniu do pokonania problemów, budowanie i utrwalanie w niej wiary we własne siły; prowadzenie poradnictwa i edukacji dla rodzin będących w trudnej sytuacji

życiowej w tym w szczególności poradnictwa dotyczącego możliwości rozwiązywania problemów oraz udzielania informacji na temat pomocy świadczonej przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe i organizacje pozarządowe;

-współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządu terytorialnego, właściwymi instytucjami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i specjalistami działającymi na rzecz dziecka i rodziny wymagających wsparcia w celu przeciwdziałania i ograniczania skutków negatywnych zjawisk społecznych;

-monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu bezpośredniej pomocy.

Koszty projektu:

- Koordynator Zespołu ½ etatu
- Pracownik socjalny ½ etatu
- 2-ch asystentów rodziny(zadaniowy czas pracy)
- psycholog (umowa zlecenie)
- prawnik/mediator (umowa zlecenie)
- obsługa kadrowa (wspólna dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej CWDZ)
- obsługa finansowo księgowo(wspólna dla jednostek organizacyjnych pomocy społecznej CWDZ)

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej na terenie rewitalizowanym. Projekt w sposób bezpośredni przyczyni się do poprawy funkcjonowania i rozwoju systemu wsparcia dla rodzin z dziećmi w gminie oraz dostępu do usług społecznych na rzecz rodzin, przyczyni się również do stworzenia spójnego systemu wsparcia dla rodzin z problemami opiekuńczo –wychowawczymi.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	280 800,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	252 720,00
Wkład własny do projektu:	28 080,00

Projekt pt.: **Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VIII. Integracja Społeczna

Działanie 8.4 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9iv

Lider projektu: Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku

Partnerzy projektu: Projekt komplementarny w ramach pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w zakresie projektu infrastrukturalnego dotyczącego działania przebudowy i modernizacji budynku były Zakładów Drzewnych w Nisku) realizowany w partnerstwie:

- **Gmina i Miasto Nisko**
- **Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie**
- **Wolontariusze.**

Cel projektu: Rozwój działalności Świetlicy Środowiskowo – Profilaktycznej dla rodzin z obszaru rewitalizacji, poprzez uruchomienie Placówki Wsparcia Dziennego. Celem działalności Świetlicy będzie pomoc dzieciom i młodzieży (dalej zwanym uczestnikami) z rodzin przeżywających trudności wychowawcze i zagrożonych niedostosowaniem społecznym z terenu gminy i miasta Nisko.

Główny zakres projektu:

Projekt obejmuje utworzenie, a następnie prowadzenie placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin wymagających wsparcia i opieki z terenu gminy i miasta Nisko oraz integrację społeczną młodzieży poprzez zajęcia opiekuńczo-wychowawcze w tej świetlicy (w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 697 z późn. zm.)

Dzieci z rodzin ubogich materialnie oraz zaniedbanych wychowawczo bardzo często nie posiadają wystarczającej opieki, przeżywają wiele doświadczeń traumatycznych i należą do tzw. grupy ryzyka. W rodzinach tych występują zaniedbania, brak opieki, alkoholizm oraz przemoc. Dzieci w takich rodzinach korzystają z różnych sposobów ucieczki od rzeczywistości w jakiej przyszło im funkcjonować w inne formy zachowań sprawiające wrażenie lepszego życia m.in. wagarowanie, przemoc rówieśniczą, sięganie po alkohol i narkotyki itp. Również na terenie Gminy i Miasta Nisko takie problemy występują. Sposobem na ograniczenie problemów na jakie narażane są dzieci jest prowadzenie na terenie gminy sieci świetlic środowiskowych. Organizowane w nich zajęcia mają umożliwić dzieciom i młodzieży skorzy tanie z opieki wychowawczej i

dydaktycznej oraz realizowanych działań profilaktycznych. Diagnoza sytuacji dzieci i młodzież wskazuje na ich niską samoocenę, niedojrzałość emocjonalną i społeczną. Większość z nich przejawiała zachowania agresywne.

W wyniku braku właściwej opieki ze strony rodziców (niewydolnych wychowawczo i nadużywających alkoholu) dzieci te uczestniczą w dysfunkcyjnej grupie rówieśniczej, są podatne na złe wpływy, uzależnienia oraz bywają spostrzegani przez otoczenie jako niedostosowane społecznie. Większość z nich doświadczyła agresji ze strony rodziców, starszego rodzeństwa, kolegów i innych osób. Były krzywdzone psychicznie, niektóre fizycznie i same stosują przemoc oraz agresję w kontaktach koleżeńskich wobec rodzeństwa, czy wobec osób dorosłych. Mają zaburzone relacje z rówieśnikami i osobami z najbliższego otoczenia, źle funkcjonują w środowisku szkolnym.

Uczestnicy zajęć będą poznawać źródła zachowań agresywnych oraz mechanizmy ich powstawania a także z pomocą kadry uświadamiać sobie swoje słabości i mocne strony. Uczestnicy zajęć dowiedzą się co to jest asertywność i empatia, a także poznają przykłady zachowań poprawnych i wzorcowych w różnych trudnych sytuacjach, które pozwolą im sprawniej funkcjonować społecznie i radzić sobie z różnorodnymi problemami. Działania w projekcie ukierunkowane zostały na eliminowanie i zmniejszanie zaburzeń zachowania u dzieci i młodzieży poprzez specjalistyczną pomoc dzieciom i młodzieży z problemami, zaniedbanymi wychowawczo i dydaktycznie.

Podczas realizacji projektu zapewnione zostanie miejsce spędzania czasu wolnego, specjalistyczna opieka, dożywianie, dbanie o higienę, pomoc w udostępnianiu materiałów do zajęć szkolnych, pomoc odzieżowa i inne

Uczestnikami Świetlicy mogą być dzieci i młodzież w wieku od 6 – do 15 lat, zamieszkujące na terenie gminy i miasta Nisko, z rodzin korzystających z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Nisku. Zakłada się, że w Projekcie uczestniczyć będzie 30 dzieci. Pobyt na Świetlicy będzie nieodpłatny. Pobyt na świetlicy będzie dobrowolny, chyba że do placówki skieruje Sąd.

Przyjęcia do Świetlicy odbywać się będą na wniosek :

- 1) rodziców, (opiekunów prawnych)
- 2) samych dzieci,
- 3) pracownika socjalnego,
- 4) asystenta rodziny.

Zajęcia w Świetlicy organizowane mogą być w formie stacjonarnej, jak również poza siedzibą placówki na terenie przyległym, na terenie gminy Nisko oraz w formie wycieczkowej poza terenem gminy. Udział w zajęciach organizowanych w ramach Świetlicy zarówno w formie stacjonarnej jak i wycieczkowej możliwy jest pod warunkiem przedłożenia terapeutycznej pisemnej zgody rodzica lub opiekuna prawnego na udział w zajęciach.

W świetlicy winno się prowadzić stosownie do możliwości i potrzeb następujące formy pomocy środowiskowej :

- 1) pomoc w nauce,
- 2) pomoc w kryzysach szkolnych, rówieśniczych, osobistych,
- 3) organizacja czasu wolnego poprzez realizację zajęć sportowych, artystycznych, różnego rodzaju zabaw,
- 4) zajęcia w formie wycieczkowej,
- 5) zajęcia profilaktyczne,
- 6) działania edukacyjne m.in. na rzecz środowiska lokalnego,
- 7) współpracę z rodziną uczestnika.

Uczestnicy mogą korzystać ze wszystkich lub wybranych zajęć zgodnie z zatwierdzonym planem zajęć.

Liczba uczestników pozostających pod opieką jednego pracownika nie może przekraczać 15 osób.

O przyjęciu do Świetlicy decyduje Kierownik PWD po dokonaniu analizy sytuacji rodzinnej i psychospołecznej dziecka.

Pierwszeństwo w przyjęciu do Świetlicy będą mieć dzieci i młodzież :

- 1) skierowane przez Sąd,
- 2) z rodzin niewydolnych wychowawczo, objętych nadzorem kuratora,
- 3) z rodzin, w których występuje problem uzależnienia,
- 4) z rodzin, w których występuje problem przemocy.

W ramach zajęć prowadzonych w Świetlicy , uczestnikom może zostać zapewniona pomoc rzeczowa w postaci zorganizowania posiłku lub paczek żywnościowych.

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej na terenie rewitalizowanym. Bezpośrednim oddziaływaniem projektu jest zapewnienie opieki społeczno - edukacyjnej w ramach uruchamianej placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin wymagających wsparcia z terenu gminy i miasta Nisko oraz integrację społeczną młodzieży poprzez zajęcia opiekuńczo-wychowawcze w tej świetlicy (w oparciu o ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r., o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tekst jednolity: Dz. U. z 2017 r., poz. 697 z późn. zm.).

Szacunkowa łączna wartość projektu:	307 200,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	276 480,00
Wkład własny do projektu:	30 720,00

Projekt pt.: **Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym** (projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VIII. Integracja Społeczna

Działanie 8.3 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych.

Cel tematyczny 9

Priorytet Inwestycyjny 9iv

Lider projektu: Środowiskowy Dom Samopomocy

Partnerzy projektu: Projekt komplementarny w ramach pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w zakresie projektu infrastrukturalnego dotyczącego działania przebudowy i modernizacji budynku były Zakładów Drzewnych w Nisku) realizowany w partnerstwie:

- Gmina i Miasto Nisko
- OPS w Nisku.

Cel projektu: Rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy poprzez zwiększenie dostępności do usług społecznych, opieki psychologicznej, psychiatrycznej, rehabilitacji oraz innych form opieki i pomocy niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym i społecznym dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Główny zakres projektu:

Usługi świadczone w ŚDS, wynikające z ustawy i rozporządzenia, obejmują:

- 1) trening funkcjonowania w codziennym życiu, w tym: trening dbałości o wygląd zewnętrzny, trening nauki higieny, trening kulinarny, trening umiejętności praktycznych, trening gospodarowania własnymi środkami finansowymi,
- 2) trening umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, w tym: kształtowanie pozytywnych relacji uczestnika z osobami bliskimi, sąsiadami, z innymi osobami w czasie zakupów, w środkach komunikacji publicznej, w urzędach i instytucjach kultury,
- 3) trening umiejętności spędzania czasu wolnego, w tym: rozwijanie zainteresowań literaturą, audycjami radiowymi, telewizyjnymi, internetem, udział w spotkaniach towarzyskich i kulturalnych,
- 4) poradnictwo psychologiczne,

- 5) pomoc w załatwianiu spraw urzędowych,
- 6) pomoc w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych, w tym uzgadnianie i pilnowanie terminów wizyt u lekarza, pomoc w zakupie leków, pomoc w dotarciu do jednostek ochrony zdrowia,
- 7) niezbędną opiekę,
- 8) terapię ruchową, w tym: zajęcia sportowe, turystykę i rekreację
- 9) inne formy postępowania przygotowujące do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęcia zatrudnienia, w tym w warunkach pracy chronionej na przystosowanym stanowisku pracy,
- 10) dom umożliwi uczestnikom skierowanym na pobyt dzienny spożywanie gorącego posiłku,
- 11) odciążenie rodziny, wsparcie dla opiekunów i rodzin osób z zaburzeniami otępiennymi.

Spełniając standardy wymagane do funkcjonowania ŚDS, oferta usług może być rozszerzana.

Profesjonalny zespół terapeutów:

W domu zatrudnia się, odpowiednio do potrzeb, osoby posiadające następujące kwalifikacje zawodowe:

- 1) psychologa,
- 2) pedagoga;
- 3) pracownika socjalnego;
- 4) instruktora terapii zajęciowej;
- 5) asystenta osoby niepełnosprawnej;
- 6) inne specjalistyczne, które będą odpowiadały rodzajowi i zakresowi usług świadczonych w domu. Dopuszcza się zatrudnienie pracowników realizujących świadczenia zdrowotne, w szczególności rehabilitacyjne i w zakresie opieki pielęgnarskiej, jeżeli potrzeby uczestników wskazują na konieczność codziennego świadczenia tych usług.

Środowiskowy Dom Samopomocy jest elementem realizowanej strategii, zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi oparcia społecznego i pozwala na: zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, usamodzielnianie i integrację społeczną, rozumianą jako możliwość pełnienia powszechnie dostępnych w danej społeczności ról społecznych.

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej na terenie rewitalizowanym. Oddziaływanie projektu obejmuje wsparcie osób wykluczonych społecznie z terenu gminy i miasta Nisko, poprzez zwiększenie dostępności do usług społecznych, opieki psychologicznej, psychiatrycznej, rehabilitacji oraz innych form opieki i pomocy niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym i społecznym dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Wsparciem zostaną objęte osoby niepełnosprawne i niesamodzielne, poprzez zapewnienie zajęć w ramach dziennego pobytu w ośrodku.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	235 200,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	211 680,00
Wkład własny do projektu:	23 520,00

<p>Projekt pt.: Uruchomienie spółdzielni socjalnej (projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej”, „Nadbudowa przez odtworzenie elementów budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno – edukacyjno - kulturowych”)</p>	
<p>Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli</p>	
<p>Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale</p>	
<p>Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020 Oś Priorytetowa VIII. Integracja Społeczna Działanie 8.5 Wspieranie rozwoju sektora ekonomii społecznej w regionie. Cel tematyczny 9, Priorytet Inwestycyjny 9v</p>	
<p>Lider projektu: Ośrodek Pomocy Społecznej w Nisku</p>	
<p>Partnerzy projektu: Projekt komplementarny w ramach pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w zakresie projektu infrastrukturalnego dotyczącego działania zagospodarowania zbiornika małej retencji) realizowany w partnerstwie z Gminą i Miastem Nisko.</p>	
<p>Podmioty zaangażowane w realizację: organizacje pozarządowe z terenu rewitalizacji, ROWES, osoby bezrobotne. wsparcia dziennego)</p>	
<p>Cel projektu: Stworzenie możliwości zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób bezrobotnych.</p>	
<p>Główny zakres projektu: Działanie obejmuje zainicjowanie i wsparcie w zakresie powstania podmiotu ekonomii społecznej, którego działalność opierać się będzie na ofercie zagospodarowywanego zbiornika turystycznego. Przewiduje się stworzenie spółdzielni lub spółki o wymiarze socjalnym, do której wejdzie 5 osób z grupy wykluczenia społecznego. Podmiot realizował będzie zadania w zakresie małej gastronomii lub utrzymania terenów zielonych wokół zbiornika i na terenie miasta lub prowadzenie zajęć i wynajem sprzętu turystycznego. Zakres obejmuje część inwestycyjną związaną z nabyciem niezbędnego sprzętu i wyposażenia, robotami budowlanymi, jak również wsparcie pomostowe na pierwszy rok działania podmiotu ekonomii społecznej. Projekt realizowany będzie w ramach projektu systemowego we współpracy z Rzeszowskim Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej.</p>	
<p>Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej w obszarze bezrobocia, a także degradacji gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej, poprzez rozwój usług turystycznych na terenie gminy i miasta Nisko. Projekt w sposób bezpośredni oddziałuje na rozwój sektora gospodarczego, na tworzenie nowych miejsc pracy i rozwój społeczno – gospodarczy gminy i miasta Nisko, w tym w szczególności obszaru rewitalizacji.</p>	
Szacunkowa łączna wartość projektu:	202 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	202 000,00
Wkład własny do projektu:	0,00

Projekt pt.: „**Aktywizacja osób pozostających bez pracy**” (projekt indywidualny, komplementarny do projektu: „Nadbudowa przez odtworzenie elementów budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno – edukacyjno - kulturowych”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VIII. Integracja Społeczna, Działanie 7.2 Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy, Cel tematyczny 8, Priorytet Inwestycyjny 8i

Lider projektu: Powiat Niżański

Partnerzy projektu: Projekt komplementarny w ramach pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (w zakresie projektu infrastrukturalnego dotyczącego działania nadbudowa przez odtworzenie elementów budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2) realizowany w partnerstwie: PUP w Nisku.

Cel projektu: Zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy,

Główny zakres projektu: W ramach projektu planuje się utworzenie dla mieszkańców Gminy i Miasta Nisko Centrum Wspierania Przedsiębiorczości i Rynku Pracy w nadbudowanym pięttrze Starostwa Powiatowego w Nisku, gdzie m.in. integrować będzie się społeczeństwo zagrożone wykluczeniem społecznym, ubóstwem czy bezrobociem. W ramach projektu będą odbywały się: otwarte spotkania z pracodawcami, spotkania z poradnictwa zawodowego, spotkania z pośrednictwa pracy, spotkania Powiatowej Rady Rynku Pracy, Giełda Pracy i warsztaty mające na celu pomoc indywidualną i grupową. Planowane jest Indywidualne doradztwo: prawne i psychologiczne oraz zajęcia w grupach: warsztaty - komunikacja w rodzinie i społeczeństwie, warsztaty zdrowego życia, warsztaty międzypokoleniowe.

W ramach pośrednictwa pracy m.in. udzielana będzie pomoc bezrobotnym i poszukującym pracy w uzyskaniu odpowiedniego zatrudnienia oraz pracodawcom w pozyskaniu pracowników o poszukiwanych kwalifikacjach zawodowych; informowanie bezrobotnych i poszukujących pracy oraz pracodawców o aktualnej sytuacji i przewidywanych zmianach na lokalnym rynku pracy; pomoc w zakresie wymiany informacji o możliwościach uzyskania zatrudnienia i szkolenia na terenie ich działania. W ramach poradnictwa zawodowego przewiduje się pomoc doradców zawodowych w tworzeniu odpowiednich dokumentów aplikacyjnych, przygotowywaniu osób ubiegających się o pracę do rozmów kwalifikacyjnych lub w podejmowaniu prób wzbudzania motywacji do ciągłego rozwoju oraz wykorzystywania własnego potencjału zawodowego. Poradnictwo grupowe dotyczyć będzie głównie tematów związanych z przygotowaniem do rozmów z potencjalnym pracodawcą, samodzielności i asertywności na rynku pracy, analizowania różnych form organizacji pracy, asertywności w poszukiwaniu pracy.

Oddziaływanie projektu: Zakres oddziaływania projektu obejmuje przeciwdziałanie degradacji społecznej na terenie rewitalizowanym. Oddziaływanie projektu obejmuje wsparcie osób zagrożonych ubóstwem, bezrobociem, czy wykluczeniem społecznym, poprzez warsztaty i spotkania mające na celu pomoc indywidualną i grupową, w tym doradztwo prawne i psychologiczne, szkolenia, czy pośrednictwo pracy dla mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	250 000,00
-------------------------------------	-------------------

Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	225 000,00
--	-------------------

Wkład własny do projektu:	25 000,00
---------------------------	------------------

Projekt pt.: **Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	
Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale	
Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020 Oś Priorytetowa VIII. Integracja społeczna, Działanie 8.3 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych, Cel tematyczny 9, Priorytet Inwestycyjny 9iv	
Lider projektu: Gmina Stalowa Wola / Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Stalowej Woli	
Partnerzy projektu: Nie dotyczy.	
Cel projektu: Zwiększenie dostępu do usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF.	
Główny zakres projektu: Rewitalizacja społeczna z wykorzystaniem infrastruktury objętej rewitalizacją przestrzenną, prowadzona w: <ul style="list-style-type: none"> gm. Stalowa Wola poprzez utworzenie miejsca spotkań osób starszych, które przeciwdziała m.in. osamotnieniu i marginalizacji seniorów z rejonu objętego rewitalizacją, dzięki realizacji działań takich jak np.: zagospodarowanie czasu wolnego po zakończeniu aktywności zawodowej, zwiększenie aktywności i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym, prowadzenie działań prozdrowotnych, kulturalnych, edukacyjnych, aktywizację seniorów i krzewienie wśród nich kultury fizycznej np. w ramach zajęć sportowych na terenie odnowionego rynku, tworzenie grup samopomocowych, poradnictwo, wolontariat osób starszych itp. 	
Oddziaływanie projektu: Projekt obejmuje rewitalizację społeczną w gm. Stalowa Wola, na obszarze, na którym zdiagnozowano znaczną skalę występowania wspólnego dla całego MOF problemu zagrożenia wykluczeniem społecznym z uwagi na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz występowanie obiektów/terenów, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał przestrzenny. Mieszkańcy z poszczególnych gmin MOF są silnie powiązani różnymi uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi, co sprawia, iż problemy mieszkańców obszarów kryzysowych przenikają na tereny sąsiednich osiedli i gmin MOF silnie wpływając na te obszary (np. miejsce zamieszkania w Nisku, a praca/edukacja w Stalowej Woli itp.). Z uwagi na znaczną liczbę osób starszych występujących na obszarach przewidzianych do rewitalizacji zaplanowano wsparcie skierowane do tej grupy mieszkańców, które ułatwi im funkcjonowanie w społeczności lokalnej i będzie zapobiegać wykluczeniu społecznemu. Projekt przyczynia się więc do przeciwdziałania marginalizacji społecznej na obszarze MOF i uzyskania efektu skali w walce z obserwowanymi problemami społecznymi.	
Szacunkowa łączna wartość projektu:	1 500 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	1 425 000,00
Wkład własny do projektu:	75 000,00

<p>Projekt pt.: STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli (projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli”)</p>	
<p>Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli</p>	
<p>Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale</p>	
<p>Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020 Oś Priorytetowa VIII. Integracja społeczna, Działanie 8.4 Poprawa dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej, Cel tematyczny 9, Priorytet Inwestycyjny 9iv</p>	
<p>Lider projektu: Miejski Dom Kultury w Stalowej Woli</p>	
<p>Partnerzy projektu: Gmina Stalowa Wola/Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej</p>	
<p>Główny zakres projektu: Rewitalizacja społeczna z wykorzystaniem infrastruktury objętej rewitalizacją przestrzenną, prowadzona w gm. Stalowa Wola poprzez działania wspierające osoby i rodziny zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem społecznym takie jak np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ tworzenie grup samopomocowych i grup wsparcia mieszkańców obszarów rewitalizowanych, w formie grup integracyjnych, międzypokoleniowych, ✓ zapewnienie specjalistycznego wsparcia np. w formie treningów zdobywania umiejętności społecznych, nauki zagospodarowywania czasu wolnego przez dzieci i młodzież poprzez m.in. organizację kół zainteresowań, sekcji sportowych w powiązaniu z historycznymi ideami Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, profilaktykę prozdrowotną oraz profilaktykę uzależnień, poradnictwo specjalistyczne, warsztaty kompetencji dla mieszkańców obszarów rewitalizowanych itp. 	
<p>Oddziaływanie projektu: Projekt obejmuje rewitalizację społeczną w gm. Stalowa Wola, na obszarze, na którym zdiagnozowano znaczną skalę występowania wspólnego dla całego MOF problemu zagrożenia wykluczeniem społecznym z uwagi na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz występowanie obiektów/terenów, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał przestrzenny. Mieszkańcy z poszczególnych gmin MOF są silnie powiązani różnymi uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi, co sprawia, iż problemy mieszkańców obszarów kryzysowych przenikają na tereny sąsiednich osiedli i gmin MOF silnie wpływając na te obszary (np. miejsce zamieszkania w Nisku, a praca/edukacja w Stalowej Woli itp.). Zwiększenie dostępu do usług wsparcia osób i rodzin przyczyni się do przeciwdziałania marginalizacji społecznej na obszarze MOF i uzyskania efektu skali w walce z obserwowanymi problemami społecznymi. Zapobiegać będzie także przejmowaniu negatywnych wzorców zachowań obserwowanych w lokalnym środowisku poprzez konstruktywne spędzanie czasu wolnego przez dzieci i szeroko zakrojone formy wsparcia rodziny.</p>	
Szacunkowa łączna wartość projektu:	2 000 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	1 900 000,00
Wkład własny do projektu:	100 000,00

Projekt pt.: **Mój pierwszy biznes jest nadzieją**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VII. Regionalny rynek pracy, Działanie 7.3 Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości, Cel tematyczny 8, Priorytet Inwestycyjny 8iii

Lider projektu: Regionalna Izba Gospodarcza w Stalowej Woli (RIG)

Partnerzy projektu: nie dotyczy

Główny zakres projektu:

Rozwój przedsiębiorczości m.in. na obszarach objętych rewitalizacją przestrzenną w gm. Stalowa Wola poprzez udzielanie bezzwrotnych dotacji na założenie i prowadzenie działalności gospodarczej oraz świadczenie usług doradczych nt.: prowadzenia działalności gospodarczej dla uczestników projektu itp.

Oddziaływanie projektu: Projekt obejmuje rewitalizację społeczną w zakresie rozwoju przedsiębiorczości w gm. Stalowa Wola, na obszarze, na którym zdiagnozowano znaczną skalę występowania wspólnego dla całego MOF problemu zagrożenia wykluczeniem społecznym z uwagi na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz występowanie obiektów/terenów, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał przestrzenny. Mieszkańcy gmin Stalowa Wola i Nisko są silnie powiązani różnymi uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi, co sprawia, iż problemy mieszkańców obszarów kryzysowych przenikają na tereny sąsiednich osiedli i gmin MOF silnie wpływając na te obszary (np. miejsce zamieszkania w Nisku, a praca/edukacja w Stalowej Woli itp.). Projekt przyczyni się do przeciwdziałania marginalizacji społecznej na obszarze MOF i uzyskania efektu skali w walce z obserwowanymi problemami społecznymi.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	1 500 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	1 425 000,00
Wkład własny do projektu:	75 000,00

Projekt pt.: **Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy**

(projekt indywidualny, komplementarny do projektu „Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli”)

Cel rozwojowy 5 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli

Działanie 5.1 Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli: Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO WP 2014-2020

Oś Priorytetowa VII. Regionalny rynek pracy, Działanie 7.1 Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy - projekty konkursowe, Cel tematyczny 8, Priorytet Inwestycyjny 8i

Lider projektu: Stalowowska Strefa Gospodarcza Miejskiego Zakładu Komunalnego Sp. z o.o.

Partnerzy projektu: Nie dotyczy

Główny zakres projektu:

Rewitalizacja społeczna m.in. na obszarach objętych rewitalizacją przestrzenną w gm. Stalowa Wola poprzez wdrożenie programów aktywizacji zawodowej (obejmujących np.: identyfikację potrzeb uczestnika, poradnictwo zawodowe i/lub pośrednictwo pracy, staże i praktyki zawodowe, szkolenia rozwijające kompetencje zawodowe, subsydiowane zatrudnienie itp.), ukierunkowanych m.in. na wspieranie rozwoju osobistego oraz aktywności zawodowej i społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.

Oddziaływanie projektu: Projekt obejmuje rewitalizację społeczną w gm. Stalowa Wola, na obszarze, na którym zdiagnozowano znaczną skalę występowania wspólnego dla całego MOF problemu zagrożenia wykluczeniem społecznym z uwagi na koncentrację negatywnych zjawisk społecznych oraz występowanie obiektów/terenów, stanowiących niewykorzystany w pełni potencjał przestrzenny. Mieszkańcy gmin Stalowa Wola i Nisko są silnie powiązani różnymi uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi, co sprawia, iż problemy mieszkańców obszarów kryzysowych przenikają na tereny sąsiednich osiedli i gmin MOF silnie wpływając na te obszary (np. miejsce zamieszkania w Nisku, a praca/edukacja w Stalowej Woli itp.). Projekt przyczyni się do przeciwdziałania marginalizacji społecznej na obszarze MOF i uzyskania efektu skali w walce z obserwowanymi problemami społecznymi.

Szacunkowa łączna wartość projektu:	1 500 000,00
Dofinansowanie projektu w ramach RPO WP 2014-2020:	1 425 000,00
Wkład własny do projektu:	75 000,00

Tabela 47 Lista projektów kluczowych, planowanych do realizacji przez MOF Stalowej Woli, w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020

Cel rozwojowy Strategii Rozwoju MOF	Działanie Strategii Rozwoju MOF	Nazwa projektu kluczowego	Okres realizacji projektu	Oś priorytetowa RPO WP 2014-2020	Cel tematyczny RPO WP 2014-2020	Priorytet inwestycyjny RPO WP 2014-2020
1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	1.1 Tworzenie owych i rozwój istniejących przedsiębiorstw	Inkubator przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w MOF Stalowej Woli	2018-2020	I Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka	CT 3	3a
3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	3.1 Wprowadzenie niskoemisyjnego transportu publicznego	Mobilny MOF Stalowej Woli	2017-2019	V Infrastruktura komunikacyjna	CT 4	4e
	3.2 Rozwój infrastruktury kanalizacyjnej, oczyszczania ścieków i gospodarki odpadami	Rozwój gospodarki ściekowej na terenie gminy Zaleszany w celu ochrony wód zlewni Sanu	2016-2020	IV Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	CT 6	6b
Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych dla Gminy Nisko		2017-2020	6a			
4. Poprawa konkurencyjności turystycznej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	4.1 Zachowanie i promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego	Szlakiem dziedzictwa kulturowego, zabytków kultury i oferty kulturalnej MOF Stalowej Woli	2017-2019	IV Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego	CT 6	6c
5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	5.1 Kompleksowa rewitalizacja obszarów o niewłaściwym potencjale	Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli	2018-2021	VI Spójność przestrzenna i społeczna	CT 9	9b
		Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej,	2019-2020	VI Spójność przestrzenna i społeczna		9b

		Nadbudowa i rozbudowa budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno – edukacyjno – kulturowych	2019-2020	VI Spójność przestrzenna i społeczna		9b
		Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej,	2019-2020	VIII Integracja społeczna		9iv
		Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku,	2019-2020			
		Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	2019-2020			
		Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli	2019-2022			
		STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli	2019-2022			
		Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku	2019-2020			9 v
		Mój pierwszy biznes jest nadzieją	2020-2022	VII Regionalny rynek pracy	CT 8	8iii
		Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy	2018-2022			8i
		Aktywizacja osób pozostających bez pracy	2019-2020			8i

7. Finansowanie Strategii

Finansowanie realizacji Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 bazuje w głównej mierze na funduszach unijnych w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 oraz pośrednio na funduszach unijnych i krajowych w ramach standardowych procedur konkursowych, umożliwiających pozyskanie dofinansowania na realizację działań ujętych w niniejszej Strategii, a także środkach własnych gmin tworzących MOF Stalowej Woli, stanowiących wkład własny w projektach.

Strategia Rozwoju MOF Stalowej Woli będzie realizowana m.in. z wykorzystaniem następujących narzędzi:

- PO Infrastruktura i Środowisko,
- PO Inteligentny Rozwój,
- PO Wiedza, Edukacja, Rozwój,
- PO Polska Cyfrowa,
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- Programy w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- Mechanizmy Finansowe (Norweski Mechanizm Finansowy, Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego),
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 (RPO WP 2014-2020)
- inne krajowe, regionalne i subregionalne programy rozwoju,
- Partnerstwo Publiczno – Prywatne.

Strategia finansowana będzie m.in. z następujących źródeł:

- środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), Funduszu Spójności (FS), Europejskiego Funduszu Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich,
- środki udostępnione w ramach Mechanizmów Finansowych,
- środki Budżetu Państwa,
- budżety samorządów,

- inne środki publiczne,
- kapitał prywatny - Partnerstwo Publiczno – Prywatne, montaż finansowania prywatnego w projektach strategicznych,
- finansowanie zwrotne - pożyczki (Fundusze pożyczkowe), kredyty, w tym preferencyjne.

Fundusze europejskie w perspektywie finansowej 2014-2020 będą rozdzielane na określone w ramach Wspólnych Ram Strategicznych cele tematyczne, a następnie wydzielone osie priorytetowe. RPO WP 2014-2020 jest programem operacyjnym finansowanym ze środków EFRR i EFS. Zgodnie z Umową Partnerstwa alokacja środków unijnych na RPO WP 2014-2020 wynosi 1 519 517 194 euro w przypadku EFRR i 594 726 566 euro w przypadku EFS. Minimalne zaangażowanie środków krajowych - szacowane na podstawie art. 120 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. zakładającego maksymalny poziom dofinansowania każdej osi priorytetowej EFRR i EFS w regionach słabiej rozwiniętych na poziomie 85%, w momencie programowania wynosi 373 101 847 euro.

Instrument terytorialny realizowany jest w sposób zbliżony do zasad wskazanych w art. 36 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady, ustanawiającego wspólne przepisy dla EFSI. Przy jego pomocy, w oparciu o strategię terytorialną, jednostki samorządu terytorialnego poprzez zawiązane partnerstwo realizują projekty lub przedsięwzięcia zintegrowane, łączące wsparcie z kilku osi priorytetowych RPO WP 2014 – 2020, w tym interwencje dwóch funduszy tj. EFRR i EFS. Alokacja środków na konkursy dedykowane dla MOF z wykorzystaniem środków EFRR w ramach PRO WP 2014-2020 wynosi 493 902 187,25 PLN.

Tabela 48 Plan finansowy Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 w odniesieniu do projektów, planowanych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF

Nazwa projektu kluczowego	Okres realizacji projektu	PI RPO WP 2014-2020	Szacunkowa łączna wartość projektu w PLN	Dofinansowanie w PLN	Fundusz	Wkład własny w PLN
Inkubator przedsiębiorczości jako czynnik rozwoju przedsiębiorczości w MOF Stalowej Woli	2018-2020	3a	14 000 000,00	7 000 000,00	EFRR	7 000 000,00
Mobilny MOF Stalowej Woli	2017-2019	4e	52 568 054,51	36 827 768,27	EFRR	15 740 286,24
Rozwój gospodarki ściekowej na terenie gminy Zaleszany w celu ochrony wód zlewni Sanu	2016-2020	6b	24 999 750,00	17 276 250,00	EFRR	7 723 500,00
Przebudowa Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych dla Gminy Nisko	2017-2020	6a	1 200 000,00	1 020 000,00	EFRR	180 000,00
Szlakiem dziedzictwa kulturowego, zabytków kultury i oferty kulturalnej MOF Stalowej Woli	2017-2019	6c	14 794 970,83	6 000 000,00	EFRR	8 794 970,83
Rewitalizacja przestrzenna MOF Stalowej Woli	2018-2021	9b	20 000 000,00	10 000 000,00	EFRR+BP	10 000 000,00
Rewitalizacja obszarów zdegradowanych na terenie Gminy i Miasta Nisko w obszarze degradacji społecznej, technicznej, gospodarczej i przestrzenno – funkcjonalnej,	2019-2020	9b	10 830 000,00	8 122 500,00	EFRR+BP	2 707 500,00
Nadbudowa i rozbudowa budynku Starostwa Powiatowego w Nisku przy Pl. Wolności 2 w celu nadania mu nowych funkcji społeczno – edukacyjno – kulturowych	2019-2020	9b	2 500 000,00	1 875 000,00	EFRR+BP	625 000,00
Centrum Wsparcia w Nisku – Zespół Asysty Rodzinnej,	2019-2020	9iv	280 800,00	252 720,00	EFS+BP	28 080,00
Placówka Wsparcia Dziennego - Świetlica Środowiskowo Profilaktyczna w Nisku,	2019-2020	9iv	307 200,00	276 480,00	EFS+BP	30 720,00
Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych poprzez rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	2019-2020	9iv	235 200,00	211 680,00	EFS+BP	23 520,00
Uruchomienie spółdzielni socjalnej w Nisku	2019-2020	9v	202 000,00	202 000,00	EFS+BP	0,00
Aktywizacja osób pozostających bez pracy	2019-2020	8i	250 000,00	225 000,00	EFS+BP	25 000,00

Rozwój usług społecznych w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli	2019-2022	9iv	1 500 000,00	1 425 000,00	EFS+BP	75 000,00
STOP Wykluczeniu w zrewitalizowanym obszarze MOF Stalowej Woli	2019-2022	9iv	2 000 000,00	1 900 000,00	EFS+BP	100 000,00
Mój pierwszy biznes jest nadzieją	2020-2022	8iii	1 500 000,00	1 425 000,00	EFS+BP	75 000,00
Wsparcie osób wykluczonych zawodowo poprzez zwiększenie możliwości zatrudnienia osób bezrobotnych, biernych zawodowo oraz poszukujących pracy	2018-2022	8i	1 500 000,00	1 425 000,00	EFS+BP	75 000,00
RAZEM	-	-	148 667 975,34	95 464 398,27	-	53 203 577,07

8. Spójność z dokumentami planistycznymi

Zgodnie z metodyką planowania strategicznego, strategia dla obszaru funkcjonalnego powinna być spójna przede wszystkim z dokumentami wyższego rzędu, a zatem dokumentami regionalnymi i krajowymi (średniookresowymi), kluczowymi dla polityki rozwoju. Koherencja ta zapewni pośrednią zgodność przyjętych zamierzeń strategicznych MOF Stalowej Woli z celami na poziomie europejskim, nakreślonymi w strategii Europa 2020.

Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 została poddana analizie oraz kompleksowej weryfikacji w zestawieniu z kluczowymi dokumentami strategicznymi i operacyjnymi o wymiarze ogólnoeuropejskim, krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Poniżej wymieniono dokumenty planistyczne, z którymi zgodne jest niniejsze opracowanie. Przedstawiono również podstawowe trendy i prognozy, jakie zostały uwzględnione przy definiowaniu poszczególnych celów strategicznych, operacyjnych oraz określaniu konkretnych działań.

Założenia makro

Strategia Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 jest komplementarna w odniesieniu do następujących dokumentów o charakterze programowym i strategicznym, obowiązujących na poziomie wspólnotowym, krajowym i regionalnym:

- Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”,
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020,
- Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku (z perspektywą do 2030 roku),
- Strategia Bezpieczeństwo Energetyczne i Środowisko. Perspektywa 2020 r.,
- Strategia Sprawne Państwo 2020,

- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020,
- Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022,
- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020,
- Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020,
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego.

Szczególną uwagę zwracano także na prognozy oraz trendy o charakterze ponadlokalnym:

- Możliwości absorpcji środków pomocowych pochodzących z funduszy strukturalnych UE,
- Prognozy wzrostu gospodarczego w Polsce,
- Możliwości wystąpienia zjawiska deficytu siły roboczej (w szczególności osób młodych – trwałe, niekorzystne tendencje demograficzne),
- Rozwój w kierunku społeczeństwa informacyjnego – możliwości i wyzwania związane z komputeryzacją i Internetem,
- Systematyczna poprawa jakości drogowych szlaków komunikacyjnych.

Założenia mikro

Prezentowana Strategia jest również spójna z następującymi dokumentami planistycznymi o znaczeniu lokalnym:

- Strategia Rozwoju Powiatu Stalowowolskiego (z czerwca 2004),
- Strategia Rozwoju Powiatu Nizańskiego (z października 2007),
- Strategia Rozwoju Miasta Stalowa Wola na lata 2016-2022 z prognozą do roku 2027,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nisko na lata 2014-2020,
- Strategia Rozwoju Gminy Pysznica na lata 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Gminy Zaleszany na lata 2016-2025.

W Załączniku 1. do Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 przedstawiono matrycę spójności Strategii z wybranymi, najważniejszymi dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym:

- Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Strategia Rozwoju Kraju 2020,
- Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020,
- Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020,
- Strategia Rozwoju Miasta Stalowa Wola na lata 2016-2022 z prognozą do roku 2027,
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nisko na lata 2014-2020,
- Strategia Rozwoju Gminy Pysznica na lata 2007-2013,
- Strategia Rozwoju Gminy Zaleszany na lata 2016-2025.

9. System wdrażania – zarządzanie Strategią

Zgodnie z zapisami Szczegółowego Opisu Osi priorytetowych RPO WP 2014-2020 dla obszarów funkcjonalnych 8 regionalnych biegunów wzrostu (wskazanych w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2020*), tj. MOF Krosno, Dębica-Ropczyce, Przemyśl, Mielec, Tarnobrzeg, Jarosław-Przeworsk, Sanok-Lesko, Stalowa Wola przewidziano preferencje przestrzenne w postaci dedykowanych konkursów. Zaplanowana preferencja dla MOF w obszarach interwencji RPO WP 2014-2020, ma na celu wykorzystanie ich wewnętrznych atutów, co w efekcie doprowadzi do umocnienia pozycji biegunów wzrostu jako centrów rozwoju lokalnego. Warunkiem realizacji projektów w ramach konkursów dedykowanych dla MOF jest posiadanie wspólnej dla całego obszaru funkcjonalnego Strategii, dokumentu, z którego będą wynikać najważniejsze przedsięwzięcia przewidziane do realizacji na terenie MOF w perspektywie finansowej 2014-2020. Projekty w ramach MOF realizowane będą w ramach partnerstw zawieranych pomiędzy poszczególnymi JST (gminami) z miejskiego obszaru funkcjonalnego, na warunkach określonych w porozumieniu albo umowie o partnerstwie, zgodnie z *ustawą o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020*. W związku z powyższym władze jednostek samorządu terytorialnego wchodzących w skład MOF Stalowej Woli (gminy: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany) podpisały w 2013 r. list intencyjny, w którym *deklarują wolę współpracy na rzecz utworzenia i rozwoju społeczno-gospodarczego Stalowowolskiego Obszaru Funkcjonalnego*. Strony zobowiązały się do aktywnego uczestnictwa i współpracy przy opracowaniu Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 w celu maksymalnego wykorzystania wspólnych atutów i rozwiązywania problemów. Jako reprezentanta stron i koordynatora prac nad opracowaniem Strategii wskazano Miasto Stalowa Wola. Rady Miast i Gmin tworzących obszar funkcjonalny podjęły stosowne uchwały w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie porozumienia o współpracy w zakresie opracowania i wdrażania Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020:

- Uchwała Nr LIII/760/13 Rady Miejskiej w Stalowej Woli z dnia 21 października 2013 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Miasto Stalowa Wola Porozumienia o współpracy z gminami tworzącymi Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli,

w zakresie opracowania i wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

- Uchwała Nr XL/325/13 Rady Miejskiej w Nisku z dnia 25 października 2013 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Gminę i Miasto Nisko Porozumienia o współpracy z gminami tworzącymi Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli, w zakresie opracowania i wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.
- Uchwała Nr XXXVI/213/2013 Rady Gminy Pysznica z dnia 29 listopada 2013 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Gminę Pysznica Porozumienia o współpracy z gminami tworzącymi Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli, w zakresie opracowania i wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.
- Uchwała nr XXXVIII/336/2013 Rady Gminy w Zaleszanych z dnia 29 października 2013 r. w sprawie wyrażenia zgody na zawarcie przez Gminę Zaleszany Porozumienia o współpracy z gminami tworzącymi Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli, w zakresie opracowania i wdrażania Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

Porozumienie będące przedmiotem powyższych uchwał regulować będzie zasady przyszłej współpracy w zakresie realizacji działań wynikających ze Strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego. Zostanie ono zawarte przed rozpoczęciem realizacji **projektów kluczowych** objętych Strategią. Ostateczne przyjęcie opracowanej Strategii będzie zależało od Rad Miast i Gmin, będących stronami Porozumienia.

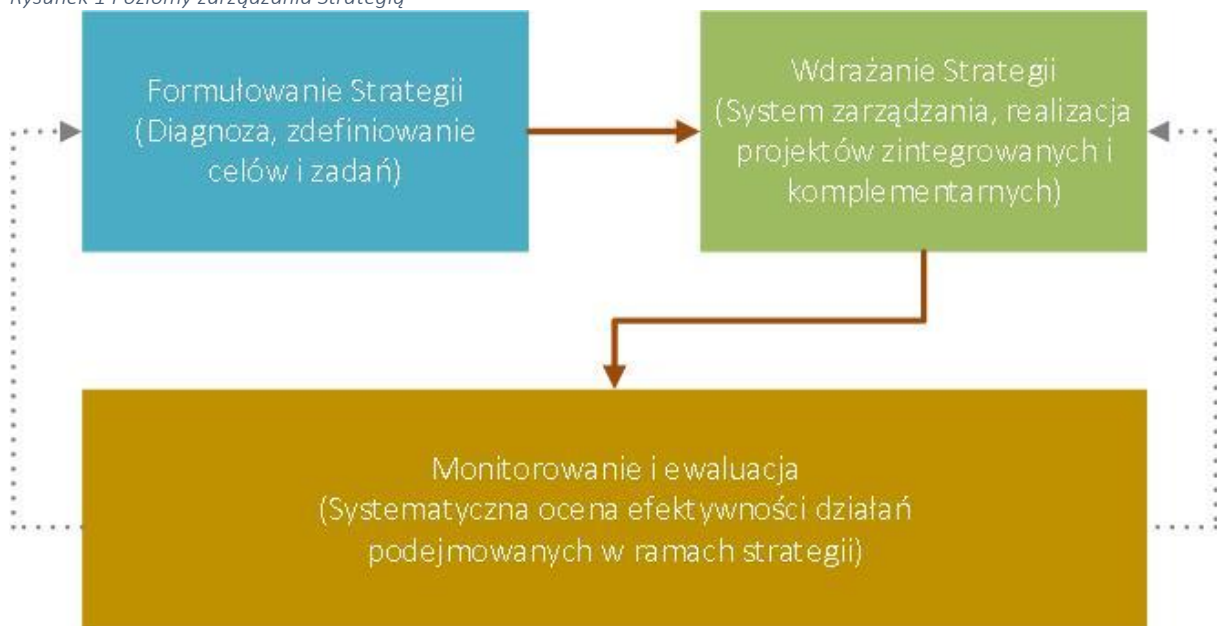
Głównym założeniem wynikającym z zapisów Strategii jest realizacja wspólnych, projektów partnerskich na rzecz gmin tworzących obszar funkcjonalny. Zakres proponowanych celów strategicznych, przyjętych do realizacji w ramach MOF Stalowej Woli jest zróżnicowany

i obejmuje działania inwestycyjne oraz nieinwestycyjne. Wdrażanie Strategii uzależnione będzie od aktualnych i przyszłych uwarunkowań organizacyjnych oraz finansowych jednostek samorządowych tworzących Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli, a także możliwości pozyskania dofinansowania zewnętrznego na realizację projektów w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 oraz projektów komplementarnych realizowanych w ramach standardowych konkursów RPO WP 2014-2020 lub dofinansowanych z innych źródeł. System zarządzania Strategią opiera się w wymiarze ogólnym na trzech głównych elementach:

- formułowanie Strategii,
- wdrażanie Strategii,
- monitoring rezultatów, ewaluacja i aktualizacja Strategii.

Poniższy rysunek przedstawia zależności pomiędzy głównymi wymiarami zarządzania Strategią.

Rysunek 1 Poziomy zarządzania Strategią

W celu prawidłowego wdrażania Strategii powołany zostanie Zespół ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli złożony z przedstawicieli poszczególnych jednostek administracyjnych tworzących MOF Stalowej Woli. Spośród członków zespołu wyłoniony zostanie Koordynator ds. wdrażania Strategii, którego rolą będzie zarządzanie i nadzór nad wdrażaniem Strategii w wymiarze operacyjnym. Zespół będzie odpowiedzialny za proces wdrażania Strategii, który prowadzony będzie na następujących poziomach:

- Organizacyjnym – przedkładanie Strategii do zaopiniowania Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym (IŻ RPO), koordynacja prac osób w poszczególnych samorządach, zaangażowanych w realizację zapisów Strategii, organizacja spotkań Zespołu ds. Rozwoju MOF Stalowej Woli, kontakty z IZ RPO w sprawie wdrażania działań Strategii, przygotowanie projektów dokumentów wymaganych przez IZ RPO dotyczących MOF, planowanie i wymiana informacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami.
- Merytorycznym – monitorowanie postępów prac związanych z realizacją projektów **kluczowych** objętych Strategią, monitorowanie wskaźników realizacji poszczególnych działań Strategii, kontrola aktualności zapisów Strategii oraz propozycje aktualizacji jej zapisów i przygotowywanie sprawozdań z realizacji Strategii,
- Społecznym – zachowanie zasady partycypacji społecznej, właściwe upowszechnianie Strategii (m.in. umieszczanie na stronach www gmin MOF), zarządzanie informacją i komunikacją.

Funkcję decyzyjną w systemie zarządzania Strategią pełnić będzie władza wykonawcza poszczególnych gmin tworzących MOF Stalowej Woli, przy wsparciu władzy ustawodawczej i kontrolnej (Rady Miast i Gmin) tam, gdzie to konieczne. Dokumenty wypracowane przez Zespół ds. Rozwoju MOF Stalowej Woli przedkładane będą do akceptacji władzom poszczególnych gmin tworzących obszar funkcjonalny.

Za realizację projektów **kluczowych** w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 odpowiadać będą liderzy i partnerzy wskazani dla poszczególnych projektów, w zakresie ujętym we wnioskach o dofinansowanie (przede wszystkim gminy MOF). Z kolei za realizację projektów komplementarnych, wpisujących się w założenia niniejszej Strategii, poza konkursami dedykowanymi odpowiadać będą podmioty zaangażowane w ich realizację.

IZ RPO odpowiadać będzie za określenie zasad i kryteriów wyboru projektów w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020.

[Zaangażowanie interesariuszy lokalnych w realizację Strategii](#)

System wdrażania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 obejmuje szereg procesów, które wymagają zaangażowania różnych instytucji i struktur organizacyjnych. W

procesie wdrażania Strategii szczególną rolę będzie odgrywać zasada partnerstwa i zaangażowanie lokalnych partnerów. Zasada ta będzie realizowana poprzez włączenie w proces planowania, zarządzania oraz monitoringu i ewaluacji Strategii wszystkich gmin tworzących MOF Stalowej Woli oraz zapewnienie udziału partnerów społecznych i gospodarczych (jednostki podległe gminom tworzącym MOF Stalowej Woli, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe, instytucje otoczenia biznesu, szkoły wyższe itp.) na każdym etapie realizacji Strategii poprzez:

- konsultacje społeczne zapisów Strategii, w tym w formie elektronicznej,
- zamieszczenie informacji o wynikach konsultacji społecznych dotyczących zapisów Strategii na stronach internetowych gmin tworzących MOF Stalowej Woli,
- zaangażowanie przedstawicieli gmin wchodzących w skład MOF Stalowej Woli w proces zarządzania i wdrażania Strategii oraz monitoringu, ewaluacji i aktualizacji zapisów Strategii (powołanie i bieżące działania Zespołu ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli),
- upowszechnienie informacji o wynikach monitoringu i ewaluacji Strategii poprzez udostępnienie stosownych raportów w urzędach gmin tworzących MOF Stalowej Woli oraz na ich stronach internetowych,
- promowanie idei partnerskiego rozwoju MOF Stalowej Woli oraz wspólnego potencjału tego obszaru.

10. Monitorowanie, ewaluacja i system aktualizacji Strategii

Strategia Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 stanowi narzędzie zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym Stalowej Woli wraz z jej obszarem funkcjonalnym. O jego skuteczności decyduje stopień i dynamika wdrażania przyjętych ustaleń strategicznych. Narzędziem służącym do oceny tych procesów i zmian, a docelowo stopnia osiągnięcia zdefiniowanej wizji rozwoju, jest okresowy monitoring przeprowadzany w oparciu o wskaźniki dostosowane do specyfiki badanego obszaru. Monitoring umożliwi modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych. Jednocześnie system ten może być wykorzystywany do ciągłego śledzenia zdarzeń, tendencji i procesów zachodzących w otoczeniu, jak i wewnątrz MOF Stalowej Woli, które mogą wywierać pozytywny lub negatywny wpływ na osiąganie przyjętych celów rozwoju. Pozwala to na zwiększenie zdolności do szybkiej i skutecznej reakcji na zachodzące zmiany.

Za monitoring Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli będzie odpowiadał Zespół ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli. Dopuszcza się możliwość zlecenia usług podmiotom zewnętrznym w przypadku akceptacji dla tego działania przez wszystkie gminy MOF Stalowej Woli i zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych na ten cel. Monitoring Strategii prowadzony będzie w ujęciu rocznym. Zespół ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli odpowiadać będzie za przygotowanie rocznych raportów z monitoringu Strategii, obejmujących wskaźniki skwantyfikowane dla poszczególnych działań ujętych w Strategii (podane w podrozdziale 5.2), które będą podstawą mierzenia postępu w osiąganiu założonych celów. Raporty będą przedstawiane organom wykonawczym wszystkich gmin MOF. Jawność monitoringu będzie zagwarantowana poprzez umieszczenie informacji o jego wynikach na stronach internetowych samorządów wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego. Etapy monitoringu Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020:

- zbieranie danych,
- analiza danych wraz z identyfikacją odchyień od planu,
- przygotowanie i upowszechnienie raportu,
- propozycje ewentualnych zmian w Strategii.

Ewaluacja dotyczy efektów wdrażania Strategii oraz jej wpływu na rzeczywisty rozwój społeczno-gospodarczy MOF Stalowej Woli. Ewaluacja pozwoli zbadać, w jakim stopniu Strategia rozwiązała zdiagnozowane problemy i jakie powinny zostać wdrożone usprawnienia i działania korygujące w kolejnych latach. Za ewaluację odpowiedzialny będzie Zespół ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, który przygotuje stosowny raport z przeprowadzonych badań ewaluacyjnych i będzie odpowiadał za jego upowszechnienie (przedstawienie organom wykonawczym wszystkich gmin MOF, umieszczenie na stronach internetowych gmin MOF). Raport z ewaluacji będzie w głównej mierze opierał się na analizie rocznych raportów monitoringowych Strategii i będzie obejmował ocenę efektów wdrażania Strategii na tle zdefiniowanych w niej celów. Etapy ewaluacji Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020:

- analiza i ocena ex ante – wykonana na początku realizacji działań Strategii,
- analiza i ocena mid term – wykonana w trakcie realizacji działań Strategii,
- analiza i ocena ex post – wykonana po zakończeniu realizacji działań Strategii.

Procedura zmian w Strategii prowadzona będzie przez Zespół ds. Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, który przygotuje projekt zaktualizowanej Strategii na podstawie informacji i propozycji zebranych od przedstawicieli samorządów tworzących MOF w trakcie procedury monitoringowej. Wszystkie gminy tworzące MOF Stalowej Woli zobowiązane są w szczególności do:

- wyznaczenia osoby/osób odpowiedzialnych za przekazywanie informacji o przebiegu realizacji działań Strategii na terenie danej gminy MOF i osiągniętych wskaźnikach,
 - przekazywania informacji o zmianach w lokalnych dokumentach strategicznych,
 - przekazywania wszelkich innych informacji o czynnikach powodujących konieczność wprowadzenia zmian w Strategii,
 - przekazywania informacji o ewentualnych zagrożeniach czy nieprawidłowościach związanych z realizacją działań Strategii w ramach projektów **kluczowych** wdrażanych w oparciu o konkursy dedykowane dla MOF.
-

11. Konsultacje społeczne

Raport z konsultacji społecznych przeprowadzonych na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 został zaprezentowany w Załączniku 2. do Strategii.

12. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Opis działań związanych ze Strategiczną Oceną Oddziaływania na Środowisko został zaprezentowany w Załączniku 3. do Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020.

13. Raport z przygotowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli

Raport z przygotowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 został zaprezentowany w Załączniku 4. do Strategii.

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura udziału gmin w całkowitej powierzchni MOF [w %]	14
Wykres 2 Liczba mieszkańców gmin MOF Stalowej Woli w 2013 roku	18
Wykres 3 Wskaźnik gęstości zaludnienia gmin MOF w 2013 roku [os/km ²].....	19
Wykres 4 Liczba mieszkańców MOF Stalowej Woli w latach 2004 – 2013 z uwzględnieniem podziału na płeć	20
Wykres 5 Liczba mieszkańców MOF w wieku przedprodukcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013	21
Wykres 6 Liczba mieszkańców MOF w wieku produkcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013	21
Wykres 7 Liczba mieszkańców MOF w wieku poprodukcyjnym z uwzględnieniem podziału na płeć w latach 2004-2013	22
Wykres 8 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem w 2013 roku	23
Wykres 9 Porównanie przyrostu naturalnego w gminach MOF w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2009 i 2013	24
Wykres 10 Migracje gminne na pobyt stały - zameldowania wg kierunku migracji w 2013 roku.....	25
Wykres 11 Migracje gminne na pobyt stały - wymeldowania wg kierunku migracji w 2013 roku.....	25
Wykres 12 Bilans migracji na obszarze MOF (sumarycznie) w latach 2004-2013.....	26
Wykres 13 Liczba pasażerów korzystających z transportu publicznego w latach 2006-2013 [tys.]	34
Wykres 14 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na terenie MOF w latach 2010 – 2013	36
Wykres 15 Odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca w latach 2005-2013 [kg].....	41
Wykres 16 Zmieszane odpady zebrane na terenie MOF w latach 2005-2013 [t]	42
Wykres 17 Odsetek powierzchni gruntów leśnych na terenie gmin MOF w roku 2013 [%]	43
Wykres 18 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na obszarze MOF w latach 2004-2013	57
Wykres 19 Podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym na obszarze MOF w latach 2010-2013.....	58
Wykres 20 Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na terenie MOF w 2013 roku	59
Wykres 21 Liczba uczniów oraz absolwentów w szkołach podstawowych na terenie MOF w latach 2003-2013... ..	67
Wykres 22 Współczynnik skolaryzacji netto w szkołach podstawowych na terenie gmin MOF w 2013 roku [%]	67
Wykres 23 Liczba uczniów oraz absolwentów szkół gimnazjalnych na terenie MOF w latach 2003-2013	68
Wykres 24 Liczba uczniów i absolwentów szkół ogólnokształcących na terenie gmin MOF w latach 2005-2013	70
Wykres 25 Liczba uczniów i absolwentów Zasadniczych Szkół Zawodowych na terenie MOF w latach 2005-2013	70
Wykres 26 Liczba uczniów i absolwentów szkół technicznych w latach 2005-2013	71
Wykres 27 Liczba uczniów techników według kierunków kształcenia w roku 2013	72
Wykres 28 Liczba bezrobotnych mieszkańców na terenie gmin MOF w latach 2003-2013.....	80
Wykres 29 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci w roku 2013 [%].....	81

Wykres 30 Liczba turystów korzystających z noclegów na terenie MOF z podziałem na narodowość w latach 2004-2013 85

Wykres 31 Średnia długość korzystania z miejsc noclegowych przez turystów na terenie MOF w latach 2004-2013 85

Wykres 32 Porady lekarskie udzielone w ramach podstawowej opieki zdrowotnej w latach 2003-2013 (w tys.). 114

Spis tabel

Tabela 1 Powierzchnia oraz udział procentowy gmin w całkowitej powierzchni MOF w 2013 roku 14

Tabela 2 Bilans migracji w gminach MOF w 2013 roku 26

Tabela 3 Infrastruktura drogowa – kilometraż dróg przebiegających przez teren gmin – stan na 2013 rok 29

Tabela 4 Infrastruktura komunikacyjna wykorzystywana przez MZK Sp. z o.o. w transporcie publicznym 32

Tabela 5 Tabor autobusowy MZK Sp. z o.o. 33

Tabela 6 Infrastruktura techniczna gmin MOF w roku 2013 [korzystający z instalacji jako % ogółu ludności] 37

Tabela 7 Liczba ludności korzystającej z infrastruktury technicznej w roku 2013 38

Tabela 8 Oczyszczalnie ścieków na terenie MOF w roku 2013 39

Tabela 9 Ścieki komunalne i przemysłowe w roku 2013 39

Tabela 10 Odpady wytworzone i dotychczas składowane (nagromadzone z wyłączeniem odpadów komunalnych) w roku 2013..... 42

Tabela 11 Tereny zieleni w granicach MOF Stalowej Woli w roku 2013 44

Tabela 12 Powierzchnia obszarów Natura 2000 na terenie MOF w roku 2013 47

Tabela 13 Użytkowanie gruntów na terenie MOF Stalowej Woli w roku 2013 49

Tabela 14 Wysokość zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013..... 50

Tabela 15 Wysokość zanieczyszczeń gazowych z zakładów szczególnie uciążliwych w roku 2013 50

Tabela 16 Stan wód na terenie MOF w roku 2012 51

Tabela 17 Zużycie wody na 1 mieszkańca w roku 2013 55

Tabela 18 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w roku 2013 56

Tabela 19 Podmioty gospodarcze na obszarze MOF w 2013 roku - wskaźniki porównawcze..... 60

Tabela 20 Zestawienie terenów inwestycyjnych w gminach MOF [ha] – stan na 31.12.2013..... 61

Tabela 21 Liczba dzieci w żłobkach i przedszkolach w gminach MOF w roku szkolnym 2013/2014 66

Tabela 22 Liczba żłobków, przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie gmin MOF..... 66

Tabela 23 Wyniki testu szóstoklasistów w roku 2014 68

Tabela 24 Średnie wyniki testu gimnazjalnego uczniów gmin MOF w roku 2014 69

Tabela 25 Wyniki egzaminu maturalnego 2014 – przedmioty obowiązkowe, część podstawowa 73

Tabela 26 Wyniki egzaminu maturalnego – języki obce, część podstawowa, termin majowy..... 74

Tabela 27 Studenci i absolwenci szkół wyższych na terenie MOF	76
Tabela 28 Zestawienie zawodów deficytowych w powiatach stalowowolskim i niżańskim	82
Tabela 29 Ścieżki rowerowe na terenie MOF Stalowej Woli w roku 2013 [km].....	86
Tabela 30 Główne obiekty sportowe na terenie gminy Stalowa Wola.....	89
Tabela 31 Baza sportowa szkół publicznych na terenie gminy Stalowa Wola	91
Tabela 32 Zestawienie najważniejszych danych dot. klubów sportowych za rok 2014.....	95
Tabela 33 Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomości woj. podkarpackiego	97
Tabela 34 Zestawienie najważniejszych danych o instytucjach kultury, imprezach kulturalnych i ich uczestnikach	105
Tabela 35 Liczba wydarzeń kulturalnych zorganizowanych w gminach MOF w latach 2003-2013.....	105
Tabela 36 Pomoc społeczna w roku 2013.....	118
Tabela 37 Pomoc społeczna w zakresie dożywiania i posiłków w latach 2008-2013 w gminach MOF [os.]	119
Tabela 38 Pomoc społeczna w zakresie zasiłków okresowych w latach 2008-2013 w gminach MOF [os.].....	120
Tabela 39 Wybrane świadczenia pomocy społecznej w 2013 r. [os. korzystające ze świadczeń].....	120
Tabela 40 Wybrane deficyty występujące na obszarach wymagających rewitalizacji społecznej w roku 2013	122
Tabela 41 Charakterystyka przestępstw odnotowanych w powiatach w roku 2013	127
Tabela 42 Liczba przestępstw, wypadków, kolizji w gminach MOF, w roku 2013.....	127
Tabela 43 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na terenie MOF w roku 2013	129
Tabela 44 Analiza SWOT MOF Stalowej Woli.....	132
Tabela 45 Działania przewidziane do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 i poza nimi	171
Tabela 46 Powiązanie działań Strategii MOF Stalowej Woli, przewidzianych do realizacji w oparciu o konkursy dedykowane dla MOF, z priorytetami inwestycyjnymi RPO WP 2014-2020.....	172
Tabela 47 Lista projektów kluczowych, planowanych do realizacji przez MOF Stalowej Woli, w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020.....	202
Tabela 48 Plan finansowy Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020 w odniesieniu do projektów, planowanych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF	206

Spis grafik i rysunków

Grafika 1 Miejski Obszar Funkcjonalny Stalowej Woli na tle województwa podkarpackiego oraz Polski.....	13
Grafika 2 Mapa połączeń drogowych na terenie MOF	28
Grafika 3 Wpływ Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Dębica – Stalowa Wola – Rzeszów nr 425 na ujęcia wody zlokalizowane na terenie MOF Stalowej Woli.....	54

Rysunek 1 Poziomy zarządzania Strategią..... 213

Załącznik 1. Matryca spójności Strategii Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli z wybranymi dokumentami strategicznymi

Dokumenty planowania strategicznego		Strategia Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli					
		Cel nadrzędny Wzmocnienie atrakcyjności Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli jako ważnego ośrodka gospodarczego i miejsca o wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez wykorzystanie jego potencjałów gospodarczych, przestrzennych, kulturowych i środowiskowych	Cele rozwojowe				
			1. Wzrost konkurencyjności gospodarki Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	2. Poprawa dostępności przestrzennej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	3. Ochrona środowiska naturalnego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	4. Poprawa konkurencyjności turystycznej i kulturalnej Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli	5. Poprawa jakości życia mieszkańców Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli
Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet. 1 Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji.	Spójny	Spójny				
	Priorytet. 2 Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej.	Spójny			Spójny		
	Priorytet.3 Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu; wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.	Spójny	Spójny	Spójny			Spójny
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo.	Spójny		Spójny			
	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka.	Spójny	Spójny				
	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna.	Spójny		Spójny			Spójny
Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020	Cel główny. Wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej.	Spójny	Spójny				
	Obszar strategiczny. Innowacyjność.	Spójny	Spójny				
	Obszar strategiczny. Zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego.	Spójny	Spójny				
	Obszar strategiczny. Infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna.	Spójny		Spójny	Spójny		
Strategia Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020	Cel główny strategii. Efektywne wykorzystanie zasobów wewnętrznych i zewnętrznych dla zrównoważonego i inteligentnego rozwoju społeczno-gospodarczego drogą do poprawy jakości życia mieszkańców.	Spójny		Spójny	Spójny		
	Cel 1. Rozwijanie przewag regionu w oparciu o kreatywne specjalizacje jako przejaw budowania konkurencyjności krajowej i międzynarodowej.	Spójny	Spójny				
	Cel 2. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników innowacyjności regionu oraz poprawy poziomu życia mieszkańców.	Spójny					Spójny
	Cel 3. Podniesienie dostępności oraz poprawa spójności funkcjonalno-przestrzennej jako element budowania potencjału rozwojowego regionu.	Spójny		Spójny			

Strategia Rozwoju Miasta Stalowa Wola na lata 2016-2022 z prognozą do roku 2027	Cel 4. Racjonalne i efektywne wykorzystanie zasobów z poszanowaniem środowiska naturalnego sposobem na zapewnienie bezpieczeństwa i dobrych warunków życia mieszkańców oraz rozwoju gospodarczego województwa.	Spójny			Spójny	Spójny	
	Cel priorytetowy 1 - Wzrost poziomu świadczonych usług społecznych	Spójny					Spójny
	Cel priorytetowy 2 – Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego jako czynników poprawy jakości życia mieszkańców	Spójny				Spójny	Spójny
	Cel priorytetowy 3 – Wysoki poziom dostępu i użyteczności infrastruktury	Spójny		Spójny	Spójny		
	Cel priorytetowy 4 – Wzrost poziomu zachowania i wykorzystania potencjału Miasta Stalowa Wola	Spójny	Spójny			Spójny	Spójny
	Cel priorytetowy 5 – Wzrost poziomu współpracy, szczególnie w zakresie promocji Stalowej Woli	Spójny				Spójny	
	Cel priorytetowy 6 – Stały rozwój gospodarczy miasta	Spójny	Spójny				
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy i Miasta Nisko na lata 2014-2020	Obszar I. Innowacyjna gospodarka	Spójny	Spójny				
	Obszar II. Wszelkierony rozwój mieszkańców oraz rozwój infrastruktury społecznej	Spójny				Spójny	Spójny
	Obszar III. Infrastruktura techniczna i ochrona środowiska.	Spójny		Spójny	Spójny	Spójny	
	Obszar IV. Rewitalizacja i rozwój terenów miejskich oraz odnowa wsi.	Spójny			Spójny	Spójny	Spójny
	Obszar V. Rozwój turystyki, agroturystyki oraz promocja gminy.	Spójny				Spójny	
Strategia Rozwoju Gminy Pysznica na lata 2007-2013	Obszar I – Społeczeństwo. Cel strategiczny: Pobudzenie aktywności społecznej oraz zaspokojenie potrzeb kulturalnych, edukacyjnych i sportowo-rekreacyjnych mieszkańców.	Spójny				Spójny	Spójny
	Obszar II – Gospodarka. Cel strategiczny: Rozwój gospodarczy gminy i poprawa warunków życia mieszkańców.	Spójny	Spójny	Spójny			
	Obszar III – Środowisko naturalne. Cel strategiczny: Poprawa stanu środowiska naturalnego na terenie gminy.	Spójny			Spójny		
Strategia Rozwoju Gminy Zaleszany na lata 2016-2025	Obszar I Edukacja i Rozwój Zasobów Ludzkich. Cel strategiczny: Przygotowanie mieszkańców do potrzeb nowoczesnej gospodarki i rozwój społeczeństwa obywatelskiego.	Spójny					Spójny
	Obszar II Infrastruktura. Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla wszechstronnego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Zaleszany.	Spójny	Spójny	Spójny			Spójny
	Obszar III Rozwój gospodarczy. Cel strategiczny: Generowanie nowych miejsc pracy poprzez tworzenie dogodnych warunków dla inwestorów i lokalnej przedsiębiorczości.	Spójny	Spójny				
	Obszar IV Rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa. Cel strategiczny: Poprawa jakości życia i efektywności działalności rolniczej.	Spójny				Spójny	Spójny
	Obszar V Środowisko naturalne i kulturowe. Cel strategiczny: Rozwój i ochrona walorów środowiska naturalnego i rodzimej kultury.	Spójny			Spójny	Spójny	

Załącznik 2. Raport z konsultacji społecznych

Strategia Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020 została przygotowana wspólnie przez władze lokalne Gminy Stalowa Wola, Gminy i Miasta Nisko, Gminy Pysznica i Gminy Zaleszany. Zapisy Strategii zostały wypracowane wspólnie, w toku dyskusji przedstawicieli czterech wymienionych powyżej samorządów, w czasie 23 spotkań służących ustaleniu kluczowych założeń Strategii (wykaz spotkań wraz z zaprezentowaniem ich uczestników znajduje się w Załączniku 4. do Strategii), zrealizowanych w okresie od 5 listopada 2013 r. do 6 czerwca 2016 r.

Celem zapewnienia społeczności MOF Stalowej Woli możliwości wyrażania opinii na temat projektu *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020* oraz zgłaszania uwag, wniosków i ewentualnych rekomendacji odnośnie treści powyższego dokumentu, w ramach tzw. dobrych praktyk przeprowadzono konsultacje społeczne niniejszej Strategii.

Konsultacje społeczne projektu *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020* prowadzone były w oparciu o:

- Art. 5 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z 17.12.2013r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006,
- Art. 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. (Dz.U.2016.383 j.t.),
- Ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U.2016.446 j.t.),

- Ustawę z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U.2016.353 j.t.)

Zastosowanie różnych sposobów przeprowadzenia konsultacji społecznych oraz dotarcie do zróżnicowanego kręgu adresatów, gwarantuje dotarcie do relatywnie szerokiego grona społeczności lokalnej obszaru i instytucji podmiotów odpowiadających za rozwój społeczno-gospodarczy, co warunkuje wdrożenie realnych mechanizmów współdecydowania społecznego. Uprawnionymi do uczestnictwa w konsultacjach społecznych byli zarówno mieszkańcy oraz lokalni liderzy Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli, jak i wszystkie działające na obszarze MOF Stalowej Woli oraz zainteresowane jego rozwojem podmioty społeczno-gospodarcze, w tym zwłaszcza organizacje społeczne, instytucje publiczne, instytucje otoczenia biznesu oraz przedsiębiorcy. Zaangażowanie partnerów społeczno-gospodarczych w proces tworzenia Strategii umożliwiło podjęcie decyzji odnośnie strategicznych kierunków rozwoju MOF Stalowej Woli w oparciu o najlepszą wiedzę potencjalnych interesariuszy procesu realizacji zapisów Strategii.

Konsultacje społeczne projektu *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* w formie elektronicznej, przeprowadzono w terminie od 23 czerwca do 15 lipca 2016 r.

Informacje dotyczące konsultacji społecznych projektu *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* rozpowszechniane były poprzez różne kanały komunikacji z mieszkańcami oraz podmiotami funkcjonującymi na terenie MOF Stalowej Woli. Przebieg konsultacji społecznych obejmował następujące działania:

- Ogłoszenie o konsultacjach społecznych wraz z projektem *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* i formularzem uwag zostało zamieszczone na stronach internetowych gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany (www.bip.stalowawola.pl, www.bip.nisko.pl, www.pysznica.bip.gmina.pl, www.biuletyn.net/nt-bin/start.asp?podmiot=zaleszany/).

- Ogłoszenie o konsultacjach społecznych projektu Strategii zostało zamieszczone na tablicach ogłoszeń urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany.
- Projekt Strategii i formularz uwag zostały wyłożone do wglądu wszystkich zainteresowanych w urzędach gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.
- Informacja o prowadzonych konsultacjach społecznych, wraz ze wskazaniem miejsca udostępnienia dokumentu została opublikowana w mediach:
 - ✓ 02.07.2016 – <http://www.radio.rzeszow.pl/informacje/48057/stalowa-wola-skarzysie-na-brak-konkretow-w-sprawie-miejskiego-obszaru-funkcjonalnego>,
 - ✓ 04.07.2016 - <http://stw24.pl/trwaja-konsultacje-w-sprawie-mof-u/>,
 - ✓ 04.07.2016 - <http://gospodarkapodkarpaska.pl/news/view/16347/miejski-obszar-funkcjonalny-stalowej-woli-trwaja-konsultacje>,
 - ✓ 11.07.2016 - <http://www.stalowka.net/wiadomosci.php?dx=17497>,
- Zaproszono drogą mailową do udziału w konsultacjach aktywnie działające organizacje społeczne, IOB oraz lokalnych liderów i partnerów społeczno-gospodarczych, w tym szczególnie angażujących się w procesy monitoringu i aktualizacji strategii rozwoju poszczególnych gmin MOF Stalowej Woli.
- Zebrano uwagi do projektu Strategii.
- Przeanalizowano uwagi do projektu Strategii i zaprezentowano stanowisko w odniesieniu do każdej z nich.

Uwagi do projektu dokumentu można było składać za pomocą formularza konsultacyjnego:

- elektronicznie, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu Strategii na adres e-mail (asiwek@stalowawola.pl),
- pocztą tradycyjną, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu Strategii na adres urzędów gmin: Stalowa Wola (ul. Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola), Nisko (Plac Wolności 14, 37-400 Nisko), Pysznica (ul. Wolności 322, 37-403), Zaleszany (ul. Tadeusza Kościuszki 16, 37-415 Zaleszany),
- osobiście, składając wypełniony formularz uwag do projektu Strategii w Biurach Podawczych urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.

Zestawienie uwag uzyskanych w ramach konsultacji społecznych prezentuje poniższa tabela.

Treść zostanie uzupełniona w terminie późniejszym o zapisy dot. konsultacji społecznych zmodyfikowanej „Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020”.

Lp.	Zgłaszający	Część dokumentu, do którego odnosi się uwaga (rozdział / strona / punkt)	Treść uwagi	Uzasadnienie uwagi	Stanowisko w sprawie uwagi
Uwagi / propozycje odnoszące się do Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020					
1.	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Stalowej Woli ul. Kwiatkowskiego 2	Podrozdział 3.19 Ochrona zdrowia, strona 115	Pod koniec tekstu należałoby wpisać, że braki w zakresie opieki długoterminowej i hospicyjnej uzasadniają plany utworzenia w obrębie SPZOZ przy ulicy Kwiatkowskiego 2, będącego jednostką organizacyjną Gminy Stalowa Wola nowoczesnego obiektu opieki długoterminowej oraz hospicyjnej. Działania w tym kierunku, rozpoczęte przed kilku laty skutkowały pozyskaniem stosownego terenu na którym miałyby powstać taki obiekt oraz projektu budowlanego.	Jest to zgodne z oczekiwaniami władz Gminy Stalowa Wola i ma uzasadnienie w tym, że obiekt opieki długoterminowej dobudowany do istniejącego budynku przychodni, mógłby korzystać i jej zaplecza gospodarczo medycznego (w ZPO w Rozwadowie nie ma takiej możliwości). Ponadto infrastruktura planowanego do wybudowania obiektu jest bardzo nowoczesna (w przeciwieństwie do infrastruktury ZPO).	Uwaga przyjęta, a jej treść została uwzględniona w Strategii.
2.		Podrozdział 3.19 Ochrona zdrowia, strona 115	W treści, w części dotyczącej istniejącej infrastruktury szpitalnej na terenie Stalowej woli należałoby wskazać że istnieje też niepubliczny szpital SANUS, oraz oddział szpitalny rehabilitacyjny na terenie SPZOZ przy ul. Kwiatkowskiego 2.	Jest to potrzebne celem uszczegółowienia.	Uwaga przyjęta, a jej treść została uwzględniona w Strategii.

3.	Urząd Miasta Stalowa Wola	Podrozdział 3.5 Infrastruktura transportu publicznego, strona 31	Do dyspozycji MZK Sp. z o.o. na terenie obszaru pozostaje łącznie 271 (275) przystanków, z czego 163 (166) to przystanki znajdujące się na terenie miasta Stalowa Wola. Pozostałe przystanki usytuowane zostały na terenie: gminy Nisko (41) (42), gminy Pysznica (49) oraz gminy Zaleszany (18).	Liczba przystanków: Na terenie miasta zgodnie z Uchwałą Rady Miejskiej nr XVI/184/15 z 15.09.2015 r. (opublikowana w Dz.Urz. Woj. Podkarp. z dn. 7.10.2015 r. poz. 2843) do dyspozycji MZK pozostaje 165 przystanków. MZK korzysta też z 1 dodatkowego przystanku przy galerii Vivo. Stąd liczba 166 przystanków. (Dla przystanku przy Vivo Gmina nie jest właścicielem, ani zarządzającym dlatego nie jest on ujęty w uchwale.) Zgodnie z informacjami uzyskanymi od MZK, na terenie Gminy Nisko MZK korzysta z 42 przystanków.	Uwaga przyjęta, a jej treść została uwzględniona w Strategii.						
4.		Podrozdział 3.5 Infrastruktura transportu publicznego, strona 31	<p><i>Infrastruktura komunikacyjna wykorzystywana przez MZK Sp. z o.o. w transporcie publicznym</i></p> <table border="1" data-bbox="779 1034 1429 1302"> <thead> <tr> <th data-bbox="779 1034 947 1166">Jednostka terytorialna</th> <th data-bbox="947 1034 1205 1166">Liczba linii komunikacji miejskiej na terenie danej gminy</th> <th data-bbox="1205 1034 1429 1166">Liczba przystanków, z których korzysta MZK Sp. z o.o.</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="779 1166 947 1302">Stalowa Wola</td> <td data-bbox="947 1166 1205 1302">16 (obecnie jest 16 linii, ale linia H będzie prawdopodobnie likwidowana)</td> <td data-bbox="1205 1166 1429 1302">163 (MZK realnie korzysta z 161 przystanków)</td> </tr> </tbody> </table>	Jednostka terytorialna	Liczba linii komunikacji miejskiej na terenie danej gminy	Liczba przystanków, z których korzysta MZK Sp. z o.o.	Stalowa Wola	16 (obecnie jest 16 linii, ale linia H będzie prawdopodobnie likwidowana)	163 (MZK realnie korzysta z 161 przystanków)	Linie komunikacyjne: Linia H, na wniosek MZK została wstępnie zaakceptowana przez Prezydenta do likwidacji. Dodatkowo MZK chcąc ograniczyć koszty, planuje zmiany w kursach do Niska, Pysznicy i Radomyśla – decyzja w tej sprawie zostanie podjęta przez	Uwaga przyjęta, a jej treść została uwzględniona w Strategii.
Jednostka terytorialna	Liczba linii komunikacji miejskiej na terenie danej gminy	Liczba przystanków, z których korzysta MZK Sp. z o.o.									
Stalowa Wola	16 (obecnie jest 16 linii, ale linia H będzie prawdopodobnie likwidowana)	163 (MZK realnie korzysta z 161 przystanków)									

			(w tym 2 linie specjalne, które funkcjonują w dniu 1 XI)		<p>Prezydenta po otrzymaniu zbiorczych wycliczeń od MZK. Zmiany w kursach do gmin planuje się wprowadzić od września 2016 r. Likwidacja linii H być może nastąpi nawet wcześniej.</p> <p>Infrastruktura przystankowa: Infrastruktura przystankowa wykorzystywana przez MZK jest inna niż infrastruktura do dyspozycji. Na terenie St. Woli MZK nie korzysta z 5 przystanków spośród 165 jakimi dysponuje na mocy Uchwały.</p> <p>Jak podano wcześniej, na terenie Niska MZK korzysta z 42 przystanków. Wraz z pozostałymi gminami, łącznie daje to 270 przystanków wykorzystywanych realnie przez MZK na terenie MOF.</p>
		Nisko	5	41 (MZK realnie korzysta z 42 przystanków)	
		Pysznica	3	49	
		Zaleszany	4	18	
		łącznie MOF	16 (obecnie jest 16 linii, ale linia H będzie prawdopodobnie likwidowana)	271 270	

W kwietniu 2017 r. Gminy Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany, zgłosiły potrzebę aktualizacji zapisów *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, dotyczących projektów, przewidzianych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF, w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Odpowiadając na powyższe potrzeby przygotowano projekt zmodyfikowanej

Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020, którą w okresie od 25 maja do 16 czerwca 2017 r. poddano ponownym konsultacjom społecznym.

Informacje dotyczące ponownych konsultacji społecznych projektu zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* rozpowszechniane były poprzez różne kanały komunikacji z mieszkańcami oraz podmiotami funkcjonującymi na terenie MOF Stalowej Woli. Przebieg ponownych konsultacji społecznych obejmował następujące działania:

- Ogłoszenie o ponownych konsultacjach społecznych wraz z projektem zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* i formularzem uwag zostało zamieszczone na stronach internetowych gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany (www.bip.stalowawola.pl, www.bip.nisko.pl, www.pysznica.bip.gmina.pl, www.biuletyn.net/nt-bin/start.asp?podmiot=zaleszany/).
- Ogłoszenie o ponownych konsultacjach społecznych projektu zmodyfikowanej Strategii zostało zamieszczone na tablicach ogłoszeń urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany.
- Projekt zmodyfikowanej Strategii i formularz uwag zostały wyłożone do wglądu wszystkich zainteresowanych w urzędach gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.
- Zaproszono drogą mailową do udziału w konsultacjach aktywnie działające organizacje społeczne, IOB oraz lokalnych liderów i partnerów społeczno-gospodarczych, w tym szczególnie angażujących się w procesy monitoringu i aktualizacji strategii rozwoju poszczególnych gmin MOF Stalowej Woli.

Uwagi do projektu dokumentu można było składać za pomocą formularza konsultacyjnego:

- elektronicznie, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej Strategii na adres e-mail podany w ogłoszeniu o ponownych konsultacjach społecznych,
- pocztą tradycyjną, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej Strategii na adres urzędów gmin: Stalowa Wola (ul. Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola), Nisko (Plac Wolności 14, 37-400 Nisko), Pysznica (ul. Wolności 322, 37-403), Zaleszany (ul. Tadeusza Kościuszki 16, 37-415 Zaleszany),
- osobiście, składając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej Strategii w Biurach Podawczych urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.

W wyniku przeprowadzonych, ponownych konsultacji społecznych nie wpłynęły żadne uwagi do projektu zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

W grudniu 2017 r. Gminy tworzące MOF Stalowej Woli, ponownie zgłosiły potrzebę aktualizacji zapisów *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, dotyczących projektów, przewidzianych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF, w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Odpowiadając na powyższe potrzeby, przygotowano projekt zmodyfikowanej w grudniu 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, którą w okresie od 19 grudnia 2017 r. do 10 stycznia 2018 r. poddano konsultacjom społecznym.

Informacje dotyczące konsultacji społecznych projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* rozpowszechniane były poprzez różne kanały komunikacji z mieszkańcami oraz podmiotami funkcjonującymi na terenie MOF Stalowej Woli. Przebieg konsultacji społecznych obejmował następujące działania:

- Ogłoszenie o konsultacjach społecznych wraz z projektem zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020* i formularzem uwag zostało zamieszczone na stronach internetowych gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany (www.bip.stalowawola.pl, www.stalowawola.pl, www.bip.nisko.pl, www.pysznica.bip.gmina.pl, www.pysznica.pl, www.biuletyn.net/nt-bin/start.asp?podmiot=zaleszany/, www.zaleszany.pl).
- Ogłoszenie o konsultacjach społecznych projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii* zostało zamieszczone na tablicach ogłoszeń urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany.
- Projekt zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii* i formularz uwag zostały wyłożone do wglądu wszystkich zainteresowanych w urzędach gmin Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.
- Zaproszono drogą mailową do udziału w konsultacjach aktywnie działające organizacje społeczne, IOB oraz lokalnych liderów i partnerów społeczno-gospodarczych, w tym szczególnie angażujących się w procesy monitoringu i aktualizacji strategii rozwoju poszczególnych gmin MOF Stalowej Woli.
- Informacja o prowadzonych konsultacjach społecznych, wraz ze wskazaniem miejsca udostępnienia dokumentu została opublikowana w mediach:
 - ✓ 03.01.2018 – <http://www.stalowka.eu/arttykul/5305/trwaja-kolejne-konsultacje-w-sprawie-mof-u/>

Uwagi do projektu dokumentu można było składać za pomocą formularza konsultacyjnego:

- elektronicznie, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. Strategii na adres e-mail podany w ogłoszeniu o konsultacjach społecznych,
- pocztą tradycyjną, wysyłając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. Strategii na adres urzędów gmin: Stalowa Wola (ul. Wolności 7, 37-450 Stalowa Wola), Nisko (Plac Wolności 14, 37-400 Nisko), Pysznica (ul. Wolności 322, 37-403), Zaleszany (ul. Tadeusza Kościuszki 16, 37-415 Zaleszany),
- osobiście, składając wypełniony formularz uwag do projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. Strategii w Biurach Podawczych urzędów gmin: Stalowa Wola, Nisko, Pysznica, Zaleszany.

W wyniku przeprowadzonych, konsultacji społecznych nie wpłynęły żadne uwagi do projektu zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Treść zostanie uzupełniona w terminie późniejszym o zapisy dot. konsultacji społecznych zmodyfikowanej „Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020”.

Załącznik 3. Strategiczna Ocena Oddziaływania na Środowisko

Zgodnie z art. 48 ust. 1, ust. 2 w związku z art. 47 i 57 pkt 1.2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, wystąpiono do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie z wnioskiem o zajęcie stanowiska w sprawie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Pismem z dnia 14 lipca 2016r. znak WOOŚ.410.1.72.2016.AP.2 Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Z kolei Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Rzeszowie pismem z dnia 30 czerwca 2016 r. znak SNZ.9020.1.73.2016.JM wyraził opinię, że dokument nie daje wystarczających podstaw do uznania, iż realizacja jego postanowień nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko, gdyż nie jest opracowaniem stanowiącym niewielkie modyfikacje przyjętych już dokumentów oraz nie jest dokumentem dotyczącym obszarów zlokalizowanych w granicach jednej gminy.

Biorąc pod uwagę ww. opinie oraz uwarunkowania określone w art. 49 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, a w szczególności charakter działań przewidzianych w przedmiotowym dokumencie, rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko oraz cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, Prezydent Miasta Stalowej Woli odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

W kwietniu 2017 r. Gminy Stalowa Wola, Nisko, Pysznica i Zaleszany, zgłosiły potrzebę aktualizacji zapisów *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, dotyczących projektów, przewidzianych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla

MOF, w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Odpowiadając na powyższe potrzeby przygotowano projekt zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, którą Gmina i Miasto Nisko (podmiot odpowiedzialny za aktualizację zmodyfikowanej Strategii) przesłała w maju 2017 r. do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie z wnioskiem o zajęcie stanowiska w sprawie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Pismem z dnia 22 czerwca 2017r. znak WOOŚ.410.1.166.2017.AP.2 Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie uzgodnił odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Rzeszowie, pismem z dnia 1 czerwca 2017 znak SNZ.9020.1.153.2017.JM, odmówił natomiast uzgodnienia w zakresie sanitarno-higienicznym odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, uzasadniając swoją decyzję faktem, iż dokument nie daje wystarczających podstaw do uznania, że realizacja jego postanowień nie spowoduje znaczącego oddziaływania na środowisko. Nie jest bowiem opracowaniem stanowiącym niewielkie modyfikacje przyjętych już dokumentów oraz nie jest dokumentem dotyczącym obszarów zlokalizowanych w granicach jednej gminy.

Biorąc pod uwagę ww. opinie oraz uwarunkowania określone w art. 49 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, a w szczególności charakter działań przewidzianych w przedmiotowym dokumencie, rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko oraz cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, Burmistrz Gminy i Miasta Nisko odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

W grudniu 2017 r. Gminy tworzące MOF Stalowej Woli, ponownie zgłosiły potrzebę aktualizacji zapisów *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, dotyczących projektów, przewidzianych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF, w oparciu o instrument terytorialny RPO WP 2014-2020. Odpowiadając na powyższe potrzeby przygotowano projekt zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*, którą Gmina Stalowa Wola przesała w grudniu 2017 r. do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Rzeszowie oraz Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie z wnioskiem o zajęcie stanowiska w sprawie przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Rzeszowie, w piśmie z dnia 15 stycznia 2018 r., znak WOOŚ.410.1.290.2017.AP.2 poinformował, iż nie jest wymagane przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Rzeszowie, pismem z dnia 29 grudnia 2017 r., znak SNZ.9020.1.287.2017.JM, odmówił natomiast uzgodnienia w zakresie sanitarno-higienicznym odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Biorąc pod uwagę ww. rozbieżne opinie oraz uwarunkowania określone w art. 47, 49, 50 i 57 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2017 r. poz. 1405 ze zm.), a w szczególności uwzględniając charakter działań przewidzianych w przedmiotowym dokumencie, rodzaj i skalę oddziaływania na środowisko oraz wielkość i cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, Prezydent Miasta Stalowej Woli odstąpił od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla zmodyfikowanej w XII 2017 r. *Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020*.

Treść zostanie uzupełniona w terminie późniejszym o zapisy dot. strategicznej oceny oddziaływania na środowisko zmodyfikowanej „Strategii Rozwoju Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Stalowej Woli na lata 2014-2020”.

Załącznik 4. Raport z przygotowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020

W dniu 2 grudnia 2013 roku podpisano umowę nr 9/KP-IV/2013 pomiędzy Miastem Stalowa Wola, Gminą i Miastem Nisko, Gminą Pysznica oraz Gminą Zaleszany (Zamawiający), a Stowarzyszeniem Wspierania Inicjatyw Gospodarczych DELTA PARTNER (Wykonawca), która stanowiła podstawę do opracowania Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli na lata 2014-2020.

Prace związane z opracowaniem Strategii obejmowały:

- analizę danych zastanych („desk research”, analizę danych statystycznych, planów inwestycyjnych JST współtworzących MOF Stalowej Woli, analizę szeregu raportów i innych opracowań opisujących rozwój społeczno-gospodarczy MOF Stalowej Woli),
- spotkania robocze związane z organizacją pracy nad Strategią i opracowaniem jej zapisów z udziałem przedstawicieli Zamawiającego i Wykonawcy,
- spotkania związane z opracowaniem zapisów Strategii z udziałem przedstawicieli JST współtworzących MOF Stalowej Woli i innych podmiotów planowanych do zaangażowania w realizację Strategii,
- bieżący kontakt telefoniczny oraz przy pomocy poczty elektronicznej Wykonawcy z przedstawicielami JST współtworzącymi MOF Stalowej Woli i innymi podmiotami planowanymi do zaangażowania w realizację Strategii,
- pozyskanie danych z instytucji i podmiotów, których działania oceniono jako istotne z punktu widzenia opracowanego dokumentu,
- dostosowanie treści dokumentu do wymogów określonych w różnych aktach prawnych,
- przeprowadzenie konsultacji społecznych,
- uzyskanie opinii odpowiednich podmiotów w sprawie przeprowadzenia Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko.

łącznie na potrzeby opracowania Strategii zorganizowane zostały 23 spotkania, głównie z udziałem gmin wchodzących w skład MOF Stalowej Woli, w czasie których zidentyfikowano:

- główne potencjały i bariery rozwoju MOF Stalowej Woli,
- kierunki rozwoju oraz współpracy w ramach MOF Stalowej Woli,
- cele, działania i wskaźniki Strategii Rozwoju MOF Stalowej Woli,

- wnioski odnośnie sposobu wdrażania, monitoringu, ewaluacji oraz aktualizacji Strategii.

Zestawienie spotkań w celu opracowania zapisów Strategii i powiązanych z nią działań, planowanych do realizacji w ramach konkursów dedykowanych dla MOF RPO WP 2014-2020 przedstawia poniższa tabela.

L.p.	Data	Miejsce	Liczba osób	Reprezentowane instytucje
1.	5 listopad 2013	Urząd Miasta Stalowej Woli	8	Starostwo Powiatowe w Stalowej Woli – 1 os. Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
2.	15 listopad 2013		6	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os.
3.	2 grudzień 2013		9	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os. Delta Partner – 2 os.
4.	10 grudzień 2013		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
5.	19 grudzień 2013		13	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os. Muzeum Regionalne w Stalowej Woli – 1 os. MOPS w Stalowej Woli – 1 os. PUP w Stalowej Woli – 2 os. ZPO SP ZOZ w Stalowej Woli – 1 os. Delta Partner – 2 os.
6.	4 marzec 2014		10	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 2 os. Delta Partner – 2 os.
7.	13 maj 2014		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
8.	16 maj 2014		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Muzeum Regionalne w Stalowej Woli – 1 os. Niżańskie Centrum Kultury „Sokół” – 2 os.
9.	27 maj 2014		7	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 1 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
10.	4 czerwiec 2014		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 2 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 3 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os.

				Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
11	13 czerwiec 2014		6	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 1 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
12	12 wrzesień 2014		10	Urząd Miasta Stalowej Woli – 5 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 3 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
13	18 wrzesień 2014		5	Urząd Miasta Stalowej Woli – 2 os. MOPS w Stalowej Woli – 3 os.
14	15 października 2014		3	Urząd Miasta Stalowej Woli – 1 os. Delta Partner – 2 os.
15	6 listopad 2014		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 2 os.
16	12 listopada 2014		3	Urząd Miasta Stalowej Woli – 1 os. Delta Partner – 2 os.
17	18 grudnia 2014		11	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 2 os. Delta Partner – 2 os.
18	2 października 2015		10	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 4 os. Urząd Gminy Pysznica – 1 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
19	15 luty 2016		9	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
20	29 luty 2016		5	Urząd Miasta Stalowej Woli – 2 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
21	9 maja 2016		11	Urząd Miasta Stalowej Woli – 4 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 3 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 2 os.
22	17 maja 2016		8	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 2 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.
23	6 czerwca 2016		9	Urząd Miasta Stalowej Woli – 3 os. Urząd Gminy i Miasta Nisko – 3 os. Urząd Gminy Pysznica – 2 os. Urząd Gminy Zaleszany – 1 os.